

104495.2

De Cei insulae rebus.

Dissertatio inauguralis

quam

ad magistri honores

ab amplissimo

historicorum et philologorum ordine Dorpatensi

rite impetrandos

scripsit et in publico defendet

Alexander Pridik.

Adversarii erunt:

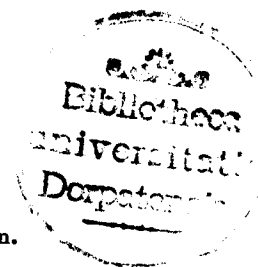
Cand. phil. A. Brock. — Prof. Dr. W. Hoerschelmann. — Prof. Dr. L. Mendelssohn.

Dorpati Livonorum.

Typis expressit C. Mattiesen.

1892.

V. 36

274401

Ex decreto ordinis historicorum et philologorum publici iuris factum.

Dorpati, d. XVII m. Aprilis a. 1892.

Nº 23.

Dr. R. Mücke, h. t. decanus.

D113107

Friderico de Wenndrich

patri carissimo

hunc libellum

d. d. d.

alumnus pientissimus.

P r a e f a t i o .

*Τὸ . . ἀκριβὲς οὐχ ὁμοίως ἐν ᾧπασι τοῖς λόγοις
ἐπιζητητέον πεπαιδευμένοι γὰρ ἔσιν ἐπὶ
τοσούτων ἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἑκαστον γένος,
ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται.*

(Aristot., Nicom. Eth. A 1, p. 1094 b, 13).

In hac disputatione, quae ineunte anno 1889 Berolini suadente Koehlero incohata deinde variis negotiis (interdum etiam morbis) interrupta nunc demum aliquatenus absoluta vulgatur, quae potissimum secutus sim quibusque fundamentis adminiculisque uti potuerim, etsi singillatim exponere longum est, paucis tamen indicandum videtur. Atque, ut a collecta materie ordiar, in colligendis veterum scriptorum testimoniiis nihil me fugisse puto, quod notatu vel memoratu esset dignum. Multo pluribus difficultatibus obstructa erat titulorum collectio. Tituli enim Graeci cum per innumerabiles fere dispersi dissipatique sint commentarios, ephemerides, collectiones, ne ex una quidem regione (ut omittam externos ad huius regionis res pertinentes) hodie ad unum omnes colligi possunt. Nihilominus nullum Cei insulae titulum me fugisse existimo, nisi qui in ephemeride quadam est editus, quae mihi non erat praesto; idem vero de externis titulis adfirmare minime audeo.

De singulis Ceorum rebus etsi nonnulli exstant commentarii gravissimi, tamen universam insulae historiam publicasque res nemo usquam adhibitis omnibus titulis per totam antiquitatem persecutus est. Broendsted¹⁾ quidem ineunte hoc saeculo facere conatus est, sed ultra initium non est progressus: continet liber eius Cei insulae descriptionem atque historiam ab antiquissimis temporibus usque ad bella Persarum. De insulae quidem descriptione Br. optime meritus est et paucissimas res si excipias (ut urbis Potessae situm) investigationes eius hodie quoque probantur. Contra quae de insulae hi-

1) Broendsted, Reisen u. Untersuchungen in Gr., I Paris 1826. cf. Boeckh, kl. Schrift. VII p. 329 sq.; C. O. Müller, kl. Schrift. I p. 55 sq.

storia protulit prorsus sunt obsoleta, neque res ab illo expositas si examinamus — ut omittam permultos titulos eosque gravissimos post Br. inventos — est quod magnopere doleamus non potuisse Br. persequi disputationem de Cei insulae historia institutisque. Cum insula, quam postea etiam adierunt, Fiedler, Brandis, Ross, Miliarakis, saepissime sit descripta (cf. Bursian, Neumann-Partsch, Miliarakis, Lolling)¹⁾ neque novi quicquam haberem quod adderem, aptissimum existimavi Cap. I breviter gravissima ex legentium usu paucis comprehendere. Optima Cei insulae tabula exstat in altero Miliarakis libro. De insulae notitia praeterea optime meruerunt viri clarissimi U. Koehler et Halbherr: Koehler in disputatiunculis suis²⁾ tres titulos eosque gravissimos edidit commentariisque luculentissimis illustravit; Halbherr³⁾ a. 1883 insulam ipse vidit et magnum titulorum numerum partim primus edidit partim denuo exscripsit omnesque commentariis gravissimis instruxit. Gilberti expositio (Hdbuch II p. 203 sq.) nullius est momenti: is enim quae ex libris titulisque excerpterat temere atque sine iudicio composuit, cf. quae de priore sympolitia exposui (qua in re mihi non plures tituli praesto fuerunt quam Gilberto), de Julietarum *προστάταις* etc.

His fundamentis adminiculisque nisus Cei insulae historiam publicasque res quantum potui restituere conatus sum. De dispositione non est quod verba faciam, cum ex argumentis optime colligi possit; hoc unum monuerim, invitum me fecisse, ut Cap. II § 1 antiquissima tempora tractarem, nam res illas scopuloso difficilique in loco versari quis est quin sciat: atqui tempora illa omitti non poterant. Restat, ut pauca dicam de appendice epigraphica. Disputatiuncula enim haec cum maximam partem nitatur documentis epigraphicis neque vero ulla exstet omnium Cei insulae titulorum sylloge, ad quam remittantur, qui legunt, necessarium existimavi omnes titulos huic disputationi subiungere; unicuique titulo adiunxi omnes commentarios, qui de illo compositi erant. Ceterum manifestum est in appendice illa recipiendos fuisse non solum titulos in insula repertos, sed etiam eos, qui ad

1) Bursian, Geogr. v. Gr. II p. 345 sq.; Neumann-Partsch, Physik. Geogr. v. Gr. multis locis; *Μηλιαράκης, Κυκλαδικά*, Athen. 1874 atque *Ἀνδρως, Κέως*, Athen. 1880; Lolling in Iw. Müller Hbuch III p. 204 sq. Miliarakis libri mihi hic praesto non erant, sed eos cursim Berolini insexi, at eo quidem tempore, cum colligendae materiae essem intentus.

2) Mitth. I p. 139 sq.; II p. 142 sq.; IX p. 271 sq.

3) Museo Italiano I (1885) p. 191 sq.; Mitth. IX p. 319 sq.

Cei insulae historiam institutaque pertinentes aliunde possent repeti. Titulos disposui secundum urbes, exceptis tantum titulis Ceis originis incertae, qui nisi secundum argumenta disponi non poterant. In singulis deinde urbibus quoad fieri potuit ordinem secutus sum temporum, quae sane non semper definiri poterant (neque enim novis apographis uti poteram, neque vetera semper erant certa), sed ex ordine quo tituli enumerati sunt commode colligi potest, qua fere aetate exarati esse mihi videantur. Iisdem ipsis de causis neque titulos omnes exscripsi neque nominum indicem a me compositum apposui, cum incertissimis infidisque persaepe nitantur fundamentis. Abbreviationibus in appendice epigraphica usus sum his:

BdCH = Bulletin de correspondance Hellénique.

Bechtel JJD = Inschriften des ion. Dialekts, Abh. d. Gött. Ges. d. Wiss. XXXIV (1887).

[Cauer, Delectus² = Delectus inscr. Graec. propter dialectum memorabilium. Iterum composuit P. Cauer, Lipsiae 1883.]

CIA = Corpus inscr. Atticarum.

CIG = Corpus inscr. Graecarum.

Ditt. Syll. = Dittenberger, Sylloge inscr. Graec. Lipsiae 1883.

[Ephem. = Ἐφημερίς Ἀρχαιολογική, περίοδος πρώτη, Athen 1837—60.]

[Hicks, manual = A manual of greek histor. inscriptions, Oxford 1882.]

Larfeld B. J. = Bursians Jahresberichte 1889 vol. 60.

Lebas = Voyage archéol. en Grèce et en Asie mineure.

Mitth. = Mittheilungen d. deutsch. arch. Inst. in Athen.

Mus. = Museo Italiano, I Firenze 1885.

Rang. = Rangabé, Antiquités Helléniques.

[Roberts Introd. = An introduction to greek epigraphy, I 1887 Cambridge.]

Roehl IGA = Inscr. Graec. Antiquissimae, Berolini 1882.

Libri, quos uncis quadratis inclusi, Dorpati mihi praesto non erant; ceterum cum Berolini singulos numeros in schedas meas rettulissem, numeros illos etiam in appendice ubique adnotare minime dubitavi, etsi libris ipsis Dorpati uti non potui. Sylloges a Darestio Haussoullierio Reinachio confectae (Recueil des inscr. juridiques grecques, I Paris 1891) nisi in adnotationibus, disputationis autem de Atheniensium civitatis iure a Schoeffero nuperrime lingua Rossica conscriptae nisi in addendis rationem habere non potui.

Jam vero reliquum est, ut gratias agam quam maximas omnibus iis, qui haec studia mea liberaliter adiuverunt. Ac primo quidem loco nominandus mihi est U. Koehler, praeceptor carissimus, qui non solum huius laboris suscipiendi auctor exstitit, sed etiam per omne tempus nunquam ad suadendum non erat paratus. Neque minorem debeo gratiam Halbherro, qui quinque titulos summa liberalitate mecum communicavit permisitque ut eos in appendice ederem, deinde Lollingio, qui me rogante benignissime nonnulla nova apographa ectypaque confecit, denique Fougères'io, qui mihi titulum Deliacum ineditum misit.

Scrib. Dorpati Livonorum
mense Aprili a. 1892.

I. Cei insulae descriptio.

Haud procul ab ora Attica, media inter Euboeam et Cythnum, sita est insula Ceos (Κέως), quam Romani etiam Ceam appellabant¹⁾ quaeque hodie vocatur Tziá. Insula c. 173,4 qkm. circuitu patet²⁾. Montes, qui per totam insulam porriguntur (summus mons, Hag. Elias, prope Julida situs est), ad continua montium pertinent iuga, quae ab Attica paeninsula incipiunt atque Helenam, Ceum, Cythnum, Seriphum, Siphnum, Pholegandrum complectuntur³⁾. Montes illi metallorum erant fertilissimi ideoque satis multa in insula Ceo erant metalla, quorum vestigia hodie quoque exstant: „auf Keos“, inquiunt Neumann-Partsch⁴⁾, „haben die Alten an der Ostküste sehr eifrig gebaut, theils auf Roth-, theils auf Braun-

1) cf. Plin. n. h. IV 12, 62 Ceos — quam nostri quidam dixere Ceam.

2) cf. Strelbitzky, *Superficie de l'Europe*. Publication du comité central Russe de Statistique, St. Pétersbourg 1882 p. 154; Beloch, *Bevölkerung d. gr.-röm. Welt*, Leipzig 1886 p. 178; Lolling, *Iw. Mueller's Hdbuch*. III, p. 204. Wisotzky (Behm und Wagner, *die Bevölkerung d. Erde* VI, p. 16 in Petermann's Mitth. Ergb. XIV n. 62) autem circuitum c. 103 qkm. fuisse docet eumque Bursian (Ersch und Gruber s. v. Keos) secutus est. Sed Strelbitzky numeris maior fides habetur.

3) cf. Neumann-Partsch, *Physikal. Geogr. v. Griech.*, Breslau 1885, p. 131.

4) l. l. p. 234; cf. praeterea Blümner, *Technol. und Terminol.* IV, p. 75, 76 not. 1; Cordella, *La Grèce sous le rapport géol. et minéral.*, Paris 1878. p. 78 sq. 124 sq; „Sur différents points de l'île, principalement au nord, se trouve d'anciennes exploitations.“

eisenerz, und namentlich in ein Lager des letzteren, eine Stunde südöstlich von Kalamo, nach allen Richtungen ihre Stollen hineingetrieben.“ Multo magis autem, quam varia illa ferri genera, innotuit rubrica Cea, quam optimam fuisse dixit Theophrastus ¹⁾, cuius verbis eo maiorem fidem tribuere possumus, cum ex decreto quodam discamus, Athenienses rubricam illam plurimi aestimasse atque pepigisse eos cum Cei insulae uribus de rubrica nisi Athenas non exportanda ²⁾.

Insula etsi maxime est montuosa, nihilominus inter fertilissimas numeratur Cycladas. „Dem Pflanzenwuchs“, inquit Partsch ³⁾, „bieten die krystallinischen Schiefer in einer ziemlich mächtigen Verwitterungskrume eine vortreffliche Grundlage. Unter den Kykladen sind diejenigen die fruchtbarsten, welche — wie Naxos und Keos — ganz überwiegend mürbe Glimmerschiefer an ihrer Oberfläche haben“. Fertilitatis permulta habemus veterum scriptorum testimonia, quae singula adferre nolo, cum a Broendstedio Bursianoque sint enumerata ⁴⁾. Gignuntur quidem in insula Ceo vinum, fici, mel, poma calidioribus terris oriri assueta, quercus (quercus aegilops) quarum glandes hodie quoque imprimis exportantur, fungi, cicutae, bombyx. Cei etiam pecuariam faciebant ⁵⁾, etsi non multi in hac re erant. Aeschylides quidem „κατὰ τὴν Κέων γῆν πρόβατα γίνεσθαι ὀλίγα ἐκάστῳ τῶν γεωργῶν φησι. τὸ δὲ αἷτιον, λεπτόγεών τε εἶναι τὴν Κέω ἰσχυρῶς καὶ νομάς οὐκ ἔχειν.“ Idem Aeschylides narrat Ceos caseos ovillos fecisse eosque appellasse Cythnios ⁶⁾.

1) Theophr. π. λίθ. 52: βελτίστη δὲ δοκεῖ μίλτος ἡ Κεῖα εἶναι. cf. Blümner l. I. p. 478 sq.; 482; Böckh, Staatsh. d. Ath. II³, p. 315 sq.

2) cf. n. 128 et 129.

3) Neumann-Partsch l. I. p. 211.

4) cf. Broendsted, Reis. und Forsch. I, p. 79 sq.; Bursian, Geogr. v. Gr. II, p. 468. [Μηλιαράκης, Κυκλαδικὰ p. 46 sq., quod quidem memini, idem fecit].

5) Aeschylides apud Aelian. π. ζώων XVI 32; Verg. Georg. I 14 sq.

6) Büchschütz, Bes. und Erw. p. 314, not. 1; Hermann-Blümner, gr. Privatalt, p. 228, not. 5; Boeckh, Staatsh. d. Ath. I³, p. 130 e.

Fluvii vel potius rivi, quibus Ceos abundat, montibus per angustam insulam porrectis, nisi parvi esse non possunt. Strabo (X 486) unum tantum commemorat: „ἔστι δὲ καὶ Ἐλιξος ποταμὸς περὶ τὴν Κορησίαν.“ Rivus ille, qui hodie vocatur „τὸ ποτάμι“, originem habet prope Julida atque effunditur in Coresiorum portum. De reliquis rivis nihil habemus compertum. Propter aquarum abundantiam Ceos, similiter atque Andros et Tenos, a poetis etiam Hydrusa (Ἵδρουσα vel Ὑδροῦσα) appellabatur ¹⁾.

De insula nonnulli veteres geographi permira fabulosaque protulerunt. „Ceos“, inquit Plin. (n. h. IV 12, 62), „quam nostri dixere Ceam, Graeci et Hydrusam, avolsam Euboeae. quingentos longa stadios fuit quondam, mox quattuor fere partibus quae ad Boeotiam vergebant eodem mari devoratis oppida habet reliqua Julida, Carthaeam, intercidere Coresus, Poeessa“, deinde (n. h. II, 92, 206): „Ex insula Cea amplius triginta milia passuum abrupta subito cum pluribus mortalibus (Pontus) rapuit.“ Quod Plinius Ceum ab Euboea avolsam esse putat, hoc minime factum esse potest: ergo non est, quod pluribus de hac re dicam. Aliter autem se habet terrae ille motus, quem etiam Plinius commemorat. Bursian ²⁾ Plinium prorsus errasse quaeque a Strabone narrata sint non recte intellexisse existimat; sed rectius Neumann et Partsch ³⁾ de hac re iudicaverunt: „Die stärkste den Alten in Erinnerung gebliebene Katastrophe scheint Keos betroffen zu haben, wenn auch der durch ein gewaltiges Erdbeben abgerissene und versenkte Theil der Insel nicht so umfangreich gewesen sein wird, wie die Ueberlieferung sagt.“ Manifestum est terrae illum motum non prorsus esse fictum, neque minus apparet, quomodo apud Plinium erratum illud sit ortum. Strabonis enim verba sunt haec (X 486): „Κέως δὲ τετράπολις μὲν ὑπῆρξε, λείπονται

1) Plin. n. h. IV, 12, 62 et 65; Heracl. Pont. F. H. G. II, p. 214; Hesych. s. v, Ἵδρουσα. De notabili quodam fonte cf. Ariston, F. H. G. III 325, 5; Plin. n. h. XXXI, 2, 12; Vitruv VIII, 3; Bröndsted l. I. p. 81 sq.

2) Bursian, Geogr. v. Gr. II, p. 469 et not. 1.

3) Neumann-Partsch, l. I. p. 331.

δὲ δύο, ἢ τε Ἰουλις καὶ ἡ Καρθαία, εἰς ἃς συνεπολλίσθησαν αἱ λοιπαί, ἢ μὲν Ποιήσσα εἰς τὴν Καρθαίαν ἢ δὲ Κορησία εἰς τὴν Ἰουλίδα.“ Plin. II 92, 206 vero simpliciter narrat, insulae partem terrae motu fluctibus obrutam esse; quantum autem librum cum scriberet, in fonte suo (haud dubie Eratosthene) ea fere invenit, quae nunc exstant apud Strabonem, qui eundem Eratosthenem secutus esse videtur¹⁾. Has duas res immane quantum discrepantes Plinius temere conexuit — quale erratum non semel in Plinii libris occurrit.

De incolarum numero nihil accepimus. Beloch²⁾ in insula Ceo a. 425/4 c. 2000 cives fuisse putat: qui numerus sane prorsus est incertus. Veteres scriptores frequenter laudant salubrem insulae naturam, ideoque incolarum numerum satis magnum fuisse dicunt³⁾.

Jam vero ad ipsas Cei insulae urbes transeamus, quas quattuor fuisse ex Strabonis Pliniique locis supra allatis patet: Carthaea, Julis, Coresus, Poïessa. Urbium illarum situs cum a Broendstedio — si Poïessam exceperis — accuratius sint definiti, pauca quae cognitione digna sint adferam.

Antiquissimam superioribusque temporibus nobilissimam urbem equidem Carthaeam fuisse existimo⁴⁾, neque sine certa causa hoc contendo. Ac primum quidem traditum est, Phoenices et Cares primos insulam incoluisse. De re ipsa infra dicam⁵⁾. Hic tantum monuerim, ex urbis nomine fortasse iure colligi posse, Carthaeam a Phoenicibus esse conditam. Olshausen quidem contendit — id quod diiudicare

1) Strabone Plinium usum non esse non est quod dicam.

2) Beloch l. l. p. 181.

3) Heracl. Pont. l. l.; Strabo l. l., nam Strabonis verba τοῦ διαρκεῖν τοῖς ἄλλοις τὴν τροφήν huc pertinere Broendsted l. l. p. 64, 4 iure docuit.

4) Haec cum scripsissem animadverti Kiepertum similiter dixisse, fuisse Carthaeam antiquissimam insulae urbem cf. Lehrbuch d. alt. Geogr., Berlin 1878 p. 252 not. 3: „Colonien desselben Volkes (Phönicier) bezeugen Namen wie — die Stadt Karthaea auf Keos, offenbar die älteste der Insel.“

5) cf. cap. II p. 12 sq.

non possum — nomen Κάρθαια vel Καρθαία corruptum esse ex Melcarteia: equidem hoc unum dixerim, urbis nomen fortasse fuisse Phoenicium, sed probari hoc minime posse¹⁾. Nullius vero sunt momenti, quae legimus apud Steph. Byz. s. v. Κάρθαια· μία τῆς ἐν Κέῳ τετραπόλεως, ἀπὸ Καρθίου τελευτήσαντος ἐκεῖ. Deinde manifestum est, maritimam urbem temporibus illis et prius esse conditam et magis floruisse, quam mediterraneam (sc. Julida). Testantur hoc insuper satis multi tituli, de quibus infra uberius erit dicendum. Carthaea in litore inter meridiem et ortum solis spectante sita erat. Etsi sinus Carthaeensis naves haud multum tuetur, nihilominus urbs illa celebre et frequens habuit emporium, id quod colligere possumus vel ex proxenorum catalogo nuper invento (n. 10). In ipso litore attollitur rupe, in cuius inferiore parte erat templum Apollinis Pythii²⁾; in superiore parte erant templum Dianae³⁾ atque χορηγεῖον ab Athenaeo commemoratum⁴⁾. De arce ipsa (ἀκρόπολις), quae scalis cum rupe illa erat coniuncta, nihil fere habeo quod dicam, quia praeter moenium ruinas atque fundamenta quaedam, quae Broendsted falso ad propugnacula pertinuisse existimavit, nihil superest. Ruinarum status maxime est miserabilis. „Le rovine del tempio (sc. Apollinis)“, inquit Halbherr⁵⁾, „sono in uno stato del tutto deplorabile: il gran muro della terrazza sfasciato in

1) cf. Bursian l. l. p. 472; Kiepert l. l.; Ed. Meyer, Gesch. d. Alt. I p. 231 sq.; Busolt, gr. Gesch. I p. 175 not. 1; p. 177; Poehlmann: Iw. Müller's Hdb. III, p. 365 not. 2; Enmann, Kypros u. d. Ursprung d. Aphroditekultus, St. Petersburg 1886 p. 7 sq. Pietschmann, Gesch. d. Phön. Berl. 1889 p. 280.

2) De rupe cf. Bröndsted l. l. p. 14 sq. et tabb. VI, VII, VIII. Apollinis Pythii templum Athen X 456 f. tectoriis ornatum fuisse narrat: ἀναγεγράφθαι ἐν τῇ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερῷ τὸν Τρωικὸν μῦθον, ἐν ᾧ ὁ Ἐπειὸς ὑδροφορεῖ τοῖς Ἀτρεΐδαϊς.

3) cf. Anton. Liberal. 1 (Westermann, Mythogr. Gr. p. 201 sq.)

4) Athen: X 456 f: „εἶναι δὲ τὸ χορηγεῖον ἄνω πρὸς Ἀπόλλωνος ἱερῷ μακρὰν τῆς θαλάσσης.“ Broendsted p. 98 sq. iure coniecit οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, nam aliter verba illa intellegi non possunt. De χορηγείῳ cf. infra cap. II § 5.

5) Mus. Ital. I p. 212, not. 4.

un punto è parte caduto, parte in procinto di cadere, insieme con molti marmi, nel mare.“ Neque illud videtur omittendum esse, in inferiore urbis parte caveam parvuli theatri esse servatam¹⁾. In inferiore urbis parte haud dubie erant etiam templa deorum, qui praeterea Carthaeae colebantur: Veneris, Cereris, Dionysi, Aesculapii²⁾).

Aetate quidem recentior, posterioribus autem temporibus longe florentissima nobilissimaque insulae urbs erat Julis (Ἰουλίς), cuius nomen Steph. Byz. a fonte petatum esse dixit: „Ἰουλίς · πόλις ἐν Κέῳ τῇ νήσῳ ἀπὸ Ἰουλίδος κρήνης“, sed huic testimonio non maior fides tribuenda est, quam iis quae idem de Carthaea adnotavit. Hodie Julis (Τζιά) totius insulae est caput. Julietae, etsi urbs eorum in media insula erat sita, nihilominus magnas faciebant mercaturas. Κεῖται δ' ἐν ὄρει, inquit Strabo³⁾, τῆς θαλάττης διέχουσα ἡ πόλις ὅσον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίους, ἐπίνειον δ' ἐστὶν αὐτῆς τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἔδρυτο ἡ Κορησία κατοικίαν οὐδὲ κώμης ἔχουσα. Julietarum portus iuxta Coresiam fuisse videtur. Julis ipsa, de qua Strabo dicit „κεῖται δ' ἐν ὄρει“, applicata est monti „Hag. Elias“, de quo supra dixi. In septentrionali urbis parte arx sita erat; in qua arce similiter atque Carthaeae, magnum Apollinis Pythii templum erat⁴⁾. In inferiore autem urbis parte haud dubie erant sacra Dianae, Mercurii⁵⁾, Dionysi⁶⁾; commemoratur praeterea ἱερὸν Ἀφροδίτης Κτησύλλας⁷⁾. Haud procul ab urbe (et quidem ad orientem spectans) distat eximiae magnitudinis ille leo, de quo infra uberius dicam. Julide orti

1) Broendsted, p. 15; Müller, Lehrb. d. gr. Bühnenalt. p. 8 cf. infra cap. II, § 5.

2) De templo Aesculapii cf. Halbherr, Mus. Ital. I, p. 216.

3) Strab. X 486.

4) Colligere hoc possumus ex duobus titulis n. 37 et n. 127 v. 22 sq. Apollinis cultum satis multi tituli probant; cf. cap. III § 5.

5) Mercurii sacellum in gymnasio erat, cf. tit. n. 57 et 58.

6) Colebantur Julide etiam Jupiter et Minerva, sed de templis eorum nihil habemus compertum.

7) Anton. Liber. I (Westermann, Myth. gr. p. 202). cf. Buttmann, Mythol. II, p. 115 sq. imprimis p. 128 sq. Dilthey, de Callimachi Cydippa, Lips. 1863.

sunt¹⁾: poëtae Simonides et Bacchylides, Erasistratus medicus, Ariston Peripateticus, praeterea etiam Prodicus sophistes, qui a Strabone et Stephano non commemoratur. Non alienum denique videtur ea adferre, quae Plut. Demosth. I in universum de Julide adnotavit: τὴν Ἰουλίδαν μέρος μικρὸν οὖσαν οὐ μεγάλης νήσου τῆς Κέῳ — ὑποκριτὰς μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν καὶ ποιητὰς; Plutarchus artes illas ἐν ταῖς ἀδόξοις καὶ ταπειναῖς πόλεσιν ἀπομαραίνεισθαι dicit, ergo Julide florebat.

Supra vidimus, Julietarum portum iuxta Coresiam fuisse. Urbs illa, quae Κορησός vel Κορησία dicebatur²⁾, c. 25 stad. ab Julide distabat habebatque optimum Cei insulae portum, qui hodie quoque permagni aestimatur. Nihilominus Coresiorum emporium numquam eandem habuit auctoritatem atque Julietarum Carthaeensiumque. Neque vero est quod miremur. Coresiorum enim emporium non potuit in perpetuum certare cum Julietarum emporio florentissimo, Carthaeensium autem emporium, etsi portus sine ullo fere erat praesidio contra ventos tempestatesque, loco situm erat adeo opportuno, ut certatio ibi ne cogitari quidem posset. Ἡ Κορησία,

1) Strabo I. I.; Steph. Byz. s. v. Ἰουλίς.

2) Κορησία, quod Broendsted p. 86 et Wroth: Cat. of greek coins of Crete and the Aegean islands p. 93 exhibent, neque titulis neque nummis confirmari potest; codices autem non multum probant. Ceterum urbis nomen atque cultum Apollinis Sminthei Broendsted p. 87, C. O. Mueller, kl. Schr. I, p. 58, Halbherr, Mus. Ital. I, p. 194 Creticae fuisse originis putant. In Creta insula profecto invenitur Κορησία λίμνη, cf. Steph. Byz. s. v. Κόριον, Bursian, Geogr. Gr. II p. 545; deinde nonnulli scriptores narrant, Apollinis Sminthei cultum a Teueris ex Creta oriundis institutum esse. Sed de cultu illo in Creta nihil habemus compertum (cf. Preller-Robert, gr. Myth. I p. 255 not. 2) alique scriptores cultum illum ab aliis institutum esse tradunt; praeterea Κορησός appellatur etiam mons prope Ephesum (Strabo XIV 634, 640), exstant etiam Corassiae insulae (Strabo X 488). Ergo potest quidem Broendstedii sententia vera esse, sed pro certa eam minime habeo. Steph. Byz. I. I. scribit: Κόριον, τόπος ἐν Κρήτῃ ἀπὸ κόρης τινός. In Ceo colebantur nymphae (Heracl. de reb. publ. IX 1 F. H. G. II p. 214 sq), nymphae autem appellantur etiam κόραι (Preller-Plew, gr. Myth. I p. 593 not. 2). Ergo non intellego, cur urbis nomen nisi ex Creta petatum esse non possit.

inquit Strabo, κατοικίαν οὐδὲ κώμης ἔχουσα. ἔστι δὲ καὶ πρὸς τῇ Κορησίᾳ Σμινθαίου Ἀπόλλωνος ἱερὸν — ἔστι δὲ καὶ Ἐλιξος ποταμὸς περὶ τὴν Κορησίαν¹⁾. Steph. Byz. simpliciter adnotavit: „πολίχνιον τῆς Κέω καὶ ἐπίνειον.“ Neque nos plura de Coresia dicere possumus quam Strabo. Praeter templum Ἀπόλλωνος Σμινθαίου ex Coresiorum titulo n. 66 colligere possumus, fuisse Coresi etiam gymnasium, de quo infra uberius dicam²⁾. Praeterea nihil de Coresiorum urbe habemus compertum, neque ruinae exstant, quae memoratu sint dignae.

Restat denique Poiessa (Ποῖσσα, Ποιήσσιοι, vel Ποιᾶσσα, Ποιάσσιοι)³⁾, cuius situm Broendsted non recte definiuit: „Il Bröndstedt,“ inquit Halbherr⁴⁾, „chiama erroneamente Kúnduro il luogo dove esistono le rovine di Poiessa. Questo si nomina invece Πόισαις.“ Sinus ille, qui hodie vocatur „Kavia Limani“, paulo plus in septemtriones spectat quam sinus Cundureus. De Poiessa Strabo haec adnotavit (X, 487): „ἔστι δὲ — Σμινθαίου Ἀπόλλωνος ἱερὸν καὶ πρὸς Ποιήσση, μεταξὺ δὲ τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν τῆς Ποιήσσης ἐρειπίων τὸ τῆς Νεδουσίας Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ἰδρυσαμένου Νέστορος κατὰ τὴν ἐκ Τροίας ἐπάνοδον.“ De Apollinis Sminthei cultu cf. quae supra de eodem Coresiorum cultu dixi. De Minervae Nedusiae sacro, quod a Nestore conditum esse dicitur, nihil habemus comper-

1) De rivo illo, qui in Coresiorum portum effunditur, supra dixi.

2) cap. II § 3.

3) Ποῖσσα, quod legimus apud Strabonem, Steph. Byz., Plinium etc. quodque hodie ab omnibus fere scriptoribus est receptum, in titulis nostris non invenitur. Neque codices ubique formam illam exhibent. Apud Steph. Byz. s. v. legendum existimo Ποῖσσα, πόλις τῆς Κέω . ὁ πολίτης Ποιήσσιος, nam in cod. R exstat Ποιήσσιος, V Ποιήσσιος, R et V Ποιήσα, quod manifesto corruptum est ex „Ποῖσσα“; similiter apud Plin. n. h. IV, 12, 62 nisi Poeessa scriptum esse non potest, cf. R poeessa, DE poeersa (sc. etiam poeessa), A. poessa; neque apud Strabonem codices consentiunt. Itaque forma „Ποῖσσα“ aut nullam aut minimam habet auctoritatem. Nummi Poessiorum nulli exstant. Halbherr, Mus. Ital. I p. 193 sq. formas Ποῖσσα et Ποιάσσιοι Doricas vel Aeolicas esse dixit. Sed cf. Bechtelium, qui eas iure Atticas esse probavit (Götting. Abh. 1887 p. 48).

4) Mus. Ital. I p. 219 not. 3.

tum. Adferunt viri docti alterum Strabonis locum (VIII, 360), sed locus ille, mea quidem sententia, minime huc pertinet; Strabonis verba haec sunt: „παρὰ δὲ Φηράς Νέδων ἐκβάλλει ῥέων διὰ τῆς Λακωνικῆς, ἕτερος ὢν τῆς Νέδας· ἔχει δ' ἱερὸν ἐπίσημον Ἀθηνᾶς Νεδουσίας. καὶ ἐν Ποιᾶσση δ' ἔστιν Ἀθηνᾶς Νεδουσίας ἱερὸν ἐπώνυμον τόπου τινὸς Νέδοντος, ἐξ οὗ φασιν οἰκίσαι Τήλεκλον Ποιᾶσσαν καὶ Ἐχειᾶς καὶ Τράγιον.“ Est quidem res illa maxime controversa¹⁾. Broendsted (assentiente Boeckhio) tria nomina commutavit vel potius corrupit: scripsit enim pro Τήλεκλος — Τεῦκλος, pro Ἐχειᾶς — Σκιᾶς, pro Τράγιον — Τραγαία. Teuclum illum ex Ceorum oppidulo Nedonte profectum, Poiessam in insula Ceo, Tragaeam in insula Naxo, Sciam in Euboea condidisse putant. C. O. Muellieri sententia haec est: „der Tempel der Athena Nedusia zu Pöessa auf Keos hat von einem Orte Nedon, in Messenien nämlich, woher Nestor den Tempel gegründet haben sollte, den Namen: dieses Nedon soll der spartanische König Teleklos zerstört und mit den Einwohnern desselben einige sonst unbekannte Orte, Tragion und Echeia (denn der Name Pöessa an dieser zweiten Stelle scheint verdorben) bevölkert haben. Nur dies können die Worte: ἐξ οὗ φασιν οἰκίσαι Τήλεκλον Ποιᾶσσαν heissen; der König Teleklos aber, der in der Nähe dieses Nedon den Tod gefunden haben soll (Paus. 4, 4, 2), passt vortrefflich in diesen Zusammenhang. Endlich gehört an die Stelle des Strabo weit mehr eine Notiz über die alte Geschichte von Messenien und Lakonika als die der Jonier.“ Groskurd praecise negavit, Poiessam illam esse Ceorum urbem, omnesque urbes a Strabone commemoratas in Laconica sitas esse docuit. Halbherr rem in medio reliquit; ceterum Poiessam Ceorum urbem esse dixit. Meineke verba illa inde a καὶ ἐν Ποιᾶσση usque ad Τράγιον Strabonis esse negavit. Sententiarum illarum, (quarum pessima est Broendstedii), nullam

1) Broendsted l. l. p. 88 sq.; Boeckh, kl. Schr. VII, p. 356 sq.; C. O. Mueller, kl. d. Schr. I p. 58 sq.; Groskurd, Strabons Erdbeschreibung II p. 57 not. 4; Halbherr, Mus. Ital. I p. 193; Meineke ed. Strab. II p. V 511, 23—25.

equidem veram esse existimo, sed nolo eas singulas refutare. Etsi Boeckh nimis fidenter scripsit: „Diese (sc. Broendstedii) sehr glückliche Auslegung muss man festhalten und andere Vermuthungen zurückweisen,“ equidem nihilominus ipse quid sentiam exponam, sententia autem mea per se aliorum sententias refutabit. Ac maxime quidem miror, quomodo viri docti locum illum Strabonis non recte intellexerint. Locum enim sine opinione praeiudicata si examinamus, necesse est statuamus, verba καὶ ἐν Ποιείσῃ δ' ἐστὶν Ἀθηνᾶς Νέδουσις ἱερὸν lectoris cuiusdam esse glossema¹⁾: rem ipsam lector ille in Strab. X, 487 invenit atque in margine adscripsit, librarius autem quidam verba illa in textum recepit. Quibus concessis omnes loci difficultates tolluntur. Legendum enim est: ἔχει δ' ἱερὸν, ἐπίσημον Ἀθηνᾶς Νέδουσις, ἐπώνυμον τόπου τινὸς Νέδοντος κτλ. Agitur ergo de locis Messeniis vel Laconicis, neque hoc ad hanc de Ceorum Poiessa quaestionem pertinet²⁾. Enumeratur sane quidem inter urbes a Teleclo conditas Poiessa, sed C. O. Mueller iure nomen illud corruptum esse dixit: quomodo nomen illud restitui possit, nescio, neque hoc permagni est momenti. Corruptelam illam ortam esse existimo, postquam glossema illud in textum receptum est. Sed haec alia quaestio: ad Ceorum Poiessam revertamur. Quae urbs numquam magni momenti fuisse videtur; Strabonis temporibus Poiessa deserta et strata erat ruinis. Medium fere inter Poiessam et Julida est monasterium Hag. Marinae, in cuius area stat antiqua turris fere integra, quam Broendsted (p. 26 sq.) accuratius descripsit.

1) Meineke totum enuntiatum a Strabone abiudicavit, falso quidem, nam intellegere non possum, cur lector quidam totam illam digressionem ibi addiderit; neque patet, unde exscripserit, neque loci illius difficultates tolluntur.

2) cf. Steph. Byz. s. v. Νέδων.

II. Cei insulae historia.

1. Tempora antiquissima.

In Atheniensium reipublicae rebus describendis qui versantur multo meliore utuntur fortuna, quam qui alius civitatis praesertim exiguae insulae res perscrutandas sibi proposuerint: nam praeter innumerabilem fere titulorum numerum, praeter permulta veterum scriptorum testimonia de Republica Atheniensium nuperrime inventus est commentarius praeclarissimus, qui quin ab Aristotele scriptus sit non est quod dubitemus.

Aristotelem etiam de Cei insulae rebus libellum conscripsisse constat, sed praeter pusillum fragmentum nihil de libello illo servatum est. Sopater enim (Phot. cod. 161) inter fontes libri XII se Aristotelis πολιτείαν Κέων habuisse dicit: nam quod Κίων scriptum est, id manifesto ex „Κέων“ corruptum est¹⁾. Fragmentum illud, quod Ross l. l. attulit, nullius est momenti, cum res de Aristaeo nymphisque notissimas contineat²⁾. Itaque deficiente duce illo spectatissimo ipsi Cei insulae historiam ex paucis titulorum paucioribusque veterum scriptorum locis, quoad fieri potest, restituere conabimur.

Sed priusquam ad rem ipsam accedam, hoc unum mo-

1) cf. Rose, Aristot. Pseudepigr. p. 477 frg. 126 (463).

2) Broendsted mirum in modum p. 57 sq. fragmentum ex Aristotelis Κιανῶν πολιτεία (Rose, l. l. p. 479 frg. 129 (466); Müller, F. H. G. II p. 161, frg. 187) ad Ceorum πολιτείαν pertinere putavit: quod falsissimum esse totius fragmenti argumentum docet, cf. Boeckh, kl. Schr. VII p. 344.

nuerim. Cei insulae sicut aliarum civitatum res incipiunt ab aetate fabulosa, praeterea Cretes, Cares, Phoenices insulam habitasse dicuntur: quas res maxime esse controversas, nemo est quin sciat. De rebus illis si singulas sententias adferre singulasque refutare vel probare vellem, de unaquaque re suum caput conscribendum mihi esset. Quod cum huius libri non sit, satis erit quae mihi vera esse videantur paucis enarrare.

Herodotus VIII 46 et Thucydides VII 57,4 Ceos „ἔθνος Ἰωνικὸν ἀπὸ Ἀθηνέων“ fuisse dicunt, sed Jones non primos insulae fuisse incolas ex se intellegitur neque aut Herodotus aut Thucydides hoc contendere voluisse videntur¹⁾. De prisca insulae incolis veteres scriptores certi nihil habebant compertum; satis multa quidem ab iis memoriae tradita accepimus, sed ea maxime inter se repugnant neque certo coniungi possunt. Itaque singula deinceps recenseamus.

Atque duplex quidem de antiquissimis Cei insulae incolis memoria distinguenda est: quae in universum de Cycladibus accepimus, quaeque de ipsa insula Ceo tradita sunt. Incipiamus a priore genere, ad quod pertinent ea, quae de Caribus, Cretibus, Phoenicibus memoriae prodita sunt.

Cycladas primi incoluerunt Cares: in hac re omnes fere scriptores et veteres (Herodotus, Thucydides, Strabo, alii) et recentiores consentiunt. Quaeritur autem, quae Caribus intercesserit ratio cum Cretibus Phoenicibusque. De Cretibus, ut ab iis incipiam, Herodotus et Thucydides dissentiunt. Ille enim (I 171) Cares Minoi paruisse dicit, hic autem (I 4 et 8) Minoem Cares ex insulis expulisse ipsumque dominatum occupasse narrat. Thucydides manifesto Herodotum, sicut saepissime, corrigere studuit, sed etiam haec sententia propior fabulis est quam historiae, cum Minos ad heroica tempora sit referendus. Quo sublato ex Herodoti Thucydidisque verbis concludere possumus, Cretes antiquissimis illis temporibus

1) cf. Her. VII 95. νησιῶται δὲ ἑπτακαίδεκα παρείχοντο νέας, ὠπλισμένοι ὡς Ἕλληνες. καὶ τοῦτο Πελασγικὸν ἔθνος, ὑστερον δὲ Ἰωνικὸν ἐκλήθη.

multum valuisse auctoritate. Jam vero oritur quaestio, rectene Broendsted, C. O. Mueller, Halbherr in insula Ceo Cretum vestigia exstare sibi visi sint. Muellerum falso nonnullos Ceorum mores ex Creta repetisse mox videbimus: sunt enim Locrorum moribus simillimi. Paulo difficilius est diiudicare, num urbis Coresiae nomen Apollinisque Sminthei Coresiae Poiessaeque cultus re vera Creticae sint originis, id quod viri illi docti contendunt. De illa re cum supra uberius dixerim (p. 7 sq.) hoc unum monuerim, sententiam illam fortasse esse veram, sed pro certa minime haberi posse, cum utrumque etiam aliter explicari possit.

Neque plura scimus de Phoenicibus. Est quidem res illa maxime controversa, virique docti, qui de hac re egerunt, in tres partes discedunt. Sunt enim qui Phoenices omne mare Aegaeum obtinuisse et ubique colonias constituuisse dicant; sunt deinde qui omnia denegent Phoenicesque nihil aliud nisi institores fuisse censeant; sunt denique qui mediam quandam viam teneant, ut Busolt, Holm, E. Meyer, alii. Mihi quidem quam ad extremum attuli sententia proxime ad veritatem accedere videtur. Optime de Phoenicibus egit E. Meyer¹⁾: „An gesicherten und zum Verkehr mit den Einheimischen geeigneten Hafenorten, am liebsten auf kleinen Inseln, liessen sie sich nieder und gründeten ihre Factoreien (vgl. Thuk. VI 2)²⁾. . . Im Allgemeinen mochten sich die Eingeborenen diese Exploitation durch die fremden Seefahrer ruhig gefallen lassen; nur wo wie in Griechenland eine hochbegabte Nation ansässig war, begann sie allmählig von ihnen zu lernen, selbst Schiffe zu bauen, Seeraub und Handel zu treiben, die fremden Ansiedlungen zu occupiren. Einer derartigen Concurrenz sich zu erwehren, besaßen die Phöniciere keine Mittel; langsam aber stätig und wie es scheint meist ohne grösseren Kampf wurden

1) E. Meyer, Gesch. d. Alterthums, I p. 231 sq.

2) Thuc. VI 2, 6: ὄκουν δὲ καὶ Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσῃ ἀπολαβόντες καὶ τὰ ἐπικείμενα νησιῶτα ἐμπορίας ἔνεκεν τῆς πρὸς τοὺς Σικελούς· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ κατὰ θάλασσαν ἐπεσέπλεον, ἐκλιπόντες τὰ πλείω etc. Idem iure etiam de insulis maris Aegaei dici potest.

sie aus den griechischen Meeren verdrängt ¹⁾, die an den einzelnen Stationen Ansässigen verjagt oder hellenisirt. Daher erklärt es sich, dass wir von den phönikischen Ansiedelungen in Griechenland nur so dürftige Kunde haben, ihre Spuren nur sehr schwer aufweisen können“. Jam vero quaerendum est Phoenices quando in insulis illis fuerint, et fuerintne etiam in insula Ceo. De priore quaestione hoc unum monuerim, nos quasi Phoeniciam quandam aetatem statuere non posse: equidem verisimillimum esse existimo, Phoenices eo tempore insulas illas frequentasse, cum a Caribus habitarentur ²⁾. Altera quaestio multo est difficilior. Mihi quidem persuasum est, Phoenices etiam Ceum frequentasse, neque tantum in urbe Carthaea fuisse — cuius nomen fortasse Phoeniciae est originis (p. 4 sq.) — sed exercuisse etiam metalla, praecipue in insulae litore orienti obiecto.

Primi igitur insulam haud dubie incoluerunt Cares Phoenicesque; fortasse etiam Cretes cum Ceis habebant necessitudines. Cares Phoenicesque deinde a Graecis expulsi esse videntur: qui fuerint illi Graeci Herodotus I 171 generatim narrat: τοὺς Κᾶρας χρόνῳ ὕστερον πολλῶ Δωριεῖς τε καὶ Ἴωνες ἐξανέστησαν ἐκ τῶν νήσων. Haec res deducit nos ad alterum genus, ea dico, quae de ipsa insula Ceo tradita sunt. Quae memoria similiter triplex est: Arcades enim, Naupactii, Athenienses colonias in insulam misisse dicuntur. Sed res illas ut recte intellegamus, migrationem quam appellare consuevimus Jonicam paulo accuratius examinemus necesse est.

Jonica quae dicitur migratio ³⁾ ad maxime controversas

1) Hoc explicare non possunt, qui Phoenices colonias in insulis condidisse contendunt: colonias enim si habuissent, nunquam eas sine ullo fere certamine deservissent, Thucydides autem l. l. diserte dicit ἐκλιπόντες.

2) Colligere hoc possumus, praeter nonnullas alias causas, etiam ex Thuc. I 8: καὶ οὐχ ἥσσαν λησταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται, Κᾶρες τε ὄντες καὶ Φοίνικες· οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστας τῶν νήσων ᾤκησαν.

3) Non meum est singulas dissertationes hic enumerare. cf. praecipue quae nuperrime de hac re disputaverunt Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 6 sq., impr. p. 13; Tascher, Revue d. études grecq. IV

historiae Graecae pertinet quaestiones, de qua etiam nuper viri docti in duas partes discedebant: alii enim E. Curtii de primis Jonum sedibus sententiam sequebantur, alii eam impugnabant. Curtius enim recte docuit, quae Herodotus de migratione illa tradiderit (I 146 ἀπὸ τοῦ πρυτανηίου τοῦ Ἀθηνέων ὀρμηθέντες), ea minime probari posse, nam Jones iam pridem in Cycladibus et in Asiae Minoris litoribus viguisse, cum Athenae nullius essent momenti. Ceterum etiam Curtius erravit, quod Jones migrantes via prorsus contraria mare Aegaeum transiisse coniecit: sed de re illa mox infra videbimus. De Atheniensium ergo coloniis in insulas et Asiam Minorem deductis ne cogitari quidem potest. Colligere hoc possumus vel ex eo, quod ab Homero Athenienses silentio praetereuntur, id quod fieri non potuisset, si Athenae re vera Jonum fuissent metropolis. Porro viri docti unam rem neglexisse mihi videntur: quid enim, quaeso, Herodoto opus erat ubique diserte docere „Ἴωνες ἀπὸ Ἀθηνέων“, si res illa omnibus et lippis nota erat et tonsoribus? Praeterea permulta Jonum exstant vestigia, quae multo antiquiora sunt quam coloniae, quas Athenienses condere potuerint. Sed ne γλαῦκ' Ἀθήναζε tulisse videar, unum documentum adferam. Cyclades inde ab antiquissimis temporibus Amphictyoniae Deliacae erant participes summaque eorum sacra erant Apollinis Delii ¹⁾; in hymno in Apollinem Delium inscripto sacra illa commemorantur, quos versus Schoeffer iure ad VII a. Chr. saec. initium refert. Illis autem temporibus atque multo post Athenae nullius erant momenti, ideoque (nisi praeterea documentis quae supra attuli) Athenienses antiquitus amphictyoniae participes fuisse cum Schoeffer praecise nego. Sed etiam ea, quae Curtii adversarii de ipsis Athenis docuerunt, probari non possunt. Jonum enim vestigia in ipsa Graeciae continenti si persequimur, non

(1891) p. 1 sq.; E. Meyer, Philol. N. F. II (1889) p. 268 sq.; N. F. III (1890) p. 479 sq.; E. Curtius, Hermes XXV (1890) p. 141 sq. atque Stadtgesch. v. Athen, Berl. 1891 p. 39; Toepffer, Theseus und Peirithoos, in commentationibus C. Roberto oblati (Aus der Anomia) p. 30 sq.; Kirchner, Attica et Peloponnesiaca, Gryph. 1890.

1) cf. e. g. Thuc. III 104, 3 et Strab. X 485.

inveniuntur ea quidem nisi in septentrionali litore Attico (tetrapolis Marathonia) et in litore Argolico. Quibus coloniis similiter atque insulis Asiaeque Minoris litoribus Apollinis sacra sunt propria, coloniasque illas antiquissimas naturamque earum peregrinam esse vel ex eo colligere possumus, quod tetrapolis Marathonia etiam posterioribus temporibus privatam theoriam Delum mittere solebat. Quodsi omnia Jonum vestigia in litoribus inveniuntur, coloniae illae manifesto a peregrinis qui mari advenerunt conditae sunt. Contra Meyerum ergo optime ipsius verba ¹⁾ adferri possunt: „Eine Bevölkerung, welche auf einen schmalen Küstensaum beschränkt ist — und nicht einmal dieser ist vollständig besetzt — kann nicht im Lande heimisch, sondern muss über See gekommen sein“. Sed eadem verba etiam Curtii sententiam refellunt, nam eadem ipsa de causa Jones etiam in Asia Minore indigenae fuisse non possunt.

Rem optime perspexit Toepffer. Docuit enim l. l. Jones illos ex Thessalia oriundos esse, sed inde emigrasse et in Euboeam, Atticam, Argolidem insulasque venisse — quae sententia satis certis confirmatur testimoniis. Jones originem suam repetebant ab Jone Xuthi filio, Xuthi autem nomen C. O. Mueller iure Apollinis cognomen esse docuit; quin etiam Jon ipse Apollinis filius appellatur. Thessalus ille Xuthus in tetrapoli Marathonia consedissee dicitur ²⁾, ergo in eodem ipso loco, ubi Jonum vestigia inveniri supra docui: etiam Apollinis sacra omnibus communia sic optime explicantur. Idem valet etiam de coloniis in Argolidis litoribus conditis. Kirchner nuper satis bene docuit, ex mythis fabulisque Atticae Peloponnesoque communibus minime colligi posse, alios ab aliis ea assumpsisse, sed peregre accepisse. De Thessalia hic facile cogitaveris, id quod re vera non sine aliqua probabilitatis specie probari potest. Sententiam nostram ergo sic fere paucis

¹⁾ cf. Philol. N. F. III (1890) p. 480.

²⁾ „Warum gerade bei Marathon, weiss ich nicht“ inquit Meyer l. l. p. 491. Sane si Meyeri de Jonibus sententiam sequimur, rem illam explicare non possumus. Sed mirum est Meyerum, qui ipse omnes locos huc pertinentes novit, non rectius rem illam perspexisse.

complectemur: Jones vetustissimis temporibus Thessaliam incoluerunt et quidem Phthiotida, unde Xuthus venisse dicitur. Ex Thessalia Jones demigraverunt consederuntque partim in Euboea, Attica, Argolide, partim in insulis in Asiaeque Minoris litoribus. Coloniarum illarum quasi nodus et vinculum erant sacra Apollinis Delii. Athenienses antiquitus amphictyoniae Deliacae non erant participes: sero demum, cum Athenae omnino Ionicae factae essent, Athenienses ad amphictyoniam accesserunt. Quod veteres scriptores Athenienses antiquitus primas in amphictyonia partes egisse tradunt, id postea in maiorem Atheniensium gloriam fictum esse patet. Nisi hunc fere in modum, difficultates probabiliter tolli non possunt.

Quibus praemissis nunc ad quaestionem de priscis Cei insulae incolis revertamur. Aptissimum equidem censeo ab Atheniensibus proficisci. Supra vidimus ab Herodoto Thucydideque Ceos appellari *Ἰωνικὸν ἀπὸ Ἀθηναίων*, praeterea diserte traditum est, Athenienses Thersidama duce coloniam in insulam Ceum deduxisse ¹⁾. Sed haec Attica est relatio, ut supra vidimus, ergo nihil omnino probat, quaeque viri docti Atheniensium in insula Ceo vestigia vetustissima exstare sibi visi sunt, ea omnia manifesto ad Jones pertinent. Dixi supra Apollinis Pythii sacra omnibus Jonibus fuisse communia: similiter etiam in Cei insulae urbibus Apollinis Pythii erant templa, quorum nobilissimum mihi Carthaeae fuisse videtur. Deinde Ceos artissime cum Deliis coniunctos fuisse colligere possumus ex Herodoto, qui in insula Delo prope ipsum Artemisium Ceorum coenaculum fuisse dicit ²⁾: quae arta sacrorum communio ex re illa sequatur, non est quod pluribus doceam. In fabula illa, quam supra commemoravi, Acontius et Cydippa ad panegyryn Deliacam profecti esse narrantur, quae res etsi per se nihil probat, tamen cum aliis documentis coniuncta

¹⁾ cf. Schol. in Dionys. Perieg. 525 (Geogr. Gr. min. II p. 450): *ταύτας τὰς Κυκλάδας ἐπέκρησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἡγήσαντο τῶν μὲν εἰς Κέων Θεραΐδαμας* etc.

²⁾ Her. IV 35: *ὅπισθε τοῦ Ἀρτεμισίου — ἀγχοτάτω τοῦ Κήϊων ἱστοριόριου.*

non minimi facienda est. Similiter etiam Pindarus Ceis pae-anem in usum theoriae Deliacae conscripserat¹⁾: quod cum prima V a. Chr. saec. parte factum sit, coniunctionem illam etiam illis temporibus mansisse apparet. Restat denique documentum et quidem gravissimum, Julietarum dico lex *περὶ τῶν καταφθιμένων* (n. 34), quam Koehler commentario luculentissimo instruxit. Koehler tituli aetatem optime definiit (tit. altera V a. Chr. s. parte exaratus est) iureque docuit, non novam legem esse rogatam, sed veterem, quae iam pridem lata esset, tum demum lapidi inscriptam. Etiam hoc Koehler optime intellexit, legem illam Solonis legi esse simillimam. Sed erravit, mea quidem sententia, (pace praeceptoris carissimi dixerim), quod Solonis legem Julietarum legis exemplar fuisse dixit. Rectius enim de hac re iudicavit Curtius²⁾: „Das vorliegende Gesetz erneuerte alte Normen, und ich glaube, dass der wesentliche Inhalt dem altionischen Gemeindeleben angehört und mit dem Apollodienst nach Attica übertragen worden ist.“ Quae sententia, cum ex iis, quae supra dixi, ex se intellegatur, non est quod pluribus eam explicem. Ceterum lex illa ipsa hanc Curtii sententiam probat: legimus enim v. 12 *προσφαγίω [χ]ρῆσθ[αι] κατὰ [τ]ὰ π[ά]τρια*. Constituitur hic, ut sacrificia illa ex more maiorum (i. e. omnium Jonum) fierent. Quod vero verba *κατὰ τὰ πάτρια* hic diserte adscripta sunt, manifesto probat antiquam legem alibi esse immutatam, id quod de Athenis re vera constat. Legimus enim apud Plut. Sol. 21: *ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν* (sc. Solon), quod Solon nimirum fecit, ut modum sumptibus imponeret. Sed cave credas hanc Atheniensium perantiquam fuisse legem: est enim lex Jonica, quam Curtius iure una cum Apollinis sacris etiam in Atticam translatam fuisse docuit. Praeter illa, quae modo attuli, Jonum vestigia, exstant etiam nonnulla alia: quae ut recte intellegamus, necesse est ad ea, quae de Arcadibus Naupactiisque tradita sint transeamus.

1) Pindar. Prosod. *εἰς Ἀθλόν* et Schol. ad Isthm. I init. „οἱ Κεῖοι Δηλιακὸν παιᾶνα ἡξίουσιν τὸν ποιητὴν γράψαι“ vel „μέλλοντος γὰρ Κεῖοις γράφειν προσοδιακὸν παιᾶνα.“

2) E. Curtius, Hermes XXV 1890 p. 150, not. 3.

Atque Arcadum quidem memoria artissime coniuncta est cum Aristaei mytho: qua quidem de re duplex fama est¹⁾. Heraclides enim, qui res illas haud dubie ex Aristotelis libello exscripsit, atque pars scriptorum (quos singulos hic enumerare supervacaneum est) Aristaeum a nymphis — quas primas insulam incoluisse dicunt — in Ceo insula educatum et institutum esse referunt. Cum vero nymphe leonis adspectu conturbatae Carystum confugissent, Aristaeum subvenisse easque reduxisse. Pindarus Aristaeum deinde in Arcadiam se contulisse dicit. Apollonius autem Rhodius aliaque scriptorum pars fabulam illam sic narrant (cf. scholia l. l.)²⁾ „τοῦ γὰρ κατηστερισμένου Κυνὸς φλέγοντος τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ πολλὸν χρόνον αὐχμοῦ τε καὶ ἀπορίας οὐσης οἱ τὴν Κέω κατοικοῦντες ἐκ θεοπροπίου ἐπεκαλέσαντο Ἀρισταῖον τὸν Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης ἐκ Φθίας. ὁ δὲ παραλαβὼν τινας ἐξ Ἀρκαδίας ἦλθεν εἰς τὴν Κέω καὶ Διὸς ἱερὸν ἰδρύσατο Ἰκμαίου ἕνεκα τοῦ τοὺς θμβροὺς γίνεσθαι, καὶ τὸν Κῦνα ἐξιλιάσατο καὶ ἐνομοθέτησε κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Κεῖοις μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τὴν ἐπιτολήν τοῦ Κυνὸς καὶ θύειν αὐτῷ. ἔθεν οἱ ἐτησίαι πνέουσι καταφύχοντες τῷ θέρει τὴν γῆν, καὶ αὐχμοῦ ἀπηλλάγησαν οἱ Ἕλληνες . . . καὶ κατακαλεσάμενος τοὺς ἐτησίας Ζεὺς Ἀρισταῖος ἐκλήθη. Reliquas de Aristaeo fabulas hic mittamus, cum nihil ad Cei insulae res pertineant³⁾).

1) Heraclid. de reb publ. IX 1, 2 cf. Welcker, Gr. Götterl. I p. 487 sq.; Preller-Plew, Gr. Mythol. I p. 373 sq.; Schirmer in Roscher, Lexic. p. 547 sq. impr. p. 549 sq.; Blondel in Daremberg et Saglio, Dict. des ant. p. 424. Studniczka, Kyrene, Leipzig 1890, p. 133. Immerwahr, Die Kulte u. Mythen Arkadiens, I Leipzig 1891 p. 251 sq.

2) Apoll. Argonaut. II v. 516 sq. et Scholia v. 498 et 516 sq. Reliquos locos cf. in libris quos supra attuli.

3) Praeter Aristaei mythum tres exstant fabulae, quae ad insulam Ceum pertinent. Quas cum iisdem verbis enarrare supervacaneum sit, satis erit eas hic breviter enumerare. De Cyparisso fabula narratur ab Ovidio Metam. X v. 128 sq. et Lact. Plac., Narrat. X fab. 3. De Hermochare et Ctesylla cf. Anton. Liber. *μεταμ. συναγ.* 1 (Westermann Mythogr. Gr. p. 201 sq.) De Acontio et Cydippa cf. Aristaei epistulam I 10, Ovid Heroid. XX et XXI (Dilthey, De Callimachi Cydippa, Lipsiae 1863, p. 127 sq. et p. 137 sq.) Fabulas, quae de Hermochare et Ctesylla atque de Acontio et Cydippa narran-

Quae duae relationes his in rebus inter se discrepant. Prior relatio nymphas insulam incoluisse narrat, altera simpliciter dicit „οἱ τὴν Κέω κατοικοῦντες“, quibus verbis minime nymphas significatas esse totius loci argumentum docet; prior relatio Aristaeum in insula Ceo educatum esse dicit, in altera Aristaeus ab incolis peregre advocatur; in altera relatione Aristaeus cum Arcadibus subvenit, Pindarus autem Aristaeum postea in Arcadium se contulisse narrat. Calamitatis descriptio eadem est, nam quod in priore relatione nymphe a leone exterritae insulam defugisse dicuntur, alteri relationi non repugnat: leo enim significat fervidum aestum, qui effecit, ut omnes insula fontes exarescerent ¹⁾.

Mythologicae quaestiones cum a re proposita sint se-iunctae, iam videamus, quem fructum ex fabulis illis ad Cei insulae historiam recte intellegendam percipere possimus. Quod veteres scriptores Aristaeum aut cum Parrhasiis ex Arcadia venisse aut postea in Arcadium se contulisse narrant, collegunt nimirum ex Aristaei Jovisque cultu et Ceis et Arcadibus communi. Ex cultu autem duabus civitatibus communi minime colligi posse, alteram de altera eum adsumpsisse supra docui ²⁾. Arcadum ergo coloniae, de quibus etiam huius aetatis scriptores verba faciunt, quae hac re tantum nituntur, prorsus tollendae sunt. Atqui scholium supra exscriptum non omnino neglegendum est. In priore enim scholii parte diserte scriptum est: ἐπεκαλέσαντο Ἀρισταῖον τὸν Ἀπόλλωνος καὶ

tur, simillimas esse, nemo est quin concedat. Sed Broendsted p. 52 falso Hermocharis Ctesyllaeque mythum alterius fabulae exemplar fuisse docuit: cf. contra Buttmann, Mythologus II p. 115 sq.; Dilthey, l. l., qui iure fabulam de Acontio et Cydippa principalem esse demonstraverunt.

1) Eximiae magnitudinis ille leo, qui prope Julida hodie quoque exstat, ex nativo saxo sculptus est. Broendsted iure haec [ad]notavit: „Das Felsenstück, woraus er gehauen ist, hat gewiss durch seine natürliche Form dem alten Bildhauer die Idee gegeben, der Natur nachzuhelfen.“ cf. Broendsted, p. 31; Wilamovitz, Heracles p. 291 not. 41.

2) Praeterea Aristaeum etiam alibi cultum fuisse notissimum est. cf. libros quos supra attuli.

Κυρήνης ἐκ Φθίας. Vidimus supra Xuthum, Jonis patrem, ex Phthiotide oriundum esse: Xuthus inde profectus in tetrapoli Marathoniam consedisset et Atheniensium regem Erechtheum contra Boeotios adjuvisse dicitur. In universum de Hellene, Xuthi patre, eiusque filiis apud Thucydidem (I 3, 2) haec legimus: Ἑλληνας δὲ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώτιδι ἰσχυράντων, καὶ ἐπαγομένων αὐτοὺς ἐπ' ὠφελίᾳ ἐς τὰς ἄλλας πόλεις etc. Quibuscum si scholium illud comparamus, res illae mirum quantum consentiunt. Aristaeus hic Apollinis filius fuisse dicitur, similiter atque Jon, qua de re uberius disputavi; matrem eius Cyrenen Lapitham fuisse constat, Lapithae autem etiam Thessaliam incoluerunt; Aristaeus similiter ex Phthiotide arcessitus esse narratur — haec omnia si reputamus, in mytho illo antiquissimarum Jonum coloniarum memoria servata esse videtur.

Atheniensium igitur Arcadumque coloniae prorsus tollendae sunt. Non idem valet de Naupactiis, de quibus Heraclides l. l. haec narrat: Κέως δ' ἐκ Ναυπάκτου διαβὰς Ἰκίσε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ταύτην ὠνόμασεν. Sane Κέως ille ¹⁾, qui colo-

1) De Ceo, Cei insulae eponymo, nuperrime strictim egerunt Maass, Goett. gel. Anz. 1890 I p. 354 not. 3 et Kirchner, Att. et Pelop. p. 66 not. 3. Legimus enim in Troum catalogo B v. 846 sq. haec:

Εὐφημος δ' ἀρχὸς Κικόνων ἔεν αἰχμητῶν,
οὐδὲ Τροίηνου διοτρεφέος Κεάδαο.

Mitto mythologicas quaestiones cum et alienae sint a re proposita et longum sit eas hic pertractare. Equidem hoc unum monuerim, Troezena hic appellari Cei filium. Supra pluribus docui, in Argolide (et quidem imprimis Troezenae) Jonum fuisse colonias, cf. impr. ea, quae de his rebus optime exposuit Toepffer l. l. Quam multae exstarent fabulae Atticis cum Peloponnesiis communes Kirchner l. l. docuit iureque (ut supra vidimus) conclusit, utrosque peregre eas accepisse. At vero etiam Ceis cum Atticis Troezeniisque nonnullas fuisse necessitudines verbi causa Pithei cum Attici tum Troezenii herois exemplum docet, cuius memoriam etiam in insula Ceo floruisse comperimus ex tit. Ceo n. 35 (cf. Bechtel n. 44, Kirchner l. l.). Ergo non est quod miremur, Troezena hic Cei filium appellari, cum Ceus insula, quippe Jonum colonia, artissime haud dubie cum Attica Argolideque coniuncta fuerit. Quae si recte coniecimus, etiam in hac re Jonum vestigia

niam condidisse insulaeque nomen suum imposuisse dicitur, e medio tollendus est: sed de Naupactiis ipsis dubitare non possumus. Probant enim hoc quattuor tituli in insula Ceo reperi¹⁾: ex titulis illis, de quibus infra uberius erit dicendum, colligere possumus, etiam posterioribus temporibus (sc. ultimis III a. Chr. saeculi decenniis) Ceis cum Locris amicitiam intercessisse. Docent hoc praeterea nonnulli Ceorum mores, quos C. O. Mueller l. l. falso ex Creta petitos esse dixit. De moribus illis Locrorum simillimis cum Boeckh uberius egerit²⁾, non necessarium esse existimo, haec omnia hic pluribus verbis repetere: quae enim Heraclides aliique multi de Ceorum morum integritate tradiderunt (mulieres fuisse decentes; pueros puellasque a vino se abstinuisse; viros aliorum mortem non complorasse etc.) haec Boeckh iure cum Locrorum (et Opuntiorum et Epizephyriorum) moribus comparavit.

Haec habui de priscis insulae Cei incolis quae dicerem. Vidimus Cares Phoenicesque primos insulam incoluisse, de Cretibus autem rem satis esse incertam. Vidimus porro Cares Phoenicesque deinde a Graecis expulsos esse et quidem sine dubio ab Jonibus. Arcadum Atheniensiumque colonias nunquam in insula Ceo exstitisse contendo. Contra Naupactiorum colonias certissimis confirmari documentis supra vidimus. Sane Naupactios non ante Jones insulam incoluisse puto, coloniae enim eorum perbene eodem tempore conditae esse possunt. Postea autem Jonum auctoritate in insula magis magisque crescente, coloni illi Jonibus diu resistere non pote-

intellegenda sunt. Ceterum Maass l. l. haec adiecit: „wie kommt aber dieser Euphemos in aller Welt nach Ismaros? Sollte die Insel Keos mit Paros an der Besiedelung dieser thrakischen Gegend theilgenommen haben?“, sed coniectura illa potius silentio praetereunda est, cum nullam utilitatem historiae adferre possit.

1) n. 21—23 et n. 77. cf. Cap. II § 4.

2) Boeckh, kl. Schrift VII p. 345 sq., impr. p. 349 sq. Boeckh eodem loco etiam de alio vetere Ceorum more disputavit: narrant enim Heraclides l. l., Aelian, var. hist. III 37, Strabo X 486 et XI 517, Val. Max. II, 6, 8; Steph. Byz. s. v. 'Ιουλίς, senes veneno sibi mortem conscivisse.

rant: demigraverunt illi quidem, sed memoria eorum in omne tempus viguit, id quod supra uberius demonstravi.

Jam vero ad finem antiquissimorum temporum pervenimus. Reliquum enim est, ut paucis moneam, Ceum insulam aliquamdiu etiam Eretriensibus paruisse, id quod sequitur ex Strabone X 448: „ἐπὶ ἔρχον δὲ (sc. Eretrienses) καὶ Ἀνδρῶν καὶ Τηνέων καὶ Κεῖων καὶ ἄλλων νήσων.“ Broendsted (p. 68 sq.) demonstrare conatus est, id necessario ante annum 490 factum esse, cum Eretria eo anno a Persis devastata atque combusta esset. Sed haec nugae sunt, nam de illis temporibus ne cogitari quidem potest: iure enim Heinze atque nuperrime Busolt et Holm hoc VII a. Chr. s. factum esse docuerunt¹⁾, cum Graeci ubique colonias suas conderent. Quam diu Cei Eretriensibus paruerint non constat. Dominationis Eretriensis fortasse exstat vestigium, si quidem titulus Coreiorum (n. 65) re vera est ἐγχώριος²⁾: „L'alfabeto“, inquit Halbherr, „si stacca da quello di tutte le epigrafi arcaiche di Keos per collegarsi con quelli di Calcide ed Eretria e cogli alfabeti non ionic. Se l'epigrafe è veramente ἐγχώριος e non ha origine straniera, ravvisiamo in essa una traccia dell' antica dominazione eretriense sull' isola.“

De reliquis insulae fatiis usque ad bella Persarum nihil habemus compertum. Ceterum Cei insulae urbes temporibus illis quam maxime floruisse colligere possumus ex magno argenteorum nummorum numero: unaquaeque urbs suos signabat nummos. Sed de Ceorum nummis infra³⁾ uberius erit dicendum.

1) cf. Heinze, De rebus Eretriensium, Gottingae 1869, p. 23; Busolt, Gr. Gesch. I p. 313; Holm, Gesch. Gr. I p. 335.

2) cf. Kirchhoff, Stud. z. Gesch. d. gr. Alph. 1887⁴ p. 91, not. 1, qui similiter de titulo illo iudicavit: „als der Schrift nach nicht epichorisch ist jedenfalls mit Hrn. Halbherr die von ihm mitgetheilte Inschrift von Koresia zu betrachten, wenn das erste der beiden Worte mit ihm 'Hχώ zu lesen ist.“

3) cf. Cap. III § 5 init.

2. Cei insulae res saec. V a. Chr. n.

Prima expeditione, quam Persae Mardonio duce adversus Graecos susceperant, calamitose ad irritum redacta, Dareus consiliariiue eius intellexerunt multo esse commodius classe Graeciam petere. Priusquam autem secundam illam expeditionem suscepit, Dareus legatos in Graeciam insulasque misit, qui terram et aquam poscerent. „Τοῖσι ἤκουσι ἐς τὴν Ἑλλάδα κήρυξι, inquit Herodotus (VI 49), πολλοὶ μὲν ἡπειρωτέων ἔδοσαν τὰ προύσχετο αἰτέων ὁ Πέρσης, πάντες δὲ νησιῶται ἐς τοὺς ἀπικολάτο αἰτήσοντες. οἳ τε δὴ ἄλλοι νησιῶται διδοῦσι γῆν τε καὶ ὕδωρ Δαρείῳ καὶ δὴ καὶ Αἰγινῇται.“ Etsi Herodotus de universis insulis hoc contendit, verba illa cum rebus ipsis congruere non videntur: apparet enim ex Her. VI 96 Naxum insulam id non fecisse. Sed Persas aliquot insulas non obiisse colligere possumus ex ipsis Herodoti verbis „ἐς τοὺς ἀπικολάτο αἰτήσοντες“, nam parvas insulas ab iis neglectas esse ex se intellegitur; quod sane dici non potest de Naxiis, qui sine dubio Persarum imperium recusaverunt. Itaque cum Herodoti verbis fidem magnam tribuere non possimus, quaeritur, de Ceis quid sit statuendum. Sed priusquam de hac re dicam, necesse est Datidis expeditionem ipsam breviter perstringam.

Vere anni 490 Persarum classis Datide Artaphreneque ducibus ex Cilicia exiit. Cursum primum secundum Asiae oram Samum direxerunt. Samo deinde Naxum profecti insulam illam, cuius incolae in montes profugerant, vastaverunt. Deinde Datis, dum classis in insula Rhenea consistit, Delum se contulit ibique in Apollinis honorem trecenta turis talenta combussit. Δαῖτις μὲν δὴ ταῦτα ποιήσας, inquit Herodotus, ἐπλεε ἅμα τῷ στρατῷ ἐπὶ τὴν Ἐρετρίαν πρῶτα; urbem illam septimo die ceperunt et devastaverunt. Χειρωσάμενοι δὲ τὴν Ἐρετρίαν καὶ ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας ἐπλεον ἐς τὴν Ἀττικὴν. Hunc fere in modum Herodotus (VI 94—102) res illas narrat. Atqui satis multa sunt, quae maxime suspicionem nostram movent. At classis quidem, ut a temporum computatione incipiam, vere profecta esse dicitur, pugna Marathoniam

autem adfecta iam prope aestate commissa esse videtur. Navigatio ex Cilicia Samum, devastatio Naxi insulae, quae ab incolis deserta erat, Datidis accessus ad Delum, Eretriae occupatio, quam septimo die factam esse Herodotus testatur — non tantum temporis spatium requirebant. Apparet igitur, id quod ex se intellegitur, Persas etiam alias Cycladas obiisse. Herodotus ipse hoc probat: nam post Naxi devastationem VI 96 scribit „ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους ἀνέγοντο“, praecipue autem VI 99, etsi ipse supra dixit, Persas ex Delo statim Eretriam profectos esse, nihilominus adicit: οἳ δὲ βάρβαροι ὥς ἀπήειραν ἐκ τῆς Δήλου, προσέσχον πρὸς τὰς νήσους, ἐνδεῦτεν δὲ στρατιὴν τε παρελάμβανον καὶ ὁμήρους τῶν νησιωτέων παῖδας ἐλάμβανον. ὥς δὲ περιπλέοντες τὰς νήσους προσέσχον καὶ ἐς Κάρυστον etc.“ Res illae sane repugnant Herodoti narrationi, quam supra attuli, sed haec diversitas facile explicari potest. Naxum illam Herodotus attulit, quia Naxii Persis non obsecuti erant ideoque Persae insulam vastaverant; Deli autem Herodotum satis longe commoratum esse a Deliisque fabulas illas accepisse, Schoeffer iure docuit¹⁾. De reliquis Cycladibus nihil certi habebat compertum, ergo eas fere neglexit. Inter ceteras autem Cycladas Persae quin Ceum insulam obierint dubitari non potest: ex Delo enim insula Eretriam profecti Ceum praeterirent necesse erat. Sane insula devastata non est, nam Cei sine dubio Persis, similiter atque plurimae Cyclades, terram et aquam dedeant: quod colligere possumus ex eo, quod neque Herodoto quidquam erat cognitum, neque ulla calamitatis memoria in insula Ceo permansit. Reliqua secundae illius expeditionis fata nihil ad insulam Ceum pertinent.

Post pugnam Marathoniam Miltiadem cum 70 navibus Parum insulam oppugnasse constat²⁾. Ephorus autem Miltiadem iam antea insulas obiisse docet³⁾. De re ipsa dubi-

1) Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 24 sq.

2) cf. Her. VI 132 sq.

3) cf. Steph. Byz. s. v. Πάρος. „ὁ δὲ Μιλτιάδης τῶν μὲν ἄλλων νήσων τινὰς ἀποβάσεις ποιησάμενος ἐπόρθησε, Πάρον δὲ etc. Nepos, Milt. 7 etiam Ephorum est secutus, sed rem in maius extulit.

tare non possumus, fueritne autem Miltiades etiam in insula Ceo, satis est incertum.

Tertiam expeditionem Persae decem demum annis post susceperunt. Xerxes, patris exemplum secutus, similiter legatos in Graeciam misit¹⁾, qui eadem poscerent. Herodotus l. l. tantum de Graecia ipsa loquitur; de insulis nihil docet. Atqui exstat locus, ex quo nonnulla quidem colligere possumus. Inter eos enim, quos Herodotus pugnae Salaminiae interfuisse dicit, enumerat etiam Seriphios, Siphnios, Melios cf. VIII 46: „καὶ Σερφίοι τε καὶ Σίφνιοι καὶ Μήλιοι ἐστρατεύοντο· οὗτοι γὰρ οὐκ ἔδοσαν μούνοι νησιωτέων τῷ βαρβάρῳ γῆν τε καὶ ὕδωρ.“ Sed insularum numerus non est iustus, nam praeter tres illas insulas Cythnios et Ceos idem fecisse constat. Quinque enim insulae illae foederatis civitatibus se applicasse videntur²⁾. Sed Cei non solum Salaminiae pugnae interfuerunt: Herodotus eos etiam quattuor naves ad Artemisium misisse narrat (VIII 1) *Κῆιοι δύο τε νέας καὶ πεντηκοντέρους δύο.*“ Quo urbium et navium consensu permotus Broendsted³⁾ coniecit, unamquamque urbem navem misisse. Sed hanc coniecturam equidem falsam esse existimo: Cei enim, mea quidem sententia temporibus illis sympolitia coniuncti erant atque communiter naves illas miserunt⁴⁾. De pugna apud Artemisium facta praeterea nihil habemus compertum.

Neque plura scimus de Salaminia pugna: Herodotus enim (VIII 46) simpliciter Ceos pugnae illi cum iisdem navibus interfuisse dicit. Attamen propter libri VIII cap. 76 pugnam illam paulo accuratius examinemus necesse est. De pugna illa viri docti maxime dissentiunt. Sed cum hic locus non sit singulas sententias adferre, ipse quomodo pugnam factam esse existimem, paucis demonstrabo⁵⁾. Atque Persarum

1) Her. VII 32 et 131.

2) De foedere illo cf. Her. VII 132 sq.

3) Broendsted, I p. 72 not. 8.

4) De priore sympolitia atque de Broendstedii illa coniectura infra non interrupte agam, cf. Cap. III § 2.

5) cf. impr. Loeschcke, Jhb. f. Phil. 115 (1877) p. 25 sq.; Jernstaedt, Журн. минист. нар. просв. томъ 220 (1882) p. 105 sq.; Lolling,

quidem classis ante pugnam in Phalero stabat, Graeci autem naves suas in septemtrionali sinu Salaminio constituerunt. Persae putabant Graecos certum cepisse consilium apud Salamina de summa rerum decernere. Neglecto Artemisiae consilio Xerxes decrevit rem in aciem committere: ideoque dato signo Persae ἀνήγον τὰς νέας ἐπὶ τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρεκρίθησαν διαταχθέντες κατ' ἡσυχίην. τότε μὲν νυν οὐκ ἐξέχρησέ σφι ἡ ἡμέρη ναυμαχίην ποιήσασθαι· νῦξ γὰρ ἐπεγένετο· οἱ δὲ παρεσκευάζοντο ἐς τὴν ὑστεραίην (Her. VIII 70). Sed Graecorum consilium Persas fefellit. In Graecorum enim castris maxima erat dissensio atque praeter Athenienses, Aeginetas Megaresesque ceteri Graeci consilium ceperunt in Peloponnesum profugere, quod absurdissimum fuit inceptum. Themistoclis prudentia consilium illud irritum factum est. Misit enim clam ad Xerxem servum, qui regem de hac re certiore faceret. Ὁ μὲν ταῦτά σφι σημήνας, inquit Herodotus (VIII 76), ἐκποδὼν ἀπαλλάσσετο· τοῖσι δὲ ὡς πιστὰ ἐγίνετο τὰ ἀγγελθέντα, τοῦτο μὲν ἐς τὴν νησιδα τὴν [Ψυτταλείαν] μεταξὺ Σαλαμῖνός τε κειμένην καὶ τῆς ἡπείρου πολλοὺς τῶν Περσέων ἀπεβίβασαν· τοῦτο δέ, ἐπειδὴ ἐγίνοντο μέσαι νύκτες, ἀνήγον μὲν τὸ ἀπ' ἐσπέρας κέρας κυκλοῦμενοι πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ἀνήγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμένοι, κατεῖχόν τε μέχρι Μουνυχίης πάντα τὸν πορθμὸν τῇσι νηυσί. Sic Herodotus rem illam narrat. Quod ut recte intellegamus, necesse est praeter alios scriptores imprimis Aeschylum adhibeamus (Pers. v. 355 sq.), qui ipse pugnae interfuit: Herodotus enim manifesto Aeschylum et oraculum quoddam secutus est, de quo mox infra videbimus. His fundamentis nisi pugna illa quomodo facta sit perspicere possumus. Persae enim cum primum audierunt Graecos media nocte fugae se daturos, fugientibus omnia effugia auferre constituerunt. Quod ut effi-

Hist. u. philol. Aufs. f. E. Curtius (1882) p. 1 sq.; Goodwin, Papers of the americ. school at Athens I (1885) p. 239 sq.; Toepffer, Quaest. Pisistr. 1886, p. 15 sq.; Bauer, Burs. Jhb. 60 (1889) p. 118 sq. Cf. praeterea quae Thirlwall, Grote, Curtius, Duncker, Busolt, Holm in historiis suis docuerunt.

cerent, sinistrum cornu (τὸ ἀπ' ἐσπέρης κέρας)¹⁾ Salaminis partem meridionalem usque ad fretum Megarense complexi sunt. In fretum illud ipsum Persae non sunt ingressi: hoc vel ex eo colligere possumus, quod postea Graecos a tergo non sunt adorti. Reliquae Persarum naves Psyttaliam occupaverunt atque meridionalem freti Salaminii exitum a Cynosuris usque ad Munychiam intercluserunt. Psyttaliam insulam Persae occupaverunt, cum ibi pugnatum iri putarent. Cynosurae nisi Salaminis promunturium esse non possunt. Jam vero quaeritur de verbis, „τὴν Κέον“ quid sit statuendum. De insula Ceo ne cogitari quidem posse Leake optime docuit eumque iure omnes secuti sunt²⁾. Quomodo autem verba illa explicanda sint, de hac re viri docti valde inter se dissentiunt: alii enim locum illum in Attica situm fuisse putant, alii in insula Salamine (et quidem alii et Κέον et Κυνόσουραν eiusdem promunturii duo nomina esse statuunt, alii diversa promunturia), alii rem in medio relinquunt. Lolling „Κέον“ in „Λέρον“ mutavit, quo nomine parvam insulam septemtrionali freti Salaminii introitu adiacentem significaret. Toepffer Lollingium secutus est, sed coniectura illa probanda non est: Persae enim eo loco omnino non fuerunt. Neque aliorum sententiae difficultatem illam tollere possunt. Nihilominus equidem rem satis perspicuam esse existimo³⁾. Herodoti enim verba cum oraculo illo comparanda sunt, quod paulo infra attulit (c. 77):

Ἄλλ' ἔταν Ἀρτέμιδος χρυσάδρου ἱερὸν ἀκτὴν
νηυσὶ γεφυρώσωσι καὶ εἰναλλήν Κυνόσουραν, κτλ.

1) Laevum cornu ab Herodoto iure „τὸ ἀπ' ἐσπέρης κέρας“ appellatur, nam Persarum naves Phalerum iam reliquerant atque ita constiterant, ut frons ad septemtriones vergeret.

2) cf. Leake, Die Demen von Attika, p. 199 sq. (Westermann). Praeterea accusativus insulae „Κέως“ nisi τὴν Κέω neque scribi potest neque usquam scriptus legitur.

3) Haec iam pridem scripta erant, cum animadverti C. Muelherum F. H. G. V p. 2 sq. similiter de hac re iudicasse. Mirum in modum sententia illa omnes viros doctos (excepto Jernstaedtio p. 117) fugisse videtur.

Supra dixi Herodotum narrationem suam ad oraculum illud conformasse; Cynosuras manifesto ex oraculo sumpsit, sed etiam de reliquis hoc probare possumus. Verbis enim „Ἀρτέμιδος ἀκτὴ“ dilucide significatur ea orae Atticae pars, quae inter portus Ζέαυ et Munychiam sita erat¹⁾. Itaque apud Herodotum aut „τὴν Ζέαυ“ scribendum est, quod postea (cum insula Κέως hodie Ζέα vocetur), nescio a quo in τὴν Κέον est immutatum — aut verba „τὴν Κέον“ recte tradita sunt atque promunturium illud inter Zeam et Munychiam significant.

Graeci ab Aristide et Tenia nave certiores facti pugnare decreverunt, atque prima luce septemtrionalem sinum Salaminium reliquerunt. Persae autem in fretum Salaminium invehi coeperunt. Quod Graeci cum animadvertissent, primum paulum recesserunt, mox autem cum Persis concurrerunt atque pulcherrimam illam victoriam reportaverunt. De pugna ipsa non est quod pluribus dicam. Hoc unum monuerim, falsissime Grotium maximamque virorum doctorum partem coniecisse, Persas nocte totum fretum Salaminium occupasse. Minime enim haec coniectura probanda est: nam 1) propter freti angustias Persae Graecos furtim neque praetervehi neque circumstare poterant, 2) propter freti ignorantiam Persas non puto nocte in fretum invectos esse, 3) Graeci si animadvertissent Persas fretum ingredientibus, certe per sinum Eleusinium fugissent; Themistoclis consilium ergo irritum esset factum, 4) Themistocles non ea erat stupiditate, ut Persas totum fretum occupare sineret: Graeci enim sic minime se commovere potuissent, 5) Persae in fretum si essent ingressi, Themistocles certe — ne dicam Graeci — id animadvertisset. Constat au-

12) De portu Ζέα cf. impr. Ulrichs, Reisen u. Forsch. II Berl. 1863 p. 171 sq. cf. Hesych. s. v. Ζέα, ἡ Ἐκὰρ παρὰ Ἀθηναίους, καὶ εἰς τῶν ἐν Πειραιεὶ λιμένων. „Vielleicht stand an diesem Hafen“, inquit Ulrichs, „ein Heiligthum der Zea Artemis, wie über dem Hafen Munychia das Heiligthum der Munychia Artemis.“ Utrum duo ibi fuerint templa Ἀρτέμιδος, an unum quod et Munychiae et Zeae Ἀρτέμιδος sit dictum, diiudicare non possumus: equidem unum templum ibi fuisse dixerim.

tem Themistoclem ab Aristide accepisse, Salamina a Persis cinctam esse: Aristides autem ex Aegina venit neque de freto Salaminio quidquam habebat compertum, 6) minime traditum est, Persas in Graecorum latera vel terga invasisse: ergo Persae Graecos in freto non cinxerant¹⁾, 7) Aeschylī verba (v. 398 sq.) *θοῶς δὲ πάντες ἦσαν ἐκφανεῖς ἰδεῖν*, atque τὸ δεξιὸν μὲν πρῶτον εὐτάκτως κέρας ἤγειτο κόσμῳ, δεύτερον δ' ὁ πᾶς στόλος ἐπεξεχώρει etc. explicari non possunt, si Grotii sententiam probamus, 8) Themistocles optime perspexerat, Graecos victoriam consequi non posse nisi in ipso freti introitu: propter freti enim angustias Persae copias suas explicare non poterant, 9) verba Aeschylī (v. 413 sq.) *ὥς δὲ πληθος ἐν στενῷ νεῶν ἤθροιστ'*, etc. et Diodori (XI 18, 4) *οἱ δὲ Πέρσαι τὸ μὲν πρῶτον πλέοντες διετήρουν τὴν τάξιν, ἔχοντες πολλὴν εὐρυχωρίαν· ὥς δ' εἰς τὸ στενὸν ἤλθον, ἡναγκάζοντο τῶν νεῶν τινὰς ἀπὸ τῆς τάξεως ἀποσπᾶν, καὶ πολὺν ἐποίουν θόρυβον*, dilucide docent, Persas ante pugnam in fretum non esse ingressos. Sed nolo documenta illa cumulare: ex iis enim, quae attuli, luce clarius apparet, Grotii sententiam falsissimam esse.

Sententia Broendstedii²⁾, qui Ceos etiam Plataeensi pugna interfuisse perhibet, ne digna quidem est, quam rellam.

Bellis Persarum denique confectis Cei non solum tripodī illi Delphico³⁾ inscripti sunt, sed etiam basi statuæ Jovis, quam Graeci Olympiae dedicaverunt.⁴⁾

De V. a. Chr. n. saeculo haud ita multum reliquum est, quod narrem. Ceos societati Deliaci-Atticae statim se applicasse non est quod moneam. Societatis illius res institutaeque cum sint notissima neque hic locus sit ea pluribus retractare,

1) Ea ipsa de causa etiam Lollingii coniectura probari non potest.

2) cf. Broendsted l. l. p. 74 et 106 sq.

3) Titulum illum denuo accuratissime exscripsit atque edidit Fabricius, Jahrb. d. arch. Inst. I (1886) p. 176 sq. cf. n. 135.

4) cf. Her. IX 81; Paus. V 23.

duas tantum res paulo diligentius inspicimus, tributa dico et militandi necessitatem.

Atque tributa ex parvo titulorum numero mediocriter definiri possunt¹⁾. Koehler²⁾ de tributis haec adnotavit: „In der ersten Periode haben die Koresier wie es scheint besonders gezahlt, s. unter *Κορήσιοι* [IV Jahr 225 dr]³⁾; in der zweiten, dritten, vierten und fünften Periode zahlen die Keier zs. 4 Tal.; Ol. 88,4 sind sie auf 10 Tal. gebracht worden.“ Mihi ea quae Koehler de Coresiis adnotavit non recte se habere videntur. Dixi enim supra Ceos mea quidem sententia temporibus illis sympolitia coniunctos fuisse. Sed fac etiam hac in re me errasse, nihilominus nonnullae restant causae, quae Koehlero assentiri me prohibeant. Inde a quinto enim anno semper universi Cei una contulerunt et quidem 4 tal. Si bellis Persarum, ut supra vidimus, universi Cei adfuerunt, si tripodī illi Delphico basique Olympicae *Κεῖοι* inscripti sunt, si praeterea ab anno 450 (a quo anno incipiunt certae de Ceorum tributis rationes) semper *Κεῖοι* perscribuntur, persuadere mihi non possum, Cei insulae urbes per quattuor primos annos separatim tributa tulisse; nam pro certo habeo, si Coresii separatim pendebant, etiam ceteras tres urbes separatim pependisse. Quod si sumimus Ceorum tributum annis Ol. 82,3 antiquioribus c. 9 tal. fuerit necesse est, nam Carthaeam et Julida saltem idem pependisse atque Coresios manifestum est. Sane tributa a. 450 imminuta esse constat; nihilominus mirum est Coresios solos plus quam dimidium eius summae pependisse, quam inde ab a. 450 Cei pendebant. Insuper exstat fragmentum, quod Koehler (dubitanter quidem) propter litterarum formas eidem a. 451 tribuit: quamquam annus certe definiri non potest, tamen antiquioribus temporibus fragmentum illud haud dubie tribuendum est. In fragmento illo etiam simpliciter *Κεῖοι* perscripti sunt. Boeckh⁴⁾ Coresiorum illas

1) cf. n. 113–122.

2) Koehler, Urk. u. Unt. z. Gesch. d. del.-att. Bund. p. 199.

3) cf. n. 113 = C. J. A. I n. 229.

4) Staatsh. d. Athen. II° p. 408.

225 dr. multam fuisse censuit — iurene, diiudicare non audeo. Sed quoquomodo res se habet, hoc persuasum habeo Ceos etiam ante Ol. 82,3 semper una tributa contulisse. Priusquam autem tributorum tabulam conficiam, restat ut moneam nuperrime a Lollingio novum repertum esse fragmentum, quod ille (assentiente Kirchhoffio) iure a. 425 recentius esse dicit (n. 122). Anno enim 425 (Ol. 88,4) tributa plus quam duplicata sunt (n. 121), Ceique, qui semper 4 tal. pendebant, a. 425 10 tal. persolverunt: in novo autem fragmento cum 6 tal. perscripta sint, titulus sane a. 425 recentior sit necesse est. Lolling quidem aetatem paulo diligentius definire conatus est, atque fragmentum anno 413 antiquius esse negat; sed cum tanta subtilitate fragmenti aetas — hodie quidem — circumscribi non potest. Jam vero haud alienum videtur esse tributorum tabulam hic apponere.

1) Ol. 81,3—82,2 (454—451) Κεῖροι — (Κορήσιοι 2 tal. 1500 dr. ?)

2) Ol. 82,3—88,3 (450—426) Κεῖροι 4 tal.

3) Ol. 88,4 (425) Κεῖροι 10 tal.

4) post Ol. 88,4 Κεῖροι 6 tal.

Restat ut pauca de militandi necessitate dicam. Thuc. II 9,5 de hac re haec docuit: τούτων ναυτικὸν παρέρχοντο Χεῖροι, Λέσβιοι, Κερκυραῖοι, οἱ δ' ἄλλοι πεζὸν καὶ χρήματα. Ex hoc loco aliisque nonnullis Wilamovitz et Busolt¹⁾ iure collegerunt Athenienses sociis etiam militandi necessitatem imposuisse. Sed erravit Wilamovitz, cum hoc „wahrscheinlich im Falle der Bedrohung des Kreises“ tantum factum esse dixit. Rem primus recte perspexit Busolt l. l. Docuit enim omnes socios primo naves tantum misisse, deinde autem, cum sub Atheniensium imperium dicionemque cecidissent, coactos fuisse non solum tributa pendere, sed etiam pedestres mittere copias. De insula Ceo hoc duobus ex documentis colligere possumus. In Attico enim titulo sepulchrali (n. 112) enume-

1) cf. Wilamovitz, Philol. Unt. I 1880 p. 71 sq.; Busolt, Rh. Mus. 37, 1882 p. 637 sq. et Gr. Gesch. II p. 351 et 427.

ratur Δηλόδοτος quidam Κεῖρος¹⁾; titulum Kirchhoff c. Ol. 80 exaratum esse dixit. Droysen²⁾ Delodotum illum inquilinum fuisse putat: „Der Keer Diodotos (sc. Delodotos) auf der Todtenliste C. J. A. I 434 war wahrscheinlich ein Metök, der als Hoplit gefallen war, (vgl. v. Wilamovitz, Hermes 22,215 ff.),“ sed Droysen haud dubie Wilamovitzium non recte intellexit, nam W. dilucide et quidem suo iure scripsit: „an diesem Zuge nehmen auch die ξένοι παρεπιδημοῦντες Theil, d. h. die anwesenden Bündner. Die meisten werden als φιλοί mitgezogen sein. Wer Hoplit war, trat in die Reihen. Stehen doch in den Verlustlisten ein Keer Delodotus 434,13 etc.“ Alterum documentum exstat apud Thucydidem (VII 57), qui Ceos expeditioni Siciliensi interfuisse narrat; itaque Ceos non naves, sed pedestres misisse copias, ex iis, quae modo exposui, efficitur.

Atheniensium imperio denique a. 404 a Lysandro funditus everso, Cei in Lacedaemoniorum imperium dicionemque redacti sunt, sed de hac re nihil fere habemus compertum. Commemoravit enim eam solus Demosthenes (XVIII 96): „Λακεδαιμονίων γῆς καὶ θαλάττης ἀρχόντων, καὶ τὰ κύκλῳ τῆς Ἀττικῆς κατεχόντων ἀρμοσταῖς καὶ φρουραῖς, Εὐβοίαν.... Κέω, τὰς ἄλλας νήσους.“

3. Cei insulae res saec. IV a. Chr. n. usque ad pugnam Chaeronensem.

Lacedaemoniorum imperii maritimi principatus non ultra decennium valuit. Anno enim 394 per pugnam apud Cnidum commissam imperium illud funditus eversum Atheniensiumque imperium a Conone et post eum a Thrasybulo restitutum est. Καὶ Λακεδαιμόνιοι μὲν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου τὴν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν ἀπέβαλον, inquit Diodorus (XIV 84,4),

1) Rangabé v. 19 etiam legit Λυσιάδης Κεῖρος, sed verbi Κεῖρος nulla exstant vestigia.

2) cf. Droysen, Gr. Kriegsalt. p. 61 not. 3.

οἱ δὲ περὶ τὸν Κόωνα σὺν παντὶ τῷ στόλῳ κρίναντες πλεῖν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἀνέζευξαν (sc. vere a. 393) καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους προσαγαγόμενοι κατέπλευσαν ἐπὶ Κύθηρα τὴν νῆσον. Lacedaemoniorum praefectis praesidiisque eiectionis quaeque ab iis constituta erat oligarchia deleta, populares denuo reipublicae praeesse coeperunt. Cei — nam quod in universum de sociis traditum est, id etiam ad Ceum referre non dubito — in pristinum statum redierunt: ceterum pro tributis a Thrasybulo ἡ εἰκοστὴ redintegrata est¹⁾. Sed nihil earum rerum proprie de Ceo memoriae est traditum, neque ex aliarum civitatum exemplis singula restituere conari attinet.

Sed etiam Atheniensium illud imperium non diu viguit. Lacedaemonii enim Cononem apud Tiribazum accusaverunt, ὅτι — τὰς τε νήσους καὶ τὰς ἐν τῇ ἡπείρῳ παρὰ θάλατταν πόλεις Ἀθηναίοις εὐτρεπίζοι²⁾, Persasque ab Atheniensibus distraxerunt. Ideoque Persae a. 386 eo libentius pacem illam sanxerunt, quam regiam sive Antalcidae dicere consuevimus. Athenienses (si Lemnum, Scyrum, Imbrum exceperis) omnes socios amiserunt et uniuscuiusque civitatis αὐτονομία constituta est.

Qua condicione Cei insequentibus annis usi essent, adhuc prorsus ignotum erat. Mihi quidem persuasum est Cei insulae urbes post pacem illam priorem quam dixi sympolitiam dissolvisse. Quod ut demonstrem, necesse est ad alteram societatem maritimam accedamus.

Quomodo Thebae a Lacedaemoniorum dominatione liberatae sint, quomodo ex eo bellum Boeotium exarserit, quomodo a. 378 altera societas maritima facta sit, quique primi ad societatem illam accesserint, notissimum est. At vero Lacedaemonii, cum crebris incursionibus nihil profecissent, Athe-

1) De hac Atheniensium imperii restitutione cf. imprimis Swoboda, Mitth. d. d. arch. Inst. VII (1882) p. 174 sq., impr. p. 190; Koehler, ibid. p. 313 sq.; Beloch, Att. Polit. p. 344 sq.; Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. p. 1 sq.

2) cf. Xen. Hell. IV 8, 12.

nienses mari petere decreverunt¹⁾, expeditioque illa propterea etiam ad Ceum pertinet, quod Xenophon Lacedaemoniorum classem Polli duce Athenienses re frumentaria intercludere conatam ideoque circa Aeginam, Ceum, Andrum vagatam esse narrat²⁾. Sed expeditio illa Lacedaemoniis male evenit. Chabrias enim apud Naxum classem eorum devicit, Atheniensesque maris Aegei principatum recuperaverunt.

Jam vero quaeritur, Cei insulae urbes quando societati illi se applicaverint. Ex decreto enim notissimo Nausinico archonte exarato (n. 126), colligere possumus, Poiessios primos se applicasse et quidem haud dubie a. 376³⁾. Ceterae urbes a. 375 ad societatem illam accesserunt⁴⁾. Schaefer⁵⁾ quidem urbes illas a. 373 a Timotheo adscitas esse coniecit, eumque Curtius secutus est. Koehler et Stern⁶⁾ rem in medio reliquerunt: sed Koehler a. 375 praefert, Stern autem urbes illas certe ante a. 373 se applicasse dicit, sed a. 375 hoc factum esse negat. Busolt⁷⁾ recte urbes illas a. 375 a Chabria adscitos esse suspicatus est, id quod Fabricius l. l. certissimis indiciis nissus nunc probavit.

Ex iis, quae modo attuli, indiciis cognoscimus Cei insulae urbes separatim ad alteram illam societatem maritimam se applicasse, atque mox videbimus, singulas urbes separatim variis de rebus cum Atheniensibus pepigisse. Ergo temporibus illis prior sympolitica soluta fuerit necesse est. Haec argumentatio per se satis certa, nunc forte fortuna ne tenuissimam quidem habet dubitationem. Koehler enim nuperime in litteris ad me datis summa liberalitate mecum communicavit tituli n. 129 apographon, quod infra (app. epigr.) exscripsi. Huc pertinent imprimis verba καὶ πολιτεῖε-

1) cf. Xen. Hell. V 4, 60 sq.; Diod. XV 34, 3 sq.

2) Xen. l. l. τοῦ ναυτικοῦ ὄντος τοῦ Λακεδαιμονίων περὶ τε Ἀἴγινα καὶ Κέω καὶ Ἀνδρον.

3) Fabricius, Rh. Mus. 1891 p. 595 sq.

4) Fabricius l. l. p. 591 not. 3 et 595 sq.

5) Schaefer, de sociis p. 15 sq. et Demosth. u. s. Zeit I² p. 58.

6) Koehler, Mitth. II p. 146; Stern l. l. p. 85 sq. et 107 sq.

7) Busolt, Jhb. f. Phil. Suppl. VII 1874 p. 761 sq.

σθαι [Κεῖου]ς κατὰ πόλεις κατὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας etc. Ex verbis illis non solum dilucide efficitur singulas urbes sui iuris fuisse, sed eadem verba manifesto docent, eum rerum statum non semper fuisse: ergo optimum sunt documentum sententiae meae de priore sympolitia. Jam vero oritur quaestio, quando sympolitia illa soluta sit. Equidem supra dixi, mihi persuasissimum esse, id statim post regiam pacem evenisse. At vero huic sententiae Marmor Sandwicense obstare videtur. Continet enim tabula illa praeclara (n. 125), de qua infra uberius erit dicendum¹⁾, primo loco usuras pecuniarum, quae diversis civitatibus mutuae datae erant. Et in fronte et in aversa tabulae illius parte nominantur universi Cei (Κεῖοι), non singulae urbes: sed etiamsi tabula intra annos 377 et 373 composita est, nihilominus sententiam nostram refellere non potest, nam pecuniae illae iam pridem mutuae sumptae fuisse possunt.

Societatis instituta cum sint notissima non est quod hic retractem. Ceterum constat in altera societate maritima singularum urbium condiciones diversissimas fuisse. De Cei insulae urbibus non multum habemus compertum. De iurisdictione ex titulis quae colligere possimus, infra suo loco uberius videbimus²⁾. Tributa συντάξεις appellabantur et quidem singulae urbes separatim pependisse videntur: in titulo enim Attico (n. 127), quem statim accuratius examinabimus, Julietae tria talenta non persolvisse dicuntur.

Sed ardor ille, quo initio socii incensi erant, mox evanuit deditque spatium curae et sollicitudini, quae in dies crescebant. Praeter multas enim res, quas socii indignabantur, maximam movit indignationem cleruchia illa, quam Athenienses Samum deduxerunt. Primae dominationis Atticae atrocitas omnibus imminere videbatur.

Is erat rerum status, cum vere a. 363³⁾ Epaminondas

1) cf. Cap. III § 5.

2) cf. Cap. III § 4.

3) Utrum expeditio illa vere a. 364 an 363 facta sit, non constat. Diodor. XV 78 sq. Timocrate archonte id factum esse dicit.

cum classe Thebana celebratissimam illam expeditionem suscepit, qua Atheniensium maris Aegei principatum evertere conatus est. De expeditione illa veteres scriptores nihil fere nobis tradiderunt¹⁾. Quantos vero expeditio illa sociorum rebus publicis attulerit motus colligere possumus ex titulo quodam praeclaro²⁾, quem Koehler accuratissime edidit et, qua semper est sagacitate, omni ex parte explicavit atque illustravit. „Die thebanische Flotte“, inquit Koehler, „wird den Curs um die Südspitze von Euböa genommen haben und hier, in der Nähe von Keos, auf das feindliche Geschwader gestossen sein.“ Thebanorum classe appropinquante in omnibus Cei insulae urbibus seditiones exarserunt; qui Atheniensium partes sequebantur expulsi, Julide Atheniensium proxenus ab Antipatro quodam interfectus est. Quibus rebus perfectis Cei in Thebanorum partes transierunt atque cum classe eorum naves suas coniunxerunt. Athenienses primo quieverunt. Mox autem Chabrias³⁾, cum Thebani insulam reliquissent, cum Atheniensium sociorumque navibus Ceum missus est, ut res componeret.

Chabrias mandatum egregie executus est. Ceis rursus in societatem adscitis, Chabrias et Cei redacti praeteritarum rerum veniam et oblivionem sanxerunt. Thebanae factionis principes, qui insulam iam ipsi reliquerant, capitis damnati sunt. Antipater, qui proxenum illum Atheniensium interfecerat, Athenis accusatus et morte multatus est. Exsules reversi possessiones amissas recuperaverunt. Praterea cum Ceis novum foedus durioribus quam antea condicionibus ictum est. De iurisdictione quid statutum sit, non est quod pluribus doceam,

Schaefer, Dem. I² p. 123 not. 2 annum 364 probare studet. Sed Grote, Rehdantz, Stern (cf. impr. Stern, I. I. p. 222 not. 2) iure annum 363 praetulerunt.

1) Diod. XV 78 sq.; Isocr. Phil. 53.

2) n. 127 cf. Koehler, Mitth. II p. 142 sq.; Schaefer, Dem. I p. 149 sq.; Ditt. Syll. n. 79; Stern, I. I. p. 223 not. 2; Curtius, Gr. Gesch. III⁶ p. 354 sq.

3) Chabriae nomen sane traditum non est, sed Koehler summa cum probabilitate hoc coniecit.

cum infra de hac re uberius dicendum sit¹⁾. Mea quidem sententia omnes causae supra centum drachmas aestimatae sine ullo discrimine Athenis vel Cei agi poterant; res autem Cei diiudicatae etiam ad Atheniensium iudicia deferri poterant. Koehler mira quadam sagacitate eo etiam alium titulum rettulit, pactum illud dico, quod singulae Cei insulae urbes cum Atheniensibus fecerunt de rubrica Cea nisi Athenas non exportanda²⁾. Cum de titulo illo infra³⁾ uberius dicam, neque ille res contineat ad historiam ipsam pertinentes, potius ad Ceorum rebellionem revertamur. Seditione sedata Carthaeenses in societate perstiterunt. De Coreisia et Poiessa ex titulo nihil colligere possumus.

At vero Julide res, quas Chabrias composuerat, non ita multo post denuo turbatae sunt. Thebanae enim factionis exsules, cum Chabrias insulam reliquisset, Thebanorum auxilio freti reversi urbeque potiti sunt. Atheniensium fautores denuo partim necati partim absentes capitis damnati bonaque eorum publicata, foederis autem tabulae ex templo, in quo propositae erant, eiectae sunt⁴⁾. Sed auxilii spes illos destituit. Athenienses vero cum primum res gestas audierunt, Aristophontem Julida miserunt, qui facile haud dubie alteram rebellionem

1) cf. Cap. III § 4.

2) n. 128 cf. Koehler, Mitth. II p. 150 sq., Schaefer, l. l. p. 150 not. 1; Boeckh, Staatsh. d. Athen. II³ p. 312 sq. De rubrica etiam in tit. n. 129 nescio quid constitutum fuisse Kumanudis assentiente Koehlero recte coniecit. Titulum illum paulo recentiorum esse Koehler affirmat. cf. Mitth. II p. 154 not. 2.

3) cf. infra Cap. III § 4 et passim. Supersunt decreti Carthaeensium finis atque decreta Coresiorum et Julietarum. Ex eo, quod titulo legatorum Atheniensium nomina subscripta sunt, Koehler recte collegit, Atheniensium decretum in summo lapide perscriptum fuisse. Koehler, Boeckh, alii dubium esse dicunt, fueritne etiam Poiessiorum decretum. Mea quidem sententia de hac re dubitari non potest neque intellego, cur Poiessii excepti fuerint.

4) Koehler optime verbum *ἐκβάλλειν* explicavit: „Das Verbum *ἐκβάλλειν*, welches in Beziehung auf die Vertragssäulen gebraucht ist, lässt schliessen, dass diese in einem Heiligthum aufgestellt waren.“

sedavit¹⁾. Julietae deinde Athenas quinque legatos miserunt, ex quibus duo erant strategi. „Cum his actum de iis rebus, quae deinde ab Aristophonte ad populum latae sunt: 1) v. 5—17 civitas Julietarum Atheniensibus pecunias debitas persolvere iubetur, 2) v. 17—27 praecipitur, ut foedus post primam defectionem factum cum iuris iurandi formulis et Julide et Athenis lapidi inscriptum proponatur. 3) v. 27—49 constituitur, ut qui alterius rebellionis participes fuerint, exsules sint bonaque eorum publicentur. 4) v. 49—56 collaudantur qui per has turbas in fide Atheniensium manserunt iisque utilem operam praestiterunt²⁾.“ Singulas res, cum per se satis perspicuae sint, non est quod pluribus exponam. At vero duas res paulo accuratius perspicimus necesse est.

Ac primum quidem quaeritur, quae fuerint pecuniae illae debitaе, de quibus hic agitur. De pecuniis illis in titulo haec legimus: *τρία τάλαντα τὰ ἐκ τοῦ λογισθέντος ἀργυρίου κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ὃ Μενέξενος εἶπεν*. Koehler iure de residuis tributis haec dicta esse coniecit eumque omnes fere secuti sunt. Szanto³⁾ solus Koehleri sententiam impugnavit atque pecunias illas aliter explicare conatus est. Putat enim vir ille doctus, Atheniensium fautores ab Atheniensibus tria talenta mutua sumpsisse atque, Thebanorum fautoribus eiectis, pecunias illas civitatis aes alienum agnovisse. Quae sententia permira est. Athenienses enim si fautoribus suis re vera pecunias illas dederunt, num verisimile est de pecuniis cogendis ea decrevisse, quae v. 10 sq. legimus? Mea quidem sententia pecuniae, quas Athenienses privatis suis commodis servientes dederant, numquam ab iisdem acerbissime exactae essent. Deinde verba, quae supra exscripsi, dilucide demonstrant, hic nisi de residuis tributis cogitari non posse. Praeterea Athenienses ipsi utramque rebellionem sedaverunt;

1) Schaefer, Dem. I² p. 149 sq. et Curtius, Gr. Gesch. III⁶ p. 354 sq. permirum in modum has duas rebelliones confuderunt: quod quomodo fieri potuerit non intellego.

2) Dittenbergeri sunt verba, qui rem illam paucis verbis commode exposuit.

3) Szanto, Wien. Stud. VIII 1886 p. 3 sq. cf. infra Cap. III § 5.

cur insuper etiam pecunias mutuas dederint non patet. Neque ea intellego, quae Szanto¹⁾ de „Stilisierung des Decretes“ disputavit: nescio enim quomodo Athenienses id aliter exprimere potuerint. Quod exsules ab Atheniensibus restituti tria talenta residua esse detulerant, in eo offendendum non est; apparet enim, id partim ad Atheniensium iram placandam, partim ad adversarios puniendos factum esse. Jam vero ad Koehleri optimam coniecturam revertamur. Aristophontem Azeniensem, qui alteram rebellionem sedavit quique psephisma illud tulit, Hyperides de repetundis postulavit, sed ille superior discessit²⁾. Cei ergo haud dubie tria illa talenta persolverunt.

Restat ut de iuris iurandi formulis pauca adiciam. Koehler sagacissime tres iuris iurandi formulas exstare intellexit: 1) v. 57—69 iurant Atheniensium strategi atque socii, 2) v. 69—81 Cei insulae urbes, 3) Cei redacti. Koehlerum iure Dittenberger et Sonne³⁾ secuti sunt. Hartel⁴⁾, qui Koehleri sententiam refellere studuit, totam rem turbavit. Primum enim iusiurandum ab Atheniensibus et Ceis redactis iuratum esse atque verbis οἱ σύμμαχοι Ceos redactos significari dicit; alterum iusiurandum sic restituit: ἔρκοι καὶ συνθήκαι τῶν πόλεων τῶν ἐν Κέφῳ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τοὺς Ἀθηναίων καὶ Κέων οὗς κατήγαγον Ἀθηναῖοι, tertium denique: [τάδε ὤμοσαν (sc. αἱ πόλεις αἱ ἐν Κέφῳ) Κεῖοις οὗς κατήγαγον Ἀθηναῖοι]. Haec sententia perversa est. Atqui verbis οἱ σύμμαχοι Ceos redactos significari dicit. Itane vero? v. 29 verbum σύμμαχοι significat socios: ergo secundum Hartelium verbum illud in eodem titulo nullo omnino signo appposito modo socios modo Ceos redactos significare potest! Deinde si in primo iure iurando

1) Szanto, l. l. p. 3 et 4 not. 15.

2) cf. Schol. ad Aeschin. Tim. 64, qui falso narrat: παρανόμων ἐάλω. Hyperides enim ipse (pro Eux. 38) dixit: παρὰ δύο ψήφους ἀπέφυγε. cf. Koehler, l. l.; Schaefer, l. l.; Beloch, Att. Pol. p. 159 et not. 4.

3) Sonne, De arbitris externis, Gottingae 1888 p. 109.

4) Hartel, Stud. über att. Staatsr., Sitzber. d. Wien. Acad. 1878 (XCI) p. 104 sq. cf. Heydemann, De senatu Athen. p. 47 (Dissert. Argent. IV 1880 p. 193) mirum in modum Hartelium secutus est.

Cei redacti „οἱ σύμμαχοι“ appellantur, cur iidem in altero iure iurando non item σύμμαχοι sed Κέων οὗς κατήγαγον Ἀθηναῖοι dicuntur? At Hartel sententiam suam firmare conatus est: „Und als Bundesgenossen werden dieselben ja auch an einer anderen Stelle unzweideutig bezeichnet, indem der Abfall der Julieten ein Abfall von Athen und den Keiern und den übrigen Bundesgenossen genannt wird (Z. 29 πολεμήσαντες ἐναντία τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων καὶ Κεῖοις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις). Sed quonam tandem modo ex verbis illis colligi potest, verba οἱ σύμμαχοι postea simpliciter usurpata esse de Ceis redactis? De hoc argumento ergo non est quod verba faciam. Ex v. 28 dilucide efficitur (id quod Hartel ipse postea concessit) socios una cum Atheniensibus atque exsulibus pugnasse: ergo non intellego, cur secundum Hartelium de sociis ne cogitari quidem possit. Itaque primum iusiurandum ab Hartelio falsissime explicatum est. Neque meliora sunt reliqua. Incipiamus a tertia iuris iurandi formula. Hartel scribit: τάδε ὤμοσαν (sc. αἱ πόλεις αἱ ἐν Κέφῳ). Itane? Equidem talia verba neque omitti potuisse neque umquam omissa esse existimo. Mea quidem sententia manifestum est in lacuna illa nihil aliud fuisse nisi ea, quae Koehler optime coniecit. Quibus concessis etiam in secunda iuris iurandi formula Hartelii supplementa ferri non possunt. Coniecit enim πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, falsissime quidem, nam socii omissi esse non possunt. In iure iurando enim ipso legimus: [συμμαχήσω Ἀθηναίους καὶ] τοῖς συμμάχοις, porro: οὐ[κ ἀποστήσομαι ἀπ' Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, denique v. 76 sq. ex Dittenbergeri coniectura verisimillima scriptum est: ἐὰν δέ τις τολμᾷ ἀδικεῖν Κέων τοὺς κατελθόντας ἢ Ἀθηναίους ἢ τῶν συμμάχων τινὰ παρὰ τοὺς ἔρκους καὶ] τὰς συνθήκας, ergo eadem tres partes, quae supra in iuris iurandi praescriptione exstant: v. 69 sq. [ἔρκοι καὶ συνθήκαι τῶν πόλεων τῶν ἐν Κέφῳ πρὸς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους] καὶ Κέων οὗς κατήγαγον Ἀθηναῖοι. Sed nolo in refellenda Hartelii sententia multus videri: de re enim ipsa, mea quidem sententia, ne dubitari quidem potest.

Sed ad propositum revertamur. Rebellionem sedata Cei

in fide mansisse videntur. De reliquis fati nihil fere habemus compertum. Diodorus ¹⁾ quidem narrat Nicophemo archonte (a. 361) Alexandrum Phraeam nonnullas Cycladas expugnasse atque incolas vi abduxisse, sed ea num etiam ad Ceum pertineant, diiudicare non possumus. Deinde a. 357 exarsit bellum illud notissimum, quod Athenienses cum sociis gesserunt: sed in insula Ceo temporibus illis quid factum sit ignoramus. Num Cei bello composito in fide manserint traditum non est, sed mea quidem sententia ex iis, quae de pugna Chaeronensi apud Lycurgum legimus, certe hoc colligere possumus. Καὶ τὸν δῆμον (sc. Athenienses), inquit Lycurgus (Leocr. 42), ὃν πρότερον Λακεδαιμόνιοι καὶ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντες Ἕλληνες βοηθὸν ἐπεκαλοῦντο, οὗτος ἐδεῖτο τῶν ἐξ Ἀνδρου καὶ Κέω καὶ Τροιζήνος καὶ Ἐπιδαύρου ἐπικουρίαν αὐτῷ μεταπέμψασθαι. Idem omis- sis locorum nominibus narrant Demosthenes, Aeschines, Dinarchus ²⁾. Athenienses post cladem Chaeronensem quam fuerint commoti perturbatique notissimum est. Consternatio illa idcirco tanta erat, quod Philippum cum victore exercitu iam iamque in Atticam venturum et Athenas oppugnaturum esse putabant. Hyperides, Demosthenes, Lycurgus permulta procuraverunt paraveruntque, ut Athenienses urbis oppugnationem sustinere possent. Sed quid ego illa commemorem? At vero Demosthenes mox animum demisit atque locum suum reliquit. Specie enim pecuniae a sociis cogendae atque frumenti coëmendi, triremem conscendit et praeter alios locos, quos supra commemoravi, etiam Ceum petivit. Licet Demosthenis admiratores et cultores etiam haec ei laudi dent, equidem me non idem de hac re sentire fateor. „Jeder andere konnte es ebenso gut,“ iure docet Holm, „das Geldeintreiben haben die athenischen

1) Diod. XV 95 Ἀλέξανδρος μὲν δ Φερῶν τύραννος ληστρίδας ναῦς ἐπέμψας ἐπὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, τινὰς μὲν ἐκπολιορκήσας πολλῶν σωμάτων ἐκυρίευσεν. cf. Schaefer, Dem. I^a p. 131 et not. 3.

2) Dem. de cor. 248; Aesch. in Ctes. 159, 209, 226, 253; Din. in Dem. 80 sq.; cf. Schaefer, Dem. III^a p. 15 sq.; Beloch, Att. Pol. p. 232; Holm, Gr. Gesch. III p. 320 sq.

Feldherren stets vortrefflich verstanden. Aber den Muth des Volkes aufrechterhalten, wenn Philipp näher rückte, das hätte Niemand so vermocht, wie der beliebte Redner. Er hätte auch, sollte man denken, der Ansicht sein müssen, dass sein Platz im Augenblick der höchsten Gefahr bei seinen Mitbürgern sei.“ Sane id non fecit timore Philippi perterritus. Mea quidem sententia non male causam perspexit Beloch cum scripsit: „So entging er der Nothwendigkeit, zum zweiten Mal der Bürgerschaft den Frieden mit Philipp empfehlen zu müssen,“ nam Atheniensium animos commutatos esse — id quod luce clarius ex eo perspicere possumus, quod Athenienses imperium Charidemo abrogaverunt atque Phocioni detulerunt (Plut. Phoc. 16) — Demosthenem fugere non poterat.

Clades Chaeronensis alteri societati maritimae finem imposuit. Athenienses enim per pacem illam, quam cum Philippo inierunt, exceptis Delo, Samo, Lemno, Imbro, omnes insulas amiserunt. Cei ergo libertatem recuperaverunt ¹⁾ pertinebantque ad eos etiam omnia, quae in universum de omnibus pacis illius compotibus accepimus ²⁾.

Ad eadem tempora referendum est, quod Plutarchus de Timoleonte narrat ³⁾: καὶ γὰρ Ἀκράγαντα καὶ Γέλαν, πόλεις μεγάλας μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον ὑπὸ Καρχηδονίων ἀναστάτους γεγενημένας, τότε κατῴκισαν τὴν μὲν οἱ . . . , τὴν δὲ οἱ περὶ Γόργον ἐκ Κέω πλεύσαντες καὶ συναγαγόντες τοὺς ἀρχαίους πολίτας etc. Gela a. 338 denuo incolis frequentata est. Erunt fortasse, qui causam quaerant, cur Cei illi in Siciliam migraverint. Causae quae fuerint migrandi sane ignoramus, sed equidem Holmium non male coniecisse puto, migrationem illam non aliter esse explicandam atque complures

1) Insulae enim, qui temporibus alterius societatis maritimae cum Atheniensibus fuerant consociatae, omnes pacis illius compotes fuisse videntur: in pace autem id constitutum fuisse discimus ex Schol. in Dem. de cor. 89: αὐτοὺς αὐτονόμους εἶναι καὶ ἀφορολογήτους.

2) Schaefer, Dem. III^a p. 27 sq. et 51 sq.

3) cf. Plut. Timol. 35; Grote X p. 467 sq.; Holm, Gr. Gesch. III p. 460 sq. et 468, 3; Holm, Gesch. Sicil. II p. 215; Head, Hist. numorum, Oxford 1887 p. 124.

alias migrationes, quae temporum illorum erant propriae. Itaque certas quasdam causas migrationi illi subfuisse negaverim.

Iam vero in examinandis titulis rarisque veterum scriptorum locis ad finem paragraphi pervenimus. Referendi quidem sunt ad tempora illa etiam satis multi tituli alii, sed ex illis nihil colligere possumus, quod ad Cei insulae historiam pertineat: itaque infra suis locis de singulis titulis agam. Ceterum non alienum fortasse videtur commemorare proxenorum illum catalogum haud dubie Carthaeensium: ex catalogo illo, de quo infra uberius dicam ¹⁾, aliqua quidem ex parte cogitatione nobis fingere possumus, quantum fuerit temporibus illis Ceorum commercium.

4. Reliquae Cei insulae res inde a pugna Chaeronensi usque ad nostra tempora.

Pugna Chaeronensis, ut supra vidimus, Ceis ἀπονομίαν, tributorum immunitatem, liberam navigationem attulit. At vero inde ab his temporibus Cei insulae res continuo ordine enarrare desistamus necesse est, cum ex paucis titulis paucioribusque scriptorum locis nihil fere — aut non multum quidem — de rebus illis colligere possimus.

Atque Alexandrum Magnum, cum patri in regno successisset, omnes pacis quam supra commemoravimus condiciones constitutionesque Corinthi sanxisse constat. Sed hoc si exceperis nihil de Alexandri Magni temporibus habemus comperitum. Memnonis quidem consilium si esset perfectum, magnas sane rerum commutationes effecisset: sed Memnon ipse cecidit, Persae autem, qua semper erant stultitia, consilio illo non magnam tribuerunt vim. Mirandumne est expeditionem illam ad irritum redactam esse? Ceterum notissimum est civitates Graecae quam fuerint permotae perturbataeque, quantumque

1) n. 10. cf. Cap. III § 2.

indignarentur Alexandri Magni edictum de exsulis restituendis ¹⁾: sed de Ceis nominatim nihil accepimus.

Licet autem de rebus externis nihil fere habeamus cognitum, tamen de internis eorum rebus ex nummis qui supersunt nonnulla colligere possumus. Supra vidimus temporibus V a. Chr. saec. antiquioribus suos quamque insulae urbem signasse nummos: qui nummi argentei erant, ergo urbes illis temporibus floruisse videntur. Saeculis autem V et IV nulli omnino nummi in insula Ceo signati esse videntur (exceptis sane nummulis), neque est quod miremur: Cei enim parebant Atheniensibus, Atheniensium autem nummi adeo in omnium erant usu, ut opus non esset suos signare nummos. At vero post pugnam Chaeronensem versa sunt omnia. Atheniensium enim non solum dominatio atque maris Aegaei principatus, sed etiam auctoritas subversa est. Cei igitur, cum libertatem recuperassent, novarum rerum ratione ducta non ita multo post ad insulanorum societatem se applicaverunt: sed priusquam hoc fecerunt, singulae insulae urbes inter se iunxerant societatem, cuius testes sunt nummi atque tituli nonnulli, de quibus mox infra uberius erit dicendum. Nummi illi quos dixi, sunt aenei omnesque litteris KEI vel KEION signati ²⁾. Communes ergo Cei illis temporibus habebant nummos. Atque societatem illam satis artam fuisse colligere possumus ex titulis (n. 21—23 et n. 77), qui etsi ad extremum III s. referendi sunt, nihilominus eundem rerum statum indicare mihi videntur. Habebant insulae urbes senatum comitiaque communia etc., sed de rebus illis infra suo loco uberius agam ³⁾.

At vero etsi insulae urbes societatem inter se iunxerant, tamen temporibus illis minime sufficebat. Quid enim parva ac tenuis insula ipse per se proficere potuit? At in commercio insulae salus nitebatur. Quid igitur mirum Ceos liben-

1) Diod. XVIII 8; Curt. X 2, 4; Just. XIII 5. cf. Schäfer, Dem. III² p. 315 sq.; Droysen, Gesch. d. Hell. I² 2 p. 274 sq.

2) cf. infra Cap. III § 5 init. Head recte nummos illos ad finem IV s. et ad III s. rettulisse mihi videtur.

3) cf. Cap. III § 2.

ter se ad insulanorum applicasse societatem, cum tale praesidium desiderarent? Sane Cei insulanorum societatis participes fuisse nusquam diserte dicuntur¹⁾, sed ex disquisitionibus Homollii, Hauvettii, Schoefferi dilucide apparet omnes Cyclades foederis illius fuisse participes. Ceterum de insula Ceo id ex se intellegitur, cum Cei et amphictyoniae Deliacae et societatis Deliacae-Atticae et alterius societatis maritimae fuerint participes. Societatis illius (οἱ νησιῶται vel τὸ κοινὸν τῶν νησιωτῶν) res atque instituta cum a viris quos supra dixi uberius sint exposita, non meum esse existimo ea hic denuo enarrare. Atque id quidem Schoeffler (p. 95) iure demonstrasse mihi videtur, non Ptolemaeum (quae Homollii erat sententia) foederis principem fuisse, sed Rhodios. Aegyptiorum regum auctoritatem toto mari Aegaeo maximam fuisse, minime nego: „sed Ptolemaei reges,“ inquit Schoeffler, „ea erant prudentia, ut fideles eos socios habere mallent quam libertate erepta eorum a se animos abalienare.“ Quod quamquam de Rhodiis tantum dixit manifesto etiam ad ceteros pertinet socios. Ad tempora illa referendus est Carthaeensium titulus n. 17: collaudatur a Carthaeensibus Φιλόδηρος Ἀντιφάνους Ἀλιεύς, [τεταγμένος ὑπὸ τὸν βασιλέα Πτολεμαίων³⁾]. Qui fuerit ille Ptolemaeus non constat. Boeckh Ptolemaeum Philadelphum intellexit eique tributum, quod v. 4 coniecit ([χρημά]των), pensum esse dixit. Droysen⁴⁾ sic iudicavit: „ob die Inschrift von Keos, welche von Tribut an Aegypten spricht, in die Zeit des zweiten Ptolemaios gehört, ist nicht ausgemacht.“ De Ptolemaeo quidem Droysen non male

1) Exstat quidem titulus (C. J. G. n. 2272 = Lebas II 1773) ex Asia in Angliam translatus, quem Boeckh Deliiis titulis, Lebas Ceis adnumeravit. Lebas quibus causis permotus hoc fecerit, ignoramus. Equidem titulum ad insulam Delum referre minime dubito.

2) cf. Homolle, Bull. de Corr. Hell. IV (1880) p. 320 sq.; Hauvette-Besnault, ibid. VII (1883) p. 5 sq.; Schoeffler, De Deli ins. reb. p. 91 sq.

3) cf. Homolle, l. l. p. 322: „Le titre de τεταγμένος ὑπὸ τὸν βασιλέα se rencontre assez fréquemment etc.“

4) Droysen, Gesch. d. Hell. III² 1 p. 329 not. 1.

iudicavit, quod rem certam esse negavit, sed mea quidem sententia erravit, quod Boeckhii coniecturam pro certa habuit atque de tributis ibi dictum esse docuit. Ac primum quidem Boeckhii coniectura lacunam non explet: desunt enim non quinque litterae, sed sex vel septem¹⁾. Sed id quod gravissimum est, ne sensus quidem recte se habere videtur. Boeckh quidem haec scripsit: „Philotherus autem aliquoties Carthaeam venerat ad aliquid repetendum²⁾“; quid hoc fuerit nisi tributum ordinarium? Accedit quod is dicitur ἐν τούτοις συμπεριφέρεσθαι, hoc est indulgentiam praestare. Unum quod praeterea conicere possis, fuerit hoc, de repetendis pecuniis mutuo datis dictum fuisse: sed prius longe praefero.“ Mihi quidem haec minime placent. Dixi supra Aegyptiorum regum auctoritatem satis magnam fuisse; sed eos tantum apud socios valuisse auctoritate, ut eos cogere possent tributum pendere, minime est verisimile. Neque enim quidquam de hac re accepimus, neque verisimile mihi videtur tributum illud tam singulari modo collectum fuisse, neque Rhodii unquam ad talem societatem se applicassent. Jam vero quaeritur, quomodo titulus ille sit explicandus. Mea quidem sententia in titulo agitur aut de pecuniis (a Deliiis haud dubie) mutuo datis, aut de illis pecuniis, quae ab unaquaque civitate pro opibus eius exigebantur atque a synedrio administrabantur³⁾. Est quidem res illa satis incerta. Quod hic „πλειονάκις“ scriptum exstat, in eo offendendum non est. Parvae enim insulae temporibus illis adeo erant adflictae, ut interdum 50 dr. mutuas sumerent, ut legato munera hospitalia praebere possent⁴⁾.

1) cf. Broendstedii atque Lebasii apographa.

2) παραγινόμενος πλειονάκις εἰς τὴν πόλιν Καρ[θαίων] ἐπὶ τὴν κομιδὴν τῶν τῶν ? ἐν τούτοις τε συνπεριφέρεται καὶ τὴν ἐνδημίαν ποιεῖται καλῶς καὶ εὐτάχτως etc.

3) cf. Schoeffler, l. l. p. 97.

4) cf. titulum Amorginum, Mitth. I (1876) p. 337 v. 19 sq. δοῦνα δὲ αὐτῷ καὶ ξένια τοὺς στρατηγούς ἀπὸ δραχμῶν πενήκοντα, τοὺς δὲ ταμίαις εἰς ταῦτα ὑπηρετεῖν δανεισαμένους, κομιδὴν δὲ εἶναι αὐτοῖς αὐτοῦ καὶ τοῦ τόκου ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν προσόδων. cf. etiam Bull. de Corr. Hell. IV p. 327 sq.; Schoeffler l. l. p. 94 sq.

Haud raro ergo socii pecunias mutuas sumpsisse videntur. Quomodo lacuna expleri possit, nescio: fortasse ἐπὶ τὴν κομὴν δὴν τῶν [δανεισμά] των scribendum est, sed hoc si scribimus, octo litteras periisse coniciamus necesse est, cum omnes editores non plus quam septem litteras ibi fuisse testentur. Neque plura scimus de alio titulo n. 72, quem Boeckh verbo βασιλε[ῖ]ς vel βασιλέ[α]ς commotus ad tempora illa rettulit cum scripsit: „de Aegypti regibus opinor, quibus aliquamdiu parebant Cyclades.“ Mea quidem sententia lapis adeo est fractus, ut neque titulus restitui neque sensus probabiliter erui possit: ergo titulum illum potius missum faciamus. Ceterum eodem iure etiam βασιλε[ῖ]ς scriptum fuisse potest, neque est, quod ex solo verbo illo (quoquomodo scriptum fuit) colligamus, Aegyptiorum reges in titulo eo commemorari, cum etiam de aliis cogitari possit: sane de Aegyptiorum regibus coniecturam in medio positam esse minime nego.

Sed nolo singula persequi, quae temporibus illis obscurissimis in insula facta esse verisimile sit. Nam de variis eius fortunae vicibus nihil neque ex titulis neque ex scriptoribus habemus compertum atque supervacaneum esse existimo, hic meras proferre coniecturas, quae nullis certis nitantur fundamentis.

In titulis Cei commemorantur demum exeunte tertio a. Chr. saeculo. Temporibus illis Aetolos longe lateque maria navibus piraticis infesta reddidisse ideoque satis multas civitates praecavescentes cum Aetolis foedera fecisse, quis est qui sciat. Inter civitates illas non infimum locum obtinent Cei, non sine causa. Vidimus enim supra (p. 21 sq.) Naupactios per aliquod tempus insulam incoluisse, Naupactum autem Philippus a. 338 Aetolis tradidit, id quod a. 342 promiserat¹⁾: eo ipso tempore Aetoli haud dubie in amphictyoniam Delphicam adsciti esse videntur²⁾. Cei igitur salutis suae consulentes cum Aetolis foedus inierunt, quae quidem res non mul-

1) Strabo IX 427 init.; Schäfer, Demosth. II² p. 427, 559.

2) Bücher, De gente Aetolica amphictyoniae particeps, Bonnae 1870 p. 18 sq.; Schaefer l. l.

tum habuit difficultatis: prisca enim Locrorum cum Ceis necessitudo in Aetolos transierat, Aetolique metropolis munere adversus Ceos fungebantur, Cei autem pro colonia habebantur Aetolorum. Colligere haec possumus ex quattuor titulis, quos saepissime attuli (n. 21—23 et n. 77). Decreta illa sunt haec: n. 21 Aetolorum decretum, n. 22 Naupactiorum, n. 23 Ceorum, n. 77 item Naupactiorum. De primo et tertio decreto res dubia esse non potest. Secundum decretum Naupactiorum esse Boeckh dilucide demonstravit cum ex totius decreti argumento tum ex praescripto magistratu eponymo: ἐπὶ θεωροῦ Σωκράτους τοῦ Τιμόνου. Quartum decretum Rhangabé Ceorum esse dixit: „un décret du peuple des Céens, qui exprime sa reconnaissance aux Aetoliens, d'un acte par lequel ceux-ci accordaient des privilèges aux Céens en considération de leur relation de parenté“ (n. 21). Mea quidem sententia Rhangabé prorsus erravit. Titulo enim praescriptum est: Σωκράτης Τιμόνου εἶπεν. Rhangabé ipse animadvertit, Socratem illum eundem esse qui n. 22 commemoratur¹⁾, sed miram de hac re sententiam protulit: contendit enim universos Ceos misisse Delphos theoriam ductu Socratis. At vero supra vidimus Socratem Naupactiorum fuisse theorum i. e. magistratum eponymum; ergo manifestum est etiam hoc decretum Naupactiorum esse. Ceterum titulus adeo mutilatus et corruptus est, ut certi nihil ex eo eruere possimus. Jam vero ad decreta ipsa revertamur. Continent igitur amicitiam et societatem²⁾ inter Aetolos Naupactiosque et Ceos factam. Res ipsa etsi satis clara est, nihilominus controversias inter viros doctos fecit. Droysen³⁾ enim Ceos in Aetolorum sympolitiam receptos esse putavit. Kuhn⁴⁾ iure docuit Ceos et Naupactios sibi invicem non sympolitiam, sed isopolitiam tribuisse, Aetolos autem tantum amicitiam renovasse atque δού-

1) Quod n. 22 Τιμόνου, hic Τιμόνου scriptum est, in eo offendendum non est; titulus enim pessime exscriptus esse videtur.

2) cf. Polyb. XVIII 5: Αἰτωλῶν φίλοι καὶ σύμμαχοι.

3) Droysen, Gesch. d. Hell. III² 1 p. 446 sq., impr. 448.

4) Kuhn, Ueber d. Entstehung d. Städte d. Alten, Lpz. 1878 p. 120 et not. 290.

λίαν decrevisse; sed erravit Kuhn, cum verba ὡς Αἰτωλῶν ὄντων τῶν Κείων vertit: „gleich als ob sie Aetoler wären, nicht dass sie es wären.“ Kuhnio hac in re iure oblocuti sunt Bücher et Feldmann¹⁾, qui contra Kuhnium eadem attulerunt, quae supra ipse exposui, Locrorum dico cum Ceis necessitudinem, quae in Aetolos transierat. Similiter etiam de titulorum aetate viri docti dissentiunt. Boeckh ex n. 21 v. 4²⁾ collegit, decreta illa eius esse aetatis, ubi Aetoli sibi amphictyonum iura solis adrogassent, ideoque intra Ol. 135—140 (240—220 a. Chr.) esse composita. Boeckhium secuti sunt Rhangabé et Hicks. Bücher titulos certe III s. incisos esse existimavit, ceterum rem in medio reliquit. Dittenberger³⁾ Boeckhii sententiam refellere conatus est: „ac certe magnam tum inter Amphictyonas Aetolorum auctoritatem fuisse apparet, at cur ei potissimum tempori quo Aetoli plus dimidia suffragiorum parte in concilio amphictyonico habebant titulum tribuamus nulla est causa. Admodum similem esse titulum Teium C. J. G. 3046 fere 193 a. Chr. compositum Boeckh monuit.“ Swoboda⁴⁾ titulos illos ad initium secundi saec. pertinere dixit. Mea quidem sententia viri illi docti iniuria Boeckhii sententiam impugnauerunt. Ac primum quidem ex titulo eo apparet, satis artam temporibus illis necessitudinem atque amicitiam inter Aetolos et Naupactios (i. e. Locros) fuisse. Quod post bellum ab a. 220 cum sociis gestum fuisse negaverim. Constat enim Locrenses ab Aetolis defecisse; sane scio postea Locrenses denuo Aetolis adiudicatos esse, sed quantum equidem iudicare possum, talia decreta post bellum illud lata non essent. At Dittenberger titulum Teium attulit; sed etsi concedo, tituli argumentum satis esse simile, tamen aliquantum etiam interest inter titulos illos. Dittenbergerum enim manifesto fugit, in titulo Teio nullo omnino

1) Bücher l. l. p. 18 sq.; Feldmann, *Analecta epigr. ad hist. synoec. et sympol. Graec.* p. 121 (Dissert. Argent. IX 1885 p. 217).

2) μήτε ποτ' Ἀμφικτυονικὸν μήτε ποτ' ἄλλο ἔγκλημα μὴδέν.

3) Ditt. Syll. n. 183 not.

4) Swoboda, *Griech. Volksb.*, Lpz. 1890 p. 278 s. v. Karthaia „wahrscheinlich Beginn des zweiten Jh.“

verbo amphictyoniam commemorari, id quod supra de Ceorum titulis vidimus. Aetolos etiam initio II s. ἀσουλῶν decernere potuisse ex se intellegitur neglecto Teiorum titulo: gravissimum autem discrimen inter titulos illos est amphictyoniae mentio, quam minime levioris momenti habere debemus. Praeterea Aetoli in Ceorum titulis decreta illa fecerunt una cum Naupactiis, quorum artam cum Ceis necessitudinem sibi adrogaverant: quod post bellum cum sociis gestum fieri potuisse nego. Restat denique tertia causa, de qua paulo uberius dicam necesse est.

Aegyptiorum enim rex Ptolemaeus IV Philopator a. 205 mortuus est, regni autem successor erat infans, Ptolemaeus V Epiphanes. Eam occasionem reges Syrorum et Macedonum, Antiochus III et Philippus V non praetermittendam rati foedus inierunt his condicionibus, ut Antiochus Coelesyriam, Phoeniciam etc., Philippus mare Aegaeum et Hellespontum¹⁾ occuparet. Id Rhodii sane concedere non poterant atque societate cum Pergamenorum rege Attalo iuncta Philippo obstiterunt. Sed singula persequi cum a proposito abhorreat, monuisse sufficit Philippum primo prospere pugnasse atque iussu eius Aetolorum praedonem Dicaearchum insulas — inter eas sine ulla dubitatione etiam Ceum, id quod statim videbimus — occupasse atque diripuisse. Anno denique 200 a. Chr. versa sunt omnia. Athenienses enim illo anno indigno facinore²⁾ Philippi odium in se contraxerunt, et Acarnanes comprobante Philippo atque Macedonum auxiliis confirmati Atticam ferro ignique populaverunt. Quo facto Athenienses Attalum, Rhodios, Aegyptios advocaverunt atque legatos Romam miserunt, qui auxilium peterent. Interea Attalus Rhodique Philippum ex Caria expulerunt atque cedentem persecuti Aeginam venerunt. Inde Attalus Athenas traiecit, ubi societate confirmata ab Atheniensibus egregie exceptus summisque honoribus affectus est. Deinde Attalus Aeginam revertit, Rhodii autem

1) cf. Polyb. III 2, 8; XVIII 54, 8 sq.; Liv. XXXI 14, 5 sq.; Appian. Maced. 3.

2) cf. Liv. XXXI 14, 6 sq.

„Ciam ab Aegina, inde per insulas Rhodum navigarunt omnibus praeter Andrum Parumque et Cythnum, quae praesidiis Macedonum tenebantur, in societatem acceptis¹⁾.“ Cei ergo Macedonum dominatione, quae perpaucos annos duraverat, rursus liberati sunt. Reliquis belli casibus nihil hoc loco utimur. Jam vero ad Ceorum decreta quae supra dixi, revertamur. Belli temporibus illa facta esse non possunt. Sed etiam post bellum illud compositum praeter alias causas quas supra attuli decreta illa lata esse stricte negaverim, quia mea quidem sententia rerum status longe alius erat, atque qui ex decretis illis cognoscitur.

Inter titulos ab Halbherro Julide repertos exstat etiam titulus permutilus n. 50, quem Manthos quidem a. 1864 paulo pleniorē vidit, sed tituli argumentum ne ex hoc quidem apographo restitui potest, cum non pateat, quid sibi velint verba (δ)ωρεὰς ἔδωκεν. In titulo (v. 3 et 4) bis occurrit nomen Attali, quod Halbherr recte sic supplevit: [Βασιλεὺς] Ἀττάλος | [Βασιλέως] Ἀττάλο[υ], atque Attalum II Attali I filium intellexit, qui post Eumenem fratrem inde ab a. 159 usque ad a. 138 regnavit. De Attalo I hic cogitari non posse Halbherr recte monuit (l. l. not. 5). Ex titulo illo colligere possumus, Pergamenorum auctoritatem Cei etiam post bellum illud plurimum valuisse. Sed deficientibus documentis certi quicquam de hac re si quis eruere velit, stolidum sane sit inceptum.

Priusquam autem ad Romanam, ut ita dicam, aetatem accedamus, paucis monuerim ad III et II s. praeterea referendos esse nonnullos titulos, quos supra praetermisi, quia nihil ad res a Ceis gestas pertinent. Tituli illi maximam partem sunt proxeniae decreta²⁾ ut n. 17, n. 71 atque alii complures, quorum aetas certe definiri non potest. Sed exstant praeterea nonnulli tituli, quibus Ceis proxenia a civitate quadam peregrina confertur velut III s. a Deliis (n. 133. 134), a Delphis (n. 136. 137), ab Atheniensibus (n. 130). Praeterea haud

1) Liv. XXXI 15, 8; Polyb. XVI 26, 10.

2) cf. infra Cap. III § 2.

alienum videtur commonere, in aliarum civitatum catalogis agonisticis temporibus illis commemorari etiam homines ex insula Ceo oriundos velut III s. Deli inter comoedos anni 261 (n. 132), II s. Delphis inter viros choreutas (n. 138—141) et quidem quattuor annis continuis. Ad tempora illa denique referendum est Sarapiastarum decretum, quod Foucart Macedonicae aetatis esse dixit: sed de titulo illo infra uberius dicam¹⁾.

Sed ad propositum revertamur. Aetolorum auctoritate a. 189 funditus eversa, insulae in mari Aegaeo sitae non meliore quam antea condicione utebantur. Nam id quod Aetoli ante fecerant quodque Cei societate cum iis iuncta prohibere conati sunt, Cretenses postea multo atrocius faciebant, insulani autem consilio auxilioque orbi nesciebant, quomodo latrocinia et praedationes arcere possent. Quid mirum insulas paulatim ad summam inopiam et hominum et opum esse redactas? Eo maiore autem miseri illi insulani adfecti sunt gaudio, cum a. 67 Pompeius piratas ad internecionem adduxit insulanosque peste illa liberavit. Quae modo de universis insulis dixi, etiam de insula Ceo valent. Colligere hoc possumus ex Julietarum titulo honarario (n. 51), ubi Pompeius εὐεργέτης καὶ σωτὴρ appellatur²⁾. Halbherr, qui titulum illum edidit, iure coniecit titulum post piratas devictos incisum esse et quidem intra annos 67 et 48 „epoca in cui colla battaglia di Farsalo tutta la Grecia venne in potere dei Cesariani.“ Mihi quidem titulus ille aut statim aut certe proximis post piratas devictos annis incisus esse videtur.

Ne quid omittam breviter monuerim, a. 51 Ciceronem in Ciliciam proficiscentem etiam Ceum visisse³⁾. Praeterea intra annos 69 et 62 inter ephebos Atticos enumeratur etiam Θεόφιλος quidam Φίλωνος Καρθαίου (n. 131).

Ceterum Pompei in civitatibus Graecis auctoritas non

1) n. 81 cf. infra Cap. III § 5.

2) ὁ δῆμος Γναίου Πομπήϊου Γναίου υἱὸν Μάρκον τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα.

3) cf. Cic. ad Attic. V 12, 1.

ultra a. 48 valuit. Anno illo enim pugna Pharsalia auctoritatem eius sustulit Graecorumque civitates triumphantes Caesarem victorem exceperunt. Sane fieri non poterat, quin omnium semper victorum studiosi essent: sed Pompeius ipse Graecorum gratiam perdiderat. Nam quomodo a Pompeianis etiam regiones a locis, quibus bellum gestum erat, remotae omnibus modis exhaustae atque vexatae sint, colligere possumus vel ex iis, quae Caesar¹⁾ enarravit atque exposuit. „qui horum quid acerbissime crudelissimeque fecerat“, inquit l. l. „is et vir et civis optimus habebatur.“ Mirandumne est, Graecos libentissime Caesarem excepisse? Etiam Cei satis multas in eius honorem positas esse statuas probant duae bases, quae ad nostram aetatem servatae sunt. In priore basi (n. 25) Caesar appellatur pontifex maximus et imperator (ἀρχιερέως et αὐτοκράτωρ) eique tribuuntur nomina εὐεργέτης et σωτήρ τῆς πόλεως. Titulum illum Boeckh iure post pugnam Pharsaliam aut Alexandriam captam incisum esse dixit. In altera basi (n. 26) cum divus appellatus sit, titulus post mortem eius exaratus esse patet: ceterum in titulo illo appellatur θεὸς καὶ αὐτοκράτωρ καὶ σωτὴρ τῆς οἰκουμένης, ex quibus ultima verba notanda sunt, cum supra simpliciter dictus sit σωτὴρ τῆς πόλεως.

Anno 42 Antonius cum Athenis commoraretur, Atheniensibus praeter alia dona etiam insulam Ceum condonavit²⁾. Augustus etsi a. 21 nonnullos locos Atheniensibus ademit, nihilominus praeter alias insulas etiam Ceum in eorum dicione manere passus est: hoc enim iure collegit Boeckh ex titulo n. 61, de quo mox infra videbimus.

Permulta illa bella, quorum nonnulla supra attuli, primum diadochorum, deinde Romanorum bella quae dicuntur civilia, Aetolorum Cretensiumque latrocinia et praedationes, si reputamus, mirari non possumus Graecas civitates post tantas calamitates vastas ac fere desertas fuisse. De Thebis quidem Strabo IX 403 haec narrat: ἐξ ἐκείνου δ' ἤδη πράτ-

1) Caes. bell. civ. III 31 sq.

2) Appian. b. c. V 7.

τοντες ἐνδεέστερον αἰεὶ μέχρι εἰς ἡμᾶς οὐδὲ κώμης ἀξιολόγου τόπον σώζουσι· καὶ αἱ ἄλλαι δὲ πόλεις ἀνὰ λόγον πλὴν Τανάγρας καὶ Θεσπιῶν.“ „Quae oppida quodam tempore florentissima fuerant“, queritur Servius Sulpicius¹⁾ „nunc prostrata et diruta ante oculos iacent... cum uno loco tot oppidum cadavera proiecta iacent.“ Notissimum etiam est illud Horatii (Epist. II. 2,81) „vacuae Athenae“. At non meliore fortuna Cei usi sunt. De iis enim Strabo X 486 similia fere tradit: „Κέως δὲ τετράπολις μὲν ὑπῆρξε, λείπονται δὲ δύο, ἣ τε Ἰουλὶς καὶ ἡ Καρθαία, εἰς αὗς συνεπολίσθησαν αἱ λοιπαί, ἣ μὲν Ποιήσσα εἰς τὴν Καρθαίαν ἣ δὲ Κορησία εἰς τὴν Ἰουλίδα... ἡ Κορησία κατοικίαν οὐδὲ κώμης ἔχουσα... τῶν τῆς Ποιήσσης ἐρείπιων²⁾.“ Ceterum non est quod miremur, cum tot deinceps Cei insulae ruinae exstiterint causae. Neque umquam postea Cei pristinam prosperitatem recuperasse videntur.

De nummis, quos singulae urbes saec. II et I a. Chr. signaverunt, infra uberius dicam³⁾.

Longius quam institueram sum provectus; ad reliqua pergamus. Atque Ceus quidem inde ab illis temporibus certe usque ad Septimium Severum (ergo usque ad initium III p. Chr. n. s.) in Atheniensium dicione mansisse videtur. Hoc iure Boeckh collegit ex titulo n. 61, cui subscriptum est ἐπιμελητεύοντος Δεξικ[ρ]άτους τοῦ Τειμωκλείδου Παλλην[έω]ς. De curatoribus illis ab Atheniensibus impositis, qui ἐπιμεληταὶ dicebantur, nuper egit Koehler⁴⁾. De temporibus illis nihil fere habemus compertum. Exstant sane nonnulli tituli, sed illi ad unum omnes sunt honorarii atque subscripti sunt statuis aut imperatorum Romanorum aut uxorum imperatoriarum aut nobilium hominum Romanorum. Ceterum titulorum

1) cf. Cic. ad. fam. IV 5, 4. Servii Sulpicii verba pertinent ad litora sinui Saronico adiacentia.

2) cf. etiam Plin. IV 12, 62, qui tamen falso urbes illas „mari devoratas“ esse dixit.

3) cf. Cap. III § 5 init.

4) Koehler, Mitth. I (1876) p. 267 sq. cf. etiam de Delo Schoeffer l. l. p. 200 sq.

numerus perparvus est. Iam vero eos servato temporum ordine perlustrabimus. Atque honoratur in Julietarum titulo n. 52 Livia, coniux Imperatoris Augusti: ὁ δῆμος Λειβίαν αὐτοκράτορος Καίσαρος γυναῖκα. Boeckh titulum illum ad Sabinam, Imperatoris Hadriani coniugem, pertinere putabat, sed Boeckhii coniectura ferri non potest, cum in lapide ΑΕΙΒΙΑΝ scriptum sit, neque quicquam ante verbum Καίσαρος desit. Incertae aetatis sunt Julietarum tituli n. 54 — 56 et n. 59, quorum n. 59 in honorem Deae Romae exaratus est; reliquorum argumenta satis sunt obscura¹⁾. Dicata praeterea est statua Domitiano (n. 60 Αὐτοκράτορα Δομιτιανὸν Καίσαρα Σεβαστὸν Γερμανικόν): qui cum Germanicus hic sit dictus, Julietarum ille titulus intra annos 84 et 96 incisus sit necesse est, nam Domitianus a. 84 post expeditionem in Chattos susceptam Germanicus appellatus est²⁾. Ab iisdem Julietis statua honoratus est etiam Tib. Claud. Atticus Herodianus Tib. Claud. Attici Herodis atque Βιβουλλίας Ἀλκίας filius (tit. n. 61); filius ille sub Septimio Severo floruisse videtur. Tituli n. 90, 105, 27 a Pittaei cum pessime sint exscripti, nihil ex iis eruere possumus. Breviter denique monuerim Valerium Maximum³⁾ cum Sexto Pompeio in Asiam proficiscentem etiam Julida visisse atque interfuisse voluntariae morti, quam summae dignitatis femina, nonagesimum annum egressa, sibi conscivit.

Haec habui de Cei insulae fatis quae dicerem. Anno 212 a Caracalla omnes qui tum in orbe Romano erant, cives Romani facti sunt⁴⁾ atque inde ab iis temporibus etiam in civi-

1) Halbherr titulum sic supplevit: ὑπὲρ τῆς τοῦ Σεβαστοῦ Σωτηρίας [Θεοῦ Σεβαστοῦ · ὁ ἀρχιερεὺς [— — —] στέλης (vel — — — στέλους) Φιλοκαίσαρ, atque haec adnotavit: „Dalla proporzione delle linee pare evidente non esservi posto pel nome dell' imperatore nella prima.“ Qui hic commemoratur ἀρχιερεὺς haud dubie erat ἀρχιερεὺς τῶν Σεβαστῶν.

2) cf. Halbherr, l. l.; Schiller, Gesch. d. röm. Kaiserzeit I p. 528 not. 1.

3) cf. Val. Max. II 6, 8. Annus certe definiri non potest; ceterum constat id ante a. 28 p. Chr. factum esse.

4) cf. Mommsen, Hermes XVI (1881) p. 474 sq.; Schiller, l. l. p. 750; Willems, le droit public Romain, 1883^s p. 398 sq.

tatibus Graecis rerum status mutatus est: sed de illis quidem temporibus nihil ad posteritatem pervenit. At vero non alienum videtur etiam ea adferre, quae Cei posterioribus temporibus usque ad nostram aetatem facta sunt. Quae cum et a proposito abhorreant, et a Bursiano¹⁾ nuperrime paucis verbis accuratius sint expressa, aptissimum censeo verba eius simpliciter hic exscribere. „Im byzantinischen Reiche,“ inquit, „gehörte sie zur Eparchie von Hellas oder Achaia (Hierokl. Synecd. p. 646, 2). Nach der Eroberung Konstantinopels durch die Lateiner ergriffen im Jahre 1207 vier venezianische Freibeuter — Pietro Giustiniani, Dominico Michieli und die Brüder Andrea und Geremia Ghisi — Besitz von Keos und Seriphos und theilten diese unter sich; unter dem Schutze von Venedig behaupteten sie nicht nur selbst, sondern auch ihre Nachkommen, beziehentlich Rechtsnachfolger sich in diesem Besitze. Im J. 1537 eroberte Khaireddin Barbarossa die Insel Keos. Im J. 1541 wurde dieselbe mit dem Herzogthum Naxos vereinigt und kam mit diesem 1566 in die Gewalt der Türken²⁾. Heutzutage bildet sie in Verbindung mit Kythnos und Seriphos eine Eparchie des Nomos der Cycladen im Königreiche Hellas.“

1) cf. Ersch u. Gruber, Allg. Encycl. s. v. Keos.

2) cf. Hopf, Veneto-byzantin. Analekten, Sitzb. d. Wien. Acad., phil.-hist. Cl., XXXII p. 426 sq. et 441 sq.

III. De rebus publicis Ceorum.

1. De hominum in insula Ceo generibus et de populi divisione.

De publicis Ceorum rebus disputaturus haud ab re esse duco primum de hominum generibus et de populi divisione ea exponere quae ex titulis Ceis licet cognoscere. Omnis populus, sicut in ceteris Graeciae civitatibus, in tres ordines discriptus erat, in cives inquilinos (μέτοικοι sive πάροικοι) servos. De quorum statu ac condicione cum nonnulla ex titulis nostris discere possimus, singulos ordines diligentius consideremus.

Ac primum quidem de civium¹⁾ discriptione dicam. Dividebatur enim populus sicut in ceteris civitatibus Ionicis in tribus, phratrias, pagos: quod cum per se verisimillimum est tum satis certis confirmatur testimoniis. Atque tribus, ut ab iis incipiam, quattuor fuisse valde est probabile. In omnibus enim civitatibus Ionicis quattuor tribus exstant, exceptis tantum Ionibus Asiae Minoris, qui notis illis tribubus Ionicis nonnullas alias adiunxerunt²⁾. Cei insulae tribuum nomina nobis tradita sunt nulla, sed ea alia fuisse atque in ce-

1) Beloch, *Bevölkerung der griech.-röm. Welt*, p. 181 in insula Ceo anno 425/4 c. 2000 cives fuisse putat, sed numerus ille neutiquam pro certo haberi potest.

2) cf. Herod. V 69; Gilbert, *Gr. Staatsalt.* II p. 306; Busolt, *Iw. Müllers Hdb.* IV 1, p. 21; Schoeffer, *de Deli ins. reb.* p. 109.

teris civitatibus non est verisimile¹⁾. Ceterum in uno tantum decreto earum fit mentio (n. 16), ubi a Carthaeensibus civitate donatur Δύκων quidam Πυθέα Βυζάντιος²⁾. Ergo certi quicquam de hac re proferre non possumus.

Multo notabilior et singularis quaedam est altera civium discriptio, οἶκος dico, cuius idem Lycon l. l. fit particeps. Sed quid sibi vult ille οἶκος? Halbherr, qui primus titulum illum publici iuris fecit, οἶκους tribuum partes fuisse censet³⁾. Quam rem iterum attingit atque paulo accuratius tractavit in commentariolo „Sopra un catalogo inedito di Keos“ inscripto⁴⁾: οἶκους hic quoque tribuum partes esse contendit atque idem significasse putat atque γέννη, documentis usus titulo quodam Calymnio imprimisque noto illo atque saepissime tractato decreto Attico quod est de Δεκελειῶν οἴκῳ in Demotionidarum phratria. Ceorum οἶκους tribuum partes fuisse concedo, sed minime οἶκους atque γέννη idem significasse existimo.

Jam vero ipsi rem illam diligentius inspiciamus. Donatur in titulo illo Lycon civitate eique permittitur tribum atque οἶκον eligere, quibus se adscribi velit. Halbherr recte docuit, de familia hic cogitari non posse: „Troppo strano,“ inquit, „sarebbe che il nuovo cittadino dopo l'iscrizione ad una tribu avesse potuto ottenere anche quella ad una casa a sua scelta, concessione che non apparteneva certamente alle attribuzioni dello stato, ma spettava al diritto privato.“ Sane

1) Larfeld, *Burs. Jhb.* 60 (1889) p. 487 mirum in modum Ὀλκίδας etc. tribuum nomina esse dixit. Sed Larfeld l. l. aliorum sententias simpliciter reddere solet: ergo non est, quod de hac inani re, quam Larfeld haud dubie per imprudentiam protulit, verba faciam.

2) cf. n. 16, v. 11 sq. εἶναι δὲ ἀβ[τόν] πολίτην τῆς πόλεως τῆς Καρ[θα]γ[έων] καὶ τοὺς ἐχρόνους αὐτοῦ μετέχοντας πάντων ὧν καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται [κα]ὶ φυλῆς ἧς ἂν βούλωνται καὶ οἶκο[ν] . . .

3) *Mus. Ital.* I p. 218 „οἶκος come suddivisione della tribù (φυλῆ)“.

4) *Mitth. d. d. arch. Inst.* IX (1884) p. 319 sq. Sententia eius imprimis demonstratur his verbis (p. 320): „— serviva come termine ufficiale per la designazione di γένος. Il diritto di partecipare ad una φυλὴ e ad un οἶκος nell' epigrafe cea corrisponde adunque a quello che in un simile decreto calymnio è chiamato concessione di φυλά e di συγγένεια.“ cf. *Anc. greek inscr. in the Brit. Mus.* II n. 238.

quidem; sed num verisimilius est, civibus adscripticiis licuisse sibi gentem quamlibet eligere, quae Halbherri est sententia? Equidem hoc neque unquam factum esse, neque fieri potuisse existimo. Attulit quidem Halbherr duo documenta, sed neutrum ferri potest.

Ac primum quidem, ut ab Attico titulo ordiar¹⁾ satis constare videtur Δεκελειῶν οἶκον non significasse Δεκελειῶν gentem, neque istam gentem omnino exstitisse²⁾. Titulus ille maximas inter viros doctos controversias movit. Inter per multas disputatiunculas, quas singulas enumerare nihil attinet³⁾, nulla exstat, quae οἶκου illius naturam recte definivisse videtur. Itaque cum et res illa sit maxime controversa et de gente hic cogitari non possit, titulus ille pro documento haberi non potest. Sed fac οἶκον ibi significasse gentem, de Ceo titulo hoc nihil probat, nam cives adscripticios numquam gentem sibi quamlibet eligere potuisse supra dixi.

Neque melius est alterum argumentum. Legimus quidem in titulo illo Calymnio: φυλὰν δὲ αὐτῷ ὑπάρχειν καὶ συγγένειαν ἄν ἄν καὶ τῷ πατρὶ μέτεστι Ἀγοράνακτι, sed titulus ille ab editore atque ab omnibus, qui eum adhibuerunt, non recte intellectus esse videtur. Titulos enim Calymnios si perlustramus, ubique de civibus adscripticiis haec usurpatur formula: ἐπικληρώσαι δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ φυλὰν καὶ δάμον τοὺς προστάτας· ἔλαχε φυλᾶς τ. δ., δάμου τ. δ. Ab usu illo longe abhorret hic titulus, sed quae rei ratio sit nemo adhuc perspexit. Agoranactis filius, in cuius honorem decretum illud est compositum, bis in eo titulo commemoratur et quidem bis scriptum est: τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρόγονον. Newton de verbis illis sic iudicavit: „the politeia — could not be trans-

1) Lolling, *Arch. Zeit.* 1888 p. 161 sq.; Pantazidis, *Ephem. Arch.* 1888 p. 1 sq.; Tarbell, *Americ. Journ. of Arch.* 1889 p. 135 sq. Tituli initium ed. Koehler, *C. I. A. II* n. 841b.

2) cf. R. Schoell, *Sitzber. d. bayer. Acad.* 1889 II p. 19 sq.; Toepffer, *Rhein. Mus.* 1890 p. 384 not. 1.

3) Pantazidis, Tarbell, Toepffer, Buermann, Buck, Paton, R. Schoell.

mitted to his eldest son as an hereditary right without the formality of a decree," sed sententia eius duabus de causis probari non potest. Ac primum quidem civitas semper conferebatur etiam in liberos donati (καὶ αὐτὸν καὶ ἐγγόνους), ergo non patet, cur filius natu maximus honore illo exclusus sit. Res fortasse probabilitatis speciem haberet, si filius ille, priusquam pater a Calymniis civitate donatus est, ipse sui fuisset iuris atque in civitate sua omnibus civium iuribus usus esset. Sed alterum argumentum et quidem gravissimum omnes illas probabilitates funditus evertit. Verbum πρόγονος enim omnino non potest significare filium natu maiorem vel maximum, sed aut 1) filium, qui natus est priusquam pater civitate donatus est, aut 2) privignum. De priore notione hic cogitari posse stricte nego, neque quinquam cogitaturum esse puto, nam verbis καὶ αὐτὸν καὶ ἐγγόνους omnes manifesto liberi comprehenduntur. Tale sophisma a decretorum illorum perspicuitate longe abhorret. Prorsus aliter res se habet, si de privigno decretum illud factum esse sumimus. Agoranactis privignus sane erat filius aliuseuiusdam viri ex Agoranactis uxore ante matrimonium cum Agoranacte initum genitus. Talem filium non per se iisdem atque patrem iuribus uti potuisse, ex se intellegitur. Ergo titulus ille non est simplex civitatis decretum, nam argumentum eius prorsus singulare est. Itaque etiamsi verbo συγγένεια hic γένος significatum esset, id de Ceo titulo nihil probaret propter istam ipsam causam singularem; praeterea privignum non per se ad patris gentem pertinuisse ex se intellegitur. Sed ne de gente quidem viros doctos hic recte cogitasse existimo: dilucide enim scriptum est „ἄν ἄν καὶ τῷ πατρὶ μέτεστι.“ Ex verbis illis, quibus semper privilegia significantur, atque ex tituli argumento συγγένειαν potius phratricae respondisse coniecerim; praeterea non populi erat privignum in patris gentem assumere, sed Agoranactis gentiliumque. Sed rem illam satis incertam non contenderim.

Satis dictum esse arbitror, Halbherri argumentationem variis de causis comprobari non posse. Jam vero ipsi videamus, de Ceorum οἴκοις quid sit statuendum. Quod ut defini-

amus necesse est civitatum Graecarum praecipue Ionicarum divisiones paulum examinemus ¹⁾).

Atque civitatum divisiones si examinamus, duo divisionum genera invenimus: gentiliciam et topographicam, quarum gentiliciam multo antiquiorem esse apparet. In omnibus civitatibus Ionicis — quarum praecipue hic interest — populus antiquitus in phylas et phatrias discriptus erat. Herodotus (I 147) Apaturia ab omnibus Ionibus praeter Ephesios et Colophonios acta esse narrat ²⁾, Apaturia autem phratriarum sollemnium fuisse quis est quin sciat ³⁾. Praeterea in omnibus civitatis decretis civibus adscripticiis permittitur tribum et phatriam sibi eligere, velut καὶ πρὸς φυλὴν καὶ φρατρίαν προσγραφῆναι ὅποιαν αὐτοὶ βούλωνται (Tenos); ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς καὶ φυλῆς γενέσθαι, ἣς αὐτοὶ βούλωνται καὶ φρατρίας ἣς αὐτοὶ... (Andros); sed nolo exempla illa cumulare, cum res ipsa sit notissima. Altera populi discriptio erat topographica, quam recentiore fuisse vel ex eo colligere possumus, quod rei publicae administrandae et rei militaris causa instituta esse videtur. Sed gentilicia discriptio minime sublata est, ideoque in omnibus civitatibus Graecis duae simul in usu erant populi divisiones. Ceterum res illa, quae in universum satis clara est, singula si persequimur permultis obstructa est difficultatibus, quae nondum recte explicatae sunt. Tota igitur quaestio digna est, quae denuo retractetur. Quod cum a proposito meo longe abhorreat, nonnullarum civitatum discriptiones hic proponam, ut ipse quid sentiam ex tabula illa percipere possit.

Athenae	: tribus	pagi	phatriae
Ceos	: tribus	pagi	phatriae (οἰκοί)

1) Non necessarium existimo omnes dissertationes enumerare, quas de hac re contuli (Vischer, Kuhn, Leist, Feldmann, Fustel de Coulanges etc.; Burckhardti libellus mihi praesto non fuit), cf. etiam antiquitatum artes Schoemanni, Hermannii, Gilberti, Busolti.

2) cf. Cap. III § 5.

3) cf. etiam Hom. B. v. 362 sq. κρῖν' ἀνδρας κατὰ φύλα, κατὰ φρήτρας, Ἀγάμεμνον, ὥς φρήτρη φρήτρήφω ἀρήγη, φύλα δὲ φύλοις.

Teos	: tribus	πύργοι	συμμορίαί ¹⁾
Rhodos	: tribus	δαμοὶ et κτοῖναι	πάτραι ²⁾
Calymna	: tribus	δαμοὶ	συγγένειαι ³⁾
Delos	: tribus	τριττύες	phatriae ⁴⁾
Tenos	: tribus	τόνοι	phatriae
Andros	: tribus	[pagi]	phatriae.

Sed haec alia quaestio; nos ad propositum revertamur. Ac Ceorum quidem discriptionem eandem fuisse existimo, i. e. dividebantur mea quidem sententia Cei in tribus, pagos, phatrias: ergo topographica et gentilicia discriptiones etiam ibi coniunctae erant. De tribubus supra vidimus; iam ceteras divisiones examinemus.

Supra vidimus Halbherrum οἰκοὺς cum gentibus aequasse, sed sententiam illam probandam non esse. Equidem οἰκοὺς phatriis respondisse contendo. Οἰκῶν nomina Halbherr in tribus titulis Ceis nobis servata esse putat: sunt enim Λεῶδαί,

1) πύργοι sunt urbis partes, quae ad singulas urbis turres pertinebant: cf. Scheffler, De rebus Teiorum, Lips. 1882, p. 36 sq. — συμμορίας, quas viri docti gentibus Atticis respondisse putant, equidem potius phatrias fuisse existimo. De topographica et gentilicia discriptionum coniunctione cf. Busolt, Iw. Müllers Hdb. IV 1, p. 24 not. 8: „Mitglieder desselben Turmes konnten also zu verschiedenen Symmorien gehören. Andererseits gehören Mitglieder derselben Symmorie zu verschiedenen Türmen.... Das ist nur möglich bei einer Kreuzung gentilicischer und territorialer Einteilung.“

2) Res hic controversissima est. Cf. dissertationes, quas enumeravit Schumacher, De republ. Rhodiorum, Heidelberg. 1886 p. 13; cf. praeterea p. 12 sq. et p. 30 sq. Cf. etiam Aug. Mommsen, Burs. Jhb. 60 (1889) p. 421 sq. Equidem ctoenas pagis respondisse contendo; at vero etiam δάμους pagos fuisse viri docti docuerunt: quod quomodo coniungendum sit ignoro. — Neque constat, πάτραι quomodo sint explicandae. Viri docti πάτρας gentes fuisse suspicantur, sed equidem eas citius phatriis respondisse coniecerim. Ceterum, quoquomodo res se habet, quin aliarum civitatum discriptionibus gentiliciis responderint, dubitari non potest.

3) De Calymniorum συγγένειαι cf. quae supra p. 60 sq. exposui.

4) Schoeffler, De Deli ins. reb. p. 109 sq.

Υλιχίδαι, Θ[υ]σσίδαι, Κορ[ή]σιν. Ἀνταλκίδαι¹). Si οἴκους non gentes sed phratrias esse sumimus, Halbherr recte nomina illa ad οἴκους rettulit, id quod statim demonstrabo. Incipiamus ab Hylichidis. Nomen illud bis occurrit, sed catalogi n. 41 natura cum valde sit obscura, videamus quae ex titulo n. 49 eruere possimus. Titulus ille sepulchralis continet verba Διονυσίος Διονυσίου Υλιχίδης. Boeckh, qui titulum edidit, de verbis illis haec adnotavit: „cum raro in civitatibus a gente cuiquam addatur cognomentum, videtur hoc loco Υλιχίδης potius a pago ductum nomen esse, ita ut gentis nomen in nomen pagi versum sit, ut Athenis Δαιδαλίδαι etc.“ Sed de pago hic cogitari non potest; maxime vero cavendum est, ne Attica instituta in ceteras civitates conferamus. Exempli, quae optime in hunc locum quadrant, exstant Tei, ubi semper symmoriae nomen additur, ut δ. δ. τοῦ Φιλαίου πύργου, Κυδωνίδης, ubi verbo Κυδωνίδης symmoriam significari colligere possumus ex titulo C. J. Gr. II n. 3065 et 3066: usurpantur enim ibi nomina Ἐχινάδαι et ἡ Ἐχίνου συμμορία. Teiorum autem symmorias phratriis respondisse supra vidimus. Exstat nomen illud etiam apud Callimachum²), ubi Simonides poeta appellatur Ὑλλίχου νέπους, quod recte Halbherr δημότης Υλιχίδης significare posse negavit. Verbum „νέπους“ apud poetas Alexandrinos idem significat atque „nepos“ quod saepissime apud Vergilium, Ovidium, alios verti potest in „Nachkomme, Sprössling“. Sed ex Callimachi illo fragmento certi nihil de Hylichidis colligere possumus. Ceterum non alienum videtur adferre, in catalogo n. 41 inter nomina ad Υλιχιδῶν phatriam pertinentia primo loco occurrere nomen Λεωπρέπης, quod nomen etiam Simonidis patri erat. Habemus praeterea locationem Ἀνταλκιδῶν (n. 70), quos neque pagum neque gentem sed phatriam tantum fuisse contendo: argumentum

1) cf. n. 49 Ὑλιχίδης; n. 41 Λεῶνδαι (col. I v. 1), Ὑλιχίδαι (col. III v. 29), Θ[υ]σσίδαι (col. IV v. 1), Κορ[ή]σιν (col. IV v. 64); Ἀνταλκίδαι n. 70 v. 7, 9, 21.

2) cf. Schol. ad Pind. Isthm. 2, 9; Halbherr, Mitth. IX (1884) p. 320 sq.

enim totius tituli, quocum optime Dyalensium locatio¹) conferri potest, hoc dilucide docet. Vidimus ergo Antalcidas et Hylichidas haud dubie phatrias fuisse; sin in catalogo n. 41 iidem Υλιχίδαι commemorantur, cetera autem nomina duobus illis nominibus simillima sunt (Λεῶνδαι, Θ[υ]σσίδαι, Κορ[ή]σιν), omnia illa nomina summa cum probabilitate nisi ad phatrias referri non posse videntur. Ceterum catalogi illius natura tantis offusa est tenebris, ut ne scintilla quidem ulla nobis ad dispiciendum relicta sit. Neque divinare possum, quid sibi velint litterae nonnullis nominibus additae (ΔΩ, ΕΥ, ΑΕΥ, ΕΡΑ): diiudicent alii²).

Iam vero ad Ceorum pagos accedamus. Anno 1883 Carthaeae inventus est titulus gravissimus n. 14, qui continet rationes quaestorum templi Apollinis Pythii. In tituli illius partibus antica et postica (B et C) exstat „una lista di nomi propri di persone accompagnati ciascheduno da un' espressione contenente il nome d'una località indicato quasi sempre colla preposizione ἐν e il dativo è seguito da un numero. Esempio: Εὐκτῆμων Εὐάν(δρου) τὰ ἐν Ἱερῷ Λιμένι: ▢△△△ — — — (B 57); Φαναγόρας τὰ [ἐν] Κόπρῳ: ▢□ — — (B 4)“³). Locorum illorum, de quibus hic agitur, nomina in titulo commemorantur haec: Κόπρος (B 4), Προβαλινθούς (B 7, 11, 55), Μέλισσος vel Μέλισσον (B 54 et [B 6?]), Ἀκτὴ (B 56), Ἱερὸς Λιμὴν (B 57 et [C 6?]), Πέτρας (B 63); maxima cum probabilitate porro restitui possunt: Φηγῶνες (B 12) et Φω-

1) cf. C. I. A. II n. 600.

2) Halbherr, qui gentes in hoc catalogo intellegit, nomina hic enumerata fuisse putat „di una serie d' individui aventi il diritto di partecipare ad un culto privato o particolare d' una fratria, d'una tribù o di un thiasos col centro in uno speciale santuario di Julis o del suo territorio.“ Sed ex meris coniecturis nullum fructum capere possumus. Permirationem sententiam protulit Bechtel, Gött. Abh. 1887 n. 50, qui catalogum illum proxeniae decretum (sic!) esse dixit; quid? quod hunc errorem praeterea in Halbherrum contulit? Similiter etiam tit. n. 10 argumentum perverse indicavit addito Koehler nomine, quem iterum non recte intellexit.

3) cf. Halbherr, Mus. Ital. I p. 211. De tituli argumento cf. n. 14 not.

κεῖον (B 52). B 5 Halbherr supplevit τὰ ἐμ Μετά[λλοις?]; supplementum illud quidem incertum, sed non sine veritatis specie est, nam in insula Ceo multa erant metalla¹⁾: loci illius nomen ergo Μέταλλον vel Μέταλλα fuisse potest.

Age vero iam videamus, quid sibi velint illa nomina. Halbherr recte animadvertit, nomina Κόπρος et Προβαλινθός congruere cum pagorum Atticorum nominibus²⁾; etiam nomen Φηγῶνες pagi Attici nomini simile est³⁾. Sed Halbherr ea nihil aliud nisi locorum nomina esse dixit, quam sententiam minime veram esse censeo. Ex nominum enim illorum cum demis Atticis consensu necesse est concludere, loca illa demis Atticis aliqua ratione respondisse. Confirmatur autem nostra de nominibus illis sententia, si nonnullos aliarum civitatum titulos consimiles adhibemus. Enumerantur quidem in Teniorum quodam titulo, quem Newton nuper denuo edidit⁴⁾, per multa pagorum nomina. „The text“, inquit Newton, „contains a register, ἀναγραφή, of sales of land and houses, together with, in some cases, farm stock and furniture. Each entry states the deme or other place in which the property sold is situated etc.“ Pagorum illorum nomina commemorantur sic: τὰ ἐν Ἐλαιούντι, Βαλανείῳ, Λιμενεῖα, Πανόρμῳ, Μηλίᾳ etc. Nomina τὰ ἐν Προβαλινθούντι (Ceos) atque τὰ ἐν Ἐλαιούντι (Tenos), Ἰερὸς Λιμὴν (Ceos) atque Λιμένεια (Tenos) etc. similiter esse explicanda, quis est quin concedat. Comparari possunt praeterea Rhodiorum ctoenae⁵⁾, quarum nomina Mommsen iure ex locis ducta esse dixit⁶⁾. Ne multa: nomina in titulo illo Ceo, documentis usus illis, pagorum nomina esse censeo. De pagorum illorum situ nihil fere pro certo dici

1) cf. p. 1 sq. et Cap. III § 5.

2) Κόπρος tribus Ἰπποθωντίδος, Προβάλινθος tribus Πανδιονίδος.

3) Φηγῶνες tribus Ἐρεχθίδος vel Φηγαία tribuum Λιαντίδος, Αἰγυῖδος, Πανδιονίδος.

4) Boeckh, C. I. Gr. II n. 2338; Newton, Anc. greek inser. in the Brit. Mus. II n. 377 p. 147 sq.; Dareste — Haussoullier — Th. Reinach, Recueil d. inser. jur. grecq., I Paris 1891, n. VII p. 63 sq.

5) De ctoenis cf. supra p. 63 not. 2.

6) cf. Aug. Mommsen, Burs. Jhb. 60 (1889) p. 423 sq.

potest. Πέτρας tantum pagus haud dubie in meridiana insulae parte situs erat, nam regio illa hodie quoque vocatur Πετρούσσα. Ceteros potius missos faciamus.

Quibus rebus expositis satis docuisse videor, in insula Ceo populum etiam in tribus, pagos, phratrias discriptum fuisse; etiam nomina quaedam non sine aliqua probabilitatis specie et ad pagos et ad phratrias referri poterant. Verbo οἶκος phatriam significari conieci. Confiteor quidem, me primo paulisper dubitasse an rectius verbum οἶκος ad pagos referri possit (οἶκος = Φοῖκος = vicus = Bezirk), nam pervaria exstant regionum nomina, ut χῶρος, δῆμος, κῶμη, κτοῖνα, τριττός, vel in urbibus πλατεῖαι, τόνοι, πύργοι. Nihilominus verbum οἶκος rectius ad phratrias referendum esse censeo, quia et nomen illud ita facilius explicari potest et (id quod gravissimum est) in omnibus civitatibus Ionicis civibus adscripticiis permittitur tribum sibi et phatriam eligere, non tribum et pagum, qua de re supra uberius disputavi: in titulo autem illo (n. 16) scriptum est καὶ φυλῆς ἥς ἂν βούλωνται καὶ οἴκου.

Non alienum videtur commemorare, Cei mulieres sicut Athenis, per omnem haud dubie vitam iure publice agendi caruisse, ideoque suos habuisse κυρίους¹⁾.

Sed de Cei insulae civibus satis dictum est; deinceps, ut erat propositum, cetera hominum Cei habitantium genera tractanda sunt. Ac primum quidem de servis libertinisque pauca adferre mihi liceat. Servi commemorantur in duobus tantum decretis (n. 15 et n. 128). In priore decreto (n. 15) curatori fontis datur potestas servos verberandi: κύριος ἔστω ὁ ἐπιμελητὴς . . . τοὺς δ' ἐπ[ι] (τ)[όπ]ους (κ)[αταληπ]τοὺς οἰκέτας πλεγμαῖς κολάζων²⁾. In altero decreto (n. 128) servi delatores manumitti iubentur; indicium, quod illi accipiebant, diversum erat prout servi illi aut eorum erant, qui rubricam contra leges exportabant, aut ceterorum insulae civium: sed

1) cf. tit. n. 14 passim.

2) Quomodo Larfeld (Burs. Jhb. 1889, vol. 60 p. 486) οἰκέτα hic etiam ad ingenuos referre potuerit, non intellego.

quae fuerit illa diversitas, dicere non possumus, cum versus illi adeo mutilati sint, ut restitui non possint. Pro servis, similiter atque Athenis, haud dubie etiam tributum esse pensum, statim infra videbimus. De servis igitur cum nihil fere proferre possimus iam ad libertinos transeamus. Atque in decreto illo quod modo commemoravi (n. 128) constitutum est, ut servi delatores manumittantur. Athenis libertini in inquilinorum (μετοίκων) ordinem transibant, sed domino suo certa quaedam officia praestare debebant atque in eius clientela permanebant¹⁾. Eadem de Ceorum libertinis adfirmaverim. Deinde libertinos inquilinosque tributum quoddam pependisse (μετοίκιον sine dubio) colligere possumus ex Coresiorum lege n. 66, ubi v. 9 sq. haec legimus: ἐστὶν δὲ τοὺς τε πολίτας καὶ οὓς ἡ πόλις κέκληκεν²⁾ καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους ὅσοι τὰ τέλ[η] φέρουσι εἰς Κορησίαν³⁾. Distinguuntur in decreto illo dilucide inquilini atque libertini: mea quidem sententia libertini praeter diversitatem illam, quam modo attuli, pergebant etiam τὸ τέλος τῶν ἀνδραπόδων pendere, sicut Athenis, nam pro servis etiam tributum pensum fuisse persuasum habeo. Quod quamquam de Coresiis tantum traditum est, in ceteris insulae urbibus aliter fuisse non est verisimile. De inquilinorum⁴⁾ condicione nihil fere constat: in Julietarum titulo n. 40 commemoratur προστάτης (v. 26/27 Μείδωνα καὶ προστάτην Ἀριστοκλή), sed Μείδων ille inquilinusne fuerit an libertinus, diiudicari non potest, neque constat habuerintne inquilini προστάτας necne; deinde supra vidimus pependisse eos etiam tributum (μετοίκιον). Sed de eorum iuribus muneribusque nihil accepimus neque ex aliarum civitatum exemplis singula restituere conari attinet. Donantur in titulis n. 18 et 16 (?) πάροιχοι quidam civitate propter praestantiam,

1) cf. Wilamovitz, Hermes XXII (1887), impr. p. 223 sq.

2) Qui honoris causa a civitate invitati sunt.

3) Similiter Ephesi distinguuntur πάροιχοι atque ἐξελεύθεροι cf. Ditt. Syll. n. 253 v. 44 sq. τοὺς λαυτελεῖς καὶ παροίκους καὶ ἱεροὺς καὶ ἐξελευθέρους καὶ ξένους cf. Menadier, Qua condicione Ephesii usi sint etc. Berol. 1880 p. 9.

4) n. 18 v. 3 παροίκων ἐγ Καρθαία; n. 66 v. 10 μέτοικοι.

liberalitatem, benevolentiam eisque permittitur praedia acquirere iuribusque eisdem uti atque ceteros cives; permissum iis quoque fuisse tribum sibi eligere atque οἶκον, quibus se adscribi vellent, supra pluribus docui.

2. De senatu et contione.

Priusquam ad singularum Cei insulae urbium senatuum contionumque rationem et condicionem accedam non alienum censeo paucis ea complecti atque commonere, quae supra (Cap. II) uberius exposui. Atque vidimus in insula Ceo antiquitus quattuor fuisse oppida. Oppida illa temporibus quarto a. Chr. saec. antiquioribus sympolitia coniuncta fuisse videntur ita quidem, ut res externas communiter administrarent, in rebus autem domesticis sui iuris essent. Quae sympolitia per se satis laxa, ineunte IV a. Chr. saeculo adeo dissoluta est, ut singula oppida in omnibus rebus, et externis et domesticis, sui iuris essent. Sed illa oppidorum αὐτονομία non diu vixit. Tertio enim a. Chr. saec. exeunte in insula denuo invenimus sympolitiam vel potius κοινόν, sed artioribus vinculis coniunctum quam superioribus temporibus. Primo a. Chr. saec. parva illa oppida, Poiessa et Coresia, synoecismo cum maioribus oppidis Carthaea et Julide coniuncta sunt.

Haec praemittere placuit, cum hac paragrapho diligentius quaerendum sit, quae fuerit in insula et communium et singularum urbium senatus comitiorumque ratio et condicio.

De priore, quam dixi, sympolitia cum non multa dici possint eaque supra (Cap. II) uberius commemorata sint, hic breviter omnia argumenta adstringam. Vidimus Ceos pugnis apud Artemisium Salaminaeque factis cum quattuor navibus interfuisse¹⁾; praeterea distincte monui, Salaminiae pugnae etiam alias insulas interfuisse, pugnae autem apud Artemi-

1) Her. VIII 1: Κῆροι δύο τε νέας καὶ πεντηκοντέρους δύο.

sium promunturium commissae solos Ceos. Broendsted¹⁾ singulas Cei insulae urbes singulas naves misisse putat et quidem Julida atque Carthaeam triremem, Coressum autem Poieessamque πεντηκόντορον. Erunt fortasse qui illam Broendstedti coniecturam, quam certe numerorum consensu permotus fecit, non modo probent, sed etiam optimum documentum habeant insulae urbes sui iuris fuisse. Sed illa Broendstedti coniectura ferri non potest. Est enim verisimillimum Ceos, cum ex omnibus insulis soli ceteris Graecis pro libertate pugnantibus se applicaverint, id coniunctim fecisse; illud enim adduci vix possum, ut credam per se unamquamque urbem consilium illud cepisse. Porro non est verisimile singulas urbes singulas naves misisse: fecerunt id universi Cei ex consensu omnium, atque ex communi senatus populique decreto naves illas coniunctim armaverunt.

Vidimus deinde tripodi illi Delphico post pugnam Plataicam dedicato, simpliciter incisum fuisse verbum Κεῖτοι (n. 135); quae res etsi per se non multum probat, tamen una cum aliis indiciis prioris sympolitiae documentum esse potest.

Vidimus porro Ceum insulam foederis Attici sociam fuisse. Ex laterculis sexagesimae tributorum concludere licet, semper universos Ceos tributa illa una pependisse. Coresii sane semel separatim in tabulas illas relati sunt, sed hoc aliter explicandum esse neque sympolitiae repugnare, supra (p. 31 sq.) pluribus docui.

Vidimus etiam (id quod gravissimum est) Ceorum urbes separatim ad alteram societatem maritimam accessisse, in foederis autem illius condicionibus diserte constitutum fuisse καὶ πολιτεύεσθαι [Κεῖτου]ς κατὰ πόλεις κατὰ τοὺς ἔρκους καὶ τὰς συνθήκας: quae verba manifesto probant eum rerum statum non semper fuisse (p. 35 sq.).

Restat testimonium et quidem gravissimum, lapis ille, quem Marmor Sandwicense appellare consuevimus (n. 125). In tabula illa, de qua infra (§ 5) uberius dicam, primo loco perscriptae sunt usurae pecuniarum, quae diversis civitatibus

1) Broendsted l. l. I. p. 72 not. 8.

mutuae datae erant. Et in antica et in postica tabulae illius partibus perscripti sunt universi Cei (Κεῖτοι), non singulae urbes. Sed cave credas id brevitatis causa factum esse: Oenoe enim et Thermae, duae urbes in insula Icaro sitae, separatim in tabula illa nominantur. Neque tituli aetas (377—373) sententiae meae repugnare videtur, cum aes illud alienum perbene iam pridem contractum esse possit (p. 36).

Pertinet ad ea tempora etiam Lysiae oratoris testimoniam: οἱ Κεῖτοι μὲν πόλεις τοσαύτη¹⁾, ad quae verba Boeckh rectissime adnotavit: „bei ihm (sc. Lysias) muss πόλεις den politischen Begriff haben, und er sieht also Keos als eine engverbundene Einheit an.“

Ex omnibus quae attuli documentis colligo Cei insulae urbes sympolitiae coniunctas fuisse atque omnes res externas communiter administrasse²⁾. Summam reipublicae penes populum et senatum fuisse consentaneum est, sed nolo ex aliarum civitatum exemplis singula restituere. Itaque ea tantum enumerabo, quae ex titulis illis efficere possumus. Ac primum quidem belli, pacis, foederum ius et arbitrium penes Ceorum populum fuisse ex Herodoto colligo; decernebat etiam populus de apparando bello atque de exercitu navibusque instruendis. Deinde communiter tributa, quae iis ab Atheniensibus imposita erant, pendebant atque deficiente aerario item communiter pecunias mutuas sumebant. Mitto, sicut dixi, reliqua, quae a Ceis communiter administrata esse verisimile est.

Priusquam de IV a. Chr. saec. dicam, breviter consideremus alteram Ceorum sympolitiam, quae potius κοινὸν appellari potest. Habemus enim quattuor titulos qui ad hoc κοινὸν referendi sunt (n. 21—23 et n. 77). De titulis illis cum supra p. 49 sq. pluribus disputatum sit, ea tantum adferam, quae huc pertinent. Apparet enim ex titulo

1) cf. Harpocr. s. v. Κεῖτοι, Boeckh, kl. Schr. VII p. 352 atque C. I. G. II p. 281.

2) cf. etiam Amorgum, ubi urbes Minoa, Arcesine, Aegiale s. V et IV similiter sympolitiae coniunctae erant. cf. Gilbert, Staatsalt. II p. 208.

n. 23 (v. 1 et imprimis v. 6)¹⁾ Cei insulae urbes senatum comitiaque habuisse communia: itaque senatus populusque temporibus illis per *ψηφίσματα* omnes haud dubie res ad rempublicam administrandam pertinentes curabat. Ex titulis haec colligere possumus: universi Cei communiter foedera cum aliis civitatibus faciebant, legatos in contionibus creabant atque ad alias civitates mittebant itemque legatos ab exteris missos in senatu comitiisque excipiebant²⁾, postremo etiam varios honores tribuebant, sicut *πολιτεῖαν ἐγ Κέφ καὶ γῆς καὶ οἰκίας ἐγκτησιν, καὶ τῶν ἄλλων μετέχειν αὐτοὺς πάντων ὥμπερ καὶ Κεῖτοι μετέχουσι* n. 23 v. 7 sq. Ceterum ex verbis *πολιτεῖαν ἐγ Κέφ* colligere possumus civitatem Ceis fuisse communem. De nummis ad *κοινόν* illud pertinentibus supra p. 45 uberius disputavi.

De rebus externis, quomodo sympolitiarum temporibus administratae sint, satis dictum esse arbitror. Cei insulae urbes temporibus illis in rebus domesticis sui iuris fuisse supra dixi; quibus de rebus ex titulis (propter exiguum eorum numerum) nihil fere colligere possumus. Duo praesertim exstant tituli (n. 34 Julietarum lex funebris et n. 69 Poiessiorum lex de fundorum publicorum locatione), ex quibus apparet, urbes illas res suas domesticas variis legibus administrasse; sed de legibus illis infra uberius disputandum erit.

Jam vero videamus, quae fuerit IV a. Chr. saec. in singulis Cei insulae oppidis senatus populiue in rebus et externis et domesticis administrandis ratio et condicio. Sympolitiam illam, quam diximus primam, IV a. Chr. saec. dissolutam esse supra vidimus (p. 34 sq.). Invenitur sane quidem interdum in h. aet. titulis nomen *Κεῖτοι*³⁾, sed id brevitatis causa factum esse censeo; nulla enim societatis cuiusdam vestigia exstant. Illis vero temporibus Cei insulae urbes in om-

1) n. 23 v. 6 *δεδοχθαι Κεῖτων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ*, v. 1 *ἔδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ*..

2) cf. etiam Poiessiorum tit. n. 72 B.

3) cf. n. 129, n. 127, sed in eodem titulo n. 127 Cei insulae urbes omnino sui iuris sunt.

nibus rebus, et externis et domesticis, omnino sui iuris fuerunt; sed cum singularum urbium instituta fere essent eadem neque titulorum numerus — etsi maxima eorum pars ad illa tempora referenda est — sufficiat ad uniuscuiusque urbis instituta separatim tractanda, coniunctim illa quidem explicabo, quae vero in singulis urbibus diversa sunt, ea suo loco adnotabo.

Universi populi contio, sicut alibi, *ἐκκλησία* appellabatur; quod cum per se probabile sit, tum comprobatur etiam Julietarum titulo n. 34, quem supra attuli¹⁾. Non omnia ea enumerabo, quae populus, sicut in aliis civitatibus, haud dubie administrabat, sed ea sola, quae e titulis colligere possumus. Ac primum quidem populus in contionibus magistratus suos creabat: quod apparet ex duobus titulis²⁾, de quibus infra (§ 3) uberius dicendum erit. Deinde leges aut sancienti aut repudiandi potestas penes populum erat. Praeter duas illas Julietarum Poiessiorumque leges, quas supra attuli, hae leges nobis servatae sunt: Coresiorum lex de die quodam festo sollemniter celebrando (n. 66), Carthaeensium lex de fontium curatione (n. 15), Julietarum leges de pecuniarum ab hominibus privatis Apollini dono datarum administratione (n. 37 et 38), Coresiorum Julietarum Carthaeensium atque haud dubie etiam Poiessiorum leges de rubrica exportanda (n. 128). Attuli modo Julietarum leges de pecuniis Apollini dono datis administrandis. Sed non modo sacri aerarii, sed etiam totius templi administrationis summa in insulae urbibus certe penes populum erat, qui ad singulas res gerendas *ἱεροποιούς* eligebat (n. 37 et 38). Etiam templa nisi populi iussu deis non esse consecrata colligo ex tit. n. 9. Praeterea populus etiam vectigalia constituebat, quod apparet ex titulis Coresiorum (n. 66 v. 10 sq. et n. 128), Carthaeensium (n. 14), Julietarum (n. 37)³⁾.

Sed non solum res domesticae, verum etiam omnes res externae ad contionis arbitrium pertinebant. Ac primum qui-

1) n. 34 c *[ἐ]δοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ*.

2) n. 66 v. 21: *αἰρεῖσθαι δὲ καὶ γυμνασίαρχον ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς*; n. 38 v. 15 *τοὺς αἰρεθέντας* et v. 17 *ἀρξω τῇ[ν] ἀρχ[ή]ν [τῇ]ν ἡρημαι*.

3) cf. etiam Poiessiorum tit. n. 69 (V s.) et n. 72 (III s.)

dem belli, pacis, foederum ius et arbitrium penes populum erat. Cei insulae urbes separatim alteri Atheniensium societati maritimae se applicaverunt (n. 126), post defectionem a. 363 novum foedus durioribus quam antea condicionibus fecerunt atque iure iurando confirmaverunt (n. 127), eodem anno cum Atheniensibus pepigerunt de rubrica nisi Athenas non exportanda (n. 128) atque non ita multo post item de rubrica (n. 129). Deinde populus etiam legatos et suos mittebat (n. 11 et 13) et sine dubio etiam alienos audiebat; in Carthaeensium tit. n. 11 commemorantur οἱ σύνδικοι οἱ ἀποσταλέντες ὑπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὰς δίκας.

Postremo populus etiam praemia et honores viris bene de re publica meritis dabat, quae quidem non alia erant atque in aliis civitatibus: collaudatio, pronuntiatio coronae aureae per praeconem Dionysiis facta ¹⁾, πολιτεία, γῆς καὶ οἴκου vel οἰκίας ἔγκτησις, εἰσπλοὺς καὶ ἔκπλοὺς ἀσουλὲ καὶ ἀσπονδεὶ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, ἀτέλεια, πρόσδοδος πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον πρῶτοις μετὰ τὰ ἱερά, εὐεργέτου nomen, προξενία. De singulis honoribus praemiisque non est quod plura dicam: sunt enim notissima. Sed de proxenia sola paulo uberius disputemus.

Habemus enim praeter complures titulos — imprimis Carthaeenses — ubi proxenia peregrinis decernitur, etiam (Carthaeensium haud dubie) proxenorum catalogum, qui ab Ulr. Koehlero, viro doctissimo atque Cei insulae rerum sane peritissimo, editus atque commentario luculentissimo instructus est (n. 10). De proxenorum catalogis nuper egerunt Latyschev, Koehler, Monceaux ²⁾. Catalogorum illorum varia erant genera, quae Koehler, Latyschevium secutus, optime sic defi-

1) e. g. Carthaeae (n. 12): στεφανῶσαι δὲ καὶ χρυσῷ στεφάνῳ καὶ ἀναγορεύσαι τὸν στέφανον Διονυσίους τῷ ἀγῶνι. Similiter in ceteris decretis. Julietarum decretum n. 47 solum haec verba exhibet: ἀναγορεύεσθαι δὲ [τὸν] στέφανον κατ' ἐνιαυτὸν ὑπὸ τ[ῆ]ς Διονύσια τῷ ἀγῶνι τῶν τραγωδῶν.

2) Latyschev: Bull. de. cor. hell. VI (1882) p. 580 sq.; Koehler, Mitth. d. Inst. IX (1884) p. 271 sq. et not. 2; Monceaux: Les proxénies grecques, Paris 1885 p. 50 sq. et p. 195.

nivit: „Derselbe (sc. Latyschev) hat nachgewiesen, dass diese Listen in zwei Classen zerfallen: in solche, in denen die Namen der von der Stadt, welche die Liste publicirt hat, im Auslande ernannten Proxenen registrirt sind; und in solche, welche die Namen von Bürgern der publicirenden Stadt selbst, denen von Städten des Auslandes die Proxenie übertragen war, enthalten. Die Inschrift von Keos gehört zu der ersten Classe. In der Anordnung unterscheiden sich die Proxenenlisten, je nachdem die Zeitfolge der Verleihung zu Grunde liegt oder die geographische Zusammengehörigkeit, wie dies in der Inschrift von Keos der Fall ist.“ „Le but de ces listes“, inquit Latyschev (l. l. p. 587), „était sans doute de donner aux citoyens qui partaient la facilité d' apprendre quels étaient, dans chaque ville, ceux à qui ils pouvaient demander protection et appui. Au contraire, la liste de Narthakion servait aux étrangers qui y venaient, à apprendre le nom de leur proxène.“ Monceaux, qui l. l. proxenorum decreta omnium civitatum Graecarum examinavit, p. 195 recte animadvertit: „L'habitude de graver et d'afficher les listes de tous les représentants de l'Etat paraît avoir été générale dans les Cyclades. C'étaient tantôt des catalogues proprement dits, tantôt une série de décrets résumés.“ Cave credas etiam inter Cei insulae decreta exstare titulum, qui ad illam „série de décrets résumés“ pertineat. Poessiorum enim tit. n. 71 sane continet tria decreta, sed illa minime eodem tempore lapidi incisa sunt: sunt enim a diversis manibus profecta atque litterarum formae minime inter se congruunt. Primum decretum litteris grandibus atque accuratis insculptum, secundum minoribus litteris scriptum, tertium denique rursus maioribus litteris neque iis ex ordine dispositis incisum; porro in primo decreto exstat Ψ, in secundo Υ, in primo atque secundo Α, in tertio Α. Itaque cum decreta illa neque eodem tempore neque ab eodem homine incisa sint, titulus ille minime ad illam „série de décrets résumés“ referendus est. Parcebant ergo Poessii aerario (quod ex titulo colligere possumus) propter angustias sane pecuniae publicae, atque complura proxeniae decreta in una tabula exarabant. Porro etiam concludere

possumus Poiessios minime nimios fuisse in proxenia decernenda, cum litterarum formae sint tam diversae.

Sed iam ad Carthaeensium unicum adhuc Cei insulae proxenorum catalogum revertamur. Continet ille, sicut dixi, nomina civium peregrinorum, quibus a Carthaeensibus proxenia decreta erat, atque servato terrarum urbiumque ordine compositus est. At vero lapis ille a partibus sinistra et inferiore fractus est, et quidem a sinistra dimidia lapidis pars deest; perierunt ergo permulta oppidum nomina. Fragmentum continet oppida sita in Euboea, in Peloponneso, in Graecia, quae dicitur, media, in Cycladibus, porro urbes Hellesponto atque Propontidi adiacentes. Lapis, ut dixi, etiam ab inferiore parte fractus est; continebat illa pars haud dubie urbes in Macedonia, Thracia, Asiaque Minore sitas. Valde dolendum est, quod tot proxenorum nomina perierunt. Tamen haud ab re esse duco Cei insulae proxenorum catalogum, quoad ex fragmento illo atque ceteris Ceorum decretis restitui potest, hic adiungere, ut Ceorum cum aliis civitatibus necessitudines aliqua ex parte saltem patefiant ¹⁾.

1) Proxeni in Euboea: Καρύστιοι (n. 13, v. 4—6) ²⁾, Ἐρετριεύς (n. 10), Χαλκιδεύς (n. 10 v. 10).

2) In Peloponneso: Κορίνθιος (n. 10, v. 14), Ἀλιεύς (n. 17), Ἐπιδαύριοι (n. 10 v. 15, 16) Λακεδαιμόνιοις (n. 10 v. 18), Πελλανεύς ἐκ τῆς Λακωνικῆς (n. 10 v. 20), Κυφραντασ[εύς] (n. 10 v. 21) ³⁾, Ἐπιδαύριος ἐκ τ[ῆς] Λακωνικῆς (n. 10 v. 22), Αἰγινήτης (n. 10 v. 24).

3) In Graecia quae dicitur media: Λεπαδεύς (n. 10 v. 25) ⁴⁾, Κνίδιος (n. 10 v. 26) ⁵⁾, Θ[η]βαῖος (n. 10 v. 27),

1) Proxenorum nomina hic non adferam, cum maximam partem adeo mutilata sint, ut praeter nonnullas litteras nihil fere constet.

2) Ubi titulos simpliciter adfero, semper Carthaeensium proxenos intellego.

3) cf. Koehler, Mitth. I. I. p. 274.

4) Λεπαδεύς = Λεβαδεύς cf. Wescher-Foucart, Inscr. de Delphes n. 18 v. 167; Köhler, Mitth. I. I. p. 274.

5) Köhler (I. I. p. 276) illum hominem eo tempore, quo proxenia ei decreta esset, in Boeotia vixisse putat „als ständiger Metökö oder vorübergehend als παρεπιδημῶν.“

Μ[η]λιεύς (n. 10 v. 30) ¹⁾, Δαρ[ισαῖος] ἐκ Φθ[ιώτιδος] (n. 10 v. 32), ἐξ Ἡ[ρ]ακλείας τῆς [Τραχινίας] (n. 10 v. 33), Ἀθηναῖοι (n. 10 v. 36 sq. et n. 11), Ἀ[λ]αειύς (n. 10 v. 42) ²⁾.

4) In Macedonia: Μακεδών (Poiessiorum tit. n. 71).

5) In Thracia: Μαρ[ωνίτης] (n. 10 frg. b. v. 2).

6) In regionibus Hellesponto atque Propontidi adiacentibus: Τενέ[δοι] (n. 10, v. 50, 51, 52), Κυζικηνοί (n. 10 v. 54, 55), Προκον[νήσιος] (n. 10 v. 57), Κιανό (n. 10 v. 58).

7) In Asia Minore atque insulis ei adiacentibus: Πέδιος (n. 19), Πέδιος (Julietarum tit. n. 47).

8) In Cycladibus: Ἀνδριοί (n. 10 v. 44 atque frg. b, v. 6), Τήνιος (n. 10 v. 45), Σύριοι (n. 10 v. 46), Σε[ρίφ]ι[ος] (n. 10 v. 48), Δήλιος (n. 10 v. 49).

1) Fabricius MIA, Köhler: schwache Spuren hiervon scheinen auf dem einen Abklatsch zu Tage zu treten; dies würde auf Μιλ[ήσιος] führen.“ Vidimus supra (p. 76 not. 5), quomodo Cnidius ille in Boeotiorum numerum pervenerit, sed neque illud Μιλ[ήσιος], neque postea v. 42 Α[λ]αειύς (pace praeceptoris carissimi dixerim) recte restituta esse puto. Persuadere enim mihi non possum, illud quod p. 76 not. 5 exposui, plerumque in hoc catalogo accidisse; si vero Μηλιεύς scribimus, terrarum urbiumque ordo optime servatur. Μηλιεύς = Μαλιεύς et de tota regione et de urbe dici potest. cf. Steph. Byz. s. v. Μαλιεύς, πόλις ἐπώνυμος τῶν Μαλιέων — ὁ πολίτης Μαλιεύς — Ἀνδροτίων πέμπτης. De forma Μηλιεύς cf. Pape — Benseler s. v. Cf. in catalogo militum C. J. A. II n. 963 Μαλιεῖς.

2) Α. αειύς, Köhler Α[λ]αειύς scribit et sive Achaeorum urbem sive illam, quae in Euboea sita est, intellegit. De sententia illa dixi not. 1. Mihi Ἀλαειύς scribendum videtur (demum Atticum Ἀλαί intellego) nam et antea et (mea quidem sententia) postea Athenienses nominantur. Ἀριστοφῶν ille Ἀριστοφάνου atque frater eius haud dubie etiam Athenienses erant. Quod hic demus Atticus exstat, in eo offendendum non est. cf. C. J. G. II n. 2144 b (Eretria) ἐπειδὴ Φανοκλῆς Φανιάδου Πτελεάσιος ἀνὴρ ἀγαθός ἐστιν — πρόξενον etc. Boeckh: „Pteleasius hic est Atheniensis ex pago cognominatus, quod quamquam fieri non solet in civitatibus ab Attica republica separatim, tamen in tanta Eretriae et Atticae vicinitate ferri potest, etiamsi tum Eretria non ab Atheniensibus possessa fuerit.“ In insula Ceo Atticae proxima atque Atheniensium imperio subiecta, in eo minime offendendum est.

9) Proxeni originis incertae: (n. 10 passim et n. 12).

Ne quid praetermittam, adferam etiam illos titulos, in quibus Ceorum civibus proxenia ab aliis civitatibus decernitur: a Deliis (n. 133. 134) a Delphis (n. 136. 137), ab Atheniensibus (n. 127 v. 39 et fortasse n. 130).

Koehler ad Carthaeensium catalogum (l. l. p. 278) haec adnotavit: „während die athenischen Proxenieverleihungen stetige, sorgsam gepflegte Beziehungen und gewisse leitende politische Gesichtspunkte erkennen lassen, trägt die karthaeische Liste mehr einen zufälligen, durch äussere Umstände bedingten Charakter. Hiervon machen nur die Verzeichnisse der von den Karthaiern in Athen und in den Städten an der Seestrasse nach dem pontischen Handelsgebiet ernannten Proxenen eine Ausnahme“. At vero praeceptoris carissimo assentiri non possum. Apparet quidem, si catalogum eum accuratius examinamus, Ceorum civitates non reipublicae rationibus commotas proxenos illos nominasse. Sed quaero, quatenus illae Ceorum rationes publicae esse potuerint, cum Cei semper fere aliis civitatibus paruerint. Immo vero Cei, sicut aliae Cyclades civitatesque maritimae, proxenos commercii causa creabant, id quod optime catalogo ipso confirmatur. III quidem a. Chr. saec., ubi Cyclades modo Aegyptiorum modo Macedonum regibus parebant, Poiessii Macedonem quendam (n. 71), Carthaeenses Ptolemaei centurionem (n. 17) proxenos creaverunt, sed neque hae exceptiones legem a nobis constitutam labefactare possunt, et haec decreta etiam ad commercii commoda referre possumus.

Restat, ut pauca dicam de variis honoribus et privilegiis cum proxenia coniunctis. Honores illi omnes enumerantur in Carthaeensium titulo n. 12: ἐπαινέσαι μὲν — [στεφανῶσαι δὲ καὶ χρυσῷ στεφάνῳ καὶ ἀναγορεῦσαι τὸν στέφανον Διονυσίοις τῇ ἀγῶνι. [Εἶναι δὲ αὐτοὺς καὶ προξένους τῆς πόλεως τῆς Καρθαιέων καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτῶν, [καὶ γῆς αὐτοῖς ἐγκτησιν καὶ οἰκίας εἶναι, καὶ] αὐτοῖς πάντα δ[εδόσθαι] ὅσα περ καὶ τοῖς ἄλλ[οις] προξένοις, καὶ εἰσπλουν καὶ ἐκπλουν ἀσυλῇ καὶ ἀσπ[ον]δεῇ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πο-

λέμῳ [καὶ πρόσσδον πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον πρῶτοις μετ]ὰ τὰ ἱερά. In Poiessiorum titulo n. 71 v. 17 una cum proxenia πολιτεία decernitur. Boeckhii sententiam qui πολιτείαν una cum proxenia, nisi in Joniae oppidis, decretam esse negavit, falsam esse optime docuerunt Meier et Monceaux¹⁾. Monceaux totius quaestionis summam recte sic definivit: „Le fait se présente assez rarement dans les constitutions doriennes, assez souvent dans les constitutions éoliennes, presque toujours dans les constitutions ioniennes.“ Sed πολιτεία illa non semper una cum proxenia concedebatur: in Carthaeensium tit. n. 11 proxenus Atticus, qui legatos syndicosque Carthaeensium hospitaliter exceperat atque adiuverat, civitate donatur. Exemplum decreti, sicut in aliis Cycladibus, mittebatur ad civitatem cuius ille civis erat, signatum signo civitatis, cf. n. 47 ὅπως δὲ καὶ ὁ δῆμος ὁ Ῥοδίων ἐπιγνώ τὰς γεγενημένας τιμὰς Χαρμύππῳ συνθέτωσαν οἱ πρυτάνεις τῷ εἰρημένῳ ἀνδρὶ Θεοφανεῖ τὸ φήρισμα σφραγισάμενοι τῇ δημοσίᾳ σφραγίδι.

Haec habui de populi decretis quae dicerem. Quae decreta, ut rata essent, a senatu prius sancirentur necesse erat. Senatus in Cei insulae urbibus qualis quotve fuerit virorum ignoramus. Senatores in annum tantum creatos fuisse colligo ex Coresiorum titulo de anniversario quodam die festo sollemniter celebrando (n. 66); legimus ibidem v. 34 τοὺς προβούλους τοὺς ἐξιόντας et v. 37 τοὺς προβούλους τοὺς ἀεὶ ὄντας. Jam vero quaerendum est, qui fuerint illi πρόβουλοι. Munia senatus ut Athenis sic etiam in ceteris civitatibus Graecis non omnes senatores una exsecutos esse, sed ubique praesides βουλῆς fuisse, quis est quin sciat. Id aliarum civitatum exemplis fretus etiam de Cei insulae urbibus adfirmaverim, etiamsi nihil de hac re traditum sit. De Carthaea sane atque Poiessa nihil ex titulis discimus. In Coresiorum autem titulo quem supra attuli saepissime commemorantur πρόβουλοι. Boeckh, qui primus titulum illum edidit, haec adnotavit: πρόβουλοι „sunt haud dubie praesides

1) Meier: comm. de proxenia, Halis 1842 p. 22 sq. Monceaux, l. l. p. 58 sq., p. 100 sq.

βουλῆς, Athenis prytanes“; Rangabé et Gilbert (Stalt. II p. 204) Boeckhium secuti sunt. Quae Dittenbergeri sit sententia, dici non potest, cum ille sicut alios tituli eius locos satis obscuros, etiam προβούλους illos omnino non attigerit. Ultimus de hac re egit Swoboda¹⁾: „dass sie Magistrate waren, schliesse ich nicht bloss aus den Functionen, die sie hier ausüben, sondern speciell aus dem Passus z. 33 sq.“; ceterum cave credas Swobodam dixisse, fuisse προβούλους illos magistratus, nam cf. p. 87 sq.: „Der Vorstand des Rathes ist nicht immer, wie in Athen, eine wechselnde Abtheilung dieser Körperschaft, ein Ausschuss aus ihrer Mitte, sondern — ein für ein volles oder für ein halbes Jahr bestelltes Magistratscollegium, dessen Befugnisse sich freilich ausschliesslich oder zum grössten Theile auf die Leitung des Rathes concentrirten.“ At vero πρόβουλοι isti qui fuerint, ut perspicimus, necesse est ea diligenter perpendamus, quae de probulis in eo titulo tradita sunt. Sollemne illud, de quo ibi agitur, in duas partes divisum erat: 1) sacrificia et cena, 2) ludi. Quae partes ut rite agantur, πρόβουλοι iubentur 1) sacrificia cenamque publico sumptu perficiendi negotium redemptori (ἐγλαβόντι) adiudicare atque una cum quaestore et praecone δοκιμάζειν τὰ ἱερεῖα καὶ ἀφίστασθαι τὰ κρέα καὶ τῶν ἱερῶν προίστασθαι 2) ludos facere victoribusque praemia distribuere. Deinde v. 33 sq. praescriptum est τὰ δὲ ὅπλα παρασκευάζειν (sc. ad ludos) τοὺς προβούλους τοὺς ἐξιόντας καὶ παραδιδόναι τοῖς ἐφισταμένοις (sc. iis qui ludis praesunt (cf. infra § 3)²⁾ et v. 36 sq. καταλείπειν δὲ καὶ καταπάλλειν τοὺς προβούλους τοὺς ἀεὶ ὄντας καὶ βέλη τριακόσια, ἄχρις ἂν ἐπὶ καιρὸν δοκῇ εἶναι τῇ βουλῇ³⁾. Jam vero quaerendum est, num verisimile

1) Swoboda, griech. Volksbeschl., Lips. 1890 p. 91.

2) Falso igitur Rangabé vertit: et les remettent à ceux qui entrent en fonctions.

3) Verba illa sunt satis obscura. Dittenberger similiter atque de ἐφισταμένοις etiam de hoc loco nihil omnino dixit. U. Koehler, praeceptor carissimus, haec mihi scripsit: „Die Clausel ist etwas dunkel; ich verstehe sie so, dass wenn einmal eine grössere Zahl

sit βουλῆς praesides ea esse exsecutos, quae eis verbis πρόβουλοι perficere iubentur. Sane quidem, nam etiam de Atheniensium senatu idem constat, cf. enim Atheniensium titulum C. J. A. II 114 (= Ditt. Syll. n. 333), ubi „curaverat senatus, ut ludi scaenici quam splendidissimo apparatu fierent et theatrum quam pulcherrime exornaretur.“ Senatus quomodo ea exsequeretur, accuratius definivit R. Schoell¹⁾: „In den als ἱεροποιοὶ bezeichneten Opfer- und Festvorstehern . . . haben wir nicht ein ständiges Collegium zu erkennen, sondern besondere eigens für jedes Fest bestellte Ausschüsse. In der Regel wurden dieselben vom Rath, dem zunächst berufenen Verwaltungsorgan, aus seiner Mitte niedergesetzt, durch Wahl oder Loos, aus allen Phylen oder aus der prytanierenden“²⁾. Non recte igitur Swoboda προβούλους magistratus fuisse contendit; quae autem p. 87 sq. de „Rathsvorstand als Magistrat“ disputavit, ea minime comprobari possunt³⁾. Ergo recte Boeckh et Rangabé προβούλους praesides βουλῆς fuisse docuerunt⁴⁾, sed non recte, mea quidem sententia, illi Atheniensium prytanibus respondisse eis visi sunt. Athenis enim senatus tributim divisus erat in decem partes, quae vicissim per decimam anni partem omnia negotia administrabant. Apud Coresios autem eosdem praesides per totum annum senatui praesedissee puto, quod colligo ex v. 34 sq. τὰ δὲ ὅπλα παρασκευάζειν τοὺς προβούλους τοὺς ἐξιόντας etc. Deinde Athenis singulae tribus vicissim altera alteram excipiebant — Coresii autem, cum praesides annui essent, ex unaquaque tribu mea quidem sententia vel unum vel aliquot senatores elige-

von Katapulten im Arsenal vorrätig war, die Vorschrift an die πρόβουλοι hinfällig wurde, genauer gesagt als hinfällig angesehen werden konnte.“ Quae Koehleri interpretatio mihi quidem satis verisimilis videtur.

1) Sitzber. d. bayer. Acad. 1887 I p. 9 sq.

2) cf. (Xen.) de rep. Athen. III 2; Heydemann, De senatu Atheniensium p. 49 et 50 (Diss. Argent. IV (1880) p. 195 et 196) qui uberior de hac re egit.

3) cf. etiam Schoeffer, Berl. Philol. Woch. XI (1891) p. 1042.

4) cf. Aristot. Polit. VI p. 1299 b 36 sq. οἱ πρόβουλοι καθεστᾶσιν ἐπὶ τοῖς βουλευταῖς.

bant, qui una senatui praesiderent. Cum Coresiorum illis probulis, quales equidem eos fuisse existimo, optime comparari possunt Eretriensium πρόβουλοι ¹⁾ et Jasensium πρυτάνεις ²⁾. Vidimus igitur Coresiorum probulos per totum annum senatui praesedissee atque collegium eorum aliter fuisse compositum atque Athenis; sed munia eorum eadem fuisse atque Athenis prytanum, minime nego. Probuli cum essent annui, ex se intellegitur, eos non ad unaquaeque sollemnia perficienda proprie esse electos, sed sollemnia perficiendi curam semper ad eorum pertinuisse munia. Julide praesides illos πρυτάνεις dictos fuisse discimus ex tit. n. 47. Gilbert, qui veterem Ephem. Arch. omnino neglexit, sane etiam πρυτάνεις illos ignorat; quos autem attulit προστάτας ³⁾, ii minime cum Atheniensium prytanibus comparari possunt. Causae, cur hoc contendam, hae sunt: 1) πρυτάνεις illi certe erant praesides, quod cum ex illa inscriptione, tum ex magna Cei insulae cum Atheniensium rerum publicarum adfinitate efficitur; praesides illos autem Julide modo πρυτάνεις modo προστάτας appellatos fuisse nemo est quin neget; ergo προστάται illi aliter explicandi sunt, 2) in tit. n. 128, ubi v. 37 προστάται Julietarum exstant, in Coresiorum decreto v. 16 sq. ἐνδείξις fit πρὸς τοὺς ἀστονόμους, Athenis ad undecimviros atque thesmothetas ⁴⁾, ergo etiam Julietarum προστάται haud dubie in magistratum numero habendi sunt ⁵⁾, 3) nemo adhuc, quod sciam, intellexit,

1) cf. Rangabé n. 689; Gilbert, Stalt. II p. 67 sq. not. 2.

2) cf. Hicks, Journ. of hell. stud. VIII (1887) p. 106; Swoboda, Gr. Volksbeschl. p. 72.

3) Gilbert, Stalt. II p. 203 et not. 4: „unter denen ich eine den athenischen Prytanen entsprechende Subcommission der βουλή verstehe C. J. A. II 546.“

4) cf. Aristot. Ἀθην. πολ. 52, 1 καὶ γὰρ ταύτας (sc. τὰς ἐνδείξεις) εἰσάγουσιν οἱ ἐνδεκα. εἰσάγουσι δὲ τῶν ἐνδείξεων τινὰς καὶ οἱ θεσμοθέται.

5) Haec iam pridem scripta erant, cum Swobodae librum, qui „die griechischen Volksbeschlüsse“ inscribitur, accepi. Quod Swoboda eandem sententiam protulit atque ego, gaudeo; cf. p. 93: „In Julis C. J. A. II 546 z. 36 waren sie judicielle Beamte.“ Julietarum πρυτάνεις Swoboda similiter atque Gilbert omnino ignorat, sed vetus illa Ephem. Swobodae non videtur praesto fuisse.

in civitatibus Ionicis verbo προστάται nusquam significari senatorum partem, quam dicimus „Rathsausschuss“; similiter προστάτης τῆς βουλῆς pro ἐπιστάτης nisi in civitatibus Doricis non invenitur. Non recte igitur Gilbert Julietarum προστάταις prytanum officia adscripsit. Julietarum ergo praesides πρυτάνεις appellabantur; sed fuerintne praesides illi annui, sicut apud Coresios, an vicissim senatus negotia administraverint, sicut Athenis, minime diiudicari potest. Similiter atque Julietas Coresiosque etiam Carthaeenses Poiessiosque βουλῆς praesides habuisse sine ulla dubitatione confirmaverim; sed nihil de hac re memoriae est traditum.

Sigillum publicum iis mandatum fuisse discimus ex titulo quem supra attuli; habebant porro prytanes sine dubio etiam claves aerarii: reliqua omnia ignoramus. Senaculum eorum, πρυτανεῖον appellabatur (n. 128 v. 6, 24, 34). Convivabantur de publico in πρυτανείῳ illo non solum prytanes, qui ibi cotidie cenabant, sed etiam alii et peregrini et cives bene de republica meriti, qui honoris causa invitati erant ¹⁾. Additi erant senatoribus scriba (γραμματεὺς τῆς βουλῆς, sive simpliciter γραμματεὺς), quaestor (ταμίης), praeco (κῆρυξ); de officiis eorum infra (§ 3) uberius dicendum erit. Munia senatus sicut Athenis erant τὸ προβουλευεῖν atque rerum sibi mandatarum executio ²⁾. Senatus praeterea etiam eas multas exigebat, quae in rei publicae aerarium cedebant, quod colligere possumus ex Julietarum tit. n. 40. Exacto anno sicut Athenis senatorum collegio universo honoris causa a populo coronam decretam esse sine ulla dubitatione adfirmaverim: nam id quod de magistratibus Ceorum constat etiam ad senatum referre non dubito.

Restat locus gravissimus de Cei insulae decretorum formis. De quibus cum Swoboda l. l. nuper uberius egerit, non necessarium censeo ea omnia pluribus verbis retractare; paucis igitur hanc quaestionem attingam eaque omnia adnotabo,

1) cf. n. 128 v. 24 καλέσαι δὲ καὶ ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον τοὺς Ἀθηναίους εἰς αὐριον; similiter v. 6 et 34.

2) Quae res cum sit notissima, exempla adferre omitto.

quae a Swoboda aut minus recte intellecta, aut omissa sunt. Incipiunt tituli a sanctionis formula $\epsilon\delta\omicron\zeta\epsilon\nu$ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ¹⁾. Swoboda p. 24 sq. et p. 33 sq. duo psephismatum genera distinguit, alterum antiquius, ubi praeter sanctionis formulam in praescriptionibus nihil exstet, alterum recentius, ubi etiam rogatoris nomen semper adiciatur. Sed hoc de Ceorum titulis minime contendere potest. Ex parvo illo Cei insulae psephismatum numero, quem nunc habemus (mihi paulo plura praesto sunt, quam Swobodae), rogatoris nomen ne in uno quidem neque Carthaeensium neque Coresiorum decreto deest, contra in omnibus Julietarum Poessiorumque decretis omissum est. Swoboda Julietarum Poessiorumque decreta omnia antiquioribus, Carthaeensium vero atque Coresiorum recentioribus temporibus adscribit, atque p. 26 not. 1 haec adnotat: „Es ist zuzugeben, dass wir sowohl für Julis als Poessa zufällig auf keine späteren Beispiele hinweisen können; aber in den anderen keischen Städten, Karthaea und Koresos, die viel Aehnlichkeit mit den benachbarten Orten bieten, ist die jüngere Form mit δ δεῖνα εἶπεν nachzuweisen.“ At vero Poessiorum tituli, quos ille attulit (n. 72; 71 v. 8 sq. et 14 sq.) ad recentiora tempora referendi sunt, porro autem nulla exstant exempla, ex quibus Swoboda demonstrare possit, Carthaeenses Coresiosque antiquioribus temporibus etiam rogatoris nomen omisisse. Restat denique argumentum gravissimum, quod Swobodae sententiam funditus evertit. Habemus enim titulum, quem saepe attuli n. 128, ubi in eodem lapide omnium Cei insulae urbium decreta incisa fuerunt; nulla igitur res melius aut Swobodae sententiam aut meam comprobare potest, quam hic titulus. Poessiorum quidem decretum atque Carthaeensium praescriptio perierunt; sed in Coresiorum decreto exstat δ δεῖνα εἶπεν, in Julietarum decreto rogatoris nomen omissum est. Swoboda mirum in modum Julietarum illud decretum ad antiquiora tempora (p. 25), Coresiorum autem ad recentiora rettulit (p. 38). Quod me minime intel-

1) Interdum huic formulae praemittitur $\theta\epsilon\upsilon\acute{\iota}$ (n. 10, 38, 69, 72, 84; cf. etiam n. 14).

gere posse libere confiteor. Mea quidem sententia ex illis, quos nunc habemus, titulis nihil aliud efficitur, nisi 1) propter parvum titulorum numerum nos hodie certum iudicium ferre non posse, sed 2) ex titulis confici, Carthaeenses atque Coresios rogatoris nomen semper adscripsisse, Julietas autem Poessiosque rogatorem in decretis suis omnino neglexisse. Non alienum videtur commemorare, Carthaeenses atque Coresios rogatoris nomen semper ante sanctionis formulam perscripsisse, ut n. 11 $\epsilon\sigma\chi\alpha\tau\acute{\iota}\omega\nu$ εἶπεν $\epsilon\delta\omicron\zeta\epsilon\nu$ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Deinde in Ceorum titulis declaratur, cur decretum illud factum sit, velut $\epsilon\pi\epsilon\iota\delta\eta$ δ δεῖνα εὖνους ὦν τυγχάνει τῇ πόλει τῇ Καρθαίῳ καὶ τῶν πολιτῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν χρεῖας παρέχεται χαρρίζεσθαι βουλόμενος τῇ πόλει, παρεπιδηδήμηχέν τε ἐν τῇ πόλει εὐτάκτως καὶ καλῶς, δεδόχθαι etc. Sequuntur post haec verba semper fere δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, bis tantum δεδόχθαι τῷ δήμῳ¹⁾ (n. 11 et 18), semel δεδόχθαι τῇ βουλῇ (n. 16)²⁾, post verba δεδόχθαι etc. enumerantur varia praemia et honores, de quibus supra uberius dixi. Denique sub fine tituli decretum illud lapidi incidi atque proponi iubetur³⁾ atque adicitur τὸ δὲ ἀνάλωμα δοῦναι τὸν ταμίαν; his verbis praemittitur interdum formula $\epsilon\acute{\alpha}\nu$ δὲ δόξει τόδε τὸ [ψήφισμα ἀναγράψαι etc. (n. 11 v. 15 sq.)] vel $\acute{\alpha}\nu$ δὲ δόξει ὁ νόμος, ἀναγράψαι etc. (n. 66)⁴⁾. Duos habemus Julietarum titulos⁵⁾, ex quibus colligere possumus, Ceos interdum etiam archontis nomen modo simpliciter, modo una cum mense ac fortasse etiam die sanctionis formulae praemisisse.

1) Swoboda p. 58 recte scribit: „nichts weiter als eine Abbiatur des Ausdrucks.“

2) Swoboda p. 278 ad verba $\delta\epsilon\delta\acute{\iota}\chi\theta\alpha\iota$ τῇ βουλῇ adnotavit „Fehler“, quod vereor ut illi possim concedere, nam titulus ille fortasse est decretum probuleumaticum; ceterum ex unico illo exemplo res sane diiudicari non potest.

3) Tituli proponebantur fere semper in Apollinis templo; n. 15 $\pi\rho\delta$ ταῖς κρήναις, n. 128 v. 38 ἐν τῷ λιμένι.

4) cf. Swoboda p. 15 et 16 „Bescheidenheits-Formel.“

5) Titulos illos infra edidi (n. 40 et 38). In Carthaeensium rationibus n. 14 Ab v. 35 sq. etiam semel occurrit ἐπὶ ἀρχοντος Ἀλεξιτέλους etc.

De legum formis non multum habeo quod dicam. Swoboda (p. 239 sq.) recte docuit, nihil interesse inter insulae psephismata et leges. Incipiunt leges a sanctionis formula $\epsilon\delta\omicron\zeta\epsilon$ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ ¹⁾ (vel τῇ ἐκκλησίᾳ = n. 34 c), sequitur deinde lex ipsa, denique sub exitum lex illa lapidi incidi atque publice proponi iubetur. De locationis legibus infra uberius dicendum erit.

E Romana aetate nulla alia decreta habemus nisi honorifica, neque quisquam alius honoratur nisi principes eorumque familiae; quos singulos enumerare nolo, cum supra (Cap. II) uberius de iis dixerim.

3. De magistratibus.

Αἰρεῖσθαι δὲ καὶ γυμνασιάρχον ἄμα ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς μὴ νεώτερον τριάκοντα ἐτῶν (n. 66 v. 21) haec verba una cum iis, quae exstant in tit. n. 38 v. 5 et 17 τοὺς αἰρεθέντας et ἀρξω τῇ[ν ἀρχ]ήν [ῆ]ν ἡρῆμαι docent in insula Ceo magistratus non sorte electos, sed omnes in anniversariis ἀρχαιρεσίαις suffragiis creatos esse, id quod nuper Schoeffer ²⁾ etiam de Delo demonstravit. Ex iisdem illis verbis, quos primo loco attuli, praeterea etiam colligere possumus, Ceos sicut Athenienses magistratum inire non potuisse ante trigesimum aetatis annum; similiter haud dubie Cei neque senatores neque iudices fieri non poterant nisi trigesimo anno exacto.

Magistratus Ceorum cum munus inibant, sicut alibi iurabant in leges. Juris iurandi fragmentum nobis servatum est in Julietarum tit. n. 38 v. 15 sq.: τοὺς αἰρεθέντας.... ὁμό-

1) n. 34 a sanctionis formula deest, sed Köhler, Mitth. I (1876) p. 147 sq. optime docuit, non novam esse hanc legem, quae hic lapidi inscribi iubeatur, sed quae iam pridem lata sit; n. 34 b et c sunt leges additiciae.

2) Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 130 sq.

σαι δὲ ἐμ Πυθίῳ.... ἀρξω τῇ[ν ἀρχ]ήν [ῆ]ν ἡρῆμαι.... ὦ[ς] ἀ[ν] δύνωμαι] ἀριστα καὶ κάλλ[ιστα]....] καὶ Δία, Ἀπό[λλ]ω, [Ἀθ]ηνᾶ[ν]....

Neque illud videtur omittendum esse exacto anno, si magistratus munere cum laude functi viderentur, unicuique collegio universo honoris causa coronam a populo decretam esse; cf. n. 14 ubi singula magistratuum collegia una coronam deo dedicant, id quod Halbherr iure contra Boeckhium disputavit.

Unum restat, quod monere velim: apparet in insula Ceo magistratus sicut Athenis etiam ἡγεμονίαν δικαστηρίου habuisse in omnibus rebus, quae ad eorum munus pertinerent; quod colligere possumus ex iis, quae de Coresiorum astynomis Julietarumque prostatis tradita sunt (n. 128).

Magistratuum nomina perpauca ad nos pervenerunt, neque ex titulis ubique satis certe colligere possumus, quae fuerit singulorum magistratuum potestas; nihilominus etiam ea, quamvis sint pauca, accuratius explicanda sunt.

Principem inter magistratus locum obtinebat haud dubie archon ¹⁾. Ἀρχων ille civitatis erat ἐπώνυμος, nam nomen eius interdum non solum in decretis sanctionis formulae praemittebatur, sed etiam in tabulis quaestorum usurpabatur ad doni cuiusdam tempus definiendum, velut ἐπὶ ἀρχοντος Ἀλεξιτέλους Ἀριστοπειθέως Ἐρασικλείους χορηγήσας παισὶν εἰς Δῆλον στεφανωθείς ὑπὸ τοῦ δήμου χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέθηκεν τὸν στέφανον τῷ Ἀπόλλωνι δραχμὰς ἑκατόν (n. 14 Ab v. 34 sq.) De archontis potestate nihil ex titulis eruere possumus, neque ex aliarum civitatum exemplis singula restituere conari attinet. Neque diiudicari potest, num archon similiter atque Athenis, Deli ²⁾ etc. sacrificiis ludisque praefuerit, verbi causa num n. 66 v. 34 sq. in τῶν ἐφισταμένων numero habendus sit. Ex Julietarum tit. n. 37 colligere possumus, archontem templorum administrandorum partem habuisse, sed etiam de illo munere dici nihil potest, cum titulus permutilis sit. Archon

1) Unum tantum fuisse archontem colligere possumus ex Carthaeensium tit. n. 14, ubi archon solus deo coronam offerre solet.

2) Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 118 et 126.

ille quotannis creabatur; archontum nomina non multa ad nos pervenerunt¹⁾, neque eorum anni accuratius definiri possunt.

Paulo plura quam de archontibus scimus de strategis (στρατηγοί), quamquam etiam haec non ita multa sunt. Ac primum quidem στρατηγούς omni rei militari praefuisse, etsi ex titulis de his rebus nihil colligere possumus, non est quod pluribus moneam; possunt quidem eo referri verba, quae exstant in Coresiorum tit. n. 66 v. 38 sq., ubi de militum recensione agitur: μή ἐξεῖναι δὲ ἀποδόσθαι τὰ ἄθλα ἃ ἂν λάβῃ (sc. in ludis) τοὺς δὲ στρατηγούς ἐν τῇ ἐξοπλάσει ἐξετάζειν, sed haec verba rei militaris administrationem minime nos edocere possunt. In eodem titulo v. 34 sq. probuli iubentur τὰ ὅπλα παρασκευάζειν καὶ παραδιδόναι τοῖς ἐφισταμένοις. U. Koehler in litteris ad me datis optime coniecit, in τῶν ἐφισταμένων numerum referendos esse etiam strategos, quod per se ipsum verisimillimum est. Atheniensium strategos sae-

1) Innotuerunt duodecim archontes, quos servato temporum et urbium ordine hic adferam.

I. Carthaeensium archontes.

1. V a. Chr. n. saec. exeunte.
Θεοκύδης Ἀρισταίχμου (n. 2).
2. IV a. Chr. n. saec. exeunte.
Παντάγαθος (n. 14 Bb v. 15).
Κτησιμένης (ibid. v. 16).
Θεοκύδης (ibid. v. 17).
Φίλων (ibid. v. 18).
Καλλιμένης (ibid. v. 19).
Καλλίππος (ibid. v. 20 et 21).
Σώκριτος (ibid. v. 22).
Δεινοκλῆς (n. 14 Aa v. 8 sq.).
Κτησιᾶς Νικηράτου (ibid. v. 12 sq.).
Ἀλεξιτέλης (n. 14 Ab v. 35).

II. Julietarum archontes.

- Θεοφανίδης* (n. 38).
Διοκύδης (n. 40).

Num Carthaeensium archontes inde a Panthagatho usque ad Socritum incl. alius alium deinceps exceperint pro certo quidem affirmari non potest, etsi res non sine probabilitatis specie est.

pissime sacris ludisque praefuisse cum nemo sit, quin sciat, exempla adferre supervacaneum esse puto. Sed etiam in compluribus aliis civitatibus strategis ludis sacrisque praeerant, cf. Ditt. Syll. n. 156 v. 30 sq. (Ilii), n. 215 v. 28 sq. (Delphis), imprimis autem titulum Teium Ditt. Syll. n. 234 v. 12 sq. ἐννοεῖσθαι καὶ ἕκαστον ἕτος τοὺς τιμάρχους καὶ τοὺς στρατηγούς, ubi etiam senatui una cum strategis sollemnium quorundam cura mandatur. Multo maioris momenti ad strategorum potestatem recte cognoscendam est tit. n. 127. Discimus ex titulo illo, in insula Ceo strategos sicut Athenis permagnam habuisse auctoritatem in rebus externis. In quatuor legatorum numero, qui Athenas missi erant, enumerantur etiam duo στρατηγοί, fungebantur ergo strategis legationis officio¹⁾. Iubentur porro strategis, (quos Julide quinque fuisse ex titulo eo discimus), una cum Atheniensium magistratibus pecunias debitas exigere, v. 15 sq. συνεισπραττόντων δὲ αὐτοῖς [καὶ] οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἰουλιητῶν Ἐχέτιμος καὶ Νικόλεω[ς] καὶ Σ[ά]τυρος καὶ Γλαύκιον καὶ Ἡρακλείδης. Deinde v. 20 sq. τοὺς ἔρκους καὶ τὰς συνθήκας strategis lapidi incidere atque in templo Apollinis proponere iubentur: ἀναγράφαι τοὺς στρατηγ[οὺς] τοὺς Ἰουλιητῶν, οὓς εἴρηται ἐν τῷ ψηφίσματι συνεισπράττειν τὰ χρήματα, ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ στήσαι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου. Denique v. 44 sq. legimus: ἀπογράφαι δὲ αὐτῶν (sc. exsulum, quorum bona publicari iubentur) τὰ ὀνόματα αὐτ[οῖς] καὶ μά[λα] ἐναντίον τοῦ δήμου τῷ γραμματεῖ τοὺς στρατηγού[ς] τ[οῦ] Ἰουλιητῶν τοὺς ἐπιδημοῦντας Ἀθήνῃσι. ἐὰν δὲ [τινες τῶν] ἀπογραφέντων ἀμφισβητῶσι μὴ εἶναι τούτων τῶν ἀνδρῶν, ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐγγυητὰς καταστήσασσι πρὸς τ[οῦ] Ἰουλιητῶν στρατηγούς τοὺς τριάκοντα ἡμερῶν δίκα[ς] ὑ[π]ο[σ]χ[ε]ῖν etc. Quae omnia, etsi non ita multa sunt, tamen aliquantulum demonstrare possunt, quomodo strategis rebus externis administrandis interfuerint. Quot fuerint στρατηγοί de Julide tantum Carthaeaeque con-

1) cf. v. 44 sq. τοὺς στρατηγούς τοὺς Ἰουλιητῶν τοὺς ἐπιδημοῦντας Ἀθήνῃσι; ex vv. 52 et 16 sq. colligere possumus fuisse illos Ἡρακλείδην atque Ἐχέτιμον.

stat. Ac Julide quidem quinque fuisse strategos supra docui; Carthaeenses vero tres tantum habuisse strategos colligere possumus ex tit. n. 14, ubi semper tres enumerantur strategi, qui una coronam deo offerunt, velut Ab v. 18 sq. παρὰ στρατηγῶν Φερεκλείους, Θεοδώρου, Ἐτεάρχου τὸν στέφανον: Η').

Neque plura dici possunt de munere quaestorum. Inveniuntur in titulis nomina ταμίαις et ταμίαι quae cave confundas. Ταμίαι enim illi sunt ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων, de quibus mox infra videbimus. Ταμίαις contra, qui in permultis titulis exstat, est is, qui Athenis vocatur ταμίαις τοῦ δήμου. Quaestoris illius munus definivit Aristoteles, Polit. VII (VI) 8 p. 1321 b 33 ἄλλη δ' ἀρχὴ πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται, παρ' ὧν φυλαττόντων μερίζονται πρὸς ἐκάστην διοίκησιν. Administrabat ταμίαις aerarium publicum, sed non multa de administratione illa ex titulis colligere possumus: in plurimis titulis iubetur ταμίαις pecunias erogare ad titulos lapidibus incidendos, item in Julietarum tit. n. 47 ad coronam faciendam, in Coresiorum tit. n. 66 ad arma praeparanda (v. 35), in eodem decreto v. 15 ταμίαις una cum probulis atque praecone iubetur δοκιμάζειν τὰ ἱερεῖα καὶ ἀφίστασθαι τὰ

1) Strategorum nomina haec servata sunt:

I. Julietarum στρατηγοί.

Ἐχέτιμος, Νικόλεω[ς], Σ(ά)τυρος, Γλαύκων, Ἡρακλείδης
(Ol. 104,2 = 363/2 a. Chr.) n. 127 v. 15 sq.

II. Carthaeensium στρατηγοί.

Ἀρχέβουλος, Ἐρατοκλῆς, Καλλισθένης (n. 14 Cb v. 36).
Σωκράτης, Ἀρίστων, Νικίας (n. 14 Aa v. 16 sq.).
... Ξένης, Πολύστρατος (n. 14 Ab v. 4 sq.).
Ἀριστοπείδης, Θεοκλῆς, Εὐκλήμων (ibid. v. 11 sq.).
Φερεκλῆς, Θεόδωρος, Ἐτέαρχος (ibid. v. 19 sq.).
Χάρης, Φιλοκλῆς, Καλλίστρατος (ibid. v. 30 sq.).

Omnes hi Carthaeensium στρατηγοί, quos servato temporum ordine enumeravi, ad finem IV a. Chr. saec. referendi sunt, sed ne unius quidem collegii annus definiri potest; n. 14 Ab v. 4 sq. duo tantum nominantur strategi, sed Halbherr recte animadvertit (p. 106 not. 6): „Pare che il terzo fosse mortuo prima di finir la carica senza essere stato sostituito.“

κρέα κα[ὶ] τῶν ἱερῶν προίστασθαι atque omnes solvere pecunias ad diem festum rite celebrandum necessarias.

Ἄλλο δ' εἶδος ἐπιμελείας ἡ περὶ τοὺς θεοὺς, οἷον ἱερεῖς τε καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν περὶ τὰ ἱερά τοῦ σώζεσθαι τε τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἀνορθοῦσθαι τὰ πίπτοντα τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τέτακται πρὸς τοὺς θεοὺς. συμβαίνει δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην ἐνιαχοῦ μὲν εἶναι μίαν, οἷον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσιν, ἐνιαχοῦ δὲ πολλὰς καὶ κεχωρισμένας τῆς ἱερωσύνης, οἷον ἱεροποιοὺς καὶ ναοφύλακας καὶ ταμίαις τῶν ἱερῶν χρημάτων. Quibus Aristotelis¹⁾ verbis usi aptissime eos magistratus examinabimus, quibus ἐπιμέλεια illa περὶ τοὺς θεοὺς permissa erat.

Ac primo quidem loco Aristoteles adfert sacerdotes (ἱερεῖς). Dei in insula colebantur satis multi suumque quisque templum habebat (cf. infra § 5), ergo etiam suos habuisse sacerdotes manifestum est, sed nihil de hac re ex titulis discimus. Exstat quidem titulus (n. 84), ubi haec legimus: Θε[ο]ί. Φιλετῶ Δεξικλέους θυγάτηρ ἱέρεια γενομένη Δήμητρι ἀνέθηκεν, sed nullum ex titulo illo fructum capere possumus, nisi in insula Ceo (id quod ex se intellegitur) etiam mulieres quibusdam praefuisse sacerdotiis. In Julietarum tit. n. 54 commemoratur ἀρχιερεὺς, qui ἀρχιερεὺς quem dicebant τῶν Σεβαστῶν fuisse videtur.

Deinde ab Aristotele l. l. enumerantur ἐπιμεληταὶ τῶν περὶ τὰ ἱερά inter eosque primo loco ἱεροποιοί. Exstant illi ἱεροποιοί in Julietarum tit. n. 37²⁾. Jubentur v. 11 sq. quaestores ἱεροποιοῖς pecunias erogare εἰς τὴν ἐπισχευήν³⁾ τῶν ἱερῶν καὶ τὴν θυσίαν etc. Hieropoeorum tria genera sunt distinguenda: 1) οἱ ἐπὶ τὰ ἐκθύματα καλούμενοι, 2) οἱ κατ'

1) cf. Aristot. Polit. VII (VI) 8 p. 1322 b.

2) De hieropoeis cf. Doermer, De Graec. sacrif. qui ἱεροποιοί dicuntur, Argent. 1883; Stengel, Iw. Müller's Hdb. V 3 p. 34 sq. Stengelium mirum in modum R. Schoellii de hieropoeis disputatio optima fugisse videtur cf. Schoell, Sitzber. d. bayer. Acad. 1887 I p. 1 sq. „Athenische Festcommissionen.“ Aristot. Ἀθην. πολ. 54, 6 sq.

3) Halbherr πρὸς τὴν κατασκευήν, sed cf. app. epigr.

ἐνιαυτὸν καλούμενοι, 3) (quos Aristoteles non adfert) templi cuiusdam aerariiue sacri administratores. De hoc tertio genere praeter Schoellium nuperrime egit Schoeffer¹⁾, qui eorum munus sic definivit: „hieropoei templis thesaurisque custodiendis et restaurandis, pecuniis et rebus sacris administrandis, κιβωτῷ δημοσίᾳ servandae praepositi.“ Julietarum ἱεροποιοί, qui in titulo illo commemorantur, nulli generi prorsus respondent, nam et templi restauratio et sacrificia iis ibi deferuntur. Schoell de tertio genere ex nomine ipso iure coniecit, procurasse hieropoeos illos quondam praeterea etiam deorum sacrificia sollemniaque. Cei insulae ἱεροποιοί mihi quondam omnia illa tertii generis munia exsecuti esse videntur. Paulatim autem haud dubie satis multa munia amiserunt. Supra vidimus sollemniorum curam prytanibus (Coresi probulis) fuisse permissam (p. 80 sq.). Aerarium sacrum a ταμίαις τῶν ἱερῶν χρημάτων administrabatur, de quibus statim dicam: ex ipsis tituli verbis hoc colligere possumus, nam quaestores hieropoeis pecunias erogare iubentur. Aerarium publicum a quaestore publico (ταμίαις τοῦ δήμου) administratum esse modo docui. Cum in titulo illo templi restauratio sacrificiaque iis sint delata, colligere possumus hieropoeis haud dubie nihil restitisse nisi templi custodiam et restaurationem, sacrificiaque quaedam. Quot fuerint ἱεροποιοί ignoramus, sed ex verbo ipso colligere possumus effecisse eos collegium. Creabantur ἱεροποιοί haud dubie in annum (κατ' ἐνιαυτόν), sicut in plurimis Graeciae civitatibus, sed fuerintne illi sorte an suffragio creati non constat; ex reliquorum Cei insulae magistratuum exemplo collegerim, suffragiis eos electos fuisse²⁾. Qui deinde ab Aristotele l. l. adferuntur ναοφύλακες³⁾ in Ceorum titulis non oc-

1) Schoell, l. l. p. 16 sq.; Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 118 sq.

2) Idem constat de Atheniensium ἱεροποιοῖς, cf. Aristot. Ἀθην. πολ. l. l. et Schoell, l. l. p. 11, 3.

3) Aristot. Polit. l. l. enumerantur ἱεροποιοί, ναοφύλακες, ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων, Aristot. Ἀθην. πολ. cap. 30 ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἱεροποιοί, ἐπιμεληταί, C. J. A. I 32 = Ditt. Syll. n. 14 v. 18 sq. ταμίαι, ἐπιστάται, ἱεροποιοί. Ἱεροποιοί illi atque ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων cum ubique sint iidem, etiam ναοφύλακες, ἐπιμελητάς, ἐπιστάτας eosdem significare magistratus censeo.

currunt, neque talem magistratum in insula fuisse puto: munia eorum exsequebantur haud dubie iidem ἱεροποιοί.

Postremo ab Aristotele l. l. commemorantur ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων, quos in Ceorum titulis simpliciter ταμίαις appellari supra docui¹⁾. Permissa erat ταμίαις illis pecuniae sacrae donariorumque administratio; quibus de rebus cum mox infra (§ 5) uberius dicendum sit, hoc loco tantum monuerim duos nos habere titulos, ex quibus de quaestorum illorum officiis nonnulla colligere possumus, alterum Julietarum (n. 37), alterum Carthaeensium (n. 14).

Deinde commemorandus est scriba (γραμματεὺς τῆς βουλῆς, sive simpliciter γραμματεὺς), qui ter in Cei insulae titulis invenitur. Ex tribus illis titulis colligere possumus scribam, sicut Athenis, curasse ut decreta legesque lapidibus inciderentur atque publice proponerentur; inscribebat porro scriba victores in albo (n. 66 v. 46 sq.: ἀναγράφειν δὲ εἰς λεύκωμα ἐξῆς τοὺς ἀεὶ νικῶντας τὸν γραμματέα).

Urbi portuique praefecti erant ἀστυνόμοι, quorum de numero nihil constat. Pertinebant ad eorum provinciam haud dubie omnia ea, quae ab Aristotele²⁾ uberius enumerantur, sed nolo ea hic retractare, cum ex titulis nihil de his rebus colligere possumus. Semel tantum ἀστυνόμοι illi inveniuntur in Ceorum titulis, et quidem in Coresiorum decreto n. 128 v. 17 sq., ubi Koehler optime coniecit, ad ἀστυνόμους esse delatos, qui in rubrica exportanda leges violassent: τὴν δὲ ἐνδειξιν εἶναι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τοὺς δὲ ἀστυνόμους δοῦνα[ι . . . ἡ]μερῶν εἰς τὸ δικαστήριον. Ex verbis illis atque rerum contextu mea quidem sententia efficere possumus, habuisse ἀστυνόμους, similiter atque Julietarum προστάτας, curam portus ideoque etiam ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου in omnibus causis, quae ad eorum provinciam pertinerent. Etiam in ceteris insulae urbibus haud dubie ἀστυνόμους fuisse, non est quod moneam.

Eadem ἐνδειξις de rubrica contra leges exportata com-

1) cf. Swoboda, Wien. Stud. X (1888) p. 293.

2) Aristot. Polit. VII (VI) 8 p. 1321 b 18 sq.

memoratur etiam in Julietarum decreto n. 128. At vero lacuna, quae ibi exstat, maior est quam ut certius expleri possit. Equidem v. 35 sq. legerim: τὴν δὲ ἐνδειξιν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς ἑνδεκα, ἐν Ἰουλίδι δὲ εἰσαγωγεῖς εἶναι τοὺς προστάτας¹⁾. De προστάταις supra uberius disputavi (p. 82 sq.) docuique eos minime cum Atheniensium prytanibus comparari posse: erant προστάται illi magistratus quidam, quorum provincia sane hodie deficientibus aliis documentis certius definiri non potest. Mea quidem sententia προστάται illi iidem erant, atque Athenis ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου: προστάται ergo portui praefecti erant atque ἡγεμονίαν in omnibus δίκαις ἐμπορικαῖς habebant. Quod praeter astynomos — quos Coresi id exsecutos esse quosque in omnibus Cei insulae urbibus fuisse docui — Julide etiam proprii fuerunt magistri portus, in eo offendendum non est. Nam ut de Atheniensium institutis simillimis taceam, Aristoteles ipse l. l. docet ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν praeter astynomos etiam λιμένος φύλακας fuisse. Neque obliviscendum est, Julida non fuisse urbem maritimam neque ideo astynomos munere suo eodem tempore et in urbe et in portu fungi potuisse; idcirco etiam τὸ ψήφισμα ἐν τῇ λιμένι καταθεῖναι iubetur.

Aristoteles l. l. ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν etiam κρηνῶν ἐπιμελητάς fuisse docet. Exstat talis κρηνῶν ἐπιμελητῆς in Carthaeensium tit. n. 15. Agitur ibi de duobus fontibus, prope Carthaeam sitis, qui ut Cereris templo aquam suppeditarent, rivo subterraneo cum templo illo coniuncti erant. Cum vero permagni interesset, aquam esse puram, κρηνῶν ἐπιμελητῆς constitutus est, cuius erat ἐπιμελεῖ[σθαι] τῶ[ν] κρην[ῶν] ὥ[ς] ἂν μήτε [λό]ωνται μήτε πλύνωσιν ἐν [ταῖς κρήναις] ὧν τὸ ὕδωρ εἴ(σ)ιν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος. Habebat κρηνῶν ille ἐπιμελητῆς ius coërcendi multaeque dicendae: [ἐὰν δ]έ τις ἢ λ[ό]ῃ ἢ [π]λύνῃ τ[ι] ἐν ταῖς κρήναις, κύριος ἔστω ὁ ἐπιμε[λ]ητῆς [τὸν μ]ὲν [αἰ]τι[ον] ζημιῶν ἄ(χ)ρι δέκα δραχμῶν, τοὺς δ' ἐπ[ι] (τ) [ό]π[ο]ους (κ) [α]ταληπ[ι] τοὺς οἰκέτας πλη-

1) De his supplementis meis cf. infra § 4.

γαῖς κολάζων¹⁾. Aristoteles²⁾ κρηνῶν ἐπιμελητὴν inter eos magistratus enumerat, qui χειροτονία creabantur. Idem in insula Ceo fuisse non est quod moneam, cum supra demonstraverim, omnes Ceorum magistratus suffragiis creatos esse.

Dixi supra de Julietarum προστάταις, quorum munus nisi divinando definiri non poterat. Neque minus ambigitur de munere thesmophylacum (θεσμοφύλακες). Exstant θεσμοφύλακες illi in Julietarum lege de pecuniarum Apollini condonatarum administratione (n. 37), sed titulus ille a partibus sinistra, superiore inferioreque tam mutilus est, ut inde permagnum fructum capere non liceat. Verba, quae huc pertinent, haec sunt v. 15 sq.: . . . π[ρὸς] τοὺς θεσμοφύλακας οἱ δὲ θεσμοφύλακες . . . τῷ εἰσαγγελθέντι μυρί[α]ς δραχμὰς ἱερὰς ἐς [. . . εἰς τὸ δικα]στήριον³⁾ δέκα ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἂν εἰσαγγε[λ]θῇ . . . κατ[ὰ] τὸν νόμον · ἐὰν δὲ μὴ ἀπο[τ]είσῃ ἀναγραφ[ι]σάντων αὐτὸν . . . οἱ θεσμοφύλακ[α]ς ἐμ Πυθίῳ ἐν στήλῃ λιθίνῃ πατρόθεν [. . . μυρίας δρα]χμὰς ἱερὰς. Halbherr de thesmophylacibus haec adnotat (p. 204): „un corpo di magistrati Julieti . . . i quali forse componevano o presiedevano un tribunale. Dinanzi a questo tribunale, entro dieci giorni da che è fatta l' εἰσαγγελία, deve comparire l'accusato. . .“ Mea quidem sententia thesmophylacum provincia fortasse multo certioribus finibus circumscribi potest. Agitur ibi de εἰσαγγελία, quae πρὸς τοὺς θεσμοφύλακας εἰσαγγεῖλαι iubetur. Infra (§ 4) videbimus verbum εἰσαγγεῖλαι minime significare notissimam illam Atheniensium actionem, sed simpliciter delationem: nihilominus in satis magna illa Cei insulae cum Atheniensium institutis similitudine, haud a re esse videtur Atheniensium instituta paucis recognoscere. Εἰσαγγεῖλαι Athenis ad senatus aut ad populi cognitionem delatam

1) cf. Plut. Them. 31.

2) cf. Aristot. Ἀθην. πολ. 43, 1.

3) Halbherr p. 203 n. 5 recte hic adnotat: il supplemento della lin. 15, quanto al senso, dev' essere: ἐξέστω δὲ τῷ βουλομένῳ εἰσαγγεῖλαι αὐτὸν π[ρὸς] τοὺς θεσμοφύλακας κτλ.

4) Legerim hic: εἰσαγόντων (sc. οἱ θεσμοφύλακες reum) εἰς τὸ δικα]στήριον.

esse, quis est quin sciat. Jam vero hoc monuerim in εἰσαγγελίας actionibus thesmothetas iudicum consilio praefuisse¹⁾; sed etiam in aliis permultis actionibus thesmοθέται iudicum consiliis praeerant²⁾. Thesmothetarum ergo erat εἰσάγειν εἰς τὸ δικαστήριον, quod ibi de thesmophylacibus dicitur. Sed in insula Ceo cum verba εἰσαγγεῖν, ἐνδειξις etc. promiscue sint usurpata, e. g. adferam legem, quae exstat in Demosth. orat. in Timocr. § 20 sq., ubi § 22 haec legimus: ὀφείλουν τοὺς δεινάς χιλίας δραχμὰς ἱερὰς τῇ Ἀθηνᾷ . . . καὶ ἐνδειξις αὐτῶν ἔστω πρὸς τοὺς thesmοθέτας . . . οἱ δὲ thesmοθέται τοὺς ἐνδειχθέντας εἰσαγόντων εἰς τὸ δικαστήριον κατὰ τὸν νόμον. Quae qui cum illa lege comparaverit, necesse est concedat, thesmophylacum atque thesmothetarum munera simillima fuisse. Praeterea etiam nomina eorum inter se congruunt (thesmοφύλακες et thesmοθέται³⁾). Ergo mea quidem sententia Iulietarum thesmοφύλακες respondent Atheniensium thesmothetis; munia eorum haec fuisse puto: primum legum custodiam (ἐπιμέλεια τῶν νόμων), deinde litigantes in iudicium vocare (εἰσάγειν εἰς τὸ δικαστήριον), denique haud dubie in satis multis actionibus iudicum consiliis praeesse. Sed tenendum est divinando haec esse inventa, certi nihil fere traditum; neque constat, quot fuerint thesmοφύλακες.

Postremo commemorandus est γυμνασίαρχος, de quo in Coresiorum tit. n. 66 v. 21 sq. haec legimus: αἰρεῖσθαι δὲ καὶ γυμνασίαρχον ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς μὴ νεώτερον τριάκοντα ἑτῶν· τοῦτον δὲ ποιεῖν λαμπάδα τῶν νεωτέρων τῇ ἑορτῇ καὶ τὰλλα ἐπιμελεῖσθαι τὰ κατὰ τὸ γυμνάσιον, καὶ ἐξάγειν εἰς μελέτην ἀκοντισμοῦ καὶ τοξικῆς καὶ καταπαλταφείας τρίς τοῦ μηνός· ὅς δ' ἂμ μὴ παρῇ τῶν νεωτέρων δυνατὸς ὢν, κύριος ἔστω αὐτὸν ζημιῶν μέχρι δραχμῆς. Quibus ex verbis optime gymnasiarchi munus definiri potest. Erat γυμνασίαρχος

1) Aristot. Ἀθην. πολ. 59, 2; Demosth. in Timocr. § 63; cf. Meier-Schömann-Lipsius, Att. Process p. 77.

2) cf. Meier-Schömann l. l. p. 72—81.

3) Nomina eorum contulit etiam Diod. V 67: Διὸ καὶ thesmοφύλακας καὶ thesmοθέτας ὀνομάζεσθαι τοὺς τὰ περὶ θεοῦ ὅσα καὶ τοὺς τῶν ἀνθρώπων νόμους διαφυλάττοντας.

ille (quem in omnibus Cei insulae urbibus fuisse manifestum est) sicut in plerisque civitatibus Graecis¹⁾ magistratus annuus, qui una cum aliis magistratibus in anniversariis ἀρχαιεσίαις populi suffragiis creabatur; γυμνασίαρχος triginta annis minor esse non poterat. Gymnasiarchus ille non solum certo quodam die festo λαμπάδα τῶν νεωτέρων facere debebat, sed etiam summam rerum gymnasticarum curam habebat; praeterea autem ter in mensibus iuvenes armorum usum docere debebat. Armorum eo loco tria genera distinguuntur, ἀκόντιον, τόξον, καταπάλη²⁾. In titulis Atticis Samiisque³⁾ praeter tria illa genera etiam ὅπλομαχία commemoratur; Dittenberger (De ephēbis Atticis p. 55) etiam in insula Ceo illa potissimum quattuor genera in usu fuisse putat, quod ex titulo quem attuli se collegisse proficitur. Quibus ex verbis ea collegerit,

1) [De gymnasiarchis egerunt Dumont, Essai sur l'éphébie attique, Paris 1872 I p. 220 sq. et Grassberger, Erz. u. Unter., sed libri illi mihi praesto non fuerunt.] cf. Fougères, Bull. de Corr. Hell. XV 1891 p. 269 sq. Dumont quattuor distinguit gymnasiarchias, quarum prima secundaque ad insulam Ceum non spectant. Deinde „n. 3) La gymnasiarchie générale, magistrature des jeux conférée par un vote populaire, comme à Salamine (C. J. A. II 594). — Le gymnasiarque est annuel. — n. 4) La gymnasiarchie directoriale, équivalent au cosmétat dans certains pays, et qui consiste simplement dans la [direction et l'administration du collège éphébique. Elle était aussi une ἀρχή, exercée au nom de l'État, comme à Téos. Le gymnasiarque y est un magistrat élu, qui a la haute main sur tout ce qui concerne le gymnase et l'éphébie.“ Deinde p. 271 Fougères haec adnotavit: „Les deux dernières catégories de gymnasiarques ne sont pas absolument distinctes. — Cette gymnasiarchie mixte se retrouve à Céos, où le gymnasiarque est tenu de pourvoir à la course aux flambeaux des νεώτεροι et à tout ce qui concerne le gymnase.“

2) Catapultae cum inde a temporibus Alexandri Magni successorumque eius demum omnium in usum venerint, titulus ille haud dubie III a. Chr. n. saec. non est antiquior.

3) cf. Samiorum titulos, quos edidit Kirchhoff, Monatsber. d. Berl. Acad. 1859 p. 739 n. 1 et 1862 p. 72 n. 1 = Ditt. Syll. n. 396. Atticorum titulorum e multis unum adfero: C. J. A. II 467 v. 62 sq. = Ditt. Syll. 347. cf. etiam Aristot. Ἀθην. πολ. cap. 42 p. 108 ὅπλομαχὴν καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν καὶ καταπάλην ἀφιέναι διδάσκουσιν.

ignoro, nam ὅπλα illa, quae v. 33 sq. a probulis comparari iubentur, minime ad ὅπλομαχίαν referri possunt. Distincte enim v. 24 sq. enumerantur ἀκοντισμός, τοξική, καταπαλταφροσία atque v. 32 sq. τοξότης et ἀκοντιστής. Poterat porro γυμνασάρχος eos iuvenes, qui sine certa causa exercitationibus non interfuerant, poena multare, sed multa illa drachmam excedere non debebat. Ne quid neglexisse videar, moneo duos nos habere titulos donariorum a gymnasiarchis Mercurio dedicatum¹⁾.

Quos adhuc enumeravi Ceorum magistratus sunt ordinarii, qui quidem innotuerint. Praeter ordinarios illos magistratus etiam nonnullas fuisse vel minores vel extraordinarias curationes, sine ulla dubitatione confirmaverim; sed praeter syndicos nulli adhuc innotuerunt. Commemorantur σύνδικοι in Carthaeensium tit. n. 11 v. 7 sq. ubi duo σύνδικοι (Ζ)ηνίδος²⁾ καὶ Λουσιμάχου, hominum privatorum, causam Athenis publice agunt. Sed praeter ea nihil ex titulo illo colligere possumus neque investigare licet, quae fuerit illa causa: causarum illos fuisse patronos manifestum est, cetera omnia ambigua sunt.

Apparitores praeter praecones in titulis nulli commemorantur. Exstant praecones illi (κῆρυκες) in duobus titulis, altero Coresiorum (n. 66 v. 15), altero Julietarum (n. 39 v. 16 et 29): in Coresiorum decreto κῆρυξ una cum probulis atque quaestore iubetur δοκιμάζειν τὰ ἱερεῖα καὶ ἀφίστασθαι τὰ κρέα καὶ τῶν ἱερῶν προϊστασθαι, in Julietarum autem titulo κῆρυξ

1) n. 57 et 58 ὁ δ. γυμνασάρχης Ερμῆ sc. ἀνέθηκεν cf. n. 2 ὁ δ. Ἀφροδίτῃ ἄρξας. Falso Krause, Gymn. u. Agon. II p. 799 not. 67 et Boeckh verbum Ερμῆ ad γυμνασάρχης pertinere putabant cf. Fraenkel ad Boeckh, Sth. d. Ath. II° p. 112* not. 768 et 775. [R. Neubauer, Commentationes epigraphicae. Berol. 1869 p. 34 not. 1 et Dumont, Essai sur l'éphébie I p. 225 not. 3 de hac re egisse videntur, sed libri isti mihi praesto non fuerunt]. cf. Fougères, Bull. de Corr. Hell. 1891 p. 282; Preller-Robert, Gr. Mythol. I^o p. 416, 2.

2) Ζηνίδος Wilamovitz rectius supplevit pro [Τ]ηνίδος, quod Boeckh coniecerat, cf. Sonne, De arbitris externis, Gotting. 1888 p. 29. cf. Lebas II n. 1766 ΕΗΝΙΔΟΝ.

in victorum numero recensetur¹⁾. Ex titulis illis duobus, quae fuerit Cei insulae praeconum condicio, plane perspicere non possumus. Coresiorum ille κῆρυξ haud dubie erat κῆρυξ τῆς βουλῆς vel τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου; de Julietarum illo praecone nihil pro certo adfirmari potest. Praeter senatum populumque quin etiam iudicia magistratusque suos habuerint praecones, non dubito, sed deficientibus documentis res potius in medio relinquenda est.

Haec sunt, quae comperta habeo de Cei insulae magistratibus, neque me quicquam omisisse puto, quod de singulis vel certum cognosci vel cum quadam probabilitatis specie investigari possit. Commemoratur quidem in Julietarum tit. n. 40 πετρησάρχος quidam, sed de magistratu illo taceam, cum neque ex nomine, neque ex iis, quae tradita sunt²⁾, notionem satis claram de munere eius capere possimus³⁾.

4. De iudiciis.

Δοκεῖ δὲ ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων καὶ ἐν τῷδε κακῶς βουλεύεσθαι ὅτι τοὺς συμμάχους ἀναγκάζουσι πλεῖν ἐπὶ δίκας Ἀθηναίους legimus in libello de rep. Athen.

1) De praeconum certaminibus non est quod pluribus dicam. cf. Boeckh ad C. J. G. I n. 1583 (= Larfeld, Syll. inser. Boeot. n. 32 et Collitz, Gr. Dial.-Inscr. I n. 503), n. 1582, 1584—87, C. J. A. II n. 444 sq. etc.; Ostermann, De praeconibus Graecorum, Marburg 1845 p. 70 sq. Praeter locos, quos illi attulerunt, (Cic. ad fam. V 12 extr., Pollux IV 91, Athen. X p. 415 a) cf. etiam Diod. XVIII 8, 3 διόπερ ὑπογύων ὄντων τῶν Ὀλυμπίων ἐξεπεμφεν (sc. Alexander) εἰς τὴν Ἑλλάδα Νικάνορα τὸν Σταγειρίτην δοῦς ἐπιστολὴν περὶ τῆς καθόδου ταύτης δὲ προσέταξεν ἐν τῇ πανηγύρει διὰ τοῦ νικησαντος κήρυκος ἀναγνωσθῆναι τοῖς πλήθεσι. Quomodo praecones inter se certaverint colligere possumus ex Polluce, quem cf. l. 1.

2) cf. v. 1 sq. τοῦσδε [ὀφλ]όντας δίκας ὑπὸ τοῦ πετρησάρχου χ[αι] οὐκ ἐχ[τείσαντας] ἢ βουλὴ οὐ δύ[ν]αμένη πρᾶξαι ἀνέγραψεν etc.

3) Neque magis U. Koehler, in litteris ad me datis, scire se fatetur, unde magistratus ille nomen suum duxerit.

(I 16), ubi de temporibus imperii Attici agitur. Quae verba generaliter accipi non posse, hodie quis est quin sciat. Ex Cei insulae autem titulis cum nihil de temporibus illis colligere possimus, non meum esse existimo, res illas saepissime tractatas maximeque controversas rursus excutere. Cum vero haec ad Cei insulae res recte intellegendas etiam pertineant, quae mihi vera esse videantur quam paucissimis exponam¹⁾).

Causas capitales Athenis semper institutas esse colligere possumus ex Antiphontis verbis (V 47): ὁ οὐδὲ πόλει ἔξεστιν ἄνευ Ἀθηναίων οὐδένα θανάτῳ ζημιῶσαι; sed multo maiorem vim, quam illis oratoris verbis, tribuo foederi cum Chalcidensibus facto²⁾, ubi v. 71 sq. haec legimus: τὰς δὲ εὐθύνας³⁾ Χαλκιδεῦσι κατὰ σφῶν αὐτῶν εἶναι ἐν Χαλκίδι καθάπερ Ἀθήνησιν Ἀθηναίοις, πλὴν φυγῆς καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας· περὶ δὲ τούτων ἔφασιν εἶναι Ἀθήναζε⁴⁾ ἐς τὴν ἡλικίαν τὴν τῶν θεσμοθετῶν κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου. De causis capitalibus non est igitur quod amplius dicam. Alia est ratio causarum privatarum, nam certam de his normam neque statuere possumus neque eam fuisse existimo. „Es ist wahrscheinlich,“ inquit Holm, „dass die Beschränkung der Gerichtsbarkeit der Bundesgenossen erst mit der Zeit zugenommen hat, und auch zuletzt nicht bei allen dieselbe gewesen ist.“ Qui fuerint illi termini deficientibus documentis diiudicari non potest. „In Privatsachen,“ inquit Boeckh⁵⁾, „war vermuthlich eine Summe bestimmt, über welche das bundesgenössische Untergericht nicht entscheiden konnte; grössere Geldsachen kamen nach Athen.“ Ex pacto Milesiorum c. a. 450 a. Chr. n. cum Atheniensibus

1) cf. praeter libros, quos Busolt, Gr. Gesch. II p. 408 et 430 sq. attulit etiam Holm, Gr. Gesch. II p. 248 sq.

2) cf. C. J. A. IV 27 a = Ditt. Syll. n. 10; cf. imprimis Koehler, Mitth. I p. 193 sq. et Wilamovitz, Philol. Unters. I p. 88 sq.

3) εὐθύνας Wilamovitz l. l. recte poenas significare docuit.

4) Wilamovitz optime hunc locum vertit: „in solchen Sachen soll Ueberweisung nach Athen.... stattfinden.“ De verbi ἔφασιν significatione statim infra uberius dicendum erit.

5) Boeckh, Sth. d. Athen. I³ p. 478.

facto¹⁾ colligere possumus Milesios privatas causas nisi intra centum drachmas diiudicare non potuisse. Quae res, cum ipsa per se non multum probet, multo maioris momenti fit, si titulum illum comparamus cum tribus aliis titulis, qui ad alterius societatis maritimae tempora referendi sunt²⁾; in tribus enim illis titulis, de quibus mox infra uberius dicendum erit, et Julietae et Arcesinenses et Naxii idem facere iubentur quod supra Milesii. Quae casu quodam facta esse persuadere mihi non possum. Habemus enim quattuor titulos, in quibus omnibus agitur de centum drachmis; eorum primus pertinet ad imperii Attici, reliqui tres ad alterius societatis maritimae tempora — quae qui diligenter perpenderit, necesse est mihi concedat, centum illas drachmas multo maiorem vim habuisse, quam homines docti iis hodie fere tribuant. „At vero,“ dixerit quispiam, „tu ipse negasti certam quandam normam statui posse.“ Sane quidem, sed confer, quaeso, titulos ipsos: centum illae drachmae in omnibus titulis exstant, reliqua maxime sunt diversa. Ergo, mea quidem sententia, hoc statuamus necesse est, Athenienses cum unaquaque sociorum civitate singillatim pepigisse de rebus maxime diversis; centum autem drachmas temporibus imperii Attici ubique sociorum in causis privatis iurisdictionem terminasse existimo.

Haec praemittere placuit, ut deficientibus documentis aliquantulum quidem cognoscere possimus, qua iurisdictionis ratione usi sint Cei imperii Attici temporibus; iam ad alterius societatis maritimae tempora transeamus.

Ad eius societatis tempora tres Ceorum tituli referendi sunt (n. 127. 128. 11). Quibus de titulis, cum supra (Cap. II § 3) uberius disputaverim, singulas causas hic iterum exponere supervacaneum esse censeo: itaque statim ad res iudiciarias animum advertamus. Incipiamus a titulo n. 127³⁾.

1) C. J. A. II 22 a.

2) n. 127 v. 75; Rayet, Bull. de Corr. Hell. XII (1888) p. 230 sq. v. 48 sq.; Kumanudis, Ἀθήν. VII p. 95 n. 7 v. 17 sq. (cf. Szanto, Mitth. XVI (1891) p. 43).

3) cf. Hartel, Sitzber. d. Wien. Acad. 1878 vol. 91 p. 104 sq.; Sonne, De arbitris externis p. 74 et p. 104 sq.; Gilbert, Stalt. I p. 403

In foederis illius notissimi, Ol. 100,3 archonte Nausinico facti, condicionibus dilucide scriptum est [ἐλευθέρ]φ ὄντι καὶ αὐτονόμῳ. Sed αὐτονομία illa non diu viguit. Colligere hoc potuimus etiamsi nulli omnino inventi essent tituli, ex Isocratis verbis (XII § 63): τὰς τε δίκας καὶ τὰς κρίσεις τὰς ἐνθάδε γιγνομένας τοῖς συμμάχοις, nam γιγνομένας certe ad Isocratis tempora referendum est; (cf. etiam § 66). Comprobantur autem illa Isocratis verba compluribus titulis, ex quibus Ceorum tituli non infimum locum obtinent. Jam vero ad titulum illum n. 127 accedamus. Legimus ibi v. 45 sq. ἐὰν δέ [τινες τῶν] ἀπογραφέντων ἀμφισβητῶσι μὴ εἶναι τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐγγυητὰς καταστήσασιν πρὸς [τ]οῦ[ς] σ[τ]ρατηγούς τοὺς Ἰουλιητῶν τριάκοντα ἡμερῶν δικά[ς] ὅ[π]ο[ς] εἶν [κα]τὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας ἐν Κέφ καὶ [ἐν τῇ ἐκκ]λήτῳ [πό]λει Ἀθῆνῃσι, deinde v. 73 sq. τὰς δὲ δίκας καὶ τ[.... ποιήσομαι] πάσας ἐκκλήτους κ[ατὰ τὰς συνθήκας, ὁπό]σαι ἂν ὦσιν ὑπὲρ ἐ[κ]ατὸν δραχμάς. Est autem res illa difficillima et magnam inter viros doctos controversiam fecit. Putant enim viri doctissimi Koehler, Lipsius, Hartel, Dittenberger, Schaefer, Thalheim, Gilbert licuisse Ceis provocare ad Atheniensium iudicia; sententiam eorum complectuntur haec Dittenbergeri verba (not. 24): „Non vetantur omnino Cei de eiusmodi rebus iudicare, ut statim unaquaeque causa ad iudicium Atheniensium deferenda sit. Namque ex hoc foedere gravioribus quoque de rebus in ipsa insula iudicia fuisse, luculentissime apparet ex v. 49. Recte igitur de provocatione potius ad iudicia Attica hic dici statuit Koehler.“ Dittenberger et Lipsius v. 74 sic restituunt: τὰς δὲ δίκας καὶ τ[ὰς γρα]φὰς τὰς κατ' Ἀθηναίων ποιήσομαι] πάσας ἐκκλήτους; Koehler et Kumanudis verba τὰς γραφὰς suspecta habent, reliqua intacta reliquerunt. Verba illa τὰς γραφὰς suspicionem meam maxime commovent: quid enim sibi vult illud τὰς δὲ δίκας καὶ τὰς γραφὰς? Equidem verba illa, quae vehementer anti-

not. 1, p. 418 et not. 1; Schaefer, Dem. I² p. 149 sq.; Meier-Schoemann-Lipsius, Att. Process p. 1003 not. 659, 1004 not. 664; Hermann-Thalheim, Rechtsalt. p. 93 not. 2; Szanto, Mitth. XVI (1891) p. 35 sq.

quitatum compendium redolent, minime ferri posse censeo¹). Neque magis ferenda existimo verba τὰς κατ' Ἀθηναίων. Iurant Cei πρὸς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ Κέων οὐδὲ κατήγαγον Ἀθηναῖοι, pollicentur se συμμαχήσειν Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις, neque se unquam defecturos esse ἀπ' Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, iurant porro v. 56 sq. οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἀθηναίων καὶ οἱ σύμμαχοι πρὸς τὰς πόλεις τὰς ἐν Κέφ: semper Athenienses et socii una nominantur. Conferamus porro titulos consimiles: Rayet l. l. τὰς δὲ δίκας τὰς διαγρ[αφείσας ἐν τοῖς] λευκώμασιν ἐξεῖναι αὐτοῦ δι[κ]άσασθαι ἐπὶ τοῦ] ἀστικοῦ δικαστηρίου μέχρι ἑκατ[ὸν] δραχμῶν HMAΓ [αγ]γε[ιλ]α[μέν]ων ἐκκλήτω....; similiter supra vidimus Milesios causas nisi inter centum drachmas diiudicare non potuisse; in Naxiorum titulo quem supra attuli²) constituitur, ut Athenae sint πόλις ἐκκλητος, ubi omnes ἐφέσιμοι δίκαι agi iubentur, — ubique non solum causae κατ' Ἀθηναίων (Lipsius „so weit sie gegen Athenener gerichtet waren“), sed omnes omnino causae supra centum drachmas aestimatae vel similes, ἐκκλητοι fiunt. Quae si omnia diligenter reputamus, necesse est concedamus Dittenbergeri coniecturam minime in locum quadrare, nam 1) in titulo illo agitur non solum de Atheniensibus, sed etiam de sociis atque de Ceis redactis, 2) nullum exstat exemplum, ex quo colligero possumus, causas κατ' Ἀθηναίων solas ἐκκλήτους fuisse. Antequam autem supplementa mea adferam, exponam breviter, alii viri docti quomodo de titulo illo

1) cf. de verbis illis Lipsius l. l. p. 196 sq. not. 7. „Dass aber γραφή der allgemeine Ausdruck für alle öffentlichen Klagen gewesen ist, lässt sich für den Sprachgebrauch der classischen Zeit nur durch vereinzelte Stellen belegen (Ps.-Xen. Resp. Athen. III 2, Ps.-Demosth. in Steph. II 9). Sonst kennen die Redner die γραφή nur als den übrigen öffentlichen Klagenformen coordinirt (cf. Dem. in Boiot. I 14 γραφαὶ φάσεις ἐνδείξεις ἀπαγωγαί). — Um so mehr empfiehlt es sich zur Verhütung von Missverständnissen den Gebrauch von γραφή in weiterem Sinne möglichst zu vermeiden.“

2) Kumanudis, l. l.; Szanto, l. l. p. 42; Sonne, l. l. p. 73 sq. not. 46. Szanto v. 17 sq. coniecit τὰς τε ἐφεσίμους δίκας καὶ ὁπόσα ὑπὲρ ἑκατὸν δραχμῶν εἴσιν.

iudicaverint. Ac Sonne quidem sententiam suam p. 117 paucis exposuit: „vidimus neque in altera societate maritima Atheniensium neque unquam provocationem fuisse neque Athenas neque Athenis neque ἐκκλήτους δίκας aut ἐκκλητον πόλιν respicere ad provocationem, sed tum demum dici, cum litigatores, sive erant duae civitates sive civitas et homines peregrini sive factiones unius civitatis inter se convenerant, ut causas sive eo momento sive in omne futurum tempus deferrent ad civitatem aliam, cuius sub dicione non erant.“ Putat igitur eo loco constitutum fuisse, ut omnes causae supra centum drachmas aestimatae aut Julide aut Athenis liceret agi, id quod coniecturis satis miseris ¹⁾ efficere studet. Szanto l. l. p. 35 putat licuisse Ceis causas supra centum drachmas aestimatas ad Atheniensium iudicia deferre.

Hac in re cum maxime necessarium existimem statuere, quid sit δίκη ἐκκλητος, ab hac quaestione incipiam. Atque hoc quidem Sonnum et Szantonem recte demonstrasse existimo, verbum ἐκκλητος δίκη non esse provocationem (Appellation), sed simpliciter significare causam, quam aut evocare liceat, aut quae evocata sit ²⁾. Sed erravit Sonne, cum verba illa praeterea nihil aliud significare contendit. Mea quidem sententia manifestum est, id quod non solum ex permultis grammaticorum locis efficere possumus, sed etiam quibusdam titulis probatur ³⁾, licuisse etiam causas diiudicatas ad aliam civitatem deferre; causae illae etiam ἐκκλητοι δίκαι appellantur. Cum autem illa delatio diiudicatarum causarum ad alia iudicia et apud Romanos et hodie provocatio (Appellation) sit appellata, mirari non possumus, cum veteres grammaticos, tum recentiores viros doctos errori implicatos verba „ἐκκλητος δίκη“ eadem esse docuisse atque provocationem. Quod de ἐκκλήτω

1) Coniecturas illas (cf. Sonne p. 106) hic refellere non meum esse existimo; corruunt enim ipsae sicut aliae Sonni coniecturae permultae.

2) cf. Hesych. s. v. ἐκκλητοι δίκαι· αἱ ἐπὶ ξένης λεγόμεναι δίκαι καὶ οὐκ ἐν τῇ πόλει.

3) cf. titulos Arcesinensium et Naxiorum quos supra attuli et notas Szantonis l. l.

δίκη docui id etiam de ἐκκλήτῳ πόλει dicendum esse non est quod moneam.

Quibus praemissis ad locum ipsum accedamus. Verba illa, quae tradita quaeque recte restituta esse censeo, haec sunt: τὰς δὲ δίκας καὶ τ[... ποιήσομαι] πάσας ἐκκλήτους κατὰ τὰς συνθήκας, ἐπόσαι ἂν ὦσιν ὑπὲρ ἐ[κατὸν δραχμᾶς]. Quae verba, sicut hic exstant, dupliciter explicari possunt: aut iubentur enim omnes causae supra centum drachmas Athenis agi, aut licet eas ad Atheniensium iudicia deferre. Ceterum de hac re dubitari non potest; dilucide enim ex v. 49 apparet, in insula Ceo etiam gravioribus de rebus iudicia fuisse, ergo verba illa sic fere vertenda puto: „concedam, ut causae illae etiam ad aliam civitatem deferantur.“ Πόλιν autem illam ἐκκλητον nullam aliam futuram, nisi Athenas, ex se intellegitur. Jam vero oritur quaestio, quae verba in lacuna illa fuerint, nam neque τὰς γραφάς, neque τὰς κατ' Ἀθηναίων ibi ferri posse supra docui. Equidem legerim: τὰς δὲ δίκας καὶ τ[ὰς κρίσεις τὰς γιγνομένας ποιήσομαι] πάσας ἐκκλήτους κτλ. Quibus ex verbis tria colligere possumus, 1) licuisse Ceis causas illas in sua insula agere, potuisse eos autem non modo 2) causas illas, sed etiam 3) iam diiudicatas causas ad alius civitatis (sc. Atheniensium) iudicia deferre. Optime igitur Athenienses sociorum saluti consuluisse videntur, nam ὅταν εἰς τῶν δικαζομένων suspicatus est τὸν δικαστὴν παραδικάζειν δι' ἔχθραν αὐτοῦ ἢ φιλάν τοῦ ἀντιδίκου ¹⁾, causam ad aliam civitatem deferre potuit.

Restat ut paucis dicam de v. 45 sq. Jussi erant Julietarum strategi condemnatorum ὀνόματα ἀπογράφαι. ἐὰν δὲ [τινες τῶν] ἀπογραφέντων, legimus deinde, ἀμφισβητῶσι μὴ εἶναι τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐγγυητὰς καταστήσασαι πρὸς [τ]οῦ[ς] σ[τ]ρατηγούς τοὺς Ἰουλιητῶν τριάκοντα ἡμερῶν δικά[ς] ὅ[π]ο[σ]χ[ε]ιν [κα]τὰ [τ]οῦ[ς] ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας ἐν Κέῳ καὶ [ἐν τῇ ἐκκ]λήτῳ [πό]λει Ἀθήνησι. Discimus ex hoc loco, Julide etiam ἀπογραφῆς actionem fuisse; sed etiam in ceteris Ceorum urbibus eandem fuisse actionem

1) cf. Schol. ad Aeschin. I § 89.

sine ulla dubitatione confirmaverim. Intendi ἀπογραφῆς illa actio poterat haud dubie, similiter atque Athenis, a quovis cive, cuius quidem civitatis ius integrum esset. Quod hic στρατηγοὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ἀθήνησι eam instituere iubentur, sententiae meae repugnare non videtur: cum enim cum strategis de omnibus rebus ad foedus illud pertinentibus actum esset, consentaneum est, iis etiam ἀπογραφὴν mandatam fuisse. Quae supra exscripsi verba ad condemnatos pertinent: licebat enim iis, qui iniuria se in tabulas illas relatas putarent¹⁾, datis vadibus intra triginta dies δίκας ὑποσχέιν²⁾, et quidem κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας sine ullo discrimine et ἐν Κέῳ et [ἐν τῇ ἐκκ]λήτῳ [πό]λει sc. Ἀθήνησι; sic verba illa intellegenda esse existimo³⁾. Ceterum verbis illis quae adiciam pauca sunt. Jubentur condemnati δίκας ὑποσχέιν intra triginta dies. Athenis quidem usitatissimum fuisse maximam causarum partem intra trigesimum ab instituta actione diiudicare, non est quod moneam⁴⁾. In insula Ceo autem, aut Julide saltem, non triginta, sed decem dies in usu fuisse videntur⁵⁾; ergo in eo decreto ab Atheniensibus triginta dies more Atheniensium constitutos fuisse existimo.

1) Koehler verba illa aliter interpretatur: es „wird bestimmt“, inquit, „dass es denen, welche Ansprüche auf die eingezogenen Güter zu haben glaubten, freistehen solle ἐγγυητὰς καταστήσασι etc.“ Possunt sane verba illa etiam sic intellegi, sed mihi quidem et rerum contextus et verba ἐγγυητὰς καταστήσασι meam sententiam confirmare videntur.

2) Sonne γλαῦκ' Ἀθήναζε tulisse videtur, cum pluribus verbis demonstrare conatur, verba τριάκοντα ἡμερῶν coniungi non posse cum ἐγγυητὰς καταστήσασι; τριάκοντα ἡμερῶν ad δίκας ὑποσχέιν pertinere manifestum est.

3) Dittenberger quidem verba illa sic vertit: „Cei ac, si ibi condemnati ad iudicia Atheniensium provocaverint, Athenis“, sed haec interpretatio probari non potest, cum verba illa nihil aliud significant, nisi „et in insula Ceo, et Athenis.“ cf. etiam tit. n. 128, de quo mox infra uberius disseram.

4) cf. Meier-Schoemann-Lipsius p. 906 sq.

5) cf. n. 37 v. 17 sq. εἰς τὸ δικάστηριον δέκα ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἂν εἰσαγγέλ[θῃ]... κατὰ τὸν νόμον. De titulo n. 128 v. 17 sq., ubi Rangabé et Koehler coniecerunt τριάκοντα ἡμερῶν cf. paulo infra.

Alia vero oritur quaestio, fuerintne in insula Ceo similiter atque Athenis Arcesinae Naxi arbitri (διαίτητα). Constat enim Athenis antequam lis ad iudicium perveniret, arbitros sententiam pronuntiare debuisse. „Die Verhandlung vor den Diäteten“, inquit Szanto¹⁾, „ist aber nothwendig und hängt nicht von dem Belieben der Parteien ab; vielmehr kann kein Process vor Gericht verhandelt werden, der nicht durch das Stadium der diätetischen Verhandlung hindurch gegangen ist.“ Docuerunt viri docti IV a. Chr. saec., temporibus alterius societatis maritimae, διαίτητικὸν νόμον Athenis esse latum, neque Szantonem errasse puto, cum ibidem contendit, „dass die Unerlässlichkeit der Verhandlung vor Diäteten — in Zusammenhang mit dem neuen Diätetengesetz der Athener steht und eine Folge der mit Athen geschlossenen σύμβολα ist.“ Fuerintne etiam Cei διαίτητα deficientibus documentis diiudicare non audeo, etsi hoc quidem propter vicinitatem et institutorum satis magnam similitudinem, verisimillimum habeo; sed res illa nisi novis repertis documentis ad certum perducere non potest.

Jam vero ad alterum titulum accedamus n. 128²⁾. Causa quae fuerit, cum supra p. 37 sq. uberius exposuerim, tituli verba ipsa nunc inspiciamus. In decretis illis ii, qui contra leges rubricam exportaverint, deferri iubentur. Athenis eiusmodi delatio proprie φάσις appellabatur, sed interdum etiam ἐνδειξις adhiberi poterat³⁾. Inter φάσιν atque ἐνδειξιν hoc praecipue intererat, quod in φάσεως actionibus accusator, si vicisset, aut pecuniae eius, in quam reus condemnatus erat, aut publicorum bonorum partem pro praemio accipiebat; quam partem dimidiam fuisse constat⁴⁾. In insula Ceo inter

1) cf. Szanto, l. l. p. 41 sq.

2) cf. etiam Boeckh, Sth. d. Ath. II² p. 312 sq.; Rangabé n. 677; Schaefer, Dem. I² p. 150 n. 1; Koehler, Mitth. II p. 150 sq.; Gilbert, Stalt. I p. 418 not. 1; Meier-Schoemann-Lipsius p. 291 not. 263 et 267; Sonne, l. l. p. 111 sq.

3) cf. Meier-Schoemann-Lipsius, l. l.

4) cf. C. J. A. II 17 = Ditt. Syll. 63 v. 42 sq.; (Demosth.) in Theocr. 13; Plato, leg. V p. 745 A.; cf. Lipsius l. l. p. 296, not. 280.

actiones illas nihil interfuisse videtur, nam in decreto illo notiones φάσις et ἔνδειξις promiscue usurpantur, atque dimidia illa pars καὶ τῷ φήναντι καὶ τῷ ἐνδείξαντι adjudicatur. Alteram partem rei publicae cessisse, colligere possumus ex Julietarum decreto v. 36 sq. τῶν χρημάτων τὰ μὲν ἡμίσεα εἶναι τοῦ δήμου τοῦ Ἰουλιητῶν. Sed confusio illa notionum multo latius patet. In decretis illis etiam servi noxios deferre iubentur atque pro delatione praemia quaedam accipiebant, quae quidem hodie probabili ratione restitui non possunt: libertatem iis fuisse concessam ex utroque decreto patet, deinde in Julietarum decreto legimus . . . χρημάτων μετέστω αὐτῷ, in Coresiorum decreto ἐὰμ μὲν τῶν ἐξαγόντων ἡ, ἐλεύθερος ἔστω καὶ . . .] μέρη ἔστω αὐτῷ. ἐὰν δὲ ἄλλου τινὸς ἡ, ἐλεύθερος ἔστω καὶ . . ., sed quae fuerint illae partes, definire non possumus. Servorum illa delatio Athenis appellabatur μήνυσις, neque enim servi actionem intendere poterant¹⁾. Cum Atheniensium usu congruunt ea, quae in Julietarum decreto exstant v. 29 sq. ἐὰν δὲ δοῦλος ἡ ὁ μὴνύσας, ἐλεύθερος ἔστω etc.; in Coresiorum autem decreto v. 19 sq. ἐὰν δὲ δοῦλος ἡ ὁ ἐνδείξας etc. ubi cave credas, servos Coresi ἐνδείξεως actionem instituere potuisse.

Jam videamus, quonam ἔνδειξις deferri iubeatur. Quod ut demonstrarem necessarium existimo utrumque locum hic describere:

Coresiorum decretum.

v. 16 sq. τὴν δὲ ἔνδειξιν εἰ-
ναι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τοὺς
δὲ ἀστυνόμους δοῦνα[ι
ἡ]μερῶν εἰς τὸ δικαστήριον.
v. 20 sq. εἶναι δὲ καὶ ἔφε-
σιν Ἀθήναζε καὶ τῷ φήναντι
καὶ τῷ ἐνδείξαντι.

Julietarum decretum.

v. 35 sq. τὴν δὲ ἔνδειξιν
εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς
[. . . , ἐν Ἰουλίδῃ δὲ . . .]
αὶ τοὺς προστάτας.

Quibus ex verbis homines docti collegerunt, ἔνδειξιν illam delatam esse ad Ceorum iudicia, licuisse autem etiam provo-

1) cf. Lipsius l. l. p. 330 sq.

cationem ad iudicia Atheniensium. Quae homines doctos non recte statuisset existimo. Ex Julietarum enim decreto dilucide apparet, ἔνδειξιν sine ullo discrimine et Athenis et Julide deferri potuisse; quomodo homines docti ex verbis illis colligere potuerint, licuisse etiam provocationem ad iudicia Atheniensium, non intellego, nam verba Ἀθήνησι μὲν — ἐν Ἰουλίδῃ δὲ aliter explicari non possunt, quin etiam Athenae primo loco nominantur. Neque aliter res se habet in Coresiorum decreto: legimus ibi τὴν δὲ ἔνδειξιν εἶναι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους . . . εἶναι [δὲ] καὶ ἔφεσιν Ἀθήναζε, quae verba idem significare atque Julietarum contendo. Causae, cur hoc credam, hae sunt: 1) vidimus in Julietarum decreto nulla provocationis vestigia exstare, neque est cur hoc Coresi aliter fuisse statuumus. 2) v. 20 scriptum est εἶναι δὲ καὶ ἔφεσιν Ἀθήναζε; si de provocatione dictum esset, expectaremus ἔφεσιν δὲ εἶναι Ἀθήναζε, vel τὴν δὲ ἔφεσιν εἶναι Ἀθήναζε. Particula καί, quae hic exstat, respondet Julietarum verbis Ἀθήνησι μὲν — ἐν Ἰουλίδῃ δὲ¹⁾. 3) Nemo adhuc vidit v. 20 sq. manifesto esse scriptum εἶναι δὲ καὶ ἔφεσιν Ἀθήναζε καὶ τῷ φή-
ναντι καὶ τῷ ἐνδείξαντι. Quid, interrogo, verba illa significant, vel potius significare possunt? Licuisse accusatori provocationem ad iudicia Atheniensium? At idem reus facere non potuit? Talem legem nusquam exstitisse existimo. Prospexerunt enim manifesto Athenienses, ut accusatores nimirum Atheniensium commodis servientes litem Athenas deferre possent, si eam Cei se amissuros putarent. De provocatione ergo

1) Qua neglegentia Sonne coniecturas suas fecerit, satis clare apparet ex v. 20 sq.: putat enim scribendum esse [τὴν δὲ ἔνδειξιν εἶναι ἐν Κορησῷ μὲν πρὸς . . . εἶναι δὲ] καὶ ἔφεσιν Ἀθήναζε. Ad sententiam recte, nam verba εἶναι δὲ καὶ etc. pariter interpretor. Sed Sonne, qui verba illa simpliciter ex Julietarum decreto exscripsit, omnino neglexit, verba illa in Coresiorum decreto ipso exstare v. 16 sq. τὴν δὲ ἔνδειξιν εἶναι πρὸς τοὺς ἀστυνόμους; verba illa autem bis in eodem decreto scripta fuisse prorsus non est verisimile. Praeterea Sonne ex v. 16 colligere poterat, ἔνδειξιν illam Coresi ad astynomos esse delatam: v. 20 nihilominus scribit ἐν Κορησῷ μὲν πρὸς . . . εἶναι δὲ etc.; quasi res illa in tenebris prorsus iaceat.

hic ne cogitari quidem potest. 4) Wilamovitz¹⁾ optime docuit ἔφεσιν non significare provocationem, sed idem esse atque εἰς δικαστὰς ἐφίεναι τι. De verbo ἔφεσις mea quidem sententia idem valet, quod supra de verbis ἐκκλητος δίκη exposui. Vox ἔφεσις proprie nihil aliud significat nisi „Uebersetzung“, neque ullam provocationis notionem habet. Quod optime demonstrare possum ex Aristotelis verbis²⁾. Legimus enim haec: ὁ δὲ δῆμος ἀφείλετο τῆς βουλῆς τὸ θανατοῦν καὶ δεῖν καὶ χρήμασι ζημιῶν καὶ νόμον ἔθετο, ἂν τινος ἀδικεῖν ἢ βουλὴ καταγνῶ ἢ ζημιώσῃ, τὰς καταγνώσεις καὶ τὰς ἐπιζημιώσεις εἰσάγειν τοὺς θεσμοθέτας εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ὅτι ἂν οἱ δικασταὶ ψηφίσωνται τοῦτο κύριον εἶναι. Pergit deinde Aristoteles: κρίνει δὲ τὰς ἀρχὰς ἢ βουλὴ τὰς πλείστας, μάλιστα δὲ οἱ χρήματα διαχειρίζουσιν· οὐ κυρία δ' ἢ κρίσις, ἀλλ' ἐφέσιμος εἰς τὸ δικαστήριον; ἐφέσιμος εἰς τ. δ. hic nihil aliud significare potest, nisi supra εἰσάγειν εἰς τὸ δικαστήριον. Res autem illa fit multo clarior, si verba quae sequuntur examinamus: ἔξεστι δὲ καὶ τοῖς ἰδιώταις εἰσαγγέλλειν ἢν ἂν βούλωνται τῶν ἀρχῶν μὴ χρῆσθαι τοῖς νόμοις· ἔφεσις δὲ καὶ τούτοις ἐστὶν εἰς τὸ δικαστήριον, ἂν αὐτῶν ἢ βουλὴ καταγνῶ. Verba ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον — καταγνῶ adeo respondent verbis καταγνώσεις — εἰσάγειν — εἰς τὸ δικαστήριον, ut de provocatione hic ne cogitari quidem possit. Neque aliter res se habet de reliquis verbis: δοκιμάζει δὲ καὶ τοὺς βουλευτὰς τοὺς τὸν ὕστερον ἐναυτὸν βουλευσόντας καὶ τοὺς ἐννέα ἄρχοντας. καὶ πρότερον μὲν ἦν ἀποδοκιμάσαι κυρία, νῦν δὲ <καὶ> τούτοις ἔφεσις ἐστὶν εἰς τὸ δικαστήριον. τούτων μὲν οὖν ἀκυρόδες ἐστὶν ἢ βουλὴ. Vidimus ergo Aristotelem hic nullam provocationis mentionem fecisse, neque verba ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον aliud significare nisi εἰσάγειν εἰς τὸ δικαστήριον; senatus est ἄκυρος, ergo de provocatione cogitari non potest. Aliter

1) cf. Philol. Unt. I p. 88 sq.

2) Aristot. Ἀθην. πολ. 45, 1—3.

res se habet in altero capite¹⁾. Agit Aristoteles ibi de diaeteticis atque § 2 haec scribit: οἱ δὲ (sc. διαιτηταὶ) παραλαβόντες, ἂν μὴ δύνωνται διαλύσαι, γινώσκουσι, καὶ μὲν ἀμφοτέροις ἀρέσκη τὰ γνωσθέντα καὶ ἐμμένωσιν, ἔχει τέλος ἢ δίκη. ἂν δ' ὁ ἕτερος ἐφ' ἡ τῶν ἀντιδίκων εἰς τὸ δικαστήριον, diaetetae omnia probationum instrumenta in duabus capsulis clausis obsignatisque καὶ τὴν κρίσιν τὴν τοῦ διαιτητοῦ γεγραμμένην ἐν γραμματεῖᾳ προσαρτήσαντες παραδιδόσκει [πάλιν] τοῖς τὴν φυλὴν τοῦ φεύγοντος δικάζουσιν. οἱ δὲ παραλαβόντες εἰσάγουσιν εἰς τὸ δικαστήριον. Inspiciamus statim etiam § 6: ἔστιν δὲ καὶ εἰσαγγέλλειν εἰς τοὺς διαιτητάς²⁾, ἂν τις ἀδικηθῇ ὑπὸ τοῦ διαιτητοῦ, καὶ τινος καταγνώσιν, ἀτιμοῦσθαι κελεύουσιν οἱ νόμοι· ἔφεσις δ' ἐστὶ καὶ τούτοις. R. Schoell et Wilamovitz³⁾, qui etsi non Aristotelis librum, tamen oratorum atque grammaticorum locos huc pertinentes⁴⁾ noverunt, de provocatione hic agi negaverunt: „provocationis nulla in iure Attico vestigia“ (Schoell); „wer sich bei dem Spruche des Schiedsmannes — nicht beruhigen mochte, dem stand der Rechtsweg frei, das heisst εἰς δικαστὰς ἐφίεναι τι.“ Lipsius et Hubert⁵⁾ contra, iisdem locis nisi, provocationem hic dici putant: „Gegen die Entscheidung des Diatetencollegiums war Appellation an einen Gerichtshof einzulegen gestattet.“ Mihi quidem res ita se habere videtur: vox ἔφεσις nusquam proprie provocationem significat, sed potest ἔφεσις interdum ex re ipsa nancisci eam notionem, quam Romani provocationem, nos „Appellation“ appellare consuevimus⁶⁾. Quod, mea quidem sen-

1) cf. Aristot. l. l. 53, 2 et 6.

2) Kenyon praeter necessitatem coniecit δικαστὰς pro διαιτητάς, quod in codice Londinensi scriptum est.

3) cf. R. Schoell, De synegoris Atticis p. 19; Wilamovitz, l. l. I p. 89.

4) cf. (Demosth.) in Boeot. or. 40, § 30 sq.; Harpocr. s. v. εἰσαγγελία.

5) Lipsius, l. l. p. 334; Hubert, De arbitris Atticis et privatis et publicis, Lipsiae 1885 p. 46 sq.

6) Aristot. Ἀθην. πολ. 9 non est quod adferam, nam verba ἢ εἰς τὸ δικαστήριον ἔφεσις simpliciter de dolatione ad iudicia dicta esse manifestum est.

tentia, non sine aliqua probabilitate conicere licet ex Aristotelis verbis, quae supra exscripsi, nam de provocatione a diaetetarum sententiis ibi agi satis manifestum esse existimo. Supra enim dilucide dictum est, senatum fuisse ἀκυρον, ὃ τι ἂν οἱ δικασταὶ ψηφίσωνται, τοῦτο κύριον εἶναι — hic autem: ἂν μὲν ἀμφοτέροις ἀρέσκη τὰ γνωσθέντα καὶ ἐμμένωσιν, ἔχει τέλος ἡ δίκη. ἂν δ' ὁ ἕτερος ἐφῇ τῶν ἀντιδίκων εἰς τὸ δικαστήριον etc. Sed hoc etiam atque etiam monuerim, in voce ἔφεσις ipsa nullam inesse provocationis notionem; quam nancisci non potest, nisi ex re ipsa ¹⁾). Quibus omnibus de causis etiam in Coresiorum decreto de provocatione ad iudicia Atheniensium agi, praecise nego.

Restat ut breviter quaeramus, ad quosnam magistratus ἐνδειξις illa sit delata. In Coresiorum decreto ἐνδειξις Coresi πρὸς τοὺς ἀντυνόμους fieri iubetur; de Atheniensium magistratibus nihil dicitur. De astynomis cum supra uberius sit dictum ²⁾), non est quod hic rem illam retractem. Multo difficilius res se habet in Julietarum decreto. Legimus enim v. 35 sq. τὴν δὲ ἐνδειξιν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς [...], ἐν Ἰουλίδῃ δὲ [...] τοὺς προστάτας. Verba quae ad Athenienses pertinent, omnes homines docti intacta reliquerunt. At quidem scimus, Athenis ἐνδειξιν aut ad τοὺς ἐνδεκα, aut ad thesmothetas deferri potuisse; vidimus porro supra ἐνδειξιν hoc loco etiam φάσιν appellari, ergo etiam de ἐπιμεληταῖς τοῦ ἐμπορίου cogitari potest ³⁾). Cum vero omnes fere tituli versus c. 68 habeant litteras, nisi de τοῖς ἐνδεκα cogitari non potest. Sententia mea mihi firmari videtur ea re, quod et ex Aristotele, et ex schol. ad Aristoph. Vesp. 1102 dilucide apparet, undecimviros praecipue ἐνδείξεις instruxisse ⁴⁾). Reliqua verba

1) Idem valet de Demotionidarum decreto notissimo v. 93 sq. cf. p. 60 not. 1.

2) cf. p. 93.

3) cf. Meier-Schoemann-Lipsius, l. l. p. 98 sq., p. 291 et 299; Boeckh, Sth. d. Ath. I^o p. 62 et 64.

4) cf. Aristot. Ἀθην. πολ. 52, 1 καὶ τὰς ἐνδείξεις εἰσάγοντας · καὶ γὰρ ταύτας εἰσάγουσιν οἱ ἐνδεκα. εἰσάγουσι δὲ τῶν ἐνδείξεων τινὰς καὶ οἱ θεσμοθεταί. Schol. ad Aristoph. Vesp. 1102 εἰσῆγον δὲ καὶ τὰς ἐνδείξεις.

homines docti sic restituere sunt conati: ἐν Ἰουλίδῃ δὲ πρὸς τοὺς [...] καὶ τοὺς προστάτας. Quae eos non recte coniecisse existimo, nam 1) supra docui omnes versus 67 vel 68 habuisse litteras, ergo post πρὸς τοὺς neque ἀστυνόμους neque θεσμοφύλακας inserere possumus; 2) permirum mihi videtur, in decreto illo fuisse praeceptum, licuisse ἐνδειξιν illam deferre aut ad nescio quem magistratum, aut ad προστάτας; 3) supra (p. 94) uberius docui, Julietarum προστάτας respondisse Atheniensium ἐπιμεληταῖς τοῦ ἐμπορίου, ad eos autem etiam Athenis eiusmodi causas delatas esse modo dixi. Totum locum ergo sic restituendum existimo: τὴν δὲ ἐνδειξιν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς [ἐνδεκα, ἐν Ἰουλίδῃ δὲ εἰσαγωγέας ⁸⁾] εἶναι τοὺς προστάτας.

Vidimus supra tres Ceorum titulos ad alterius societatis maritimae tempora esse referendos; quorum tertium attuli Carthaeensium tit. n. 11. Commemorantur ibi v. 7 sq. οἱ σύνδικοι οἱ ἀποσταλέντες (sc. Athenas) ὑπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὰς δίκας τὰς κατὰ (Ζ)ήνιδος ⁹⁾ καὶ Λυσισμάχου. Quae fuerit causa ex titulo ipso non apparet. Ζήνιδα atque Λυσισμάχον homines fuisse privatos titulumque „eius esse aetatis, qua tales causae Athenis agerentur secundum leges i. e. ante 338,“ Wilamovitz recte coniecit. Syndicos haud dubie causarum fuisse patronos ibidem docui.

Ceterum ad IV a. Chr. saec. referendus est etiam Julietarum tit. n. 37; de titulo ipso cum infra (§ 5) uberius dicendum sit, iam res ad iudicia pertinentes inspiciamus, etsi propter tituli statum miserabilem omnia certius definiri non possunt. Jubentur v. 6 sq. ταμίαι lenta nomina tabulis inscribere; qui id non fecerint, in eos poena constituitur. Quae fuerit illa poena non constat. Quaestor, qui multam illam non pependerit, similiter atque debitores μὴ κομίσαντες ἢ μὴ

1) εἰσαγωγεῖς omnes magistratus appellabantur, qui ἡγεμονίαν δικαστηρίου habebant cf. Meier-Schoemann-Lipsius l. l. p. 45 not. 13, p. 94 not. 150. Demosth. or. 37, 34 οὐκ ὄντων εἰσαγωγέων τῶν θεσμοθετῶν ὑπὲρ ὧν λαγχάνει Πανταίνετος.

2) cf. p. 98 et not. 2.

ἐξομ[νύσαντες, sicut Athenis ¹⁾], τὸ διπλάσιον solvere debebat, id quod Halbherr non sine aliqua probabilitatis specie coniecit. Sed Halbherr non recte Athenis in eiusmodi causis γραφὴν ἀγραφίου institutam esse monuit: cum ex permultis aliis locis, tum ex (Demosthenis) oratione in Theocrinem § 52 dilucide efficitur, ἐνδειξιν hanc actionem dictam fuisse ²⁾. Julide quomodo sit appellata non constat, neque hoc dolendum esse existimo. Vidimus enim supra notiones ἐνδειξις, μήνυσις, φάσις sine ullo discrimine fuisse usurpatas, videbimus statim etiam εἰσαγγελίαν nihil aliud significare nisi simpliciter „deferre“: ergo mea quidem sententia in eo acquiescendum est, fuisse in insula Ceo etiam eiusmodi causas; quae quomodo sint appellatae, nihil attinet, cum ex permultis indiciis pateat Ceos ab Atheniensibus sane actionum illa varia nomina petiisse, sed minime nominibus illis varias significasse actiones. Sed iam ad εἰσαγγελίαν illam, quam dixi, accedamus (v. 13 sq.). Halbherr eam cum Atheniensium εἰσαγγελίαν conferre studet et p. 203 sententiam suam his verbis complectitur: „È probabile che la legge isangeltica di Julis ammettesse nella sua ampiezza anche certi casi che in Atene si potevano considerare come straordinari e che nel nostro l'azione d'εἰσαγγελία contro i funzionari del tempio che avessero fatto dei denari recuperati un uso diverso da quello prescritto dal decreto, meritando la multa di 10000 dramme, sia del tutto regolare.“ Mea quidem sententia de Atheniensium εἰσαγγελίαν hic cogitari non potest, neque est quod cum Halbherr Julide etiam εἰσαγγελτικὸν νόμον fuisse statuamus. Verbum εἰσαγγελία in titulo illo omnino non occurrit: legimus bis εἰσαγγέλλειν (v. 16 τῷ εἰσαγγελλθέντι et v. 17 ἀφ' ἧς ἂν εἰσαγγελλ[θῇ] atque si Halbherr v. 15 recte restituit — ut mihi quidem videtur —

1) cf. Boeckh, Sth. d. Ath. I³ p. 457 sq.

2) (Dem.) or. 58, § 52 ἀκούετε τοῦ νόμου, ὦ ἄνδρες δικασταί, ὅτι διαρρήδην λέγει ἐάν τις τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ μὴ ἐκτείσας τῇ πόλει τὸ ὄφλημ' ἐξαλειφθῇ, εἶναι κατ' αὐτοῦ τὰς γραφὰς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας τοῦ ἀγραφίου, καὶ οὐ κατὰ τοῦ ὀφειλόντος καὶ μὴ ἐγγεγραμμένου, ἀλλ' ἐνδειξιν κελεύει καὶ ἄλλας τιμωρίας κατὰ τούτων εἶναι. cf. Boeckh, l. l. p. 459 et not. d; Meier-Schoemann-Lipsius, l. l. p. 447 sq.

ἐξέστω δὲ τῷ βουλομένῳ εἰσαγγεῖλαι αὐτόν; ubique verbum illud simpliciter tradi potest „deferre“. Legimus deinde in Lampsacenorū quodam titulo C. J. G. II n. 3641 b v. 32 καταγγελλέτω δὲ ὁ βουλόμενος, quae verba similiter vertenda sunt. Quin etiam Athenis εἰσαγγελία atque εἰσαγγέλλειν interdum idem erant quod delatio (μήνυσις) ¹⁾. Vidimus denique supra delationem Ceos sine ullo discrimine appellasse ἐνδειξιν, μήνυσιν, φάσιν: quibus etiam εἰσαγγελλαν adiungere possumus. Etiam Athenis in eiusmodi causis μήνυσιν fuisse usitatam, non est quod moneam ²⁾. Deferri εἰσαγγελία illa in titulo iubetur ad θεσμοφύλακας, de quibus cum supra (p. 95 sq.) uberius dixerim, non est quod hanc rem hic retractem; etiam de decem illis diebus (δέκα ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἂν εἰσαγγελλθῇ) supra p. 106 uberius exposui. Verba κατὰ τὸν νόμον (v. 18) non ad εἰσαγγελτικὸν νόμον referenda sunt — quam in insula Ceo fuisse nego — sed ad legem, de qua hic agitur, cf. v. 21 καὶ χρῆσθαι νόμῳ τούτῳ etc. Denique v. 18 sq. legimus: ἐάν δὲ μὴ ἀποτείσῃ (sc. ὁ εἰσαγγελλθείς) ἀναγγρα- [φάντων αὐτόν . . . οἱ θεσμοφύλακες ἐμ Πυθίῳ ἐν στήλῃ λιθίνῃ πατρὸθεν (patris nomine addito) . . . δρα]χμὰς ἑρᾶς (sc. etiam multa lapidi inscribatur); quibus nihil habeo quod addam.

De Julietarum tit. n. 40 nihil fere dici potest. Legimus enim ibi v. 1 sq. haec: ἐπὶ Διοκύδους ἄρχοντος · τοῦσδε [ὀφλ]όντας δίκας ὑπὸ τοῦ πετρησιάρχου κα[ι] οὐ[κ ἐκ]τείσαντας ἢ βουλὴ οὐ θυ[α]μένη πράξαι ἀνέγραψεν τὸ ἡ[μύλι]ον κατα[δί]κῃς. Qui fuerit ille πετρησίαρχος ignoramus, neque magis constat, quae fuerint illae causae, de quibus hic agitur. Athenienses, si debitores aerarii non pendebant, multam eorum duplicabant, in insula Ceo autem multa fiebat sescupla. Ceo-

1) Meier-Schoemann-Lipsius l. l. p. 313: „in einem weiteren Umfange εἰσαγγελία und εἰσαγγέλλειν für jede Art von Anzeige oder Angabe (μήνυσις) steht.“ cf. not. 325 et 371 atque Hager, Quaest. Hyperid. Lps. 1870 p. 47 sq.

2) cf. Lipsium l. l. p. 330 sq. „auf dem Wege der einfachen Denuntiation, μήνυσις — ausserdem können wir μηνύσεις über Veruntreuung von Staatseigenthum nachweisen.“

rum senatum, sicut Athenis, multas exigere debuisse supra p. 83 vidimus.

Litem instituere neque libertini poterant neque mulieres; agebant autem libertinorum causas patroni (προστάται), mulierum tutores (κύριοι). De inquilinis res satis est incerta, cum non constet, Μεδων ille (n. 40 v. 26/27) fueritne inquilinus an libertinus (cf. supra p. 68). Tutores (κύριοι) commemorantur in Carthaeensium tit. n. 14; mulierum nominibus semper adscribitur καὶ κύριος¹⁾, ut v. 62 Θεοφράστη καὶ κύριος Ἀμφικλύδης. In insula Ceo mulieres similiter atque in ceteris civitatibus Graecis, iure publice agendi caruisse, non est quod moneam. Num autem in insula mulieres omnino iure illo caruerint, aut sicut Athenis μεδίκων κριθῶν tenus συμβάλλειν potuerint²⁾, deficientibus documentis diiudicare non possumus. In eodem titulo Bb v. 12 et 56 atque in Julietarum tit. n. 40 v. 16/17 col. II commemorantur etiam κληρονόμοι. Ex Isocratis or. XIX 12 sq. colligere possumus, Ceos eadem constituisse de testamentis atque Athenienses³⁾. Ceterum res illa etiam alio documento confirmari potest. Constat enim Athenis in rebus et ad hereditates et ad funera pertinentibus ἀγχιστεῖαν terminatam esse liberis consobrinorum consobrinarumque⁴⁾. Iidem termini cum exstent in Julietarum lege funebri (n. 34), mea quidem sententia non sine aliqua probabilitatis specie conicere possumus, etiam in rebus hereditariis eosdem Cei exstitisse terminos. Deinde in duobus titulis commemo-

1) cf. n. 14 Ba v. 6 (cf. app. epigr.); Bb v. 30, 40, 42?, 44? 48, 62.

2) cf. Isae. de Aristarch. her. X 10 ὁ γὰρ νόμος διαρρήδην κωλύει παῖδι μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν μηδὲ γυναίκε πέρα μεδίκων κριθῶν, quae verba aliter atque Caillemer et Schulthess fecerunt explicari non possunt, cf. Schulthess, Vormundschaft nach att. Recht, Bonn 1886 p. 101 sq., qui omnes, qui de hoc loco egerunt, attulit. Harpocratio verba illa non recte intellexit. De mulieribus cf. etiam Anthes, De emptione venditione etc. Halis 1885 p. 15 sq.

3) Hermann-Thalheim l. l. p. 61.

4) cf. Demosth. in Macart. 51 et 62; Dareste-Haussoullier-Th. Reinach, Recueil d. inscr. jur. grecq. I Paris 1891 p. 16 sq.

rantur sponsores (ἐγγυοί), de quibus non multum habeo quod dicam¹⁾: respondebant illi haud dubie Atheniensium sponsoribus²⁾. In altero quidem decreto sponsores appellantur ἐγγυηταί, sed titulus ille est Atticus, Athenis autem sponsores nisi ἐγγυηταί non appellabantur³⁾.

Restat, ut paucis moneam, in Carthaeensium titulo de fontium curatione permissum fuisse curatoribus ius coërcendi multaeque dicendae, v. 6 sq. κύριος ἔστω ὁ ἐπιμε[λ]ητής [τὸν μ]ὲν [αἴτι]ον ζημιῶν ἀ(χρ)ι δέκα δραχμῶν, τοὺς δ' ἐπ[ι] (τ) [δ]έ- π[ο]ους (κ) [αταληπ] τοὺς οἰκέτας πληγαῖς κολάζων⁴⁾. De poenis illis Thalheim⁵⁾ uberius egit atque satis multos locos collegit, ex quibus efficitur, usitatissimum fuisse in civitatibus Graecis ingenuos pecunia multare, servos autem verberibus castigare. Quomodo Larfeld⁶⁾ οἰκέτας etiam ad ingenuos referre potuerit, non intellego.

Exstant praeterea aliquot pactiones titulique consimiles, sed de illis aptissimum censeo in sequente paragrapho disputare.

Cum iam finem fecerim disserendi, operae pretium esse existimo paucis comprehendere, quae ex disputatiuncula mea de insulae Cei iudiciis efficiantur. Imperii Attici temporibus omnes causae capitales Athenis agebantur; de privatis causis nihil constat: omnes causas supra centum drachmas aestimatas etiam Athenis agi potuisse coniecerim, reliqua sunt ambigua. Alterius autem societatis maritimae temporibus omnes causae

1) n. 66 v. 5 sq. τὸν δ' ἐγλαβόντα ἐγγυον καταστήσαι δὲ ἂν δέχωνται οἱ πρόβουλοι ἐστιάσειν κατὰ τὸν νόμον; n. 127 v. 46 sq. ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐγγυητάς καταστήσαι πρὸς τοὺς στρατηγούς τοὺς Ἰουλιετῶν τριάκοντα ἡμερῶν δίχας ὑποσχέιν.

2) cf. Hermann-Thalheim l. l. p. 91 sq., Meier-Schoemann-Lipsius l. l. p. 703 sq.

3) Moeris s. v. ἐγγυον Ἀττικοί, ἐγγυητὴν Ἑλληνες scripsit, perverse quidem, nam in titulis Atticis usurpatur tantum verbum ἐγγυη- τής, in ceteris autem civitatibus Graecis ἐγγυος.

4) cf. supra p. 94.

5) cf. Thalheim, Rechtsalt. § 18 p. 127 et not. 2; cf. etiam R. Schoell, Sitzber. d. bayer. Acad. 1887 I p. 22 not. 1.

6) cf. Burs. Jhb. 1889, vol. 60 p. 486.

supra centum drachmas aestimatae sine ullo discrimine et Athenis, et in insula Ceo agi poterant; poterant etiam res Cei iam diiudicatae ad Atheniensium iudicia deferri. Magistratus Ceorum sicut Athenis ἡγεμονίαν δικαστηρίου habebant in omnibus rebus ad provinciam eorum pertinentibus. Etiam causarum patronos (σύνδικοι) in insula fuisse ex Carthaeensium quodam titulo colligere possumus. Actionum nomina permulta Cei ab Atheniensibus petiverunt: ἀπογραφή, φάσις, ἐνδειξις, μήνυσις, εἰσαγγελία, sed nomina illa minime sicut apud Athenienses varias actiones significasse videntur. Ἀπογραφὴν enim si exceperis, cetera nomina nihil aliud significant nisi simpliciter „delationem“, Cei que verbis illis sine ullo discrimine promiscue utebantur: quin etiam in eodem titulo de eademque causa legimus nomina ἐνδειξις, φάσις, μήνυσις! Multarum dimidia pars reipublicae cessisse videtur, alteram accipiebat accusator. Aerarii debitores si non pendebant, multa fiebat sescupla. Mulieres, libertini atque fortasse etiam inquilini ipsi litem instituere non poterant.

5. De oeconomia rei publicae.

Postquam de tota rei publicae gerendae ratione §§ 2—4 expositum est, restat, ut etiam, quae ex titulis nostris de redditibus sumptibusque publicis colligi possint, breviter exponam. Antequam autem de redditibus sumptibusque dicam, liceat mihi pauca de Cei insulae re nummaria¹⁾ praeferi.

Atque VI et V s. ineunte usque ad annum c. 480 a. Chr. Cei insulae suos quaeque urbs signabat nummos. Nummi illi erant argentei. „Ihr Münzfuss²⁾ ist der damals den Kykladen

1) cf. Catal. of greek coins, Crete and the Aegean islands, London 1886 p. 89 sq.; Head, Historia numorum, Oxford 1887; Imhoof-Blumer, Abh. d. bayer. Acad. 1890, Griechische Münzen p. 536 sq.

2) cf. Imhoof-Blumer l. l. p. 537 sq.

gemeinsame aeginäische. Das Gewicht der Stater bester Erhaltung ist durchschnittlich 12 Gr. u. zwar öfter darunter als etwas darüber.“ Carthaeensium signum erat amphora, Coresiorum sepia, Julietarum uva¹⁾. Temporibus illis urbes illae satis floruisse videntur; Poiessiorum nulli exstant nummi²⁾. Deinde V s. (ab anno c. 480 a. Chr.) et IV s. nulli omnino nummi in insula signati esse videntur: temporibus enim imperii Attici Macedoniceque nummi Attici longe lateque diffusi erant. IV autem a. Chr. saeculo exeunte atque III s. Cei insulae urbes sympolitiae coniunctae erant atque communiter nummos signabant. Nummi illi erant aenei; „Obverse: bearded head laur. (Aristaeus?), head of Apollo laur., Reverse: KEI vel KEIΩN Sirius vel star.“³⁾ II denique atque I s., fortasse etiam III s. exeunte suos quaeque urbs signabat nummos. Nummi illi item sunt aenei. Carthaeensium signum est KAPΘAI vel KAPΘA, Coresiorum KOPH vel KO, Julietarum IOYAIΘ vel IOYAI vel IOY.

Iam vero rei publicae redditus inspiciamus quos aut ordinarios aut extraordinarios fuisse non est quod moneam. Ceterum de his rebus non multum habemus compertum.

Cum insula et agrorum et metallorum fertilitate floreret urbesque haberet emporiis florentissimas, inter vectigalia principem haud dubie locum tenebant portoria. At vero de singulis portorii generibus nihil ex titulis colligere possumus: in unico enim decreto, ubi de Ceorum commercio agitur,

1) Imhoof-Blumer l. l. p. 539 sq. recte docuit, nummos uva signatos falso Carthaeensibus esse tributos; nummi illi nisi Julietarum esse non possunt.

2) cf. Imhoof-Blumer l. l. p. 536 et not. 5.

3) Wroth (cf. Catal. p. 89) nummos illos II et I s. a. Chr. n. tribuit, sed cf. p. XLV: „their arrangement on grounds of style is consequently not easy. Most of these copper currencies (as at Anaphe, Ceos etc.) have been in this catalogue assigned to the second and first centuries B. C., though some may possibly be earlier.“ Head l. l. aetatem eorum rectius definivit. Imhoof-Blumer, l. l. p. 536 Wrothium secutus esse videtur, sed mea quidem sententia non recte.

Atheniensibus ἀτέλεια conceditur in rubrica exportanda¹⁾. Ceterum etsi de portoriis nihil ex titulo illo discimus, tamen nonnulla de rebus ad commercium pertinentibus cognoscere possumus. Constitutum est in decretis illis, ne quis rubricam alio exportaret nisi Athenas, neve aliis navibus, nisi quibus Athenienses haud dubie concederent. Quod pactum ne quis neglegeret, φυλακή τῆς μίλτου instituta erat, cui Coresi sine dubio praeerant ἀσύννομοι, Julide autem (cum portus c. 25 stad. ab urbe distaret) προστάται, quos Atheniensium ἐπιμεληταῖς τοῦ ἐμπορίου respondisse supra docui (p. 94). Pro vectura solvere iubetur ὀβολὸς τ[οῦ] ταλάντου ἐκάστου²⁾. Fuentne in insula Ceo etiam διαπύλιον atque ἐπώνιον, deficientibus documentis adfirmare non audeo, etsi hoc verisimillimum habeo. Deinde μετοίκιον commemorandum est. Discimus enim ex Coresiorum tit. n. 66, pependisse inquilinos libertinosque tributum, quod Atheniensium exemplum secutus μετοίκιον dixerim³⁾. Ceterum μετοίκιον illud in omnibus insulae urbibus exstitisse existimo. Libertini praeter μετοίκιον haud dubie pergebant (similiter atque Athenis) τὸ τέλος τῶν ἀνδραπόδων civitati pendere: ergo etiam pro servis tributum esse pensum verisimile est⁴⁾. Inter Atheniensium vectigalia enumeratur etiam πορνικὸν τέλος: quod in insula Ceo fuisse nego, Phylarchi nusus testimonio⁵⁾.

1) n. 128 v. 33 sq. ἀτέλειαν δὲ εἶναι (sc. Atheniensibus).... ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Ἑρμαιῶνος.

2) cf. l. l. v. 13 sq. ubi ex Boeckhii et Koehlerii coniecturis optimis legimus: ναῦλλον δὲ τελεῖν ὀβολὸν τοῦ ταλάντου ἐκάστου τοῖς ναυκλήροις τοῖς ἐργαζομένοις. cf. Boeckh, Staatsh. d. Ath. I³ p. 150, II³ p. 313. Commemorantur in eodem titulo etiam πεντηκοστή v. 23, sed Boeckh recte intellexit, significari hoc verbo tributum, quod in portu Piraeensi esset numerandum, cf. l. l. II³ p. 317, Koehler l. l. ad v. 23.

3) n. 66 v. 10 τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους ὅσοι τὰ τέλη φέρουσιν εἰς Κορησίαν, cf. supra p. 68.

4) cf. quae supra p. 68 exposui; Boeckh, Staatsh. I³ p. 401 sq., II³ p. 79* not. 546.

5) cf. Athen. XIII 610 d, F. H. G. I 346: ὅστις οὐδὲ τοῦτ' οἶδας, καίτοι συνεχῶς φυλάρχου μνήμην ποιούμενος ὅτι ἐν ταῖς Κείων πόλεσιν οὔτε ἐταίρας οὔτε ἀλλητριίδας ἰδεῖν ἔστι.

Aliud vectigalium genus erant vectigalia metallorum, agrorum aliorumve fundorum publicorum. Ceus, metallorum fertilissima, satis multa habebat sane metalla, quae bona fuisse publica non solum ex aliarum civitatum Graecarum exemplis, sed etiam ex Ceorum pacto illo notissimo de rubrica nisi Athenas non exportanda colligere possumus. Metalla illa haud dubie sicut Athenis a privatis possessoribus exercebantur, qui rei publicae et semel, cum emerent possessiones, pretium eorum et deinceps annum vectigal solvebant. Ceterum certi nihil de hac re proferre possumus.

Paulo plura discimus de fundorum publicorum locatione ex Poiessorum tit. n. 69 et 70¹⁾. Incipiamus a n. 69, quam legem Halbherr iure alteri V a. Chr. s. parti tribuit. Legem illam, cum sit memorabilis, totam exscribam: Θε[ο]ί. Ποιασσίων ἢ γῆ. [Τ]ὸν [ἐ]νοικοῦντα [α]ποδιδόναι μηνὸς Βακχίωνος δεκάτη: $\triangle \triangle \triangle$. ἂν δὲ μὴ ἀποδῇ ἀπιέναι ἐκ τῶν χωρίων. Φόρους φέρειν ἐς Ποιάσσαν. οἰκίην ὀρθὴν κα[ὶ] στέγουσαν παρέχειν. Δένδρα ἡμερὰ μὴ κόπτειν. Agitur hic de agris fundisque, quae Poiessorum erant bona publica: colligere hoc possumus ex verbis Ποιασσίων ἢ γῆ atque φόρους φέρειν ἐς Ποιάσσαν. Sequuntur deinde locationis condiciones, quae eadem sunt permira brevitate atque in compluribus aliis eiusdem aetatis titulis consimilibus. Atque condiciones illae sunt tres: 1) iubetur conductor (τὸν ἐνοικοῦντα) 10 die Bacchionis mensis 30 drachmas solvere; si conductor tempore constituto non pendit, ius conductionis perdit. Tempus locationis, cum in decreto additum non sit, infinitum esse existimo²⁾; quae sententia mea mihi firmari videtur ea re, quod v. 9 sq. scriptum legimus φόρους φέρειν ἐς Ποιάσσαν, nam φόρος dicitur merces emphyteutica³⁾. „Pare che tali terreni“, inquit

1) Habemus quidem praeterea Poiessorum tit. n. 72, sed titulus adeo est mutilatus, ut fructum inde nullum capere possimus.

2) cf. Haussoullier, Bull. de Corr. Hell. III p. 242 sq.; Euler, De locatione conductione atque emphyteusi Graecorum, p. 14 sq. et p. 25 sq.; Hermann-Thalheim, Rechtsalt. p. 82 sq., qui omnes commentationes huc pertinentes enumeravit.

3) cf. Thalheim, l. l. p. 83 not. 2: „Der Zins der Erbpacht heisst φόρος“; Boeckh, Staatsh. d. Ath. I³ p. 178 g.

Halbherr, „non fossero nè di grande estensione, nè di molto prodotto, se questo (sc. merces) non supera le trenta dramme e non è accompagnato, come in simili contratti da prestazioni in natura.“ Sane quidem. Sed obliviscendum non est, agi hic de locatione conductione hereditaria, quam dicere consuevimus emphyteusim, emphyteuticam autem mercedem satis parvam fuisse constat¹⁾; deinde iure Boeckh de mercede in universum hoc docuit: „Die Pacht der Ländereien musste geringer sein, als die Zinsen des darin steckenden Kapitals, wenn es ausgeliehen wurde.“ Ergo mea quidem sententia ex triginta illis drachmis solis de fundis Poessiorum certi quicquam statuere non possumus. De Bacchione mense, quem Atheniensium Anthesterioni respondisse puto, infra uberius dicam. Verba *ἀν δὲ μὴ ἀποδοῦν ἀπείναι ἐκ τῶν χωρίων* non est quod explicem, luce enim sunt clariora²⁾. 2) Jubetur deinde conductor *οἰκίην ὀρθήν καὶ στέγουσαν*³⁾ παρέχειν i. e. domum sartam tectam tueri; denique 3) *δένδρα ἡμέρα μὴ κόπτειν* i. e. conductori non licebat arbores insitas caedere; quae cum ex se intellegantur verbum non amplius addam. Titulum illum termino (*ἔρος*) fuisse inscriptum manifestum est.

Iam vero ad alterum Poessiorum titulum (n. 70) accedamus, ubi *Ἀνταλκίδαί*, quos phratriam fuisse supra (p. 64 sq.) docui, fundum conductori cuidam locant. Pactum illud duabus ex partibus constituisse puto. Atque prior pars, cuius initium periit, continebat condiciones locationis: in parte ea, quae servata est, ut conductor, si tempore constituto mercedem⁴⁾ non solverit, ius conductionis perdat, constituitur; quae si ita sunt, fundus ille fit denuo Antalcidarum, atque Antalcidis licet fundum illum aut vendere aut locare (v. 7—12). Fundus ille vinetum fuisse videtur, nam in altera quae sequitur parte (v. 13 sq.) confirmatur, accepisse conductorem dolia (v. 13—17),

1) cf. Thalheim, l. l. p. 83 not. 2; Boeckh, l. l. (c. 4%—8%).

2) cf. Ditt. Syll. n. 440 v. 17 sq.; Euler, l. l. p. 24 sq., p. 37 sq. Thalheim, l. l.

3) *οἰκίη στέγουσα* sc. *ὑδωρ*, cf. Thuc. IV 94 *νῆες οὐδὲν στέγουσαι*. cf. C. J. A. II n. 1059 v. 22 sq. *οἰκίαν — στέγουσαν καὶ ὀρθήν*.

4) De mercede (*τὸ καταπάγιον*) cf. app. epigr.

atque deinde statuitur, ut conductor, si mercedem non solverit, etiam dolia Antalcidis reddat (v. 18 sq.); reliqua restitui non possunt. Cetera cum sint manifesta, paulo uberius inspicimus tantum v. 13—18: „*παρέλαβεν πύθους ὕγ[ι]εῖς ἐννέα, μέτρον τούτων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα · [σ]ακνοῦς¹⁾ πέντε, μέτρον τούτων ἑκατόν*.“ Πύθοι illi, quos conductor accepisse dicitur, quin dolia vinaria fuerint non est quod dubitemus. Accepit quidem ille 9 dolia integra, quorum μέτρον 180, et 5 dolia non integra, quorum μέτρον 100, ergo uniuscuiusque dolii μέτρον 20 amphoras vel metretas ($9 \times 20 = 180$, $5 \times 20 = 100$) fuisse patet.

Locabant deinde Cei haud dubie, sicut Athenis, etiam aedes publicas atque theatra²⁾, sed nihil de hac re ex titulis colligere possumus.

Tertium denique redituum genus erant *ἐπιβολαί* atque pecuniae, quas res publica capiebat ex iudiciis. *Ἐπιβολῆς* unum tantum exemplum habemus, Carthaeensium tit. n. 15, ubi fontium curator (*κρηνῶν ἐπιμελητής*) permittitur ius multae dicendae: quae multa decem drachmas excedere non poterat (*δέκα δραχμῶν*). Praeterea in titulis commemorantur tantum publicationes bonorum. De titulis illis³⁾ cum supra uberius sit actum, res illas hic pluribus verbis retracitare nolo. Publicantur quidem bona eorum, qui rebellionis a. 363 fuerunt participes; publicantur praeterea bona eorum, qui rubricam contra leges exportaverant (*[δημόσια εἶναι] τὸ πλοῖον καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐν τῷ πλοίῳ*; dimidiam partem accipiebat delator, altera reipublicae cedebat): sed etiam aliis permultis de causis publicationes esse decretas ex se intelligitur. De controversiis propter publicata bona ortis supra l. l. uberius disputavi. Quae fuerit causa in tit. n. 40 cum non constet, totum locum hic exscribere sufficiet: *τούσδε [ῥαβδ]όντας δίκας ὑπὸ τοῦ πετρησιάρχου καὶ οὐ[κ ἐκ]τείσαντας ἢ βουλή οὐδὲ [αμ]μένη πράξει ἀνέγραψεν τὸ ἡ[μί]λιον κατα[δίκη]ς*. In

1) De verbo *σακνός* cf. app. epigr.

2) De Carthaeensium theatro cf. supra p. 6.

3) n. 127 v. 35 sq., 41 sq.; n. 128 passim. cf. Cap. II § 3.

insula Ceo lentos debitores sescuplum (ἡμίδριον) pendere debuisse, supra docui (p. 115): ceterum in titulo hoc cum sescuplum exstet, multarum illarum minima drachma, maxima 90 drachmae fuisse videtur¹⁾. Aerarii debitores quoad debita solvissent temporaria haud dubie adfecti erant ἀτιμία; praeterea variae pecuniae aut ab actore aut ab utroque litigante sine dubio deponerentur, sed nihil ex titulis de his rebus discimus.

Hi, quos adhuc enumeravi, ordinarii erant rei publicae reditus. Ad ordinarios eos reditus pertinent etiam civium inquilinorumque munera quaedam, quae liturgiae vocantur (λειτουργίαι). Quarum liturgiarum nobilissima erat χορηγία. In Carthaeensium tit. n. 14 inter alios magistratus, qui coronam Apollini dedicant, enumerantur etiam choregi. Boeckh²⁾ coronarum illarum naturam non recte definivit cum scripsit: „ein Verzeichniss der Kränze — die sie bei den Feierlichkeiten getragen hatten.“ Supra enim docui (p. 87) singula magistratuum collegia unam dedicasse coronam, deinde Ab v. 34 sq. dilucide est scriptum (id quod Halbherr iure animadvertit): ὁ δαίνα χορηγίας παισὶν εἰς Δῆλον³⁾ στεφανωθείς ὑπὸ τοῦ δήμου χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέθηκεν τὸν στέφανον τῷ Ἀπόλλωνι: coronae illae erant eae, quae a populo, si munere cum laude functi viderentur, decernebantur. Quae fuerit illa χορηγία discimus ex Antonio Liberali (μεταμ. συναγ. 1) ταύτην (sc. Κτησύλλαν) ἰδὼν . . . χορεύουσαν Πυθίους παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Καρθαίᾳ⁴⁾ atque ex Athen. X

1) De Atheniensium institutis cf. Bekker, Anecd. I p. 199, 4 s. v. ἀπογράφειν τοῦ μὴ βουλομένου ἐκτίνειν τὸ ὄφλημα ὃ ὀφείλει διπλοῦται τὸ ὄφλημα καὶ ὁ δήμαρχος σὺν τοῖς βουλευταῖς τοῦτον εἰσπράττει καὶ ἀπογράφεται αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ ἐνεχυράζει. cf. Boeckh, Staatsh. I³ p. 597 c et not. 819.

2) C. J. G. I. I. et kl. Schriften VII p. 354 sq.

3) Hoc unicum est exemplum, ubi homo Ceus peregre choregorum munere est functus. Exstant autem nonnulli tituli, ubi Cei in collusorum numero enumerantur: n. 132 (Deli), n. 138—141 (Delphis).

4) cf. Westermann, Mythogr. p. 201 sq.; Broendsted, p. 95; cf. p. 19 not. 3. Ceterum cave credas puellarum choros inter se certasse, recte enim scripsit Wilamovitz, Herakl. I p. 347 not. 13: „Jung-

p. 456 f. sq., ubi de Simonide dicitur: λέγεται δὲ ἐν τῇ Καρθαίᾳ διατρέβοντα αὐτὸν διδάσκειν τοὺς χορούς. εἶναι δὲ τὸ χορηγεῖον ἄνω πρὸς Ἀπόλλωνος ἱερῷ κτλ¹⁾. Celebrabantur ergo Carthaeae Pythia eaque choris, qui erant lyrici; in titulo illo Carthaeensium enumerantur chori τῶν ἀνδρῶν et τῶν παίδων. Exercebantur choreutae in χορηγείῳ, quod publicum fuisse videtur²⁾; adfert Athenaeus etiam multam quandam: „ταχθῆναι φασὶ τῷ μὴ παραγινόμενῳ τῶν χορευτῶν εἰς τὴν ὀρισμένην ὥραν παρέχειν τῷ ὄνῳ χολνικὰ κριθῶν (sc. asino, qui aquam ex fonte apportabat).“ Etiam in ceteris insulae oppidis Apollinis Pythii fuisse templa supra docui (p. 5 sq.), sed in oppidis illis num etiam Pythia sint celebrata, diiudicare non possumus. Sed non solum lyrici chori in insula erant. Coronae enim in quibusdam titulis renuntiari iubentur Διονυσίοις τῷ ἀγῶνι, in Julietarum tit. n. 47 verbis illis etiam additum est τῶν τραγῳδῶν³⁾. Ergo etiam scaenicos choros in oppidis illis fuisse patet.

Deinde commemoranda est λαμπαδαρχία, quae in Coresiorum tit. n. 66⁴⁾ exstat, cf. v. 22 sq. „τοῦτον (sc. γυμνασίαρχον) δὲ ποιεῖν λαμπάδα τῶν νεωτέρων τῇ ἑορτῇ καὶ τὰλλα ἐπιμελεῖσθαι τὰ κατὰ τὸ γυμνάσιον.“ Haase, Dittenberger, Dumont γυμνασιαρχίαν et λαμπαδαρχίαν „nihil nisi eiusdem

frauenchöre in Agonen kennt ionische Sitte nicht.“ Chori illi ad sacra ipsa pertinebant, cf. Aug. Mommsen, Delphika, Lpz. 1878, p. 185 et not. 1.

1) De templo Apollinis Pythii atque de χορηγείῳ cf. supra p. 5. — De Pythiis cf. infra.

2) De Atheniensibus hoc non constat, cf. A. Müller, Gr. Bühnenalt. p. 334, 2 „Er musste ferner ein, χορηγεῖον genanntes, Local für die Uebungen zur Verfügung stellen, welches in seinem eigenen Hause befindlich sein konnte.“ cf. Antiphon. de chor. § 11. De Atheniensium Μελετῶν οἶκῳ cf. Müller l. I. p. 106, not. 2; Oehmichen, Iw. Müller's Handb. V 3 p. 210.

3) cf. n. 12. 19. 47. 78. De Carthaeensium theatro cf. p. 6; cf. etiam Plut. Demosth. 1: τῇ Ἰουλίᾳ . . . ὑποκριτὰς μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν (cf. p. 7).

4) cf. Fougères, Bull. de corr. Hell. XV (1891) p. 280 sq., qui etiam aliorum de lampadarchia illa sententias commemoravit.

rei duo vocabula“ esse existimant. Sed erraverunt homines docti, nam gymnasiarchiam Ceorum non liturgiam, sed magistratum fuisse ordinarium, supra docui (p. 96 sq.). Deinde v. 31 legimus: „λαμπαδάρχῳ τῷ νικῶντι ἀσπίδα,“ lampadarchi ergo sunt plures et funguntur liturgia. Gymnasiarchi erat providere, ut λαμπάς illa fieret, lampadarchorum autem sumptibus in ludis qui certaturi essent alebantur, exercebantur rebusque ad certamen necessariis instruebantur.

Rangabé etiam tertiam liturgiam, ἀρχιθεωρίαν, investigasse sibi visus est, sed neuter titulus huc pertinet. Tit. enim n. 75 in insula Ceo quidem inventus est, sed continet Naupactorum decretum, similiter atque tit. n. 22; Σωκράτης Τιμόνου in tit. n. 77 idem est, qui n. 22 Naupactorum vocatur θεωρός (ἐπὶ θεωροῦ Σωκράτους τοῦ Τιμόνου), ergo Naupactorum est magistratus eponymus, non Ceorum θεωρός. Alter titulus (Ant. Hell. n. 818 inventus in arce Athenarum) nihil ad Ceum attinet. Collaudatur enim non Δάφυρις Καλλ... Κεῖτος, sed Δάφυρις Καλλίου Κλεωναῖος, nam de Koehleri supplementis¹⁾ nequitiam dubitari potest. Omnia igitur, quae Rangabé de duabus illis legationibus commentus est, silentio praeterire possumus.

De extraordinariis redditibus nihil fere habemus compertum. Fuerintne in insula Ceo etiam ἐπιδόσεις, εἰσφοραί, aliaque id genus plura, diiudicare non possumus, etsi de re ipsa dubitari non potest. In insula autem non aliter atque in aliis civitatibus Graecis, deficiente publico aerario pecuniae saepenumero aut ex deorum aerariis aut etiam ab aliis civitatibus mutuae sumebantur. Qua de re edocemur duobus titulis iisque gravissimis, Marmore Sandwicensi (n. 125) et Carthaeensium tit. n. 14, qui continet rationes quaestorum templi Apollinis Pythii.

Ac de priore quidem titulo non est quod plura verba faciam; est enim notissimus. Ineunte enim IV a. Chr. s. Cei insulae civitates una ex aerario Apollinis Delii pecunias sumpserunt mutuas. Secundum rationes, quae in lapide illo per-

1) cf. Hermes V (1871) p. 18 et 328.

scriptae sunt, Cei per quadriennium 377—374 pependerunt 5472 dr. 4 1/2 ob., residuae fuerunt 4127 dr. 1 1/2 ob., ergo per quattuor illos annos iis pendendae fuerunt 9600 dr. Quae fuerit illa summa, quam Cei mutuam sumpserint, atque quo anno sumpta sit, mea quidem sententia definiri non potest. At vero Schoeffer¹⁾ utrumque investigasse sibi visus est. Ex tit. C. J. A. II 814 b v. 10 et 37 τάδε ἐδανείσαμεν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις καθάπερ οἱ ἄλλοι τὰ ἱερὰ χρήματα τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Δηλίου δεδανεισμένοι εἰσὶ coniecit pecunias illas antiqua lege faenori datas esse i. e. „ea conditione, ut pro centenis drachmis quotannis duas penderent (τόκους ἐπιδεκάτους), post quinque vero annos ipsum caput redderent.“ Ceos ergo a. 377 4 tal. (=24000 dr.) mutua sumpsisse existimavit. Sed hanc Schoefferi sententiam probare non possum. Ac primum quidem verba ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις etc. non est quod ad antiquam legem referamus: verbis illis amphictyones simpliciter confirmant, se non aliter pecunias illas faenori dedisse atque decessores. Praeterea perspicere non possum, cur necesse sit statuere, omnes civitates nisi quinto quoque anno pecunias mutuas sumere non potuisse. Verba enim τοῦ τόκου, ὃν ἔδει αὐτὰς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς ἀποδοῦναι atque τὸν τόκον τὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς dupliciter tantum explicari possunt: aut enim omnes civitates a. 377 pecunias illas mutuas sumpserunt (id quod equidem veri dissimillimum habeo, cum non pateat, cur aliae civitates insequentibus annis pecunias mutuas sumere non potuerint, quae de re nihil in titulo illo exstat), aut civitates illae, nescio quo tempore, pecunias mutuas sumpserunt atque quotannis usuras pendere debebant, amphictyones illi autem quorum intererat quadriennii tantum rationes tabulis inscribere, optime verbis, quae modo attuli, uti poterant. Ergo neque de tempore neque de summa certi quicquam statuere possumus.

In altero tit. n. 14, qui IV a. Chr. s. exeunte incisus esse videtur, in antica parte B v. 14—24 perscriptae sunt pecuniae, quas Carthaeensium res publica intra septem annos

1) Schoeffer, De Deli ins. reb. p. 61 sq., 71 sq.

mutuas sumpserat ex sacro aerario Apollinis Pythii Carthae-
ensis: anni illi num alter alterum exceperint, diiudicari non
potest. At vero cum lapis ille a parte dextra valde sit mutil-
atus, summae illae aut prorsus aut ex parte quidem perie-
runt¹⁾: praeter v. 23 et 24 nusquam integram habemus sum-
mam; ceterum v. 21 plus quam 14 dr. fuisse non possunt.
Jam vero cum de reliquis versibus pro certo nihil dici possit,
inspiciamus paulo diligentius versus illos, de quibus nuper
Szanto l. l. falsam, ut mihi quidem videtur, opinionem pro-
tulit. Verba eius, de quibus iam erit dicendum, aptissimum
censeo hic exscribere (p. 32): „Der heilige Schatz von Kar-
thea (!)²⁾ auf Keos dürfte seinem Staate zu ebenso billigen
Bedingungen geborgt haben. Wenigstens findet sich in der
citirten Inschrift ein Darlehen von 1959 Drachmen und 2
Obolen vermerkt, wobei die Erhaltung der Inschrift die Mög-
lichkeit zulässt, auch 3 oder 4 Obolen anzusetzen. Es ist
klar, dass ein Darlehen in einer runden Summe, oder doch
wenigstens nicht bis auf Obolen genau, gewährt wird; es müs-
sen also Zinsen mit eingerechnet sein. Rechnet man 1950
Drachmen als Capital und 9 Drachmen 4 Obolen als Zinsen,
so hat man nahezu $\frac{1}{2}\%$. Dass aber diese Rechnung rich-
tig sei, macht der Umstand wahrscheinlich, dass unter dem-
selben Archonten zwei Darlehen, eines zu 2000, und eines zu
12 Drachmen aufgeführt erscheinen. Nimmt man das zweite
als Zins des ersten, so erhält man ungefähr dieselbe Verzin-

1) Τάδε ἐδανείσατο ἡ πόλις.

15. Ἐπὶ ἀρχοντος Πανταγάρου . . .

Ἐπὶ ἀρχόντος Κτησιμένους . . .

Ἐπὶ ἀρχόντος θεοκύδους Η Η

Ἐπὶ ἀρχοντος Φίλωνος ΧΧΠΗ....

Ἐπὶ ἀρχοντος Καλλιμένους Χ....

20. Ἐπὶ ἀργοντος Καλλίπου XX....

Ἐπὶ ἀρχόντος Καλλίπου ΔΤΤ..

Ἐπὶ ἀρχόντος Σωκράτους ΧΧΗΗΗ....

Καὶ ἕτερον **Η** Δ Δ Δ

Kai ēteron Χ Ϡ Η Η Η Η Ν Γ Τ Τ Τ Ι Ι Π ?

2) p. 9 Szanto item scripsit Karthea.

sung, auf ein Jahr gerechnet“¹⁾. Verba illa si considero, venit mihi in suspicionem Szantonem tituli locum ex Mus. Ital. nescio quo tempore exscripsisse neque adnotasse, quae summae essent integrae, quae non; cum vero titulum hoc loco tractaret, titulum ipsum minime iterum inspexisse²⁾. Quod si fecisset, talia errata, qualia in verbis eius quae supra attuli exstant, numquam fieri potuissent. Dicit enim v. 24 tres vel quattuor fuisse obolos — de quattuor autem obolis ne cogitari quidem potest. Deinde v. 20 et 21 utitur summis illis quasi sint integrae — v. 21 autem 13 vel 14 dr. fuisse supra docui, v. 20 contra quae fuerit summa praeter 2000 illas drachmas, diiudicare non possumus. Fundamenta igitur, quibus Szantonis illae computationes nituntur, maxime sunt caduca. Sed ne computationes quidem ipsae sunt rectae: si enim caput erat 2000 dr. atque pro centenis drachmis quotannis $\frac{1}{2}$ dr. pendenda erat, hoc non 12 dr. sed tantum 10 dr. efficiebat; sin autem 12 dr. sumimus, caput 2400 dr. fuerit necesse est. Sed computationes illas, cum summae minime sint integrae, potius missas faciamus. Szanto adnotavit „ungefähr dieselbe Verzinsung, auf ein Jahr gerechnet.“ Quid sibi vult illud „ungefähr? Summae illae aut efficiant aut non efficiant $\frac{1}{2}\%$ necesse est — illud „ungefähr“ in computationibus non est ferendum. Similiter v. 24 si cum Szantone caput 1950 dr. fuisse sumimus, usurae nisi 9 dr. $4\frac{1}{2}$ ob. fuisse non possunt — in titulo autem illo exstant 9 dr. 3 ob. Cur deinde, quaeso, tantum v. 21 et 24 usurae perscriptae exstant? Cur v. 21 archontis nomen repetitum est atque usurae separatim scriptae exstant, v. 24 autem una cum capite? Cur v. 23 ubi integram habemus summam, usurarum nulla fit mentio? Quid sibi volunt deinde verba „auf ein Jahr gerechnet?“

1) Swoboda verba illa temere probasse videtur, nam si simpliciter dicere voluisset, Carthaeenses ex sacro aerario pecunias sumpsisse mutuas, non Szanto adferendus fuit sed titulus ipse, quem Halbherr accuratius expressit.

2) Neque p. 9 sq., ubi locum illum sane iis lectoribus exscripsit, quibus Mus. Ital. praesto non esset, neque verbo ullo neque signo indicavit, quae summae essent integrae, quae non essent.

Perturbaverunt Szantonem oboli illi, quos a civitate mutuos sumi potuisse negavit. Unde hoc collegit? Ditt. Syll. n. 44 v. 26 sq. 1 tal. 2565 dr. $4\frac{1}{2}$ ob., v. 22 sq. 1 tal. 1232 dr. $3\frac{1}{2}$ ob.; Ditt. Syll. n. 29 v. 46 sq. mutua sumpta sunt 222 tal. 1642 dr. $2\frac{1}{2}$ ob., aliaque exempla permulta. Szantonis sententia ergo prorsus est reicienda. Drachmae illae 12 (resp. 13 vel 14) simpliciter explicari possunt. In titulo illo satis multa exstant errata, de quibus infra uberius dicam: similiter etiam hic v. 20 drachmae illae errore quodam omissae atque postea v. 21 additae sunt; ea ipsa de causa etiam archontis nomen est repetitum. Deinde v. 22 sq. Carthaeenses Socrito archonte ter pecunias sumpserunt mutuas, hic igitur optimo iure archontis nomen non est repetitum, sed scriptum legimus v. 21 καὶ ἕτερον atque v. 22 similiter καὶ ἕτερον. Oboli illi, qui v. 24 exstant, nos quidem perturbare non possunt.

Szanto praeterea etiam tit. n. 127 huc pertinere putavit¹⁾, minimo autem iure. De tribus illis talentis, de quibus v. 5 sq. agitur, sic iudicat: „Es ist wahrscheinlich, dass die drei Talente, welche nunmehr als Staatsschuld figurierten, der athenfreundlichen Partei von Julis seitens der Athener zur Erreichung ihres Zweckes geborgt wurden, und nunmehr vom Staate der Julieten anerkannt wurden.“ De tota re cum supra (p. 39 sq.) uberius dixerim, hoc unum monuerim dilucide hic esse scriptum τρία τάλαντα τὰ ἐκ τοῦ λογισθέντος ἀργυρίου κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, δ Μελέξενος εἶπεν, quae verba de residuis tributis (συντάξεις) dicta esse Koehler optime docuit. De pecuniis mutuis si ageretur, neque „τὰ ἐκ τοῦ λογισθέντος ἀργυρίου“ scriptum esset, neque pecuniae illae v. 11 sq. acerbissime exigi iuberentur.

Sed iam satis multa de rebus; iam videamus, quae nam fuerint rei publicae necessitates, in quas pecuniam insumi oporteret. Incipiam ab extraordinariis sumptibus, cum de iis nihil fere habeam quod dicam. In eo numero erant sumptus, qui in nova opera publica impendebantur, velut Carthaeensium theatrum, χορηγεῖον, templum Apollinis Pythii

1) Wien. Stud. VIII (1886) p. 3 sq.

tectoriis ornatum (ἀναγεγράφθαι ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερῷ τὸν Τρωικὸν μῦθον, ἐν ᾧ Ἐπειὸς ὕδροφορεῖ τοῖς Ἀτρεΐδαις) aliaque permulta. Ex titulis autem de hac re nihil discimus. Pertinent huc etiam impensae bellorum, rebellionum, discordiarum: quas enumerasse sufficet, cum nihil certi de his rebus habeamus compertum.

Inter ordinarios sumptus in primis commemoranda sunt tributa (φόροι, συντάξεις), de quibus supra p. 31 sq. et p. 36 sq. uberius disputavi. Atque pendebant quidem Cei, ut paucis complectar, temporibus primae dominationis Atticae (φόροι) ante annum 425 = 4 tal., anno 425 = 10 tal., post annum 425 = 6 tal. Temporibus alterius societatis maritimae tributa illa nomine minus invidioso συντάξεις dicta sunt: quanta fuerint non constat. In tit. n. 127 3 tal. de residuis tributis (συντάξεις) dicta esse Koehler iure docuit.

De mercedibus, salariis, largitionibus etsi neque ex titulis neque ex scriptoribus quicquam colligere possumus, tamen de re ipsa non est quod dubitemus. Legati quidem certe accipiebant viatica (ἐφόδια), apparitores salaria, aliaque id genus permulta, quae singula enumerare nihil attinet.

Sequuntur varia honorum praemiorumque genera: hospitalia dona legis civitatum exterarum praebita¹⁾, ἀτέλεια, statuae, coronae aliaque. Coronae decernebantur et civibus peregrinisque bene de re publica meritis, et anno exacto universo senatui singulisque magistratuum collegiis et liturgis, quibus de rebus supra uberius dixi. Magistratuum liturgorumque coronae pondo pendebant 100 dr. (n. 14), de reliquis coronis nihil constat. Habemus quidem tit. n. 78, ubi homo quidam corona donatur, quae 100 dr. pependisse atque Dionysiis pronuntiata esse videtur, sed titulus cum sit a Pittaki editus, fidem ei magnam tribuere non possumus, id quod tituli nonnulli, quos infra edidi, dilucide docent. Coronae illae nimirum erant aureae: in Sarapiastarum tantum decreto (n. 81) exstat θαλλοῦ στέφανος.

1) n. 128 v. 24 et 34 καλέσαι δὲ καὶ ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον τοὺς Ἀθηναίους εἰς αὐριον. Ibidem v. 33 ἀτέλεια.

Deinde commemoranda sunt psephismata, quae lapidibus incidebantur atque proponebantur. De impensis quidem eorum nihil habemus compertum, cum in omnibus titulis simpliciter scriptum sit: τὸ δὲ γενόμενον ἀνάλωμα vel τὸ δὲ ἀνάλωμα τὸ γενόμενον vel τὸ δὲ ἀνάλωμα. Excipiendus est tantum titulus quem supra attuli, ubi, si quidem Pittakis recte legit, 30 dr. assignantur⁷⁾, quae summa etiam in Atheniensium decretis saepissime exstat.

Satis magnas pecunias haud dubie requirebant etiam opera publica reficienda tuendaque, sed de impensis illis nihil ex titulis nostris colligere possumus.

Ultimos nomino sumptus, qui in rem divinam a Ceis impendebantur, non quod eos minoris fuisse momenti existimem (immo vero magnae pecuniae haud dubie insumebantur), sed quia cum rebus illis nonnullae aliae quaestiones cohaerent, quas divellere nolui. Priusquam enim de sumptibus illis dicam, videamus, in insula Ceo qui dei sint culti quique dies festi celebrati; similiter etiam de Ceorum fastis nonnulla dicenda sunt.

Atque colebantur quidem in insula: Ζεὺς (Julietarum tit. n. 38, Apoll. Rhod. II 516 sq. Schol. ad v. 498, Ζεὺς Ἰκαμάτος atque eius templum); Ἀθηνᾶ (n. 83, Juliet. n. 32 et 38; Strabo VIII 360 et X 487 Poiss. templum Ἀθηνᾶς Νεδοῦσας), Ἀπόλλων (n. 82; Carth. Πύθιος n. 5. 6. 7. 8. 11. 14. 18. 127; Jul. Πύθιος n. 36. 37. 38. 47. 127; Poi. n. 71; Cor. n. 128; Apollinis templa in unaquaque urbe erant; Athen. X 456 f atque Anton. Liber. μεταμ. συν. 1=Westermann, Mythogr. p. 201 sq. Carthaeensium templum Apollinis Pythii; Strabo X 487 Coresiorum atque Poessiorum templa Apollinis Sminthaei; denique in permultis nummis Apollinis exstat caput), Ἀρτεμῖς (Jul. tit. n. 48; eius templum n. 89 atque Anton. Lib. l. 1.; caput eius in Julietarum nummis), Ἀφροδίτη (n. 2; Carth. n. 9; Anton. Lib. l. 1. Julietarum ἱερὸν Ἀφροδίτης Κτησύλλας), Ἑρμῆς (Jul. n. 57 et 58), Ἴστυ (n. 4), Ἀσκληπίος (n. 3; templum eius cf. Halbherr

7) n. 78 v. 6 δραχμὰς τριάκοντα.

l. l. p. 216; Carth. n. 14), Δημήτηρ (n. 84; eius templum Carth. n. 15; Δημήτηρ et Κόρη n. 85), Διόνυσος (n. 78; Jul. n. 53 et 47; Athen. X 456 d Julide ei bos mactatur; caput eius in Carthaeensium et Julietarum nummis), Ἀρισταῖος (Apoll. Rhod. II 521; Diod. IV 81, l etc.; caput eius haud dubie in Ceorum atque Coresiorum nummis).

Dies festi in insula Ceo agebantur hi: Πύθια, Θεοξένια, Διονύσια, Ἀσκληπεία, Νέμεια, Εἰσιδεία, Ἀπατούρια, Ἀνθεστήρια, sollemnia Jovis Icmæi, denique Coresiorum ille dies festus (n. 66), cuius nomen quidem periit; agebantur haud dubie etiam alii dies festi, sed de iis nihil habemus compertum. Jam vero ad singulos dies festos accedamus.

Πύθια Carthaeae esse celebrata discimus ex Anton. Lib. l. 1., quibuscum conferenda sunt ea, quae legimus apud Athen. X 456 f. Vidimus supra p. 124 sq. Ctesyllam Pythiis saltasse; vidimus porro Simonidem choris docuisse, ergo Pythia lyricis choris celebrata esse manifestum est. Krause¹⁾ quidem haec adnotavit: „Die Pythien zu Karthaea kennen wir nur in musikalischer Beziehung.“ Sed apud Ant. Lib. legimus ἐπεὶ δὲ διῆλθεν ὁ τῶν Πυθίων χρόνος, ergo cum sollemnia illa per aliquot dies sint acta, praeterea varia fortasse certamina fuisse possunt, etsi de iis nihil est traditum. Quod Krause scribit „die Pythien, welche hier wie Antonius Liberalis bezeugt, vorzüglich in Chören bestanden,“ falsum est, minime enim Ant. Lib. id docuit. Narrat ille simpliciter fabellam istam de Ctesylla, quam Hermochares Atheniensis Pythiis saltantem vidisse dicitur: quibus ex verbis neque efficitur, Pythia praecipue choris esse celebrata, neque erat quod aut Ant. Lib. aut Athenaeus adderent, praeterea gymnica fuisse certamina. Cum Pythia illa Delphorum ritu acta esse verisimillimum sit, erant haud dubie etiam sacrificia, pompa, epulum, in quae rite celebranda sumptus de publico sane non mediocres faciendi erant.

Θεοξένια item Carthaeae celebrata esse docet tit. n. 14 B. Titulus ille cum contineat rationes quaestorum Apollinis

1) Krause, Die Pythien, Nemeen u. Isthmien, Lpz. 1841, p. 63

Pythii, θεοξένια illa Apollinis fuisse videntur, id quod per se verisimillimum erat¹⁾. De sollemnibus ipsis nihil discimus.

Διονύσια commemorantur in compluribus titulis honorariis, ubi coronae Dionysiis renuntiari iubentur; in Julietarum tit. n. 47 additum est τῷ ἀγωνί τῶν τραγῳδῶν. Constat ergo tragoedias Dionysiis esse actas. De comoediis nihil habemus compertum, sed de re ipsa dubitari non potest²⁾. De theatris, choregis, choris, histrionibus supra uberius dixi (p. 124 sq.). Mos erat exordiri Dionysia a sacrificiis, ad quae spectant ea, quae scripta legimus apud Athen. X 456 d: „οὗ δὲ φασιν ἐν Ἰουλίδῃ τὸν τῷ Διονύσῳ θυόμενον βοῦν ὑπὸ τινος τῶν νεανίσκων παίσσθαι πελέκει.“ Idem constat de Atheniensium ephebis cf. C. J. A. II 467=Ditt. Syll. n. 347 v. 16 sq. καὶ τοῖς Πειραιαῖς τῷ Διονύσῳ ταῦρον καὶ ἔθυσαν, τοῖς τε Διονυσίοις ἕτερον βοῦν ὥς ὅτι κάλλιστον παρήγαγον τῇ πομπῇ, ὃν καὶ ἔθυσαν ἐν τῷ ἱερῷ.“ Ex verbis illis sine dubio etiam colligere possumus, in insula Ceo etiam pompam illam Dionysiis fuisse. Singula sollemnia ergo Atticis plane similia fuisse videntur.

Ἀσκληπίεια exstant in Carthaeensium tit. 14 B, sed de sollemnibus ex titulo illo nihil discimus. Cum vero supra viderimus, Dionysia Atheniensium Dionysiis prorsus respondisse, Asclepieia illa, sicut Athenis, die proximo ante Dionysia celebrata esse coniecerim³⁾. Quibus concessis Asclepieia haud dubie non aliter agebantur atque Athenis, cf. Aeschin. in Ctes.

1) cf. Hesych. s. v. θεοξένια · Ἀπόλλωνος ἑορτή et quae Denecken, De theoxeniis Berol. 1881, p. 8 sq. adnotavit.

2) Atque hac data occasione monere liceat Ceos frequenter in aliis urbibus ludis interfuisse. In Deliorum tit. n. 132 ubi de Dionysiis agitur homo quidam Ceus in comoedorum numero enumeratur (261 a. Chr. n.). Deinde eos etiam Delphorum interfuisse Soteriis quattuor tituli docent (n. 138—141); adferuntur ibi duo homines Cei, quorum uterque bis inter viros choreutas enumeratur: Φειδαχίδας Φειδᾶ Κεῖτος (n. 138 v. 26; n. 141 v. 41), Ἀ... χρετος Μνησίππου Κεῖτος (n. 139 v. 36; n. 140 v. 43).

3) Atheniensium Ἐπιδαύρια, quae die 18 mensis Boëdromionis agebantur, hic minus apte comparari possunt.

§ 67 „ὅτ' ἦν Ἀσκληπιῶ ἡ θυσία καὶ ὁ προάγων.“ Ad θυσίαν illam perpetranda pertinebant pecuniae, quae a quaestoribus in tabulam quam supra dixi sunt relatae. Fuerintne praeter Athenas etiam in aliis civitatibus Graecis proagones, non constat: ergo de insula Ceo certi quicquam dici non potest.

Νέμεια commemorantur in Julietarum catalogo agnostico n. 39. Nemea in insula Ceo celebrata esse, adhuc ignotum erat: ergo supplemento illo explendus est tenuis Krausii catalogus¹⁾. In titulo illo, cuius initium atque dextra pars perierunt, victores enumerantur ἄνδρες, ἀγένοιοι, παῖδες, κῆρυξ. Distinguuntur ergo in hoc titulo ἀγένοιοι atque παῖδες, quam distinctionem Nemeorum propriam fuisse constat²⁾. Quae fuerint certaminum genera ex titulo ipso non apparet. Tantum v. 13 post παίδων exstant litterae ΠΑΓ et v. 24 post ἀνδρῶν ΠΑ, quae nisi παγκράτιον significare non possunt. Inter victores nonnulli bis vel ter adferuntur, Λιπαρίων Λιπάρου quater, v. 8 sq. una cum fratre (Φαιδιππίδης Λιπάρου). Titulus ille duabus ex partibus constat, quarum utraque in fine praeconis nomen exhibet: Λέων Λεωμέδοντος. Initium prioris partis periit, initio alterius partis exstant verba: οἷδε Νέμεια ἐνίκων. Quae partes aliter explicari non possunt, nisi diversis annis catalogos illos esse compositos. Neque enim de diversis ludis cogitari potest, cum praeter alia nomina etiam praeconis nomen redeat, neque de diversis certaminum generibus, cum v. 13 et 24 idem exstet certamen. De praeconum certaminibus supra (p. 99 not. 1) uberius dixi.

Εἰσιδεία, quae in tit. n. 81 commemorantur sollemnia erant Sarapiastarum³⁾. „Les Sérapiastes,“ inquit Foucart, „qui semblent former un érane dans l'inscription athénienne, sont à Céos constitués en thiase. — La grande fête était celle

1) cf. Krause, l. l. p. 146 sq.

2) cf. Krause, l. l. p. 135, 10.

3) cf. Foucart, Assoc. relig. p. 101 sq. et 222 sq. Titulus Macedoniae aetatis esse videtur. De sodaliciis cf. etiam Stengel, Iw. Müller V 3 p. 127 sq. De Isidis mysteriis Stengel, l. l.; Schoemann, Gr. Alt. II³ p. 407 sq.

d'Isis. — L'influence des Ptolémées fit admettre dans le culte public des cités grecques Isis et Sérapis. Néanmoins les thiasés des Sérapistes continuèrent d'exister. Probablement ils avaient gardé plus fidèlement les rites étrangers. In hoc titulo Sarapiastae laudant hominem quendam, quod praeter alia liberalitatis documenta χρείας γινομένης ἀργυρίου εἰς ξυλωνίαν τῷ θιάσῳ προεισήνεγκε τὸ ἀργύριον ἄτοκον. Praeter collaudationem decernitur ei etiam corona frondea (θαλλοῦ στέφανος), eaque τοῖς Εἰσιδελοῖς renuntiari iubetur. De thiasi illius institutis praeterea nihil habemus compertum. Neque diiudicare possumus, fuerintne Isidis illa sacra postea etiam sacra publica, id quod de aliis civitatibus Graecis constat; neque templorum Isidis fit mentio.

Ἀπατούρια nusquam commemorantur, sed cf. Her. I 147: εἰσὶ δὲ πάντες Ἴωνες, ὅσοι ἀπ' Ἀθηνέων γεγόνασι καὶ Ἀπατούρια ἄγουσι ὁρτήν. ἄγουσι δὲ πάντες πλὴν Ἐφεσίων καὶ Κολοφωνίων· οὗτοι γὰρ μοῦνοι Ἴωνων οὐκ ἄγουσι Ἀπατούρια κτλ. Ex verbis illis dilucide patet, in insula Ceo etiam Apaturia esse acta.

Idem constat de Anthesteriis (Ἀνθεστήρια), de quibus cf. Thuc. II 15: „τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια [τῇ δωδεκάτῃ] ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπ' Ἀθηναίων Ἴωνες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν.“

Jovis Icmæi sacra commemorantur in Schol. ad Apoll. Rhod. ¹⁾, ubi de Aristaeo haec legimus: „καὶ Διὸς ἱερὸν ἰδρύσατο Ἰκμαίου ἕνεκα τοῦ τοὺς ὄμβρους γίνεσθαι, καὶ τὸν κύνα ἐξιλιάσατο καὶ ἐνομοθέτησε κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Κελοῖς μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς καὶ θύειν αὐτῷ . . . καὶ κατακαλεσάμενος τοὺς ἐτησίαις Ζεὺς Ἰκμαῖος ἐκλήθη.“ Sollemnia illa igitur pertinebant et ad Jovem et ad Aristaeum et ad Sirium, cuius imago saepissime exstat in Ceorum nummis. Celebrabantur quidem illa sollemnia oriente canicula ²⁾. Praeter sacrificia, quae hic commemorantur, constitutum est „μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς“, quae verba

1) cf. Schol. ad Apoll. Rhod. Argonaut. II v. 498; cf. supra p. 19.

2) cf. etiam Cic. de div. I 57.

cave cum Bergkio ¹⁾ de militaribus ludis intellegas: significantur verbis illis superstitiosi ritus, quibus Cei caniculae vim noxiam placare studebant ²⁾.

Ultimum nomino Coresiorum illum diem festum eumque satis gravem, qui describitur in Coresiorum lege n. 66. Festi illius diei cum neque nomen sit servatum, neque tempus certius constet, necesse est et naturam eius et tempus quo sit actus accuratius definiamus; praeterea hac occasione data de Ceorum fastis pauca erunt dicenda.

Atque constabat quidem sollemne illud tribus ex partibus, sacrificiis, cena, ludis. Negotium sacra illa faciendi cenamque instruendi a probulis redemptori (ὁ ἐγλαβών) ³⁾ adiudicari iubetur. Immolari iubentur bos et ovis; praeterea etiam sus mactari poterat. Uniuscuiusque victimae aetas in titulo accuratius est definita ⁴⁾. Deinde de cena agitur, cui praeter servos omnes incolae quique a civitate honoris causa invitati erant, interesse poterant ⁵⁾. Sequuntur deinde praecepta, quomodo cena illa sit instruenda ⁶⁾, atque probuli una cum quaestore atque praecone δοκιμάζειν τὰ ἱερεῖα καὶ ἀφίστασθαι τὰ κρέα καὶ τῶν ἱερῶν προίστασθαι iubentur. Cena fieri iubetur, cum umbra gnomonis decem pedes longa erit ⁷⁾, vinum autem praeberi ad libidinem usque ad solis occasum. Ad negotium illud perficiendum redemptori 150 dr. assignantur, quam pe-

1) Bergk, Beiträge z. gr. Monatskunde, p. 33 sq.

2) cf. Preller-Plew, Gr. Mythol. I³ p. 375 not. 2: „Die Worte μεθ' ὅπλων . . . sind zu verstehen vom Zusammenschlagen der Waffen u. ähnlichem Getöse, wie man es bei Mondfinsternissen, Leichenbegängnissen u. anderen Gelegenheiten zur Abwendung nachtheiliger dämonischer Einflüsse anwendete.“

3) Rangabé et Dittenberger perperam coniecerunt ὁ ἐπαυρών, cf. app. epigr.

4) Stengel, l. l. p. 104 sq., imprimis p. 105 not. 6 et 7. Ceterum v. 8 non ἐπ[ταμύ]νου, sed ἐγμ[ή]νου legendum est, cf. app. epigr.

5) v. 9 sq. ἐστιᾶν δὲ τοὺς τε πολίτας καὶ οὓς ἡ πόλις κέκληκεν καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους ὅσοι τὰ τέλη φέρουσιν εἰς Κορησίαν.

6) Rangabé hunc locum perverse intellexit, cf. Dittenberger not. 9 et Stengel, p. 80 sq. not. 19.

7) Stengel, p. 101, not. 14.

cuniam nihil aliud nisi totius pretii partem esse Rangabé et Dittenberger ex v. 17 sq. recte collegerunt: „Redemptor certo pretio sacra facienda et cenam instruendam conduxit. Cuius pretii pars ei ex aerario in antecessum datur, id quod restat postridie cenam ei persolvitur a quaestore, si cena probata est. Sin minus quinta totius summae pars retinetur.“

Ad ludos apparandos probuli 65 dr. accipiunt, quarum 61 $\frac{2}{3}$ dr. ad certaminum praemia designatae erant, quibus viri lampadarchusque victores donabantur; pueri victores et rhapsodus κρεῶν μερίδα accipiebant. Certaminum genera erant haec: virorum ἀκοντισμός, τοξική, καταπαλταφασία, puerorum τοξική et ἀκοντισμός, λαμπάς τῶν νεωτέρων. Singula praemia accuratius enumerantur v. 27 sq.¹⁾. De probulis, gymnasiarchis, lampadarchis supra uberius disputavi²⁾. Hoc loco tantum monuerim lampadarchos fuisse liturgos, ergo λαμπάδος sumptus ii praestabant: unicus sumptus quem civitati lampas illa adferebat, erat clipeus (ἀσπίς) ille 20 dr., quo donabatur lampadarchus victor.

Jam vero oritur quaestio, quae fuerint illa sollemnia, de quibus hic agitur. Rangabé et Dittenberger quaestionem illam omnino non attigerunt. Boeckh propter λαμπάδα militaresque ludos Minervae potius quam Apollinis haec sacra fuisse putat. Bergk³⁾ de Iovis sollemnibus cogitat: „mir scheint es viel angemessener, eben wegen des gewiss nicht zufälligen Zusammentreffens auf den 20. und 21. Maimakterion, an ein Fest zu Ehren des Zeus Γεωργός und Μαμάκτης zu denken, um so mehr, da der Cult des agrarischen Zeus in Ceos uralt und höchst bedeutend war: die militärischen Spiele haben nichts Befremdendes, ähnliches mochte in Ceos bei dem Feste des Zeus Ἰκμάτος stattfinden, vergl. Schol. Apoll. Rhod. II 498; Lampadephorien aber finden sich nicht nur im Dienst der

1) cf. Boeckh, Staatsh. d. Ath. I^o p. 138 sq.

2) De probulis cf. p. 79 sq., de gymnasiarchis p. 96 sq., de lampadarchis p. 125 sq.

3) cf. Bergk, l. l. p. 33 sq. De militaribus ludis in Jovis honorem factis Bergkium non recte iudicasse supra docui, cf. p. 136 sq.

Athene, sondern auch der Bendis, des Dionysos, des Hephästos, Prometheus, Pan, Demeter, auch wohl der Kore.“ Aug. Mommsen Bergkium secutus est¹⁾.

Quarum sententiarum nulla verisimilis esse videtur. Est quidem res illa difficillima valdeque dolendum est, quod viri rerum illarum sane peritissimi, ut R. Schoell et Robert, hunc titulum neglexerunt. Ipse re saepissime etiam atque etiam examinata nihil me investigasse fateor quod omnes difficultates tolleret. Itaque ea primo exponam, quae a Boekio, Bergkio, Mommseno aut minus sint intellecta, aut prorsus neglecta. Ac primum quidem viri illi doctissimi victimarum nullam habuerunt rationem. Immolari iubentur: ὁ βοῦς, ἡ οἷς, quorum de sexu dubitari non potest, cum insuper scriptum sit τὸν μὲν βόυν βεβληκότα (sc. τοὺς ὀδόντας), τὴν δὲ οἷν βεβληκυῖαν. Constat autem²⁾ Iovi victimas non esse immolatas, nisi masculas, Minervae autem tantum feminas: hic autem et mascula et femina exstat victima. Deinde hic commemoratur λαμπάς, de lampade autem in Iovis honorem nihil habemus compertum; itaque sententiae, quae ad rem per se obscurissimam explicandam rebus utitur inauditis, fidem tribuere non possumus. Profecti sunt illi quidem a mensis nomine dieque Atheniensium sollemnibus plane respondentibus. Sed tituli illius initium ita mutilatum scripturaeque evanescentis est, ut certi quicquam hac de re statuere non possimus. Legimus enim v. 3 sq. haec fere: . . . διδόναι ἐν τῷ Μαμακτηριῶνι τῇ μη . . . ἀτῇ ἀπιόντος καὶ διδόναι τῷ ἐγλαβόντι εἰς ἑρεῖα 150 δραχμάς etc. Ex verbis illis viri illi doctissimi collegerunt, sollemnia illa ἐν τῷ Μαμακτηριῶνι ἐνάτῃ ἀπιόντος esse celebrata. Unde hoc collegerunt? Mea quidem sententia constituitur hic aliquid de die, qui dicitur Maimakterionis ἐνάτῃ ἀπιόντος, sed diem festum isto ipso die celebratum esse ex tituli verbis, quae quidem servata sint, minime colligi potest. Praeterea ex toto titulo patet, diem illum festum inter maxima sollemnia publica esse numerandum. De cena

1) cf. Aug. Mommsen, Heortologie p. 318.

2) cf. Stengel, l. l. p. 103 sq.

enim dicitur v. 9 sq. ἔστιαν δὲ τοὺς τε πολίτας καὶ οὗς ἡ πόλις κέκληκεν καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους, fiunt deinde ludi atque λαμπάς. Universus igitur populus sollemnibus illis interest omniaque quae attuli, si pompam Panathenaicam exceperis, prorsus Atheniensium Panathenaeis respondent¹⁾. Διὸς Γεωργίου autem sollemnia tanti fuisse momenti praecise nego; Athenis ei simpliciter panificia offerebant²⁾. Sollemnia illa magni fuisse momenti probant etiam ea, quae de gymnasiarcho exercitationibusque statuuntur. Restat denique argumentum idque gravissimum. Legimus v. 33 sq. τὰ δὲ ἔπλα παρασκευάζειν τοὺς προβούλους τοὺς ἐξιώντας. Quid significant illa verba? Editores rem illam silentio praeterierunt. Koehler autem in litteris ad me datis recte coniecit ex verbis illis, sollemnia illa ineunte anno esse celebrata. Itaque ex verbis illis colligo, Ceorum annum ab hiemali solstitio incepisse, id quod adhuc erat ignotum; sed primus Ceorum mensis utrum Atheniensium Gamelioni, sicut in insula Delo, an Posideoni responderit, hodie quidem diiudicare non possumus.

Iam vero mihi liceat novam coniecturam proferre, quae etsi non est certissima, tamen non sine aliqua est probabilitatis specie. Herodotus VIII 98, ubi de Persarum cursu publico (ἀγγραφήϊον) verba facit, comparat eum cum Graecorum lampade in honorem Volcani (κατάπερ Ἑλλήσι ἡ λαμπαδηφορία τὴν τῷ Ἡφαίστῳ ἐπιτελέουσι). Ex verbis illis etsi non efficitur lampada illam solam Herodoto fuisse notam, tamen ex eo, quod eam ipsam attulit neque Ἀθήνησι sed Ἑλλήσι scripsit, colligere possumus, lampades in honorem Volcani in Graeciae civitatibus longius latiusque patuisse. Polemon apud Harpocr. s. v. λαμπάς Athenienses tres lampadas habuisse dicit: Παναθηναίους καὶ Ἡφαιστίους καὶ Προμηθεύς. De Minerva hic cogitari non posse supra docui; neque ea Promethea fuisse possunt: restant ergo Ἡφαίστια. Praeter veterum scriptorum testimonia, duo, quod sciam, innotuerunt ti-

1) cf. Wilamovitz, Hermes XXII p. 220; Stengel, l. l. p. 80, § 67.

2) cf. C. J. A. III 77.

tuli¹⁾, ex quibus de sollemnibus illis nonnulla colligere possumus. Alterius tituli argumentum Schoell optime his verbis complexus est: „Es sind Reste eines Gemeindebeschlusses, etwa dem Ende der perikleischen Zeit angehörig²⁾, über die Einrichtung der öffentlichen Feier des Hephaistos- u. Prometheusfestes³⁾, mit eingehenden Bestimmungen über die Wahl der leitenden Commissionen, die Procession und den Opferschmaus, die Wettkämpfe, insbesondere den Fackellauf und die Preisvertheilung.“ De Atheniensium Ἡφαιστίους non est quod dicam. Coresiorum vero decretum qui cum Atheniensium decreto illo accuratius comparaverit, necesse est concedat, sollemnia illa fuisse simillima⁴⁾. Mihi quidem Coresiorum sollemnia, de quibus in titulo illo agitur, Ἡφαιστία fuisse videntur. Adferri etiam potest, Atheniensium Ἡφαιστία eodem fere tempore esse celebrata.

Praeter Maimacterionem, qui quin Atheniensium Maimacterioni responderit non est quod dubitemus, mensium nomina innotuerunt haec duo: Βακχίων (n. 69) et Ἑρμαίων (n. 128). Bacchion commemoratur in Poiessiorum decreto de fundis publicis, ubi conductor 10 die Bacchionis mensis mercedem solvere iubetur. Bacchion exstat etiam in Myconiorum fastis, ubi homines docti eum Atheniensium Anthesterioni respondisse putant⁵⁾. Etiam Poiessiorum Bacchion haud dubie eodem loco collocandus est. Agebantur enim Anthesterione mense Anthesteria, de quibus Thuc. II 15 haec docuit: τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια [τῇ δωδεκάτῃ] ποιεῖται ἐν μὲν Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπὸ Ἀθηναίων Ἴωνες ἐτι καὶ νῦν νομίζουσιν. Itaque cum haec vetustissima essent Dionysii sacra,

1) C. J. A. II 533 = Ditt. Syll. n. 420; Ephem. Arch. 1883 p. 167 sq. = R. Schoell, Sitzber. d. bayer. Acad. 1887 I p. 1 sq. cum commentario luculentissimo = C. J. A. IV 2 n. 35 b p. 64.

2) Kirchhoff l. l. titulum Ol. 85 vel 86 incisum esse docuit.

3) Kirchhoff l. l. „agitur autem, si quid video, de Vulcanalium festo tunc temporis primum celebrato et postea celebrando.“

4) cf. etiam Coresiorum tit. v. 9 sq. cum Atheniensium tit. v. 16 sq.

5) cf. Bischoff, De fastis Graec. ant., Lpz. Stud. VII (1884) p. 395.

mensis ille optime Βαρχίων appellari poterat. Ex mercedis pensione nihil colligere possumus, cum de mercedis pensitandae temporibus certam legem statuere non possimus¹⁾. Hermaeonis sedes certo definiri non potest. Ahrens²⁾ eum Lacedaemoniorum Phliasio, Atheniensium Scirophorioni respondisse putavit. Clodius³⁾ eum comparavit cum Boeotorum Hermaeo, quem secundum⁴⁾ post brumam locum obtinuisse censet. Bischoff l. l. Hermaeonis sedem recte incertam esse docet. In titulo quem supra attuli Julietae Atheniensibus ἀτέλειαν concedunt ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Ἑρμαιῶνος, sed ex verbis illis nihil de sede colligere possumus. Valde denique dolendum est, quod Julietarum tituli n. 38 dextra pars periit. Legimus enim v. 5: ἐπὶ Θεοφανίδου ἀρχοντος μ[ηνὸς] . . .

Haec sunt, quae de Ceorum sacris habemus compertum. Quorum quanti sumptus fuerint, si quis sacrificia, cenas, pompas, ludos, praemia reputaverit, ne obiter quidem computari potest. Sane obliviscendum non est, rem publicam non omnes sumptus praestitisse, sed partem eorum non exiguam a liturgis (choregis, lampadarchis) esse toleratam. Deinde sumptuum partem, qui quidem ad sacrificia pertinerent⁵⁾, suppeditabant deorum aeraria. De quibus cum nondum dixerim, iam breviter exponam templa aerariaque sacra quomodo sint administrata, etsi non multum hac de re habemus compertum.

Deorum aeraria in insula Ceo quomodo sint administrata discimus tantum ex Carthaeensium titulo n. 14⁶⁾: nam Julietarum tit. n. 37⁷⁾ aliter esse explicandum, mox demonstrabo.

1) cf. Euler, De locatione conductione, p. 15 sq.

2) Rhein. Mus. XVII (1862) p. 359.

3) Clodius, Fasti Ionici, Halis Sax. 1882, p. 31.

4) Bischoff, l. l. p. 402 falso Clodium „primo post brumam loco“ scripsisse dicit.

5) cf. Harpocr. s. v. ἀπὸ μισθωμάτων; Boeckh, Staatsh. I³ p. 267 a; Carthaeensium tit. n. 14, Julietarum n. 37.

6) cf. Halbherr commentarium locupletissimum. Egerunt de hoc titulo praeterea Szanto, Wien. Stud. VIII (1886) p. 9 et 32; Swoboda, Wien. Stud. X (1888) p. 291 sq.; Larfeld, Burs. Jhb. 1889 vol. 60, p. 484 sq.

7) cf. Halbherr, l. l.; Swoboda, l. l.; Larfeld, l. l. p. 482 sq.

Carthaeensium titulus continet rationes quaestorum templi Apollinis Pythii. Lapis, qui valde est mutilatus, olim haud dubie a quattuor lateribus erat inscriptus, quorum unum hodie deest¹⁾. Tabula illa in antica parte B atque in postica parte C usque ad v. 15 continet rationes pecuniarum acceptarum et expensarum. Rationes illae divisae sunt in tres partes: 1) Ba et b usque ad v. 12, 2) Bb v. 14—24, 3) Bb v. 25—Cb v. 15. Partes prima et secunda eodem tempore sunt confectae, pars tertia paulatim postea est addita. De secunda parte cum supra p. 127 sq. uberius dixerim (continet pars illa pecunias civitati mutuas datas), iam primam et tertiam diligentius inspiciamus. Halbherr, quem Swoboda et Larfeld secuti sunt, pecuniarum illarum naturam non recte definivisse mihi videtur. Perscripta enim sunt in tabula nomina propria, quibus loci cuiusdam additum est nomen, ut Φαναγόρας τὰ ἐν Κόπρῳ. Incipit tabula a verbis Θεοί . . . οἷδε ἀπέδοντο τὰ . . . ξέναι τὸ ἐπιδέκατ . . . quae verba Halbherr sic restituere conatus est: Θεοί. [Τύχη ἀγαθή?] . . . Οἷδε ἀπέδοντο τὰ [χωρία ἀποτείσαντες εἰς τὰ Θεο]ξέναι τὸ ἐπιδέκατ[ον] (sc. τῆς τιμῆς) κατὰ τὸν νόμον]. Continuisse igitur putant viri doctissimi tabulam illam „die Gelder, welche der Tempelschatz . . . an gewissen Einkünften einnahmen — dem Zehnten für den Verkauf von Grundstücken und Häusern — die zunächst einem bestimmten Zweck gewidmet waren, den Theoxenien und Asklepien, und daher einen abgesonderten Theil der Casse bildeten.“ Halbherr ergo totum enuntiatum sic fuisse putat: Φαναγόρας ἀπέδοτο τὰ (χωρία τὰ) [ἐγ] Κόπρῳ: (δραχμῶν) ΗΒ — — — ὧν τὸ ἐπιδέκατον ἀπέτεισε (vel ἐλάβεμεν): ΔΠ — — Mihi quidem haec illi non recte contendisse videntur, neque ea, quae Halbherr p. 213 sq. de decima illa pluribus verbis disputavit, difficultates, quas ipse sensit, tollere possunt. Viri illi doctissimi manifesto rem satis notam neglexerunt. Constat enim homines privatos sae-

1) Swoboda ordinem, quo tabulae illae sunt confectae, hunc fuisse coniecit: B, C, A.

2) Swoboda recte hoc supplementum falsum esse docuit.

pissime bona sua templo cuidam vendidisse ea condicione, ut post venditionem bona illa retinerent ut emphyteutae ¹⁾). Idem de hoc titulo contendo. Homines illi, quorum nomina hic perscripta sunt, praedia sua Apollini vendiderunt atque quotannis ut emphyteutae decimam deo solvebant, quae quidem ad Θεοξένια et Ἀσκληπίεια rite celebranda impendebatur. Quibus concessis omnes tolluntur difficultates. Neque decima illa admirationem nostram movere potest, cum in huiusmodi causis fuerit usitatissima ²⁾). Primi tituli versus quomodo sint restituendi nescio, neque eos umquam restitui posse existimo, nisi novis inventis fragmentis. Halbherrii supplementa probare non possum: verbi causa cur quaestores ibi scripserunt οἷδε ἀπέδοντο τὰ χωρία ἀποτείσαντες κτλ? Halbherrii sententiam si sequimur, quaestores decimam perscripserunt, ergo scribendum fuit οἷδε ἀποδόντες τὰ χωρία ἀπέτεισαν κτλ. Sed iam pergamus. Supra dixi partes primam et secundam eodem tempore esse insculptas. Quod non solum ex eo apparet, quod eadem manu sunt insculpta, sed docent hoc etiam v. 15—22, ubi septem annorum archontes alius alium deinceps excipiunt. Mirum autem in modum viros doctos fugit, prima pars quomodo sit confecta. Laterculi Bb v. 1—7 diligentius qui legit, necesse est animadvertat, nomina illa servato litterarum ordine esse perscripta ³⁾). Quae sententia mea eo comprobatur, quod initio tituli Ba v. 4 sq. omnia nomina, quae quidem sint servata, incipiunt a littera A. Quae cum ita sint, iam patet, quomodo tabula illa sit confecta. Continent partes prima et altera rationes vel septem vel plus annorum ⁴⁾), quae eodem anno lapidi sunt incisae, et quidem pars prima servato litterarum ordine, pars altera servato archontum ordine. In fine primae partis (Bb v. 8) redituum summa perscripta est. Inter summam illam atque secundam partem duo exstant versus, qui

1) cf. Boeckh ad C. J. G. II 2693 e; Hermann-Thalheim, p. 82 not. 3. Boeckh optime causam, cur hoc factum sit, explicavit. Cf. etiam Boeckh, Staatsh. I^a p. 399.

2) cf. Boeckh, Staatsh., I. 1.

3) v. 1 et 2: Σ, v. 3: Τ, v. 4—7: Φ.

4) Archontes illi num statim alius alium exceperint non constat.

similiter sunt confecti atque prima pars. Halbherr p. 214 versus illos sic explicavit: „Le linee 11—12 poste fra due erasioni contengono il prodotto di due altre vendite avvenute, come pare, dopo la chiusura dell' articolo superiore ed aggiunte di poi.“ Sententiam eam probare non possum. Vidimus modo partes illas una lapidi esse incisas, ergo ne cogitari quidem potest, venditiones illas esse factas, cum rationes illae a lapicida lapidi inciderentur. Res prorsus aliter se habet. Vidimus supra (p. 130) lapicidam v. 20 nonnullas drachmas omisisse atque v. 21 eas addidisse; similiter Ba v. 4 exstat Ἀριστίας τεμπο (sc. τὰ ἐμ Πο...). Similis error etiam hic exstat. Nomina illa litterarum ordine servato incidenda erant, lapicida autem cum nonnulla omisisset, ea nisi in fine addere non poterat. Prorsus aliter confecta est tertia pars, quae paulatim neque eadem manu, neque servato litterarum ordine est incisa; lapicidarum permulta continet vitia; ceterum primae parti respondet. In partis illius fine (Cb v. 15) pecuniarum summa perscripta erat.

Dixi de rationibus pecuniarum acceptarum et expensarum. Sed tabula haec praeterea continet etiam coronas vel earum pretium a diversis magistratibus (archontibus, strategis, choregis) Apollini dedicata ¹⁾). Dedicationis formulas tres in titulo illo occurrere Halbherr recte animadvertit: 1) ὁ δαίνα ἀνέθηκε τὸν στέφανον: H, vel ὁ δαίνα τὸν στέφανον: H; 2) παρὰ χορηγοῦ (vel ἄρχοντος, vel στρατηγῶν) τοῦ δαίνοσ τὸν στέφανον ἐλάβομεν: H, vel ἐλάβομεν τὸν στέφανον: H; 3) παρὰ τοῦ δαίνοσ ἐλάβομεν τὸ εἰς τὸν (vel τὸ) στέφανον: H.

Haec habui de Carthacensium quaestorum tabulis quae dicerem. Quam tabulam qui accuratius examinaverit, recte Swobodam de tabulis illis sic iudicasse concedet: „Befremdend für denjenigen, welcher mit der peinlichen Genauigkeit der athenischen und delischen Inventare vertraut ist, ist die nachlässige Abfassung dieser Urkunde, speciell das Fehlen von genaueren Zeitangaben bei den Widmungen — nur einmal tref-

1) cf. Aa et b, C v. 16 sq. De coronis illis supra uberius disputavi, cf. p. 87 sq. et p. 124.

fen wir eine solche A b v. 34¹⁾ — und besonders den Einnahmen.“

Redituum sacri aerarii sex genera fuisse videntur: 1) pecuniae, quae pro praediis templi locatis quotannis redibant, 2) usurae pecuniarum, quae mutuae dabantur vel civitatibus vel hominibus privatis, 3) coronae vel earum pretium, quae a magistratibus hominibusque privatis a civitate honoratis dedebantur, 4) nonnullae multae, quae in sacrum dei aerarium deferebantur, 5) pecuniae, quae deo ab hominibus privatis donabantur²⁾, 6) varia donariorum genera. De impensis nihil discimus, sed eae aliae fuisse non possunt atque in ceteris civitatibus Graecis, velut ad templa tuenda et restauranda, ad sacrificia perficienda, ad sollemnia celebranda, ad stipendia varii templi ministris pendenda aliaque³⁾.

Discimus denique ex Carthaeensium titulo illo Apollinis et Aesculapii aeraria coniunctim administrata esse⁴⁾. Sed sacra aeraria et publica separatim administrabantur, illa a ταμίαις τῶν ἱερῶν χρημάτων, haec a quaestore τοῦ δήμου⁵⁾: de quibus cum supra (p. 90 et 93) uberius disputaverim, non est quod hoc loco ea retractem. Ceterum quae de Carthaeensium sacri aerarii administratione docui, haud dubie etiam de ceteris Cei insulae civitatibus dici potest.

Reliquum est ut de pecuniis dicam ab hominibus privatis deo cuidam dono datis⁶⁾, documentis usus duobus Julie-

1) Ἐπὶ ἄρχοντος Ἀλεξιτέλους Ἀριστοπείθης Ἐρυσκλείους χορηγήσας παισὶν εἰς Δῆλον στεφανωθεῖς ὑπὸ τοῦ δήμου χρυσῶν στεφάνων ἀνέθηκεν τὸν στέφανον τῷ Ἀπόλλωνι δραχμὰς ἑκατὸν. Hoc enuntiatum non solum temporis definitione sed etiam eo a ceteris differt enuntiatis, quod copiosius est conceptum.

2) De hoc quinto genere infra uberius dicam.

3) e. g. supra (p. 94) vidimus, quomodo duo fontes rivo subterraneo cum Cereris templo essent coniuncti, ut templo aquam suppeditarent.

4) cf. Halbherr, l. l. p. 216.

5) cf. Swoboda, l. l. p. 293.

6) Similes tituli sunt Ditt. Syll. n. 233, n. 349; Rangabé, Ant. Hell. II n. 689, n. 821 b = Le Bas II n. 1754; C. J. G. n. 3641 b, n. 1845; Le Bas, Asie min. n. 1611. Cf. Swoboda, Wien. Stud. XI (1889)

tarum titulis, n. 38 et 37. De priore titulo non multum habeo quod dicam. Epameinon Polycetoris filius liberique eius Apollini¹⁾ pecunias quasdam condonaverunt ea condicione, ut ex usuris aedes sacrae reficerentur²⁾. Qua de causa magistratus creari iubentur et quidem suffragiis; magistratus illi in Apollinis templo (ἐν Πυθίῳ) iure iurando adiguntur³⁾. Reliqua sunt ambigua.

Alterius tituli naturam Halbherr sic definivit „L' assieme di quanto rimane e la particolare espressione della lin. 21 (καὶ χρῆσθαι νόμῳ τούτῳ) non ci lasciano alcun dubbio che qui abbiamo il frammento di una legge relativa all' amministrazione delle sostanze del tempio di Apollo Pitio in Julis e precisamente al trattamento dei debitori morosi del santuario.“ Swoboda et Larfeld eum secuti sunt. Mihi quidem illi tituli naturam non recte intellexisse videntur, nam titulum priori simillimum esse existimo⁴⁾. Equidem tituli argumentum hoc fere fuisse puto. Homines quidam privati Apollini pecunias dederunt ea condicione, ut usurae earum εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἱερῶν καὶ τὴν θυσίαν impenderentur: in eo titulo ergo minime agitur de sacro Apollinis aerario, sed de pecuniis illis condonatis. Titulus ipse sicut plerique huiusmodi tituli, est decretum senatus populiue Julietarum, qui secundum leges

p. 78 sq.: „sie haben in der Form alle das Gemeinsame, mag nun die Widmung zu religiösen Zwecken sein oder nicht, dass sie Bestimmungen über die Anlage des geschenkten Capitals enthalten, meist auf Hypothek, dass die Behörden, welche die Stiftungen zu verwalten haben, bezeichnet oder solche neu eingesetzt werden, und dass gegen einen Antrag auf andere Verwendung oder gegen einen Missbrauch von Seite der verwaltenden Behörde schwere Strafen festgesetzt sind. Die Entscheidung über den Zweck steht bei dem Geschenkgeber.“

1) Apollini pecunias illas esse datas inde colligere possumus, quod v. 16 Pythii fit mentio.

2) cf. similem tit. C. J. A. II n. 610, ubi orgeones ex redituum quadam parte sarta tecta aedium tueri iubentur.

3) cf. Ditt. Syll. n. 233 v. 41 sq., C. J. G. II n. 3641 b v. 42.

4) Simillima sunt (ut nihil omittam) etiam lapidum ambitus litterarumque formae.

a largitoribus constitutas definit, pecuniae illae quomodo sint administrandae. Quod ut demonstrem, necesse est totum titulum paulo accuratius examinemus servato quidem versuum ordine. V. 3 et 4 Halbherr reliquique viri docti constitutum fuisse putant, ut sacri aerarii debitores in album (λεύκωμα) referrentur atque album illud ante templum proponeretur. Mea quidem sententia constitutum erat, ut pecuniae illae faenori darentur, atque debitorum nomina duas in tabulas referrentur, quarum altera ante Apollinis templum (λεύκωμα τὸ πρὸ Πυθίου), altera (τὸ ἀντίγραφον) haud dubie in tabulario publico proponenda esset¹⁾. V. 5—10 haec fere scripta fuisse existimo: debitores die constituta usuras solvere debent; qui non solverint neque bonam copiam eiuraverint, multari iubentur²⁾; quaestores negligentes duplum solvere debent³⁾. V. 11 et 12 quaestores pecunias multaticias usurasque hieropoeis tradere iubentur εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἱερῶν καὶ τὴν θυσίαν⁴⁾. „Il concetto della lin. 13 et 14“, inquit Halbherr, „non è molto chiaro“. Sane quidem, si eius de tituli huius natura sententiam sequimur, nam tum quid sibi velint illi versus non intellego. Prorsus aliter res se habet, si meam sequimur sententiam: in omnibus enim huius-

1) cf. Ditt. Syll. n. 233 v. 33 sq. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐγδανείσωντι ἀναγράφαντες τοὺς δεδανεισμένους καὶ τὰ ἐνέχυρα αὐτῶν ἐν πίνακας λελευκωμένους δύο, ἀναγνόντω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἔστωσαν δὲ τὰ ἐνέχυρα ἀξιοχρησίονα καὶ ἀνέφαπτα. καταθέντω δὲ τὸ μὲν ἓνα πίνακα ἐν τῶν ναίων, τὸν δὲ ἓνα πίνακα ἐν τῷ δημόσιον γραμματεῖον.

2) cf. Ditt. Syll. n. 233 v. 68 sq.

3) cf. Ditt. Syll. n. 349 v. 65 sq. ἐὰν δὲ οἱ ταμίαι μὴ δανείσωνται κτλ. — ὀφειλέτω ἕκαστος τῶν τούτων τῇ πόλει δραχμὰς διαχίλιας, δικασάσθω δὲ αὐτῷ [ὁ βου]λίμενος [... ἀλίσκ]όμενος ἐκτινέτω διπλάσιον. Cf. etiam Ditt. Syll. n. 233 v. 85 sq.

4) Haec in omnibus occurrunt decretis quos supra attuli, ut necesse non sit exempla adferre. Halbherr non recte haec adnotavit: „Questa θυσία determinata puramente coll' articolo pare sia un sacrificio solenne ricorrente forse d'anno in anno (nelle Pythie?) e conosciuto da tutti come il sacrificio principale di quel tempio“, nam verbis illis nihil aliud significatur nisi sacrificia illa, ad quae perficienda largitores pecunias illas dederunt, cf. Le Bas II n. 1754 (Rang. n. 821 b) v. 5; Rhein. Mus. XVIII p. 262; Ditt. Syll. n. 233 v. 14.

modi decretis distincte cautum est, ne quis pecuniis illis abuteretur¹⁾. Idem in hoc decreto constituitur sotesque 10000 dr. Apollini solvere debent²⁾. Deinde v. 15—20 constituitur, ut unicuique liceat eos ad thesmophylacas deferre, thesmophylacas autem eos 10000 dr. multent; quas si non solverint, nomina eorum patrum nominibus multaque additis lapidi incidi atque in templo Apollinis Pythii proponi iubentur³⁾. V. 20—22 psephisma illud lapidi incidi iubetur eique legis vis tribuitur καὶ χρῆσθαι νόμῳ τούτῳ ὑπὲρ τῶν χρημάτων — — — εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον. Halbherr ibi supplevit χρημάτων τῶν τοῦ ἱεροῦ vel Πυθίου, sed hoc probari non potest: ex tituli argumento apparet de pecuniis donatis haec esse dicta⁴⁾. Confirmatur haec sententia mea iis verbis, quae sequuntur: ἐγγράψαι δὲ καὶ τοὺς ἀναθέντας, quae manifesto docent id quod supra uberius demonstravi: οἱ ἀναθέντες sunt ii, qui pecunias illas, de quibus hic agitur, dono dederunt. Halbherr quidem haec verba in universum de largitoribus dicta esse putat, sed argumenta eius minime probari possunt. Quonam tandem modo fieri potuit, ut in lege de sacri aerarii administratione subito atque improvise largitorum fieret mentio? Halbherr animadvertit: „Ma non dobbiamo dimenticare che i debitori dei templi si iscrivevano ben di sovente in quelle stele destinate a contenere le entrate, le uscite, i crediti, i doni votivi e tutta quella varietà di articoli che concerneva l'intera gestione della autorità del santuario.“

1) cf. Ditt. Syll. n. 233 v. 19 sq.; n. 349 v. 39 sq.; Rang. n. 689 v. 51 sq.; Le Bas, Asie min. n. 1611; C. J. G. II n. 3641 b.

2) Quod Apollini multa illa solvi iubetur, ex eo minime efficitur Halbherri de tituli natura sententiam esse rectam. Semper enim multae illae deo cuidam solvuntur, cf. Ditt. Syll. n. 349 v. 57 ἱερὸν Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους καὶ Μουσῶν; Rang., n. 689 n. 57 ὀφειλέτω ἱερὰς τῆς Ἀρτέμιδος δραχμὰς ἑξακισμυρίας; Le Bas, Asie min. n. 1611 ἀποτεισάτω ἱερὰ Ἀφροδίτῃ δηνάρια τριαχίλια.

3) De hac re supra uberius egi (p. 95 sq. et 113 sq.); cf. praeterea omnes locos, quos not. 1 attuli.

4) v. 24 πλήθος ἀργυρίου de pecuniis illis similiter usurpatum est atque Ditt. Syll. n. 349 v. 46 τὸ πλήθος τῶν χρημάτων, Rang. n. 689 v. 20 τοῦ προγεγραμμένου πλήθους.

Sane quidem, sed non intellego, quomodo his concessis im-
provisa largitorum mentio explicari possit. Largitorum autem
nomina eidem tabulae cui legem illam esse incisa, non est quod
miremur: cf. initium Julietarum tituli quem supra attuli n. 38;
Rangabé n. 689 v. 48 sq. Firmatur sententia mea verbis quae
sequuntur: τήν]στήλῃν εἰς τὸ ἐχέβωμον θεῖναι. Quae verba
minime de tali tabula dicta esse possunt, qualem Halbherr de-
scripsit. Sed quid sibi vult illud „ἐχέβωμον“? Comparetti,
quem Halbherr et Larfeld secuti sunt, verbum illud sic ex-
plicavit: „quella parte del Peribolos del tempio, ove all' aria
libera contenevasi l'altare.“ Quae explicatio valde est pro-
babilis, nam in decreto Rangabé n. 689 v. 34 sq. similiter
scriptum est: στήσαι (sc. εἰκόνας) ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος
τῆς Ἀμαρυσιάς ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ — ἀναγρά-
ψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα εἰς στήλας λιθίνας δύο καὶ ἀναθεῖναι
παρὰ τὰς εἰκόνας, ὅπως ἐκφανῇς ὑπάρχῃ τοῖς τε πολίταις πα-
σιν καὶ τοῖς ξένοις τοῖς παρεπιδημοῦσιν. Quibus rebus expo-
sitis satis docuisse videor, legem illam non posse pertinere
nisi ad administrationem pecuniarum Apollini dono datarum.

Appendix epigraphica.

I. Tituli in insula Ceo reperti.

1. Carthaea.

1. Lapis inventus Carthaeae in muro veteris arcis orien-
tali. Ex quinque apographis haec tria commemoro: Broend-
stedii tab. XXV n. 19 (= CJG I n. 41 et Lebas II n.
1779); Prokeschii (= Rang. n. 32 et Lebas tab. VI 4); Rossii
in diario (= Roehl, JGA n. 394 et Bechtel JJD n. 42.
[Edd. praeterea: Cauér, Delectus² n. 529; Roberts, Introd.
I n. 31 b].

Litteratura Cea antiqua, cf. Kirchhoff, Stud. 1887^a p. 90 sq. Con-
tinet titulus ille quattuor nomina.

2. „Basis ex lapide albo facta, reperta Cee in pariete
meridionali ecclesiae S. Symeonis; servatur in museo publico
Atheniensi.“ Edd. Pittakis, Ephem. n. 3022; Rang. n. 1184;
Köhler, Mitth. I p. 146; Roehl, JGA n. 397; Bechtel,
JJD n. 46; [Cauér, Delectus² n. 532; Roberts, Introd. I
n. 33 b].

Titulum Koehler altera V a. Chr. n. s. parte exaratum esse
docuit; Bechtel p. 46 titulum post a. 420 incisum esse statuit. Con-
tinet titulus dedicationem. Carthaeensium numero eum inserui,
quia Venerem et Aesculapium (n. 3) Carthaeae cultos fuisse constat:
confirmatur haec sententia mea eo, quod ecclesia S. Symeonis prope
Carthaeam sita est.

3. Marmor inventum in alveo rivi Bathypotamos prope
Carthaeam; nunc Athenis exstat in museo publico. Edd.

Roehl, JGA n. 398 [Miliarakis: Ἀνδρως, Κέως p. 254; Roberts, Introd. I n. 33 c] Halbherr, Mus. I p. 216.

De titulo illo idem valet, quod supra ad n. 2 adnotavi.

4. „Lapis Ceus, qui nunc exstat in museo publico Atheniensi.“ Edd. Koehler, Mitth. I p. 147; Roehl, JGA n. 396; Bechtel, JJD n. 45; [Cauer, Del.² n. 531; Roberts, Introd. I n. 33 a].

De titulo illo cf. n. 2 et 3.

5. Basis marmorea candida inventa inter rudera templi Apollinis. Exscr. Broendsted tab. XXV n. 18 et Prokesch. Edd. Boeckh, CJG II n. 2365; Lebas II n. 1760.

Dedicatio. Titulus propter litterarum formas IV a. Chr. s. antiquior esse non potest.

6. Marmor inventum ibidem. Exscr. Broendsted, tab. XVI n. 1. Edd. Boeckh, CJG II n. 2364 et p. 1071; Lebas II n. 1761.

De titulo illo cf. n. 5. Ultimum verbum non Ἀριστοίω sed δεκάτην fuisse constat. Ctesias haud dubie frater est illius Telliae, qui n. 5 commemoratur.

7. Lapis Ceus, qui haud dubie Carthaeae inventus est. Exscr. et ed. Rang. n. 1185 [cf. etiam Ephem. n. 3028].

De titulo cf. n. 5. Ctesias ille idem est atque n. 6.

8. Marmor inventum inter rudera templi Apollinis. Exscr. Broendsted, tab. XVI n. 2 et Prokesch. Edd. Boeckh, CJG II n. 2366; Lebas II n. 1762; Rang. n. 1186.

De titulo illo cf. n. 5. Donarium dedicavit Ctesiae filius cf. n. 6 et 7.

9. Lapis Ceus, inventus haud dubie Carthaeae. Exscr. et ed. Rang. n. 1183. [cf. Ephem. n. 3023].

De titulo cf. n. 5.

10. Tabula marmoris albi Ceo Athenas delata, ubi nunc exstat „im Hofe des Administrationsgebäudes der griechischen Bergwerksgesellschaft in Laurion.“ Ex Fabricii ectypo et apographo ed. Koehler, Mitth. IX p. 271 sq.

Proxenorum catalogus. Koehler eum recte IV a. Chr. n. s. Carthaeae exaratum esse docuit. — v. 23 Wilamovitz (ind. lect. hib. Gotting. 1885/86 p. 11) [Ἰσθίων Ἡρακλειδεύς] scriptum fuisse statuit, cf. Bechtel, JJD n. 49. — v. 30 legerim Μ[η]λιδεύς, v. 42 Α[λ]αεύς; cf. p. 77 not. 1 et 2.

11. Marmor inventum inter rudera templi Apollinis; in eodem marmore etiam incisus est tit. n. 21. Exscr. Broendsted, tab. XXI n. 11. Edd. Boeckh, CJG II n. 2353; Lebas II n. 1766.

Proxeniae decretum. Titulum falso Boeckh circa Ol. 120 exaratum esse putavit. Rectius Wilamovitz, qui eum ante a. 338 incisum esse statuit; cf. Sonne, De arbitris externis, Gotting. 1888 p. 29. Cf. supra p. 98 et p. 113.

12. Marmor inventum ibidem; in marmore illo exarati sunt tituli n. 12 et 13. Exscr. Broendsted tab. XIX n. 6. Edd. Boeckh, CJG II n. 2354; Lebas II n. 1767.

Proxeniae decretum.

13. In eodem marmore atque n. 12. Exscr. Broendsted tab. XIX n. 5. Edd. Boeckh, CJG II n. 2355; Lebas II n. 1768.

Proxeniae decretum.

14. Fragmenta duo tabulae marmoris a tribus lateribus inscriptae et fractae a partibus dextra et media, inventa inter rudera templi Apollinis Carthaeae. Superior pars iam exstare non videtur, inferior nunc exstat in Dimarchia Tziá. (A in latere sinistro, B in fronte, C in aversa parte). A: superiorem partem (a) exscr. Broendsted tab. XXIV n. 17; edd. Boeckh, CJG II n. 2363; Lebas II n. 1778; inferiorem (b) exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 18 A. — B: superiorem partem (a) exscr. Broendsted, tab. XXIV n. 15; edd. Boeckh, CJG II n. 2361; Lebas II n. 1776; inferiorem (b) exscr.

et ed. Halbherr, Mus. I n. 18 B. — C: superiorem partem (a) exscr. Broendsted tab. XXIV n. 16; edd. Boeckh, CJG II n. 2362; Lebas II n. 1777; inferiorem (b) exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 18 C. Cf. praeterea quae de titulo exposuerunt Szanto, Wien. Stud. VIII (1886) p. 9 sq. et p. 32; Swoboda, Wien. Stud. X (1888) p. 291 sq. et XI (1889) p. 82 sq.; Larfeld, B. J. p. 484 sq.

Rationes quaestorum templi Apollinis Pythii. „La forma delle lettere ed i carrateri ortografici non ci permettono di scostarci di troppo dalla fine del IV secolo a. C.“ Cf. quae de titulo supra uberiorius exposui p. 127 sq. et 142 sq. A a v. 13 legerim *ἡττοία*; B a v. 6 supplendum esse censeo *Ἀπίστη καὶ χύρ(ως) τὰ ἐν*, nam similiter B b v. 12 scriptum est *χληρο* pro *χληρονόμοι*; cf. e. g. CJA II n. 803. De abbreviationibus nuperrime egit Simon, Ztschr. f. östr. Gymn. 42 (1891) p. 673 sq. cf. p. 691.

15. Fragmentum tabulae marmoris albi inaedificatum in muro ecclesiae S. Demetrii ἐκ Κατομεριά, fractum a parte dextra. Exscr. Halbherr. [Totus titulus pessime editus erat Ephem. n. 3006 et 3523]. Ed. Comparetti, Mus. I p. 223 sq. n. II; cf. praeterea Larfeld, B. J. p. 486.

Decretum senatus et populi de fontium curatione. „Il luogo poteva appartenere al commune di Poïessa, o forse a quello di Karthea; ma non è certo che questo marmo non sia stato trasportato qui da un altro luogo.“ Sic Halbherr. Equidem titulum illum Carthaeensium numero inserere non dubito, cum rogatoris nomen ante sanctionis formulam perscriptum sit. Cf. de hac re supra p. 84 sq.; praeterea etiam fontes illi prope Carthaeam siti fuisse videntur. Swoboda (Griech. Volksbeschlüsse, Lpz. 1890 p. 278) nullo omnino verbo adiecto titulum illum etiam inter Carthaeenses enumeravit.

16. Lapis prismaticus inventus in rudibus templi Apollinis; nunc exstat Athenis in hypogaeis musei centralis. Exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 19 p. 218. Cf. etiam Larfeld, B. J. p. 486.

De argumento cf. p. 59 sq.

17. Marmor inventum inter rudera templi Apollinis; in marmore illo exarati sunt tituli n. 17, 18, 23. Exscr. Broendsted tab. XX n. 8. Edd. Boeckh, CJG II n. 2356; Lebas II n. 1769.

Proxeniae decretum. Titulus III a. Chr. s. incisus est. De Ptolemaeo atque de tituli argumento cf. quae supra exposui p. 46 sq.

18. In eodem marmore atque n. 17. Exscr. Broendsted, tab. XX n. 9. Edd. Boeckh, CJG II n. 2357; Lebas II n. 1770.

Proxeniae decretum.

19. Marmor inventum ibidem. Exscr. Broendsted tab. XXIII n. 13. Edd. Boeckh, CJG II n. 2358; Lebas II n. 1771.

Proxeniae decretum.

20. Fragmentum marmoris inventum ibidem. Exscr. Broendsted, tab. XXII n. 14. Edd. Boeckh, CJG II n. 2359 a; Lebas II n. 1772.

Tituli argumentum incertum est.

21. In eodem marmore atque n. 11. Exscr. Broendsted, tab. XXI n. 10. Edd. Boeckh, CJG II n. 2350; Lebas II n. 1763; Ditt. Syll. n. 183 v. 1—9. [Cauer, Del.² n. 237; Hicks, manual p. 309 sq.].

Decretum Aetolorum. De tituli argumento cf. supra p. 48 sq. Titulum Boeckh recte intra Ol. 135 et 140 (240—220) incisum esse docuit. Cf. quae supra l. l. exposui.

22. Marmor inventum in rudibus templi Apollinis; primi tres versus incisi sunt in eodem lapide quo n. 21. Exscr. Broendsted, tab. XXII n. 12. Edd. Boeckh, CJG II n. 2351; Lebas II n. 1764; Ditt. Syll. n. 183 v. 10—20; [Hicks, manual, l. l.].

Decretum Naupactiorum. De argumento et aetate cf. n. 21. [Prima v. 1 et 2 verba exscripta sunt etiam Ephem. n. 3520].

23. In eodem marmore atque n. 17 et 18. Exscr. Broendsted, tab. XX n. 7. Edd. Boeckh, CJG II n. 2352; Lebas II n. 1765; Ditt. Syll. n. 183 v. 21 sq.; [Hicks, manual, l. l.].

Decretum Ceorum. De argumento et aetate cf. n. 21.

24. „Sopra un masso di roccia nell' angolo orientale del porto di Karthea.“ Exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 20 p. 218. [Minus accurate Ephem. n. 3033]. Cf. etiam Larfeld, B. J. p. 486.

Βοηθὸς | καλὸς | Ἀθηναῖος.

25. Basis marmoris inventa inter rudera templi Apollinis. Exscr. Broendsted, tab. XVII n. 3. Edd. Boeckh, CJG II n. 2368; Lebas II n. 1781.

Sub statua, quam Carthaeenses post pugnam Pharsaliam aut captam Alexandriam (48—47) C. Julio Caesari posuerunt. cf. supra p. 54.

26. Basis marmorea inventa ibidem. Exscr. Broendsted tab. XVIII n. 4. Edd. Boeckh, CJG II n. 2369; Lebas II n. 1782.

„Titulus ad C. Julium Caesarem, postquam Divus appellatus est, referri debet.“ cf. supra p. 54.

27. Lapis Carthaeae inventus. [Ephem. n. 3211].

28. Lapis inventus ibidem. [Ephem. n. 3519].

29. Lapis inventus ibidem. [Ephem. n. 3618].

30. Inter Carthaeenses titulos edd. Boeckh, CJG II 2372; Lebas II n. 1783, inter Julietarum Ephem. n. 3002. Cf. praeterea Welcker, Rh. Mus. 1833 p. 285 et Boeckh, CJG II p. 1071.

Titulus sepulchralis barbarie insignis.

31. Tabula marmoris albi fracta a partibus superiore et dextra, inventa prope Carthaeam; nunc exstat in domo C. Manthi Tziae. Exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 21 p. 219.

Titulus sepulchralis, quem Halbherr IV s. p. Chr. n. incisum esse docuit.

2. Julis.

32. Lapis, quem Ross invenit infixum parieti in domo Jacobi Pancali; nunc exstat „murata nel cortile della casa

del sig. Gregorio Stephanos in Julis.“ [Ex Manthi apographo pessime confecto ed. Pittakis, Ephem. n. 3031]. Ex Rossii diario edd. Kirchhoff, Monatsber. d. Berl. Acad. 1868 p. 1 sq.; Roehl, JGA n. 393. Ex Halbherri apographo et ectypis ed. Comparetti, Mus. I p. 221 sq. n. I. Edd. praeterea Bechtel, JJD n. 41; [Roberts, Introd. I n. 32]; Papers of the American school IV (1888) p. 182; Larfeld, B. J. p. 482. Cf. quae de titulo exposuit Kirchhoff, Stud. 1887^a p. 91.

Litteratura Cea antiqua. Dedicatio.

33. Basis marmoris albi „murata all' esterno della chiesa in rovina τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων in Tziá.“ [Ephem. n. 3029]. Exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 10 p. 200 sq.; Bechtel, JJD n. 40; [Roberts, introd. I n. 31^a]; Larfeld, B. J. p. 482.

Litteratura Cea antiqua. Dedicatio.

34. Lapis inventus in urbe Tziá (sc. Julide); nunc exstat Athenis in museo publico: (a) in fronte, (b) in latere dextro, (c) in aversa parte. [Ed. Pittakis, Ephem. n. 3527. 3528. 3529]. Exscr. et ed. omisso tit. c Koehler, Mitth. I p. 139 sq.; Roehl, JGA n. 395; Ditt. Syll. n. 468 et 469; Bechtel, JJD n. 43; Dareste, nouvelle revue historique de droit français et étranger, II n. 3—5; Dareste — Haussoullier — Th. Reinach, Recueil d. inscr. jur. grecq. I Paris 1891 p. 10 sq. n. II; [Cauer, Del² n. 530; Roberts, introd. n. 32 a]; cf. praeterea Roehl, Mitth. I p. 255 sq.; Dragumis, Mitth. X (1885) p. 172 sq.; Dittenberger, Hermes XV p. 225 sq.; Larfeld, B. J. p. 487. Cf. quae de titulo praeterea disputaverunt Bergk, Rh. Mus. 1860 p. 467 sq.; Hermann — Blümner, Privatalt. p. 363—373; E. Curtius, Hermes XXV (1890) p. 150 not 3; Swoboda, Gr. Volksbeschl. Lpz. 1890, passim, impr. p. 239, 277.

Lex funebris. Koehler legem illam altera V a. Chr. n. s. parte lapidi incisam, sed legem ipsam iam altera VI a. Chr. n. s. parte latam esse docuit, cf. impr. I. I p. 148. Cf. contra quae supra exposui p. 18. Bechtel, I. I p. 46 sq. titulum post annum 420 exaratum esse putat. Fragmenta b et c aliquanto recentiora esse scriptura et dialectus arguunt.

ma perscripta erat. — v. 10 constitutum erat, ut magistratus crearentur et quidem ex *δοκιμωτάτοις*. — v. 11 et 12 supplevi. Verba *φύλλω* et *φύλλα* recte esse suppleta constat, cum litterae A vestigia et in ectypo servata sint et in utroque apographo exstant: sed quid sibi velint hic illa verba ignoro. — v. 13 et 14 supplevi. Magistratus illi suffragiis creari iubentur, id quod de omnibus Ceorum magistratibus contendo cf. p. 86. — v. 16—19 supplevi. Magistratus, postquam creati sunt, in Apollinis Pythii templo iure iurando adigi iubentur; iuris iurandi verba v. 17—19 perscripta erant. — v. 19 verba *Ἀπόλλω* et *Ἀθηναίην* certissime a me sunt suppleta, cum litterarum vestigia servata sint; post *Ἀθηναίην* quartum nomen perscriptum fuisse videtur, sed praeter litteram O nihil dignosci potest. — v. 20 prima verba supplevi; *κατὰ τετραμήνην* supplevit Koehler. Caput faenerari atque ex usuris aedes sacrae reflci iubentur. — Quae summae v. 21 et 22 perscriptae fuerint diiudicare non possum: ceterum hoc unum monuerim, summam v. 22 perscriptam duplo maiorem esse quam v. 21. — v. 23 supplevi. Reliqua mitto.

39. Tabula marmoris albi in duas partes fracta, inter quas nihil intercudit. Lapis integer infra, fractus supra, paulum laesus a parte sinistra. „A destra tutte le linee terminano ad eguale lunghezza e forse continuavano su altro marmo aderente da quella parte, giacchè l'orlo della lapide e conservato, ma le parole in fin di riga non son finite.“ Utor Halbherrii Lollingiique apographis et Lollingii ectypo parum claro. Alt. 0,52^m (Lolling 0,58^m); lat. 0,31^m (Lolling 0,28^m — 0,32^m); crass. 0,11^m (Lolling); litteras Halbherr 0,008^m — 0,01^m altas esse dicit. Tabula inventa Julide; nunc exstat Athenis in museo centrali.

- — — — —
 — — — — — ἀνδρῶν
 — — — — — εο[ς] ἀ[— —
 Λ[εο]κρέων Ἰώλεος ἀνδρῶν
 Λιπαρίων Λιπάρου ἀνδρῶν
 5. Λιπαρίων Λιπάρου ἀνδρῶν
 Λεοκρέων Ἰώλεος ἀνδρῶν
 Λεοκρέων Ἰώλεος ἀνδρῶν
 Λιπαρίων Λιπάρου ἀνδρῶν
 Φαιδιππίδης Λιπάρου ἀγ[γε]λῶν
 10. ἀδελφοὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
 Κίμων Κάμπου ἀνδρῶν
 Σ[μικυ]...ης Τιμάρχου ἀ[— —
 Σ[ίνης] Ἀξίλεω παίδων παγ[κράτιον]
 Πολύφαντος Θεοφρά[δε]ος ἀγ[γε]λῶν

15. Ἀργεῖος Πανθ[εῖ]δεω παίδω[ν]
 Λέων Λεωμέδοντος [κῆρυξ]
 vacat.
 Οἶδε Νέμεια ἐνίκων οἱ — —
 . ωκ . . . ννεδ . . τίου ἀνδρῶ[ν]
 . πα . . ος Ναξικύδεος ἀνδρῶν
 20. Ἀλεξίδικος Ξένητος ἀνδρῶν
 Κρινόλεως [Θ]ρασέα ἀγ[γε]λῶν
 Λιπαρίων Λιπάρου ἀνδρῶ[ν]
 Λαμπροκλῆς Ἀ[ξί]λεω ἀνδρῶν
 Κίμων Κάμπου ἀνδρῶν πα[γκράτιον]
 25. Πολύφαντος Θε[ο]φράδεος ἀγ[γε]λῶν
 Ἀργεῖος Πανθ[εῖ]δεω ἀγ[γε]λῶν
 Μ[άχων] Ἀριστο[μ]ένης παίδω[ν]
 Μ[άχων] Ἀριστομένης παίδω[ν]
 Λ[έων] Λεωμέδοντος κῆρυξ.

Litterarum formae et tituli aetas eadem sunt atque n. 37 et 38. De argumento cf. p. 135. Supplementa sunt mea. — v. 3 Λεοκρέων cf. v. 6, ubi litterae Λ vestigia exstant; Ἰώλεος Lolling, Βώλεος Halbherr, in ectypo praeter hastam nihil dignoscere possum. — v. 4 Λιπαρίων cf. v. 22. — v. 11 Κίμων cf. v. 24. — v. 14 cf. v. 25. — v. 16 litteris maioribus scriptus est. — v. 17 οἶδε Νέμει Halbherr: sed in ectypo et in Lollingii apographo quae exscripsi optime dignosci possunt. — v. 18 νεδ. ητιου Halbherr, in ectypo nihil dignoscere possum. — v. 19 Ἐπακρος Lolling, ΓΓΑ...ΟΞ Halbherr. — v. 21 . ρασέα Halbherr, . . ασέα Lolling, sed ρ in ectypo satis certum esse videtur. — v. 23 Ἀξίλεω supplevi ex v. 13; Halbherr legit . . ιδεω, Lolling Ἀ . ιλεω atque secundo loco in apographo eius est inferior hastae pars. — v. 28 Halbherr Ἀρισ . . . ένης, Lolling Ἀρισ . . μένης; μ illud mihi satis certum esse videtur v. 27 et 28.

40. Tabula marmoris albi, inventa Julide a. 1853 a C. Mantho, nunc exstat Athenis in impluvio musei centralis. „Alt. 0,59^m; Largh. 0,31^m in alto e 0,345^m alla base; lettere 0,007^m — 0,008^m. Superficie molto guasta e difficilissima a leggersi. La fine di qualche numero in alcuni luoghi è perita.“ [Pessime ed. Ephem. Arch. n. 3010 et 3081]. Utor apographis Koehlerii (v. 1—4 et col. II v. 5—11), Halbherrii, Lollingii et Lollingii ectypo parum claro.

Ἐπὶ Διοκύνδους ἀρχοντος τοῦδε [ὀφλ]όν-
 τας δίκας ὑπὸ τοῦ πετρησιάρχου κ[αί] οὐ[κ] ἐκ-

46. Decretum senatus populiue Julietarum generis incerti [Ephem. n. 3159].

47. Lapis inventus Julide. [Ed. Ephem. n. 3267].
Utor Halbherrii apographo.

καὶ [εἶναι αὐτὸν πρόξενον

καὶ τοὺς [ἐκγόνους αὐτοῦ

τῆς πόλεως τῆς Ἰουλιητῶν.

ὑπάρχειν δὲ αὐτῶ[ι καὶ πρόσο-

5. δον πρὸς τὴν βουλὴν κα[ὶ τὸν δη-

μον καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλ[οις εὐ-

εργέταις. ἀναγορεύεσθαι δὲ [τὸν

στέφανον κατ' ἐνιαυτὸν ὑπὸ τ[ῷ

Διονύσιᾳ τῶι ἀγῶνι τῶν τραγω[ι-

10. δῶν. ὅπως δὲ καὶ ὁ δῆμος ὁ Ῥοδί-

ων ἐπιγνώι τὰς γεγενημένας τι-

μὰς Χαρμίππῳ συνθέτωσαν οἱ

πρυτάνεις τῶι εἰρημένῳ ἀνδρὶ

Θευφανεῖ τὸ φήψισμα σφραγισά-

15. μενοι τῇ δημοσίᾳ σφραγίδι. ἀνα-

γράψαι δὲ τὸδε τὸ φήψισμα τὸν

γραμματέα τῆς βουλῆς εἰς στήλην

λιθίνην καὶ στήσαι εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ

Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου. τὸ δὲ

20. γενόμενον (ἀν)άλωμα δό-

τ[ω] ὁ ταμίης.

Proxeniae decretum. Litterae volgares praeter Σ, Π. Et argumentum et litterarum formae III s. a. Chr. indicare videntur. Supplementa sunt mea. v. 2 in Ephem. Arch. scriptum est καὶ τοῦ ἔργου, ergo de supplemento ἐκγόνους dubitari non potest. v. 20 pro ἀνάλωμα aut lapicidae aut Halbherrii errore ἀλωμα scriptum est.

48. Basis inventa Julide in arce. Edd. Ross, Intell. Bl. d. allg. Lit. Z. 1838 n. 13 p. 98; Boeckh, CJG II p. 1071 n. 2367 b; Lebas II n. 1786.

Dedicatio.

49. „Julide sub anaglypho male facto, in domo Dionysii Melissini, medici.“ Edd. Ross, ibid. p. 99; Boeckh CJG II p. 1072 n. 2372 b; Lebas, II n. 1792; [Ephem. n. 3015].

Titulus sepulchralis. cf. p. 64.

50. Tabula marmoris albi fracta a parte sinistra inventa Julide in arce; nunc exstat „in casa del signor Telemaco Anghelidis nel Kastron.“ Exscr. Halbherr et ex Manthi apographo paulo pleniore a. 1864 confecto suoque ed. Mus. I n. 12 p. 205.

Titulus honorarius, quem intra annos 159 et 138 a. Chr. exaratum esse Halbherr docuit cf. p. 52.

51. Basis marmoris Pentelici inventa Julide in rudibus ecclesiae τῶν Ἀγῶν Ἀποστόλων. Exscr. Manthos; ed. Halbherr, Mus. I n. 13 p. 205.

Titulus honorarius, incisus intra annos 67 et 48 a. Chr. (Halbherr); cf. p. 53.

52. Basis marmorea inventa Julide in ecclesia S. Georgii. Edd. Broendsted p. 29; Boeckh, CJG. II n. 2370 et p. 1071; Lebas II n. 1790; [Ephem. n. 2995].

Titulus honorarius. De argumento cf. p. 56. Titulum Boeckh falso c. 132 p. Chr. exaratum esse coniecit: intra annos enim 27 a. Chr. et 14 p. Chr. incisus sit necesse est cf. l. l.

53. Tabula marmoris fracta in duas partes (a et b), inventa Julide in arce; nunc exstat „in casa del signor Telemaco Anghelidis nel Kastron.“ (a et b exscr. Manthos, b Halbherr). Ed. Halbherr, Mus. I n. 14 p. 206.

Dedicatio cf. n. 54—57.

54. Fragmentum tabulae marmoris albi fractae a parte sinistra inventa Julide in arce. Ed. Halbherr, Mus. I n. 15 p. 206.

Dedicatio cf. p. 56. Qui dedicavit ad eandem familiam pertinet atque n. 53. Cf. Larfeld, B. J. p. 483.

55. Fragmentum tabulae inventum „presso le rovine di Karthea nella chiesa της Θεοτόκου.“ Ed. Halbherr, Mus. I p. 206 ad n. 15.

Dedicatio. Cf. n. 54. Halbherr fortasse per imprudentiam scripsit Karthea pro Julide cf. enim de ecclesia illa n. 41.

56. Fragmentum similis dedicationis, ed. [Ephem. n. 3030] cf. n. 54.

57. „Julide in ecclesia του Σταυρου.“ Ed. Ross, Intell. Bl. d. allg. Lit. Z. 1838 n. 13 p. 98; Boeckh, CJG. II n. 2367 c p. 1071; Lebas II n. 1787.

Dedicatio; cf. n. 54 sq.

58. „Julide in aedibus Jac. Pancali.“ Ed. Ross, ibid; Boeckh, CJG II n. 2367 d p. 1071; Lebas II n. 1788.

Dedicatio.

59. Tabula marmoris fracta infra et a sinistra parte „è murata nel cortile della casa del signor Phokâs sull' acropoli di Julis. (Kastron).“ Ed. Halbherr Mus. I n. 16 p. 207; Bechtel, JJD n. 52.

Dedicatio.

60. Basis marmoris Pentelici inventa Julide in rudibus ecclesiae της Αγίας Παρασκευής. Ed. Halbherr ex apographis Manthi suoque Mus. I n. 17 p. 207.

Titulus honorarius incisus intra annos 84 et 96 p. Chr. De argumento cf. p. 56.

61. Lapis inventus Julide. Ed. Boeckh, CJG II n. 2371; Lebas II n. 1791.

Titulus honorarius, incisus II p. Chr. s.; cf. p. 56.

62. „Julide in domo Pancali.“ Edd. Ross, Intell. Bl. d. allg. Lit. Z. 1838 n. 13 p. 99; Boeckh, CJG II n. 2372 c

p. 1072; Lebas II n. 1793; Rangabé n. 2025; [Ephem. n. 3009].

Titulus sepulchralis. „Titulus eius est aetatis, qua Ceum tenebant Athenienses“ Boeckh; cf. n. 61. *ἐκ Κολωνέων* nisi Atticum pagum significare non potest.

63. „Julide in parietinis ecclesiae Αγίας Παρασκευής.“ Edd. Ross, ibid. p. 98; Boeckh, CJG II n. 2367 e p. 1071; Lebas II n. 1789; Rang. n. 1188; [Ephem. n. 2994].

Titulus honorarius. Aetas incerta.

64. Fragmentum incertum, inventum Julide. Ed. [Ephem. n. 2998].

3. Coresia.

65. Fragmentum lapidis inventum in colle S. Georgii prope Βουρχάρι in territorio urbis Coresiae; nunc exstat „nell caffè del signor Manthos, figlio, nel porto di Αιβάδι.“ Ed. Halbherr, Mus. I p. 200 n. 9. Cf. praeterea Kirchhoff, Stud. 1887^a p. 91 not. 1; Larfeld, B. J. p. 481.

Litteratura antiqua in insula Ceo inusitata cf. p. 23. Argumentum incertum.

66. Tabula marmoris albi, inventa Julide in ecclesia S. Petri, fracta supra; a dextra lapis integer ille quidem est, sed ita elaboratus, ut eum cum alio lapide coniunctum fuisse appareat. Alt. 1,15^m; lat. 0,43^m; crass. 0,13^m. Ex Fauvelii apographo corruptissimo ed. Boeckh, CJG II 2360 et p. 1070. Deinde lapis Athenas delatus est in Theseum, ubi Rangabé exscr. et ed. n. 821. Exscr. et ed. praeterea Lebas II n. 1775. Ed. etiam Ditt. Syll. n. 348, qui mirum in modum Lebasii apographon optimum prorsus neglexit. Utor Lollingii ectypo. Tabulam mox in museum publicum delatam iri scripsit Lolling.

Coresiorum hanc esse legem ex v. 11 dilucide sequitur. De argumento et aetate cf. p. 79 sq., p. 96 sq., p. 137 sq. — Var. lect.

Necessarium non existimo totum titulum hic exprimere: ergo ea solum adnotabo, quae cum Dittenbergeri textu discrepant. Ceterum aptissimum erit v. 1—5 hic exscribere, cum varietates in iis permultae exsint.

— — — — — . εἰσεῖσ . κτόνδε νόμον — —

. ο — — — — — ια . ης Πολυπειθης τοῦς — —

. ους τ — — — — — διδόναι ἐν τῷ Μαιμακτηρίῳ.

νι τῇ μὴ . — — — — — ατῇ ἀπώντος καὶ διδόναι τῷ ἐργλαβόν.

5. τι εἰς ἱερεῖα Η [Δ] δραχμάς . τὸν δ' ἐργλαβόντα etc.

v. 2 quarta littera A vel Δ fuisse videtur, ut fortasse legendum sit — ἰάδης. — v. 4 et 5 luce clarius legitur ἐργλ . . . τι et ἐργλαβόντα, id quod etiam Dittenberger animadvertit not. 3. Quomodo Dittenberger nihilominus pessimam Rangabei coniecturam (verbum inauditum ἐπαυρών) probare potuerit, non intellego. Litterae enim ΕΙΛΑ v. 4 per se aliter suppleri non poterant, quam ἐργλαβόντα. Quid? quod v. 10 Dittenberger ipse scripsit οὐ ἂν ἐργλάβη? ἐργλαβόντα iam pridem recte legit Lebas. — v. 8 καὶ, Ditt. καί; ἐνιαυσίου καὶ ἐγμ[ή]νου. — v. 10 τέλη; Ditt. τέλ[η]. — v. 13 μὴ ἔλαττον: M. M., Ditt. omissis punctis ἐρχο . λίων. — v. 17. ἡ ἐ . τίας. — v. 19 ἂν δὲ certissime legitur in ectypo; Rangabin et Dittenbergerum ἂν δὲ scripsisse maxime miratus sum, nam in hoc titulo usurpatur tantum ἂν e. g. v. 17. 41; ἂν recte exscripserunt Fauvel et Lebas. — v. 22 λαμπάδα. — v. 23 τὰ κατὰ τὸ γυμνάσιον Fauvel, Lebas, ectypum. — v. 29 λόγγας. — v. 32 διδόναι. — v. 37 αἰὲ ὄντας, non ἀπώντας, cf. Fauvel, Lebas, ectypum, Lolling in litteris ad me datis. — v. 41 ἂν δὲ δόξει cf. Fauvel, Lebas, ectypum.

4. Poiessa.

67. Fragmentum lapidis inventum Poiessae inaedificatum „nell' interno della stalla del contadino Νικ. Παούρη.“ Ed. Halbherr, Mus. I n. 3 p. 196 cf. etiam Larfeld, B. J. p. 481 [Roberts, introd. I n. 30].

Litteratura antiqua cf. Kirchhoff, Stud. 1887^a p. 90. — Dedicatio.

68. Fragmentum lapidis inventum Poiessae in fundo D. A. Podogyri „nella località detta Ἅγιος Μερκούριος.“ Ed. Halbherr, Mus. I n. 5 p. 198. Cf. etiam Larfeld, B. J. p. 481.

Litteratura antiqua cf. Kirchhoff, Stud. 1887^a p. 90. Argumentum incertum.

69. Columella marmoris subcandidi inventa Poiessae, nella località detta Ἅγιος Μερκούριος; nunc Tziae in domo C. Manthi: Ed. Halbherr, Mus. I n. 1 p. 191; Bechtel JJD n. 47. cf. praeterea Larfeld, B. J. p. 480 sq.

Ex scripturae genere Halbherr recte collegit, altera parte V a. Chr. s. haec esse incisa. De argumento cf. p. 121 sq.

70. Tabula marmoris leucophaei fracta supra et infra, passim laesa imprimis a parte dextra, inventa a. 1852 a C. Mantho in rudibus Poiessae; nunc exstat Athenis in hypogaeis musei centralis. Alt. 0,35^m (Lolling 0,40^m); lat. 0,21^m; crass. 0,05^m (Lolling 0,07^m); litt. alt. 0,006^m—0,01^m. [Pessime ed. Ephem. n. 3156]. Utor Halbherri et Lollingii apographis atque Lollingii ectypo.

— — δε — — ΑΝ — — ΑΕ — —

ἐὰν δὲ — — μὴ ἀπεν]έγκει τὸ
κατα-

5. π[άγ]ιον κα]τὰ τὰ γεγραμμ[έ]-
να, ἀ[πί]τω ἐ]κ τοῦ χω[ρ]ίου,
[καὶ

ἔστ[ω] τὸ χω[ρ]ιον Ἀνταλκι-
δῶ[ν], καὶ κύριοι ἔστωσαν
Ἀνταλκιδ[α]ι τρόπον ὃν ἀ[ν]

10. βούλωνται, καὶ ἀποδ[ό]με-
νοι καὶ μισθοῦντες, κα[τα]-
κεκτημένοι τὸ χω[ρ]ιον.

Παρέλαβεν πίδους ὕγ[ι]-
εῖς ἐννέα . μέτρον τοῦ-

15. των ἑκατὸν ὀγδοήκον[τα].
σ]ακνοὺς πέντε . μέτ[ρο]ν
τούτων ἑκατόν.

Ὁ ἔχων τὸ χω[ρ]ιον ἐὰν [μὴ
ἀποδῶι τὸ καταπάγιον κα[τα]-

20. λειπέτω [κ]αὶ τοὺς πίδους
Ἀνταλκιδ[α]ις ἐὰν μὴ [— —
νες αὐτῶν . . ποι — —
— — Ν — — Α Λ — — Ι Ν — —
— — τὸ χω[ρ]ιον — —

Litterae volgares praeter
TT. Ex litterarum formis
colligo titulum III s. a.
Chr. non esse antiquiorem.
De argumento cf. p. 122
sq. Supplementa sunt mea
exceptis v. 4, 6, 21, quos
Koehler supplevit in litte-
ris ad me datis. — Quae
v. 1—4 et 22 sq. exstant
utique desperanda sunt,
quare eas tantum litteras
exscripsi, quas in ectypo
dignoscere potui. — v. 4
et 19 τὸ καταπάγιον mer-
cedem constitutam signi-
ficat, cf. Hesych. s. v.
πάγιον . βέβαιον, πιστόν,
ἀσφαλές; s. v. καταπάτιον.
ἀσφαλές ἢ ἀθροῦν quod
manifesto corruptum esse
ex καταπάγιον . ἀσφαλές ἢ
ἀθροῦν Koehler recte con-
iecit; καταπάγιον iam
Is. Vossius scripserat. Cf.
etiam verbum καταβολή,
quod idem significabat. —
v. 6 ἀπίτω supplevit Koeh-
ler. Halbherri apographon
ἀπιέναι indicare videtur,
sed infinitivus etsi saepis-
sime in huiusmodi titulis
occurrit, hic ferri non po-
test, cum in hoc titulo
semper imperativus sit
usurpatus.

v. 16. *σακνοὺς* supplevit Koehler cf. Hesych. s. v. *σαχνόν*. *ἀσθενές*, *χαῦνον* et s. v. *σαυχμόν* · *σαχνόν*, *χαῦνον*, *σαθρόν*, *ἀσθενές*. cf. BdCH. 1890 p. 414; Έφημ. Ἀρχ. 1890 p. 155. — v. 21/22 *ἐάν μή* [τι]νες Koehler.

71. Tabula marmoris albi fracta supra, laesa a partibus dextra et sinistra, inventa prope Poiessam „nella località detta Φρέαρ;“ nunc exstat Athenis in hypogaeis musei centralis. [Pessime ed. Ephem. n. 3011]. Exscr. et ed. Halbherr, Mus. I n. 4 p. 197. cf. etiam Larfeld, B. J. p. 481. Utor Lollingii apographo et ectypo.

Tabula continet tria proxeniae decreta. Ex scripturae genere Halbherr collegit, titulum refereudum esse „all' epoca macedonica piuttosto avanzata.“ cf. p. 75. — v. 1 Lolling *σαντι(οι)* legit, in ectypo nihil dignoscere possum. — v. 8 Lolling *ἐπειδὴ Μίλ.* [II] *πολυκρείντος*, ectypon nihil iuvat. — v. 15 *Μακεδόν* in Lollingii apographo et ectypo.

72. Fragmenta duo inventa Poiessae, A fractum infra et a dextra parte, B undique fractum. Edd. Boeckh, CJG p. 1070 sq. n. 2360b; Lebas II n. 1784.

Utriusque fragmenti argumentum et aetas incerta sunt, cf. p. 48, p. 121 not. 1.

73. Lamina marmoris fracta a partibus dextra et sinistra, inventa Poiessae „murata all' esterno d' una piccola casa campestre sotto la chiesetta semidiruta τοῦ Ἀγίου Σιδήρου.“ Ed. Halbherr, Mus. I n. 6 p. 198 sq.; cf. Larfeld, B. J. p. 481.

Titulus sepulchralis.

74. Lapis inventus Poiessae inter terminos fundi D. A. Podogyri in colle S. Mercurii. Ed. Halbherr, Mus. I n. 7 p. 199. cf. Larfeld, B. J. p. 481.

Titulus sepulchralis.

75. Titulus incisus in scopulo sito Poiessae in brachio septemtrionali sinus Πηγανία. Ed. Halbherr, Mus. I n. 8 p. 199 sq.

Titulus sepulchralis Christianus.

76. Fragmentum incertum inventum Poiessae. Ed. Ross, Hall. Litz. 1838 Intbl. n. 13.

5. Tituli Cei aut extra urbes inventi aut originis incertae.

a) Decreta.

77. Ed. Rang. n. 750 c. — Titulus exeunte III s. a. Chr. exaratus est; continet decretum Naupactorum cf. n. 22. Rangabé hoc perperam Ceorum decretum esse existimavit, cf. p. 49 sq. et p. 126. Similiter etiam Swoboda (Gr. Volksb. p. 278) tit. illum falso Carthaeensium decretis inseruit: titulum insere Naupactorum decretis (Swoboda p. 257).

78. [Ephem. n. 3155]. **79.** [Ephem. n. 3522].

80. Edd. Boeckh, CJG II n. 2359b; Lebas II n. 1774. Fragmentum incertum, quod Boeckh decretum esse coniecit ex v. 4, sed res satis dubia est. Swoboda, gr. Volksb. p. 278 titulum in Carthaeensium numero enumeravit Lebasium secutus, cui in hac quidem re magna fides tribui non potest, cum Coresiorum lex n. 66, quae certe Julide inventa est, apud Lebasium inter Carthaeensium titulos exstat.

81. [Ephem. n. 2629 et 3003]; Foucart, Des associations relig. chez les Grecs n. 42. — Decretum Serapiastarum cf. p. 135 sq. „L'inscription paraît appartenir à l'époque macedonienne.

b) Dedications.

82. Fragmentum inventum „presso la chiesa in rovina τῶν Ταξιαρχῶν ο Χალαστή ἐκκλησία all' oriente del monte S. Elia.“ Ex Manthi apographo ed. Halbherr, Mus. I n. 23 p. 219; cf. Larfeld, B. J. p. 486.

83. „Basis. Kapelle des Ἀγ. Σώζων in der Gegend Καλογεράδων auf Keos.“ Ex Manthi apographo ed. [Pittakis, Ephem. n. 3028]; Bechtel, JJD n. 51.

84. „Stein. Tempel des Ἀγ. Δημήτριος in der Gegend Φούσκα auf Keos.“ Edd. Rangabé n. 1187 (mendosissime); ex Manthi apographo Pittakis [Ephem. n. 3000]; Bechtel, JJD n. 48.

85. [Ephem. n. 2999].	86. [Ephem. n. 2997].
87. [Ephem. n. 3017].	88. [Ephem. n. 3025].

c) Termini.

89. Lapis inaedificatus „nella casa campestre del signor T. Φ. Δεπάστα ἐπὶ τῆς θέσεως ὀνομαζομένης Διασέλων τοῦ Ὁζιᾶ.“ Ex Manthi apographo ed Halbherr, Mus. I n. 22 p. 219 cf. Larfeld, B. J. p. 486.

d) Tituli honorarii.

90. [Ephem. n. 3018].

e) Catalogi.

91. „Lapis fractus anaglypho ornatus, Ceo Syrum translatus ubi exstat in museo urbis Hermepolis.“ Ex Rossii apographo ed. Boeckh, CJG II p. 1072 n. 2372 d; Lebas II n. 1794. — Catalogus generis incerti.

f) Tituli sepulcrales.

92. [Ephem. n. 3248]; Kaibel, Epigr. gr. n. 210. Titulum IV vel III s. incisum esse docuit Kaibel.

93. [Ephem. n. 3032, 3678]; Kaibel, Epigr. Gr. n. 422. Titulum ante V s. p. Chr. exaratum esse monuit Kaibel.

94. [Ephem. n. 3014]; CJG n. 9291; Kaibel, Epigr. Gr. n. 423. Titulum VI s. p. Chr. tribuit Kaibel.

95. [Ephem. n. 3212].

g) Fragmenta incerta.

96. Lebas II n. 1795.	97. [Ephem. n. 3008].
98. [Ephem. n. 3019].	99. [Ephem. n. 3020].
100. [Ephem. n. 3021].	101. [Ephem. n. 3024].
102. [Ephem. n. 3026].	103. [Ephem. n. 3027].
104. [Ephem. n. 3034].	105. [Ephem. n. 3157].
106. [Ephem. n. 3158].	107. [Ephem. n. 3207].
108. [Ephem. n. 3249].	109. [Ephem. n. 3521].
110. [Ephem. n. 3680].	

111. Lapis inventus in regione Φρέαρ prope Kunduro in domo D. M. Pauris. Titulus haud dubie non est Ceus, sed Ceum ex Asia Minore navi quadam delatus. Ex Halbherr apographo ed. Comparetti, Mus. I p. 224 n. III; cf. Larfeld, B. J. p. 486 sq.

II. Tituli externi ad Cei insulae res pertinentes.

1. Athenae.

112. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 434. De argumento et aetate cf. p. 32 sq.

113. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 229 — ol. 82,2 (451). Sexagesima e tributo Minervae consecrata, cf. p. 31 sq.

114. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 230 — ol. 82,3 (450). De argumento cf. n. 113.

115. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 233 — ol. 83,2 (447); cf. n. 113.

116. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 236 — ol. 84,1 (444), cf. n. 113.
117. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 237 — ol. 84,2 (443), cf. n. 113.
118. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 239 — ol. 84,4 (441), cf. n. 113.
119. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 244 — ol. 86,1 (436), cf. n. 113.
120. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 267. — Aetatis dubiae, cf. n. 113.
121. Ed. Kirchhoff, CJA I n. 37 — ol. 88,4 (425), cf. n. 113.
122. Edd. Lolling, Arch. Deltion 1889 p. 108 sq.; Kirchhoff, CJA IV 3 p. 175 n. 272 f. — De argumento et aetate cf. p. 32; cf. n. 113.
123. Ed. Koehler CJA II 3 n. 3060. — Titulus sepulcralis. „Litteris grandibus, quae saeculum quintum indicant.“
124. Ed. Koehler CJA II 3 n. 3061. — Titulus sepulcralis.
125. Edd. Koehler CJA II n. 814; Boeckh, St. II³ p. 68 sq.; Ditt. Syll. n. 70 et p. 659 sq.; [Hicks, Manual p. 142 sq.] — Marmor Sandwicense, Ol. 100,4 — 101,3 (377/6—374/3).
126. Edd. Koehler, CJA II n. 17; Ditt. Syll. n. 63; [Hicks, Manual p. 138 sq.]. — Tabulae alterius societatis maritimae, ol. 100,3 (378/7); cf. quae de titulo nuperrime exposuit Fabricius, Rh. Mus. 46 (1891) p. 589 sq.; cf. p. 35.
127. Edd. Kumanudis, Ἀθην. V p. 516 sq.; Koehler, Mitth. II (1877) p. 142 sq.; Ditt. Syll. n. 79; [Hicks, Manual p. 165 sq.] — ol. 104,2 (363/2). De argumento cf.

p. 37 sq., p. 101 sq. et passim. — v. 73 sq. legerim: τὰς δὲ δίκας καὶ τ[ὰς κρίσεις τὰς γιγνομένας ποιήσομαι cf. p. 105.

128. Edd. Boeckh, St. II³ p. 312 sq.; Koehler CJA II n. 546; [Hicks, Manual p. 185 sq.] — De argumento et aetate cf. p. 38, p. 107 sq. et passim. — v. 35 sq. legerim: τὴν δὲ ἐνδειξιν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς [ἐνδεκα, ἐν Ἰουλίῳ δὲ εἰσαγωγέας εἶναι τοὺς προστάτας cf. p. 112 sq.

129. Ed. Kumanudis Ἀθην. V p. 519 sq. De argumento et aetate cf. 38 not. 2. — v. 10 sq. Koehler in litteris ad me datis pleniore usus apographo haec legit: δε-δοχθ[αι τῷ δήμῳ κυρ]τους [μ]ε[ν] εἰν[α]ι τοὺς ὄρκ[ους κ]αὶ τὰς συνθήκας τῷ[ι] δήμῳ τῷ Ἀθην[αίων], ὅς συνέθετο Χα-βρ[ας στ]ρατηγὸς ὢν πρὸς τ[ὰς πόλεις τὰς ἐν Κέ]ῳ καὶ πολι-τεύεσθαι [Κεί]ους κατὰ πόλεις κατ[ὰ] τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας καὶ τὰ ψηφ[ίσματα] τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων κτλ.

130. Ed. Koehler, CJA II n. 407. Titulus honorarius, quem exeunte s. III vel ineunte II incisum esse putat Koehler.

131. Ed. Koehler, CJA II n. 470. Monumentum ephebicum, quod intra a. 69 et 62 a. Chr. incisum esse docuit Koehler. In epheborum catalogo v. 97 inter peregrinos (ξένοι) enumeratur Θεόφιλος Φίλωνος Καρθαιεύς.

2. Delos.

132. Ed. Hauvette-Besnault, B d CH. VII (1883) p. 114. — Catalogus agonisticus a. 261 exaratus.

133. Ed. Homolle, B d CH. IV (1880) p. 348 sq. — Proxeniae decretum. „Le monument paraît être du troisième siècle, ou du commencement du second.“

134. Proxeniae decretum ineditum, quod commemoravit Fougères, B d CH. XIII (1889) p. 239. Fougères a me rogatus liberaliter mihi apographon misit, sed titulum non est

quod hic apponam, cum notabile nihil contineat. „Le texte n'est sans doute pas postérieur au 3e s.“

3. Delphi.

135. Edd. Roehl JGA n. 70; Ditt. Syll. n. 1; [Hicks, Manual n. 12 p. 11 sq.] Titulum denuo accuratissime exscr. et ed. Fabricius, Jahrb. d. arch. Inst. 1 (1886) p. 176 sq. — Titulus tripodi Delphico post bella Persarum confecta incisus est.

136. Ed. Haussoullier, Bd CH. VI (1882) p. 229. — Proxeniae decretum, haud dubie III s. a. Chr. incisum.

137. Ed. Haussoullier, Bd CH. VI (1882) p. 235. — Proxeniae decretum, haud dubie III s. a. Chr. incisum.

138. Edd. Wescher-Foucart, Inscr. de Delphes n. 3. — Catalogus agonisticus. De tituli aetate cf. Ditt. Syll. n. 404 not. 1; A. Müller, Gr. Bühnenalt. p. 385 not. 6.

139. Edd. Wescher-Foucart, l. l. n. 4. — De argumento et aetate cf. n. 138.

140. Edd. Wescher-Foucart, l. l. n. 5. — De argumento et aetate cf. n. 138.

141. Edd. Wescher-Foucart, l. l. n. 6; Ditt. Syll. n. 404. — De argumento et aetate cf. n. 138.

4. Paros.

142. Edd. Boeckh, CJG. II n. 2374; Flach, Chronicon Parium, Tubingae 1884 p. 24 sq. — Marmor Parium, in quo v. 70 Simonides commemoratur.

143. Ed. Boeckh, CJG. II p. 1078 n. 2414 i. — Lapidi incisa sunt verba Κορησία Ποσειδωνίου, de quibus Boeckh haec adnotavit: „mulier ab oppido Cei Coresso denominata.“

Addenda.

ad p. 14 sq. Disputatio haec iamdudum erat absoluta atque confecta, cum Schoefferi accepi disputationem de Atheniensium civitatis iure lingua Rossica conscriptam. (В. Шефферъ, Аѳинское гражданство и народное собраніе. Часть I: Основы государства и дѣленія гражданъ въ Аѳинахъ. Москва 1891.) Schoeffer Cap. II uberius de Jonica migratione disputavit optimeque docuit de Atheniensium coloniis in Cycladas Asiaeque litora deductis ne cogitari quidem posse. Ceterum Schoeffer ipse utrum Jones ex Asia an ex Thessalia oriundi essent diiudicare non est ausus, sed rem in medio reliquit cf. p. 242: „Явились ли они через море изъ Азии или же спустились съ горъ Θεσσαλίας, на что имѣются нѣкоторыя слабыя указанія, мы рѣшить не беремся.“ Mihi quidem etiam nunc ea, quae supra ipse exposui, verisimillima videntur.

ad Cap. III § 1. Quae supra p. 62 concupivi celerius omnium opinione evenit. In disputationis enim quam modo attuli cap. I Schoeffer accuratissime de complurium civitatum divisionibus tractavit: ceterum mea quidem sententia etiam nunc tota haec quaestio ad finem perducta non est. At vero cum neque hic locus sit Schoefferi sententias perlustrare atque examinare et auctor amicissimus in nonnullis rebus eandem fere protulerit sententiam, aptissimum erit hic ea paucis indicare, quae a rebus supra expositis abhorreant. Ordinem sequar supra a me constitutum. De Ceis Schoeffer strictim verba fecit (p. 111 not. 3: „in insula Ceo“, inquit, „Julide adfe-

runtur δημοτικά. Ὑλιχίδης Lebas II 1792, CJG 2372 b add.; ἐκ Κολωνέων Lebas II 1793, Rhangabé Ant. Hell. 2025), sed rem illam temere conscripsisse mihi videtur, nam neque novi tituli in Mus. Ital. atque Mitth. editi Schoeffero noti fuisse videntur, neque Κολωνός hic Cei insulae pagum significare potest. — De Teis (Sch. p. 75 et 97 sq.) similiter iudicavit: συμμορία = phratria, πύργος = topographica descriptio, atque rei militaris causa topographicam illam descriptionem constitutam esse docuit, id quod etiam de Samiis demonstravit (Sch. p. 100 sq. χλιαστούς et ἑκατοστούς = topograph. descr. rei militaris causa constituta, γένος = phratria; Samios supra omisi). — De Rhodiis certi nihil protulit: δάμους = pagos, ctoenas autem pagorum subdivisiones esse coniecit (Sch. p. 108 et not. 2), quod equidem non intellego; πάτρας p. 48 not. 1 gentibus respondisse putat, p. 64 not. autem rem in medio relinquit. — De Calymniis Schoeffer (p. 105 sq.) prorsus mecum dissentit: priorem enim illam verbi πρόγονος notionem (de qua neminem cogitaturum esse putavi) probavit atque Atheniensium institutis confirmare conatus est, sed mihi minime persuasit. Mea quidem sententia res aliter atque supra exposui explicari non potest. — Ceterum magnopere gavisus sum, quod Schoeffer etiam multis locis demonstrare conatus est, nunquam cives adscripticios in gentes fuisse receptos.

Errata.

	Scriptum.	Legendum.
pag.	20, v. 12 insula	insulae
"	21, v. 1 a. i. ὠνόμασεν	ὠνόμασαν
"	24, v. 2 a. i. At	Ac
"	67, not. 2, v. 1 οἰκέτα	οἰκέτας
"	71, v. 9 testimoniam	testimonium

Argumenta.

I. Cei insulae descriptio	pag. 1
II. Cei insulae historia.	
1. Tempora antiquissima	11
2. Cei insulae res saec. V a. Chr. n.	24
3. Cei insulae res saec. IV a. Chr. n. usque ad pugnam Chaeronensem	33
4. Reliquae Cei insulae res inde a pugna Chaeronensi usque ad nostra tempora	44
III. De rebus publicis Ceorum.	
1. De hominum in insula Ceo generibus et de populi divisione	58
2. De senatu et contione	69
3. De magistratibus	86
4. De iudiciis	99
5. De oeconomia rei publicae	118
Appendix epigraphica	151
Addenda	177

Sententiae controversae.

1. Jones neque Athenis in Asiam neque ex Asia in Graeciam venisse existimo: antiquissimae enim Jonum sedes mihi in septentrionali Graeciae parte fuisse videntur.
2. Verba „ἐφεσις“ atque „ἐκκλητος δίκη vel πόλις“ nunquam nisi ex re ipsa provocationis notionem nancisci possunt.
3. Thesmothetas in titulo Athen. Mitth. XVI (1891) p. 41 sq. Naxiorum esse censeo.
4. In titulo Calymnio Anc. gr. inscr. in the Brit. Mus. II n. 238 verbum „πρόγονος“ nisi privignum significare non posse contendo.
5. Titulum apud Rangabin n. 750 c non Carthaeensium sed Naupactiorum decretum esse existimo.
6. C. J. A. II n. 546 v. 35 sq. sic restituo: „τὴν δὲ ἐνδειξίν εἶναι Ἀθήνησι μὲν πρὸς τοὺς [ἐνδεκα, ἐν Ἰουλίῳ δὲ εἰσαγωγέας εἶναι τοὺς προστάτας“.
7. Plut. Pelop. 12 verba „οἱ περὶ Ἐπαμεινώνδαν καὶ Γοργίδαν“, de ἱερῷ λόγῳ dicta esse puto; cf. Plut. de gen. Soer. 34.
8. Diod. XV 54 pro „Λεανδρίδας“ scribendum existimo „Λυσανορίδας“; cf. Plut. Pelop. 13.
9. Ovid. Heroid. XX 221 codicum scriptura „Coryciis“ adversus omnes fere editores, qui „Carthaeis“ proposuerunt, retinenda est.
10. Tac. Dialog. 35 cum Johnio (Jahrb. f. Philol. 1888 p. 575) legerim: „nam in loco nihil reverentiae, ut in quem nemo nisi aequae imperitus intrat“.
11. Hor. A. P. v. 45 poëtae abiudico interpolationique tribuo.
12. Hor. Sat. I 3 cum L. Muellero (Satiren des Horaz, Wien 1891) v. 85 eiciendum esse censeo.
13. Hor. Sat. I 5 iniuria L. Mueller l. l. post v. 33 lacunam esse coniecit.
14. Iniuria lyrici Graeci in gymnasiis omnino negleguntur.
15. Recentiorum urbium nomina in Latinum transferenda esse nego.